

S. 14. p. 263

S. 14. p. 18. 93.

subl. un.

P. 1. 8 11 38 boxen

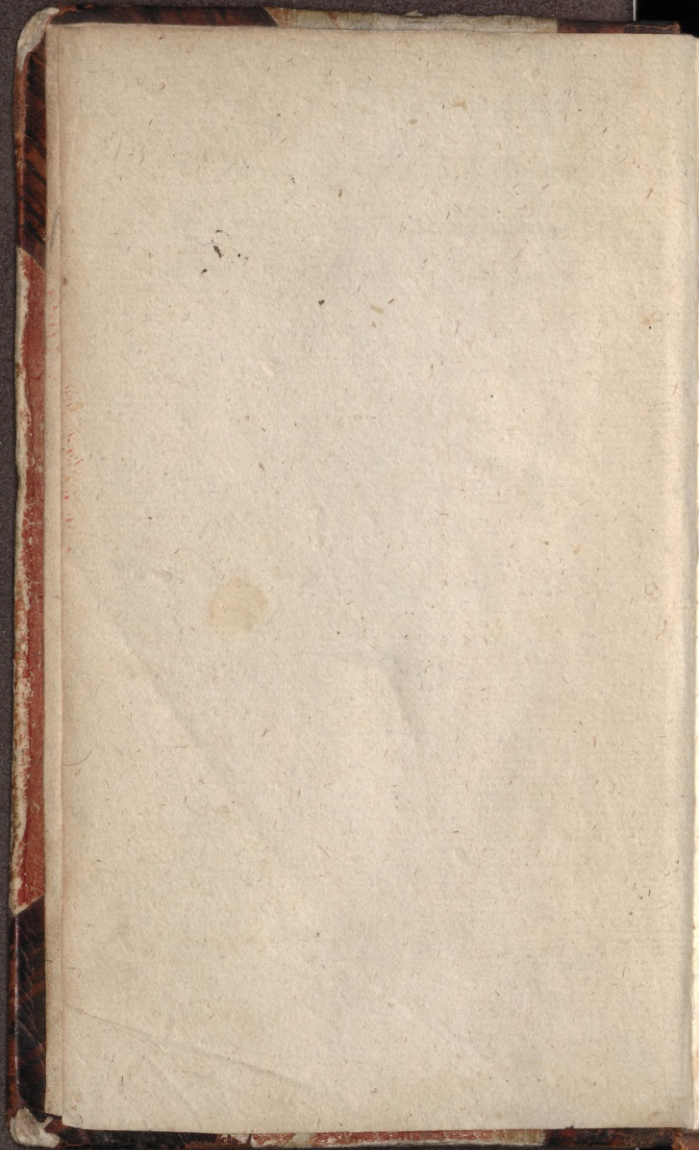
un. P. 1. 8 11 43.

P. 1. 8 11 1408 - 1408²

145.

- 1) Melitemata Thoranensis III v. Jacuichius
- 2) Commentarius de intrugnis in regno
Poloniae v. Martini Bochnus.

Abraham Eichenau

MELETEMATA
THORVNENSIA
seu *2^a*
DISSE~~R~~TA-
TIONES

VARII ARGVMENTI
AD HISTORIAM MAXIME POLON. VNG.
ET PRVSSICAM, POLITICAM, PHYSICAM,
REM NVMMARIAM, AC LITERA-
RIAM SPECTANTES,
VNO VOLVGINE
IAM COLLECTAE ET COMPREHENSAE
CVRANTE

PETRO IAENICHIO

Tomus III.

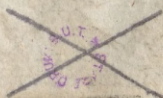

THORVNI

Typis & sumpt. Ioh Nicolai, NOBIL.
SENAT. & GYMN. Typo gr.

2615

Pol 811 1408

VIRIS

Dignitate muneris, doctrina &
prudentia

Nobil. Spectatissimisq;

**DN. SAMVELI
SOBIERAY,**

*PraeConsuli Mariaeburgensi
consultissimo,*

**DN. PAVLLO
MATTHIAE
WVNTSCHIO,**

*multis in curiam & civitatem Mariaeb.
meritis conspicuo,*

**DN. PAVLLO
KELERO,**

*Civi inter sexaginta Viros curiales
Thorun. dexterrimo.*

Fautoribus & Benefactoribus suis
omni obsequio & cultu venerandis

Sui adversum ipsos grati animi
obsidem & monumentum
hanc Meletematum Thorunensium
Partem tertiam
demisse & decenter offert,
& pro eo, quo decet, cultu
omnem porro incolumitatem vitae,
largam fortunae prosperitatem
felices consiliorum successus,
familiarum integritatem & florentis-
simam conditionem,
ac quicquid boni animi corporisque
in hac mortalitate expeti votis potest,
pia contentione & religione mentis
impense & enixe apprecatur
ac se suosque
bene cupiendi adjuvandique
propensae voluntati
omni ratione
quam studiosissime commendat

observantissimus Cultor.

Iohannes Nicolai.

LECTORI BENEVOLO

S. P. D.

*F*Ere somnia fingere mihi videor, quando id, quod vides, ante annum publicae luci destinatum, nunc demum offerre licet. Taedio mihi saepe fuit, tantum vel tardis indulgere manibus, vel inanibus promissis eius, qui curam susceperat laboris. Neque iam satisfactum

factum meae sentio esse expe-
ctationi, neq̃, puto prorsus Tuae.
Quidni vellem rigidius obser-
vata fuisse menda aut evita-
ta, ac magis comtam puram-
que typorum compositionem.
Sed iam audi benigne, quae
propius ad institutum perti-
nent. Adiunximus in hac par-
te Polonicis Prussicisque scri-
ptis nonnulla, quae res Vngari-
cas continent, tum propter vi-
cinitatem locorum, tum vero
maxime, quia a Polonicis non
longe dissentiunt. Speciatim
NALDI NALDII poemati-
on, antea nondum editum, pu-
tavimus

*tarvimus inferendum, dudum
olim destinatum Syntagmati
rerum Vngaricarum, quod mo-
liebatur cel. MARTINVS
SCHMEIZELIVS. Memi-
ni aliquando BARLAEVM
in epistola ita conqueri: Ego
inter miseras meas numero,
Poetam esse. Naldium poe-
nitere non poterat, Poetam fuis-
se in aula munificentissimi Re-
gis MATTHIAE CORVI-
NI, (a) neque forte & alios,
quos commemoravimus in O-
ratione ad calcem adiecta.
Tamen iam propemodum mi-
seria videtur esse, cum vel non*

magni aestimantur eiusmodi
labores, ac tantum non fastidi-
ri: neque complures sunt, qui
hisce ingenii lusibus multum o-
perae impendunt. Apud illos
non magnam me initurum esse
gratiam, animo praevideo: ne-
que tamen plane ingratum e-
rit monumentum hoc legi ab i-
is, qui rei litterariae argumen-
tis delectantur, aut Corvini-
anae Bibliothecae magnificenti-
am alibi descriptam norunt.
Haec dum praefari conor, in
manus veniunt BERTRAMI
V.C. Meletemata literaria, (b)
in quibus multa de Poetis sa-
cris

cris deque usu poeseos ex B.
LVTHERI (C) scriptis affe-
runtur, ubi pueris olim persua-
dere annisus est, ut mature in
scholis eidem operam darent
non vulgarem. Deploranda
enim hodie multorum est vesa-
nia, qui labe quadam se pu-
tant affici, cum vel ad legendos
Poetas graecos & latinos, vel
ad lusus poeticos instituendos
alliciuntur. Quanta vero sa-
pientiae arcana in illis late-
ant commentis, tecta que hisce
involucris fabulisque contine-
antur, illi demum intelligunt
satis, qui ad solidioris doctri-

nae recessus penetrare contendunt. Vnde non parum eo sum tempore laetatus, quando huic laboris scholastici operi feliciter mancipatum deprehendi V. Cl. Iacobum Zablerum, qui, dum & ipse vatum studia impense amplexus ac peritus certe calamos inflare & dicere versus, iuvenum ingenia exercere hoc modo laboriosum negotium suscepit. Ne vero pereat imposterum labor oppido utilis & pretium, optandum omnino, itemque, ut succedant alii, quibus, raucescentibus aliis, guttur cantillet suauiter,

suaviter, & stimulante inter-
no impetu, in deliciis sit, veter-
rum pandere mysteria & de-
cantare. Ita quoq; tum fu-
it occasio orationis habendae,
quae extremo loco opusculi hu-
ius habetur. Quae genera-
tim alio tempore diximus de
praemiis eruditorum, (d) ex-
posita iam prostant. Neque
iam deesset animus, nisi fallunt
vota & anni, tenere ordinem,
& de praemiis Theologorum,
Icutorum, Medicorum, Histo-
ricorum aliorumque nonnihil
accuratius tradere. Interim
gaudeo, aliorum suffragio iam
confiro

confirmatum hoc propositum
esse, & aliqua de his occu-
pata. (e) De praemiis ta-
men Theologorum, quid vide-
atur nobis, erit forte, de quo
propediem sententiam profe-
ramus. Hoc non ideo dicimus,
ac si praemii tantum obtinen-
di causa virtuti ac pietati sit
studendum, quandoquidē amor
Dei & sua etiam pulchritu-
dine virtus unumquemq; inci-
tare possit ac bona non pauca
largiatur. Quod si etiam ni-
hileffet pro meritis expectandū
in mundo, spes tamen piis su-
perest meliorum in tranquilli-
ori

*ori olim vita, propitio Deo, ex
gratia consequendorum. Vale!
Thorunii d. 24. Iul. Anno urbis
seculari quinto, cui nuperime
ita in Lapide vota fecimus.*

Q. B. V. ANNO CHRISTI clb cc
xxxi. VRBS DIVINIS AVSPICIIS
CRUCIFERORVM VIRTUTE ET
CONSILIO CONDI COEPTA PRO-
VIDENTIA PROCERVM OPPOR-
TVNE SVRREXIT CIVIVM SO-
LERTIA FELICITER CREVIT EX-
TERORVM COMMERCII ET A-
BVNDANTIA RERVM FLORVIT
INCOLARVM FORTITVDINE
SAEPIVS DEFENSA STETIT VA-
RIIS TEMPORVM DIFFICVLTA-
TIBVS ET METV PERCVLSA IN-
TER CALAMITATES BELICAS
TRISTESQVE CASVS IACTATA
MISERE FVIT IAM CONCEPTIS
PIE VOTIS SPERAT ET PRECA-
TVR

TVR VT NVMINE ADIVVANTE
REGE FAVENTE VIRTUTE FLO-
RENTE PIETATE APPROBANTE
CONCORDIA INVITANTE PAX
SPLENDOR DIGNITAS DECVS
ANTIQVVM ET SECVRITAS VN-
DIQVAQVE REVOCATA SVPE-
RATIS PERICVLIS REDEAT
TEMPESTIVE ET CONFIRME-
TVR.

(a) Cum ante annos sex Biblio-
thecam inviseret Thorunensem
Illustrissimus Palatinus Masovi-
ensis, CHOMMENTOWSKI,
conspiciens MStum Corvinianae
Bibliothecae, affirmabat, se possi-
dere ex eadem Mappas Geo-
graphicas in usum Regis Matthi-
ae olim adornatas. Metuendum
autem post obitum Herois, ne i-
dem subeant fatum, quod usu ve-
nit *Libris Ciceronis de Republica* de-
perditis, quos literis aureis in
membrana conscriptos apud E-
quitem Wolhiniae, Woynuski se
vidisse

vidisse testatur D. LAVRENTI-
VS MVLLER *in Histor. Septentr.*
von Pohlen. Ließfländ. Mo-
scov. Schwed. | und andern
Geschichten p. 78.

(b) Edit. Brunsvig. An. 1731.

(c) Tom. 2. Altenburg. p. 410. &
p. 812.

(d) Edit. An. 1718. 40. una cum
Oratione V. C. IACOBI ZA-
BLERI Collegae nostri coniun-
ctissimi *de hospitibus & exiliis bo-
narum literarum*, quando Pro-
fessoris extraord. munus in Gy-
mnasio Thorun. ingrederetur.
Coniungi cum dictis potest dis-
sertatio Iuridica, quam Gen. Dn.
BERNH. WILH. ab OPPEL ha-
buit sub praesidio Illustris LYN-
KERI anno 1691 ubi *praemia iu-
ris nat. & gent. iuris civilis, feu-
dalis & publici*, interpretatur, con-
cluditque ex Traiani Bocalini iu-
dicio

dicio, nec salvam nec incolumem
Rempublicam deficientibus & evi-
lescentibus praemiis esse posse. Vid.
IAC. BORNITII *Liber de praemiis*
in Republ. decernendis Lips. 1610.
40.

(e) Conf. Dissert. Cel. WALCHII
de Praemiis Vett Sophistarum, Rhetorum
atque Oratorum len. 1719. hab.
IO. BRVCKERI *Diff. de honoribus*
Sapientiae Auctoribus apud Bar-
baros & Graecos post fata exhibitis,
quae habeantur in Otio Vindel. edit.
Aug. Vindel. 1729. 8.

MELE.

MELETEMATA THORVNENSIA
Seu
DISSERTATIONES
varii argumenti.

M. MARTINI BOEHMII
CONTINUVATIO DISSERTATIONIS
QVA OSTENDITVR
BORVSSOS AD GENERALEM EXPEDI-
TIONEM EXTRA FINES SVOS
NON ESSE ADSTRICITOS.

Vid. Melet. Tom. II. p. 77.

EN iam, quod debui, Lector Bene-
vole. Debitum est, quod vides, cu-
ius ipse me tibi ultro feci Debitorem.
Debitorem, inquam, qui quod semel pro-
misit, recusavit nunquam, inprimis, u-
bi de tuo amore quicquam sibi polliceri
potuit. Et vero quod promisi, iam de-
pendo. Plura promisi, plura iam haec,
grato & benevolo suspice animo.

§. I. Modos militiae veterum Prussorum &
Tom. III. A arma

arma enucleat *B. Hartknoch in dissert. Hist. de variis rebus Prussicis dissert.* XVIII Constat quoque ex *P. Dusburgii Chron. Pruss. Part. II. & III.* eos peditibus & armis *i. e.* plumbatis fustibus, gladiis, sagittis, clypeis, lanceis, propugnaculis, signis, & vexillis in bello usos fuisse. Cum vero Teutonicus Crucigerorum Ordo circa initium Seculi XIII. Prussiam intrasset plenis armis, dextrariis opertis, Platis & aliis levioribus adversus hostes pugnabant, ut videre est in *Privilegio Culmensi N. 31.* ubi per dextrarios intelliguntur equi bellicosi & per Platom, Lorica, qua pectus tantum militantis muniebatur. Armorum istorum usus erat identidem varius (1.) ut exercitarentur Prussi in bellis adversus hostes, unde tempore pacis fiebant torneamenta & alii militares ludi, quo instante bello exercitum inde caperent (2.) ut hostium insidiae repellerentur (3.) ut eorum aperta impugnatio convelleretur, (4.) ut Incoiae Terrarum Prussiae bona sua in pace possiderent, (5.) ut bona perdita amissaque recuperarent [6.] ut hostes visis armis terrerentur. *Conf. Dusburg: Chron. Pruss. Part. II. 6, 7.*

§. II. Apud Polonos vero Vladislaus Jagello Rex videns incommoda Expeditionum generalium, primus milite mercenario, Equite. & Peditum usus est, ut Reverendiss: quondam Episcop. Warmiensis *M. Cromerus Lib. II, de Republ. Pol.* testa-

testatur. Equiti stipendium trimestre 14. fl. numerabantur. Pediti minus fuit statutum. Sigismundus Augustus deinde, Nepos Vladislai, ex oppidana plebe delectum fecit. & XV. M. Peditum coegit, quibus stipendia per Praefectos solvenda curavit. Insuper Stephanus Bathori in meliorem ordinem & disciplinam revocavit militiam Polonam. Is quemadmodum *in templo erat plus quam Sacerdos, in Repubi pluquam Rex, in sententia dicenda plus quam Senator, in iudicio plus quam Ictus, in adversis perferendis, iniuriisque condonandis, plus quam Vir, in publica libertate tuenda, plus quam Civis, in amicitia servanda, plus quam amicus, in convictu, plus quam familiaris, in venatione ferisque domandis, plus quam Leo, in tota reliqua vita plus quam Philosophus, ita in Exercitu, plus quam Imperator, & in acie, plus quam Miles.* quod Elogium Grodnae in M. Ducatu Lithvaniae An 1586 die 12. Decemb. mortuo scriptum in Flor. Pol. I. Pastoriæ lib. IV p. 307. 308 leges. In Comitibus quippe Varsoviensibus una cum reliquis ordinibus An. 1582. decrevit. ut duo millia hastatorum Equitum in finibus Podoliae adversus Tartarorum frequentes excursions collocarentur, eisque quarta pars Censuum fisci regii perpetuo assignaretur. Quarta haec deposita fuit in Castro Ravensi, unde milites, impensis Regis legibus

Regni adstricti militaturi, dicti sunt Qvartiani^r quorum conservationem & in Ukraina colloca-
tionem in posterum urgebat *Constit. An. 1647. f. 13.* Contra molchos vero pugnaturus Germa-
num Equitum & Pedites Hungaros adhibuit,
quos tamen omnes parum acceptos fuisse narrat
Paulus Piascius Episcopus Praemisliensis Chron. p. 11. Rationes ibidem afferuntur duae, quas
vide. Qvare in votis habuit, vigesimum quem-
que Colonum ex Oppidis & Colonis suis lege-
re, qui Conatus intra vota tantum steterunt.
Conf. Franc. Marinus de scope Reipubl. Pol. c. Herm Conringium c. 9. p. 200. Et 201. Sequen-
tibus temporibus, quae in Polonia fuerit mili-
tiae ratio, magna ex Parte docet nos *Simon Sta-
rowskius Instit. Rei Militaris lib. VIII* qui Flo-
rentiae An. 1646. prodierunt. Cum autem Prus-
si mercenariis non egeant armis, se ipsos fortu-
nas & facultates suas pro salute Patriae disci-
minibus belli exponunt, neque tamen extra fi-
nes suos ad generalem Regni expeditionem e-
gredi obstringuntur, cuius aureae libertatis do-
cumenta nuper delineavimus. nunc promisso-
rum tenaces, Spicilegii instar, alia colligemus,
plura expectantes ab aliis.

§. III. Ut supra fundamentum libertatis nostrae
Pruss in Privilegio Hermann. Eberhardino, seu
Salzio Seymiano: collocavimus ita illig basin ulte-
rius

rig petimus ex *glor. memor Casimiri III. (IV.) Reciproca Sponsione*, quam statibus Terrarum Prussiae paterne regieque indulgit. Et in ea tum pro se, tum pro successoribus suis clementissime definivit ut Privilegiis antiquitus ab alio Domino concessis libere utentes, sub defensione, tutela, & protectione Sereniss. Poloniae Regum essent, vid. *Casp. Schütz, Hist. rer. Prussic. lib. V.*

§. IV. Huius quidem rei altius, sed breviter repetenda est memoria. Cum ordo Marianorum Equitum Teutonicus *Secul. XII.* evocatus intra 53 annos [iuxta *Düsb. 50.*] sub potestatem suam Prussos redegit ut victo imperavit populo. Cum vero ab exteris premeretur hostibus, par eorum viribus tollendis esse non potuit, ideo subiectorum auxilio consilioque usus est, & quia res feliciter processit, pro laboribus in bella externa impensis praemia militarium operum immunitates ac Privilegia varia Prussi a Crucigeris retulerunt; Hi tamen insolentiores facti, ut fit in rebus secundis, gentem ad libertatem natam tyrannicis pressant modis, & 40. gravamina ab eius cervicibus nunquam non removere blandis verbis recusarunt, quare status Prussiae *An. 1454. die 4. Februar.* in hac urbe congregati, Ludovico ab Erlichshausen, generali Magistro, scriptis ad eum litteris, obsequium denegarunt. Vide *Casp. Schütz, Hist. rer.*

Prussie. lib. V. f. 195. Anno deinde eodem VI. Martii a Sereniss. Rege Casimiro Privilegium impetrarunt, cuius Privilegii articulos lectu dignos recenset *Schutzius lib. V. f. 201, b.* inter quos etiam hic est, quod Rex Prussos contra omnes & singulos hostes tueri & defendere, ac eorum immunitates ac libertates salvas integrasque conservare vellet. Prioris articuli egregium specimen prækitit Sereniss. Casimirus, quando Castris ad Oslam positis Prutenorum defendit fortunas & salutem. *Schutz l. c. f. 209.* Quin Privilegium Terrarum Prussiae a D. Casimiro, excusso Crucigerorum iugo, concessum, in hoc puncto sequentibus verbis est conceptum, quae invenies inter *Privilegia Ducatus Prussiae edita Brunsbergae An 1616. f. 15. b.* Promittentes pro nobis, Haeredibus & Successoribus nostris ac universo Regno Poloniae quod praedictas Terras & Dominia, atque Praelatos Spirituales & seculares, Barones, militares, Nobiles, Cives, Oppidanos & cuiuscunque conditionis, status, vel praeceminentia homines existant, hactenus in illis commercantes & impostis commoratu-
 fove, gratia, benevolentia & affectione Regali prosequemur, & contra quascunque adversitates, impugnationes quorumcunque hominum illis praestabimus, velut, fidelibus & subditis nostris, Regalem assistentiam & defensam, nec illos aut Terras praedi-

praeditas a corpore & integritate Regni Nostri Poloniae, alienari, sequestrari, scindi patiemur.

§. V. Confirmabimur magis magisque in hac sententia si reciprocam sponfionem Regi Casimiro circa incorporationem & spontaneam deditio- nem factam evolverimus, in qua quidem Pru- teni distincte & caute defensionem Terrarum Prussiae promittunt, voluntque Regibus Polo- niae contra quoscunque eorum hostes, ope, praesidio, consilio & auxilio, contra Magistrum vero corpore, animo, & rebus & effectu assiste- re. Verba ipsa tanti ponderis momentique ple- na non pigror ad scribere, quae reperiuntur inter Privilegia Ducatus Prussiae f. 17. b. 18. a Profitentes Domino Casimiro Regi & suis suc-,, cessoribus Regibus Poloniae in omnibus felici,, bus adversis & quibuscunq; casibus, ope, prae,, sidio, consilio & auxilio fideliter contra quos,, cunque eorum hostes & adversarios & quas,, cunque Personas Ecclesiasticas vel seculares,, quacunque praefulgeant dignitate, communia- tes, universitates, & signanter contra Magistrum,, & Ordinem quondam Prussiae, Almaniae, & Li,, voniae, fideliter, corpore, animo, & rebus &, cum effectu assistere.,

§. VI. Opem tamen hanc aegre & p̄ In-
tervalla Regem a Prussis impetrasse ex Recessi-
bus Comitiorum sive Conventuum Generalium
A 4 in Prus-

in Prussia habitorum discimus. Nam cum in Conventu Mariaeburgensi An. 1479. Dominica Invocavit Rex per Legatum suum Contributionem ad aes militibus expungendum per Accissam (quod genus contribuendi tum primum auditum est) decerni a statibus Terrarum Prussiae postulatet, nonnulli in eam consenserunt, quae tamen an eo tempore soluta sit dubitatur, quia demum Festo Bartholomaei in eodem conventu Accissa in unum annum decreta, antequam Accissa superior solvi potuerit. Ideo Anno 1480. in Conventu Grudentinensi, Civitates conquiescae sunt, unum Civem Thoruniensem plus contribuere quam Nobilitatem Culmensensem, & unum Gedanensem, quam Pomeranicam. Ope ergo pecuniaria subvenire quandoque voluerunt Prussi Regi Regnoque, quam ut corpore extra fines Terrarum suarum ad generalem expeditionem exirent. Id quod etiam ultimo mortis Cismiriana anno status Prussiae Vilnae S.R.M. sanctissime praestiterunt per legatos suos, Nicolaum a Baysen, Mariaeburgensem, Nicolaum a Wdkaw Pomerelliae Palatinos, Matthaeum Raabe Ebingensem Castellatum, Andream a Borischa Pomerelliae Succamerarium, Bartholomaeum a Malden Culmensis Terrae Iudicem, & Ludovicum a Mortangen, Cui quoque splendidissima Legationi, e Civitate nostra inter fue-

runt

runt Tidemannus ab Allen, & Andreas Hentze, Elbingensi, Nicolaus Sonnewald & Matthias a Lohe Gedanensi, Georgius Buk & Henricus von Suchten. *Conf. Schütz lib. IX. Hist. rer. Pruss. f. 186. b seqq.*

§. VII Sub Iohanne Alberto, Casimiri filio, & Thorunii An. 1501. die 17. Iunii ex Apoplexia mortuo, nullam contributionem a Prussis solutam esse certum est, licet An. 1499. Rex in Comitibus Cracoviensibus eam inter alia onera a Prutenis efflagitaverit, quandoquidem responderunt, se tanquam privatim evocatos non posse in praeiudicium reliquorum Civium quicquam super illa consulere. Sub Rege tamen Alexandro in Conventu Grudentino. Francisci festo An. 1507. habito, decreta fuit S. R. M. contributio in annum unum pendenda, scilicet de modio brassi, qui in molam invehebatur 2. §. de modio siliginis, 1. §. de modio tritici 2. §. de minutione avenae & aliorum frumentorum 1. §. de annuis censibus tam bonorum regalium, quam propriorum decima quaeque marca.

§. VIII. Quid sub Sigismundo Jagellonici Sangvini Propagatore acciderit, in hoc passu fusius nunc explicandum venit. Ante omnia satis superque e *Schutzii Hist. rer. Prussic. lib. X. f. 448.* exploratum est, quod status Terrarum Prussiae e Nobilitate Georgium a Baysen, & Lu-

dovico a Mortangen & Civitate Thorunenſi Conradum Huttfeldium & e Gedanenſi Eberhardum Ferberum Cracoviam ad S. R. M. An. 1515. ablegaverint, qvi inter alia in mandatis habuerunt ut S. R. M. humillimas deferrent gratias, qvòd Pruffiam ſummis viribus defendere in ſe ſuſceperit. Simul etiam nomine Terrarum & Civitatum ſolenniter promitterent, ut fideles viri S. R. M. deſenſionem Terrarum Pruffiae corpore & opibus ac defectionis a S. R. & Regno ſuſpicionem penitus amoverent. An. 1531. pro feſto Stanislai Conventus Marienburgi celebratus, in quo inter alia Rex per Legatum ſuum *Fabianum Zeman t. t. Capitaneum Starogardienſem* Prutenis luſtrationem militarem impoſuit & ab iis ſubſidium pecuniarium, quod in aliquot annos ſufficeret, petiit, ſpondente Rege, ſe pecuniam illam in Pruffia reliſurum; Conſenſerunt tum Ordines Pruffiae in luſtrationem novam, Nobilitatiqve loca aſſignata; Culmenſi Raczin, Mariaeburgenſis Stuma, Pomeranicae Starogardia, adiuncta poena 10. fl. a minus inſtructis pendenda, & privatione bonorum in eos, qui contumaciter a luſtratione abſuerint; Conſenſum & a Nobilitate in contributionem unius anni de mobilibus & immobilibus bonis (exceptis veſtibus & clenodiis) ut de una marca tres nummi penderentur, ea lege ut pecunia collecta

collecta in Prussia maneret, Civitates autem maiores propter gravamina non nulla eam recusabant, minoribus iuxta maiores se conformantibus. An. 1537. a statibus Thorunii pro festo Michaelis congregatis, inter cetera lustratio & contributio per Legatum Regium efflagitabatur. Responsum est quia lustrationem, petere Prutenos, ut ea in commodius tempus differretur, interim posse mandare Regem ut quilibet sub amissione Equi & armorum in lustratione decenter sit instructus: quia contributionem regestum ut ea in annum decerneretur & quidem 2. fl . de modio brasiei. An. 1542. Rex iterum per Reverendiss. *Christophorum* Episcopum Plocensem subsidia bellica cum Regnicolis aequalia adversus Turcica pericula a Prussis postulavit: nec postulavit solum sed & postulati sui rationes Legatus afferre videbatur. [1.] quod Pruteni cum Regno unum constituerent corpus (2.) quod communia essent pericula ideoque communibus conjunctisque viribus tollenda (3.) quod unum Dominum & communem hostem haberent. Responsum est generice & unanimiter: Senatores Regni nil quicquam in Prutenos consulere potuisse & debuisse, praesertim in Causa Privilegi-orum, quoad contributionem nihil in Prutenis desiderari, sed quae omnium onerum ac expeditionum aequalitas a Polonis poscatur, nesciri: se non

se non esse fervos, sed voluntarie ad regnum accessisse, libertatem suam privilegiis firmatam esse & a maioribus sanguine defensam. se in proximo bello a Polonis non esse defensos. Polonos in Borussia non libere sed stipendiis militasse Regi, quod & Borussia in Polonia facere non recusarent. Eodem Anno pro festo Stanislai Conventus Mariaeburgi habitus, in quo Rex per *Fabianum Cema* t. t. *Pomeraniae Succammarium* (qui gestis ad Budam, Regiam in Hungaria sedem interfuit) Turcicum bellum exposuit, simulque contributionem urgens inquisivit, quantis copiis Pruteni in validiori hostium incurso sine deminutione Privilegii sui adesse possent? Responsum. Nobilitatem ad bellum propulsandum paratam fore *intra Prussia fines*, quemadmodum Nobilitas Polonica propriis suis cervicibus a casibus bellicis regnum defendere consuevit, & est adstricta, ut vult *Statutum Anni 1278. f. 28. conf. Promptuarium Legg. & Constit. Regni ac M. Ducatus Lithvaniae ab Augustino Koludzki Iudice Terrestris Inovitadi-slaviensi Anno 1697. editum. Anno 1544. Rex pro festo Stanislai in Conventu Mariaeburgensi per Legatos Reverendiss. & Illustiss. Regni Senatores Nicolaum Vladislaviensem & Samuelem Plocensem Regnique Procancellarium, Episcopus, Iannesium Latalski Pasuaniensem & Iunium Ladislaviensem*

viensem Capitaneum, Felicem de Szremski in Sokolovo Plocensem, Martaeburgensem, ac Plocensem Capitaneum Palatinos. Statibus Terrarum Prussiae, Comitiorum Petricoviensium statutum exposuit, quo ad belli onera aequaliter ferenda adducerentur, & adversus Turcas pugnatum exirent. Solemnissimae huic Legationi responderunt Prussi, se ad articulum Comitiorum Petricoviensium, qui tunc primum in manus ipsorum venisset, intra paucos dies, quibus DD. Legati sint commoraturi, non posse reponere, deliberaturos tamen de hac gravi & fontica materia in proximo conventu iuribus suis & libertatibus salvis. Eodem anno pro festo Michaelis in Comitibus Grudentinis per *Paulum Plosowski Praepositum & Canonicum Warmiensem* duo postulabat (1.) Consensum Prutenorum de vi & impetu Turcarum maiori propulsando, ac in Comitibus Petricoviensibus An. praecedenti nondum exacte determinato [2.] novam contributionem ad sedandos Prussiae tumultus ex Electione Novi Magistri oriundos. Resp. ad primum copias militares e Prussia in Poloniam mitti, nec possibile nec tutum: Nobilitatem quidem in Expeditionem consentire, sed ita ut leges militiae secundum iura sua moderari sibi reservaverit: quibus cautum esset, e Prussia non egredi, lustrationes insuper indicandas esse. Resp.

sponsi. ad secundum contributionem ad publica subsidia esse decretam in biennium, ut pote de modio brasei 2. §. & de tonna externae cerevisiae 1. gl. maluerunt itaque haecenus Prussi opem pecuniariam aliquando conferre in salutem regni, quam ut eandem corporibus suis defenderent, & extra fines Patriae suae militatum abirent.

§. IX. Eandem sub Sigismundo Augusto, filio Sigismundi, probarunt fidem, atque Regi suo Clementissimo ope & auxilio unquam non defuerunt; Quandoquidem An. 1548. Conventu pro festo Michaelis Grudentini celebrata, cum Legatus Regius subsidium pecuniarium & adventum ad Regni Comitiam urfisset, ad utrumque a Prutenis responsum fuit, & subsidium fore, & ad Comitiam se venturos, ac secundum Privilegia Prussiae consultaturos. Anno 1556. in Conventu pro festo Stanislai Mariaeburgi habito, inclutis Prussiae statibus tria puncta exposuit Nuntius Regius (1.) ut lustratio fieret (2.) contributio triennalis decerneretur (3.) unio Prussiae cum Regno stabiliretur. Ad duo priora laudabiliter responsum, quando non solum lustratio promissa, sed & contributio annua laudata erat, utpote 2. §. de modio brasei & 5. M. de 100. Quoad tertium membrum seorsim ad Sereniss. Regem litteris animorum suorum sensa explicuerunt. Et haec gesta fuerunt sub
Sereniss.

Sereniss, stirpis Iagellonicae Regibus, ex quibus satis superque manifestum est, Prussos legitimis Dominis suis non corpore sed ope pecuniaria adfuisse, quod haecenus ostendendum erat.

§. X. Henrici Valesii, successoris Sigismundi Augusti post excessum in Galliam, breve fuit imperium, quod in Stephanum Bathori, consentiente Anna filia Sigismundi, die 14. Decem: An. 1575. devolutum, & die 4. Ianuarii Anno 1576. Andreioviae confirmatum est, licet Iacobus Ochanski Archiepiscopus Gnesnensis, & Andreas Opalinski Regni Mareschalcus, aliique Prussi cum Civitate Gedanensi Maximilianum II. Caesarem Romanum, Anti-Regem Poloniae elegissent; Tantum tamen abest, ut magnanimus Princeps Prussiae libertates everterit, ut potius easdem An. 1577. die 12. Xbr. Mariaeburgi confirmaverit vid: FriedensDecret, oder Annehmung zur Gnaden, in *Historia Rerum Prussicarum Continuatione* Casp. Schütz a D. Davide Chytraeo scripta lib. XII. f. 543. seqq. Peculiare est, & inter singularia fata nummerandum, quod inter Sereniss. Regem & Civitatem Gedanensem intercescit, cum in illud bellum, vulgo Gedanense dictum, Lithvanici status non consenserint, illiusque svasores Nemesin Divinam experti sint, nec Gedanenses, Ratisbonae Anno 1576. die 12. Octob. Anti-Rege mortuo

mortuo, Stephano Regi Serenissimo cbedientiam denegarint, sed postularint (1.) ne sibi, quod Maximiliano adhaesissent, fraudi esset (2.) ut Augustana Confessio & Exercitium Lutheranae Religionis liberum confirmaretur (3.) ne Poritorium turbaretur, quod ultimum Rex ad Comititia referebat, Dantiscanis renuentibus, cum non essent statuum Polonicorum sed Regum Poloniae subditi. *Conf Reinb. Carike Chron. Gedanensi. lib. III. c. XI.*

§. XI. Sub Sigismundo III. Prussia circa Privilegia sua clementissime conservata est. Inconsultum quippe immo impium censebatur, Regionem tot praeclaris urbibus portibusque exornatam, quae merito granarium christiani orbis, & ventriculus regni reputatur, non sine summo periculo confiderenter deferere; Ideo in conventu felicissimae coronationis Cracoviensi, die 28. Xbris Anno 1587 Iuramento Regio fuisse confirmata. *Vide confirmationem hanc iurum vel. const. Cracoviae An. 1616. edit. f. 447. seqq.* Peculiaris itidem Cautio S. R. M. Ordinibus ducatus exhibita, quam invenies *Constit. Anni 1621. f. 81.* Prussi quoque propriae non defuerunt virtuti, sed in dulcissima Patria adversus Gustavi Adolphi, Regis Sveciae, copias immissas fideliter excubabant, Irruperat exercitus Svecicus in Borussia nostram atq; nomine

mine Regis sui e Castris ad Derschoviam positis An. 1626. d. 1. Iulii ad Prutenos non procul Grudento ad Ossam excubias agentes litteras dedit, quibus sollicitabantur, ut ad neutralitatem propenderent, aut potius obsequium Regi legitimo denegarent. Ast virtus Prussorum, ut Marpesia cautes, stetit; In hanc enim formam e castris ad Ossam fixis An. 1626. d. 11 Iulii rescripserunt, cuius responsi a mendis & vitiis repurgati atque in paucissimorum scriptis reconditi (unde constantia in Regem intemerata & heroica Terrarum Prussiae defensio intra fines suos cognosci potest) haec est series:

Quam iusta ad cruentum inter duo inclyta Poloniae ac Sueciae regna bellum suscipiendum gerendumve causa utrinque per tot annos oblata est, & non legitimae defensionis ac licitae invasionis excusationem isthaec terrarum Prussiae infectio mereatur, imprimis Dei iudicio & communis naturae rationi, eorumque, penes quos summa rerum gerendarum est potestas, iusto arbitrio decernendum relinquimus. Certe pacem iustam & honestam sincere Nobis curae fuisse, & etiamnum cordi esse, vos ingenue & aperte profitemur, eamque omni bello, cuius non adventus solum, sed etiam metus affert calamitatem, semper anteferrendam esse censemus. Et quoniam in hisce terrarum Prussiae Regionibus Serenissimus Princeps

Tom. III, B *vester*

vester haecenus nulla est laceffitus iniuria, utiq;
 dum se fuaque tuendi praeveniendique confilio,
 ficut perhibet, Porius Borussiae occludere fatagit,
 quos fere omnes iam occupavit, profecto pedem
 manumque militarem huc aut ulterius promove-
 re, nulla neceffitate urgente, Chriftiani fanguinis
 effufioni nunc modum aut etiam finem imponet,
 fi gr dum fiftet, paceque & concordia falutari,
 quam omnibus rationibus & actis fe haecenus quae-
 fiviffe Deum teftem invecat, noftras regiones tran-
 quille frui iufte permittit. Quod attinet Neu-
 tralitatem, quam Sereniffimus Princeps veller No-
 bis offert, de ea tractare ad praefens Nobis non
 eft integrum; nam ex pacto reciprocae fponfionis
 ordinum terrarum Pruffiae, iuxta Homagium di-
 vo olim Cafimiro Regi eimque fuccefforibus, Regis
 bus Poloniae corporali interposito iuramento prae-
 ftitum, cuius formula publicis libris circumfertur,
 abfque licentia & confenfu moderni Sereniffimi
 Regis ac Dn. Sigifmundi III. Domini Noftri Cle-
 mentiffimi, quocunque colore, arte neceffitate, ca-
 fu, opportunitate vel ingenio Coronam Poloniae
 deferere, aut in praeciudicium, laefionem, aut of-
 fenfionem praefentis fubiectionis & deditiois no-
 ftrae aliquot tractatus, colloquia vel fermones in-
 ire ex iuriurandi Religione fub fide & honore
 Noftro prohibemur. Quapropter Eidem Serenif-
 fimo Regi ac Domino Noftro poftulata Sereniffimi
 Principis

Principis vestri, quam fieri potest citissime ad notitiam deferemus, & de Serenissimi Regis ac Domini Nostri sententia ac voluntate cum Responsa Nostro. ad Serenissimum Principem vestrum, Nuntios Nostros mittemus. De caetero omnem adhibebituram operam, ut mutuae pacis & tranquillitatis condiciones inter utrumq; Regnum Poloniae & Sveciae iustis & honestis conditionibus stabiliantur. Haec de mutuo consilio & consensu Palatinatum Prussiae Regalis, itemque nomine Civitatis Thorunensis, ad Illustres, Magnificas, Generosas Dominationes Vestras perscribenda esse duximus. In quorum omnium fidem sigilla Illustris & Magnifici Domini Palatini Culmensis ac Civitatis Thorunensis sunt appensa. Datis in Castris ad Offam 31. Iulii Anno Domini 1626. En immotam inconcussamque Prussorum in Reges fidem! En egregiam Patriae suae defensionem!

§. XII. Sub Vladislao IV. Filio Sigismundi III. die 16. Februarii Anno 1633. Regno Poloniae inaugurato res Prussorum, quoad Privilegia & immunitates suas, steterunt illibatae, de hoc B. Hartknoch Reipubl. Pol. L. 1. c. 2. n. 14. notanter scribit: Sigismundum III. in regimine excepit Vladislavus felici in Poloniam statim introducto, devictis Turcis & Magno Ducatu Moscoviae (cuius etiam Tzar electus est) sibi subiugato, ad omnem posteritatem memorandus. Hoc

mortuo & ipsa regni Poloniae felicitas mortua fuisse videbatur. Elogium eius ab Urbano VIII. P. R. scriptum, leges in Historia Vladislai a Stanislao Kobierzycki Castellano Gedanensi collecta lib. XI. p. 593. seq. atqui hic pacificus Princeps Prussis non legitur fuisse molestus, ut eos ad expeditionem extra fines suos evocaret.

§. XIII Iohanes Casimirus & in thronum & torum Vladislai fratris successit, multo tamen infelicior eodem extitit. Hic Prutenos ab Expeditione Generali absolvit, quando in Constitutione An. 1653. hunc articulum inseri passus est: *In casu gwałtownych nieprzyjacielskich imprez, ktorymby Woyska nasze wydotać nie mogli; Pospolite Ruszenie, za zgodą wszech Stanow Koronnych według Konstytucyey Seymu przeszłego Anni 1658 inxta qualitatem & quantitatem facultatum, iednak sine divisione belli, postanawiamy; Ktore do przyszłego Seymu w mocy naszej zostawać ma, takim sposobem, iż in Casu następującego niebezpieczeństwa, iedne za dwoie wici z Cancellaryi naszych wydać rozkażemy. Woiewodztwa zaś Mazowieckie, ziemia Lukowska, według dawnych praw y zwyczajow względem pospolitego Ruszenia zachować się mają*

*maia, także Woiewodztwo Podolskie przy
Kamieniu in armis zostawac ma; Wo-
iewodztwo Podlaskie według dawnych praw
wyprawiać służbę tę maia. Prussacy także
nad Drwęę według praw dawnych, Dwor
Krolowy Iey M.Ci y naywielebniejszego X.
Arcybiskupa Gnieznienskiego według Con-
sytuciey 1654. wolny zostawa.*

§. XIV. Michaelis Koributhi regimen, vix
quadriennium duravit, in cuius exitum, nescio
quis? iustit apud Ioh. Christ. Becman. Hist. Ge-
ograph. Civil. p. 683. Vere Michael Rex Polo-
niae sanctos inter primarios numerandus est.
Mors enim ipsius fuit pretiosissima, quis non
pretiosam mortem existimet, quae adamantibus
comparata est? Sub hoc Prussia sua consuetudi-
ne adulta fruebatur. Iohannis III. gloriosissi-
mi Regis memoria etiam post fata desideratissi-
mi in animis Borussorum perstat illibata, quan-
do An. 1676. Constit. Comitiorum coronatio-
nis articulum huius tenoris intulit, nullis male-
volorum ungvib9 erodendum vel eradicandum,
tit. *Pospolite Ruszenie* p. 12 13. *Woiewodztwo
Podlaskie, y Ziemię Lukowską według praw
y zwyczajn przy wyprawie y dźwieściaci Włok,
sine diminutione, konnego Zolnierza do-*

brze munderowanego zachowuiemy. Która
wyprawa do popisu Generalnego z innemi
Woiewodztwami na węściu do Obozu ma
bydz ostawiona. Woiewodztwa Pruskie przy
prawach y dawnych zwyczałach, a Kijow-
skie, Bractawskie, y Czerniechowskie przy
Konstytucyi Anni 1654. konserwuiemy.

§. XV. Non negamus tamen Borussos, li-
cet ad militiam Generalem Regni nequaquam
teneantur, virtutem, alacritatem, fortitudi-
nemque suam militarem, contra quosvis Regni
hostes abunde semper proprio etiam sanguine
esse contestatos. Et vero ut caeteros praeter-
eam (quis enim omnes calamo exprimeret?)
praestantissimos harum Terrarum heroes, silen-
tio sane praeterire non possum. Generosissimos
illos Martis Pullos, Ernestum Veierum, Iohan-
nem Veierum, Ludovicum & Martinum Veie-
rum, Iacobum & Ludovicum Pomorscium, Lu-
cam Dzialinium, Stanislaum Koskam a Stein-
berg, Iohannem & Paulum Dzialinium, Stanisla-
um Konarscium, Iohannem Ostromeccium, qui ut
semper, ita amorem suum indefessum quavis in-
gruentis belli necessitate, abunde Regibus & In-
clyto Poloniae regno demonstrarunt, quando
singulari sua prudentia & eximia in re militari
experientia, libertatem Patriae, ipsiusque regni
integri-

integritatem cum summa Reipubl. laude suæq;
nunquam intermoritura memoria, tanquam
fortissimi Atlantes, non absque propriae vitae
discrimine, quovis tempore custodiverunt.

Concludentes itaque iam cum fine Seculi
XVII. opellam hanc nostram, ingeminamus pie
ac devote ex *Sim. Starovolskio*, eiusque verba
ad calcem *Lib. de re militari* addita, calamo ore-
que dextro repetimus:

*Tu o! exercituum DEus, & Protector noster as-
spice super humilitatem servorum tuorum. Et
cogita cogitationes pacis & non afflictionis, ut in
pace viventes securi Tibi serviamus ad laudem,
gloriam, & honorem Nominis Tui.*

Fiat! Fiat! Fiat!

COROLLARIA.

I. Scopus Reipubl. Polonicae non est vitalu-
xuriosa.

II. Quo tempore Duces Poioniae Reges vo-
cari coeperint, incertum est.

III. Poloni Religionem Christianam Sec. X.
post N. C. circa An. 695. sub Duce Miecislao
susceperunt.

IV. Respubl Polonica maioribus firmata fu-
it viribus, ex quo per Iagellonem M. D. Lithva-
niae Ducem, Lithuania Regno Poloniae Anno
1386. est coniuncta.

V. Poloni olim ad Magdeburgense Tribunal appellarunt sive provocarunt.

VI. Nobiles a Rege absq; consensu Comitiorum puniri possunt

VII. Regi Poloniae adhuc viventi alius substitui non potest.

VIII. Post excessum Sigismundi Augusti, a Rege, Senatu, Nobilibusque Regni prolatae leges dictae sunt *Constitutiones Regni*, ut apud Germanos sunt *Rec:ssus Imperii*

IX. Stephani Regis tempore in Comitibus, Varaviae An. 1578. celebratis, ea Iudiciorum forma inventa est, quae apud Polonos Tribunalis nomen invenit, estque respectu loci duplex, Petricovienſe & Lublinenſe.

X. Polonia reliquas Respubl. equitatu vincit.

††† Hoc, quod sequitur scriptum Anonymi Auctoris, dignum est visum, quod superioribus annexeretur, tum propter convenientiam argumenti, tum & quod minus obvium sit. neque tamen prorsus contemnendum. Pauca quae polonico sermone cum latino permixta, pro more nationis, erant, in latinum purum transferri curavimus, ut simili ubique stylo legi queant. Magnif. Zerneckio Praeſ. Iheron. cuius benevolentia illud communicatum impetravimus, videtur deberi industriae Consulſ. olim Gedan. Böhmiſ, propterea quod alia similis argumenti & styli documenta illo auctore proſtant.

BREVIS

BREVIS INFORMATIO

QVOD

BORVSSI BELLICA GENERALI
EXPEDITIONE NON LIGENTVR.

DEDICATIO.

Celsissimis Illustrissimisq; D.D. Ven-
ceslao Varmienfi & Sambienfi Sa-
cri Romani Imperii Principi, Terra-
rum Prussiae Praefidi. Et Andreae Cul-
menfi Pomesaniaeque Dei Gratia Epi-
scopis. Supremo Regni Cancellario,
Plocenfi & Cracovienfi Praeposito, Co-
mitibus de Leszno Leszczinsciis D. Do-
minis & Patronis Colendissimis.

Quemadmodum multas alias nationes, quae
Lingva moribusque & Iuribus inter se dif-
ferunt, ita quoque Terras Prussiae bina ordina-
tae Reipubl. luminaria, Iustitia videlicet & Cle-
mentia dulcedini suavissimae libertatis immix-
ta, ad solidam unionem indissolubilemque Re-
gno incorporationem allexerunt & pertraxerunt,
hocque archissimo vinculo vires Imperii Sarmati-
ci auctas & firmatas videmus. Hocce erat o-
lim de tali conjunctione magnorum virorum ac
imprimis veteris Romani Oratoris iudicium,
ius & aequitas vincula civitatum. Certe anti-
B s quioribus

quioribus statim post incorporationem Terrarum Prussiae & novissimis temporibus hoc vinculum expertum est enervationem quandam, quemadmodum ferventissimae supplicationes & solennissimae legationes Ordinum Prussiae ad Serenissimos Reges interpositae clarissime testantur; at vero vigilantissimi Praesides cordatissimi & immunitatum amantissimi Terrarum Prussiae Senatores hanc enervationem vigilantissimi suo zelo saepius consolidarunt & corroborarunt. Cum vero hisce temporibus video, quod quidam Magnifici & Generosi Domini in Regno Poloniae incolas Terrarum Prussiae ad expeditionem generalem illegitime vocare & trahere adnitantur, visum est Civi Patriam amanti necessariam informationem ex Privilegiis Terrarum Prussiae depromptam in lucem proferre, ex qua clarissime patebit Russos ad generalem Regni expeditionem nullatenus esse adstrictos. Ad quem igitur haec elucidatio iustius ibit? quam ad vigilantissimum summae prudentiae & auctoritatis Terrarum Prussiae Praesidem? & cui convenientius offeretur, quam sublimis sapientiae maximaeque experientiae Magno Regni Celsissimoque Cancellario, Antistiti & Senatori Prutenico ad clavum Reipublicae exornanti? unde omni fiducia a Vobis Celsissimis Illustrissimisque Domini, tanquam potentissima & praecipua

pua Terrarum Prussiae fulcra quibus omnia iura & libertates probe suffultae quiescunt, firmissimam tutelam & protectionem Borussi humillime expetunt & implorant hancque rudi stilo conceptam elucidationem per humillimum servum cum omni animi demissione offerunt. Et quo fine? ut antiqua diplomata Prusica immunitatesque ab omnibus fulminibus & insultibus integra & illaesa maneant & haec simplex scriptio contra livorem invidorum patrocinium & protectionem consequatur,

Brevis informatio, quod Borussi bellica generali expeditione non ligentur.

Dissensio in publicis est ebullientis discordiae ipsum & pestifer halitus publica inficiens consilia. Cum igitur in memoria haerent ferventissimae Regnicolarum cum Borussis contentiones in Comitibus post bellum Chocimense exortae, ob expeditionem generalem, quae tamen non erat facta, a quae incolae Terrarum Prussiae, iuribus suis firmissime innixi se exemptos esse contendebant, ac verendum ne futuris Comitibus scintillae obiecti iam pridem ignis in periculosam erumpant flammam, ausus est civis patriae amans, praevia opportuna informatione Privilegiorumq; Terrarum Prussiae elucidatione

has forsan imminentes procellas perniciosum domesticum ignem suscitantes commode antevertere futuramque discordiae & contentionum tempestatem si non sopire, saltem discutere vel emollire ut dilapsis nubibus exoriens optata serenitas publica consilia grate illustret. Prima igitur huius informationis & elucidationis fundamenta innituntur originali Cruciferorum privilegio ab Erhardo de Seyna, qui vices generalis Magistrî gessit in Prussia, Civitatibus Thorunio & Culmae concessio sive potius renovato, in quo datis ceteris immunitatibus & praerogativis praedictis civitatibus non ignarus, quod patria libertas cives atque adeo ipsi Reges lateant in praesidio bellicae virtutis, adstringit eos ad specificum belli servitium & Terrae defensionis his verbis:

Is qui Allodium vel decem mansos emerit, debet ratione eiusdem Allodii cum armatura, quae plata vulgariter dicitur, & aliis levibus armis & uno eqvo ad talia arma competente esse adstrictus, quale inferius plenius describetur. Inferius vero sic exprimitur: statuimus, ut quicumque quadraginta mansos vel amplius a Domino nostro emerit, is cum plenis armis & dextrario operto & armis talibus competente & aliis duobus ad minus equitaturus: qui vero pauciores mansos habuerit, cum plenis & aliis levibus

levibus armis & uno equo ad talia arma competente debet cum fratribus nostris in expeditionem. quod ab eis requisitus fuerit, pergero contra Prutenos, qui Pomesani largo vocabulo nuncupantur & contra omnes Terrae Culmensis turbatores: cum vero praedicti Pomesani in Terra Culmensi praestante Domino, fuerint ulterius merito non timendi, omnes cives praedicti ab omnibus expeditionibus erunt exempti: ad defensionem tamen Terrae videlicet usque ad Vislam, Ossam & Drewencam cum fratribus procedere tenebuntur, ut praedictum est, contra quosvis Terrae invasores. Hoc Cruciferorum privilegium licet omnes Reges a Casimiro omnibus incolis Prussiae sufficientissime confirmarent, tamen, quia originaliter duabus praedictis civitatibus concessum est, ne quis minus qualificatus existimet, quod solae tantum praedictae civitates exclusa Nobilitate aliisque Civitatibus hoc privilegio comprehendantur, necesse est, ut erroneae opinioni ante omnia occurramus. Certe primum nidum renovatum privilegium in duabus recensitis civitatibus condidit, sequenti tamen tempore Nobilitas Terrae Culmensis una cum reliquis posthac fundatis erectis civitatibus hoc privilegium non inviditis Crucigeris est amplexa, praesertim quoad defensionem Terrae & quoad correctivam seu

commutativam iusticiam, huiusque diplomatis fontes, utut primum satrapiam Culmensensem, tamen subsequenter Elbingensem quoque seu Mariaeburgensem Terram nec non Pomeraniam irrigarunt. Quocirca si aliquis scrupulus de iure iudiciario vel de iuris iudiciarii sententiis olim emergebat in eisdem idem dubius articulus a Culmens. civitatis Consulibus requirendus erat: vel ut clarius Cromerus: quae civitas ea dignatione fuit antiquior, ut ab ea caetera omnis Prussia, atque etiam Matovia pleraque ius peteret, quod etiam nunc Culmense dicitur. Sane quando Coloniae ex aliis regionibus in Terras Prussiae deducebantur, diversaque iura secum attulerunt, ex parte etiam secundum ius Culmense vel Prussicum vel antiquum iudicia fiebant: ut ex Privilegio Incorporationis lucide patet, quod eam licentiam Incorporatis Prussis tribuit, ut liceat cuicunque de uno iure in aliud, (sine tamen aliorum praedicio) quo voluerit transmigrare. Mox vero post incorporationem Terrarum Prussiae Regno, Rex Casimirus permotus instantiis incolarum Mariaeburgensis & Pomeraniae, quibus varietas & confusio iurium molesta erat, abrogatis omnibus iuribus, unum ius Culmense in reliquorum locum sufficit, praedictosque Mariaeburgenses & Pomeraniae indigenas ad ius

hoo

hoc idem admittit: unde clare patet, quodsi praedicti Palatinatus ac imprimis Culmenſis origine Cruciferorum privilegium quoad commutativam iuſtitiam acceperint, hinc ſine omni dubio quoad ſervitium belli neceſſitantibus Cruciferis amplecti debuerunt, quum ſolius Thorunii & Culmae vires non ſufficerent ad tollendos & eradicandos Pomeſanos. Et quando bona & praedia Cruciferi vendebant, ſimul ſubditos ementes ſervitio belli onerabant, ut privilegium originale declarat, hinc aequaliter ſine ullo reſpectu omnes terrarum Pruſſiae incolae equeſtris & civilis conditionis, Villarum ſcultetis minime exceptis, hoc iugo graviffimi ſervitii militaris onerarunt, exindeque ſummo odio flagrabant, obliti veri illius verſus:

Odimus accipitrem, quia ſemper vivit in armis.
Quin potius more tyrannico, ſpretis odiis nefariam ſecuti ſunt ſententiam. Odia qui nimium timet, regnare nescit. Explaſo igitur piſſimo illo dogmate: Iuſtum bellum quibus neceſſarium, & pia arma, quibus nulla niſi in armis relinquitur ſpes; adverſus fundatores ſuos impia bella geſſerunt nocendi cupiditate, libidineque dominandi, & hanc maxime ob cauſam oppreſſi Pruteni excuſſo tyrannico iugo ſponte ad corpus regni acceſſerunt, ut diſerte Privilegium corporationis tradit hunc in modum

dum: Et quod Magister & Ordo, liga & unione demolita nova bella Nobis & Regno nostro inferre destinabat, ipsosque militares & cives iniusta secum gerere bella impellebat. Pari modo Borussi ipsi in sua reciproca sponsione lamentantur hisce luctus plenis verbis: Cogen-tes nos ad gerenda secum iniusta bella, licet nobiscum nunquam rem integram communicati fuissent; & iterum: in quibus (videlicet bel-
lis) clades, orbitates illic exceptas tanto ma-
iore amaritudine excipimus, quanto constat nos imperio praesidium nostrorum eadum non corporum solum sed etiam animarum no-
strarum per iniustas acies saepius contraxisse discrimen & capitibus nostris omne scelus iniusti belli expiasse, Magistro & Ordine nostras clades magis ex arce spectantibus, quam rele-
vantibus. Et porro sic conqueruntur; ut eo liberius obstante illis nemine execranda bella Regi & Regno Poloniae ceterisque finitimis nostris tamen cervicibus nostris, ut saepe alias accidebat, expianda moverent. Clare ergo ex praemissis patet, quod non solum Thorunenses ac Culmenses Cives, verum etiam omnes Barones Militares, Cives, Oppidanos (incorporationis privilegio teste) ad gerenda bella Crucio feri necessitarunt: unde facile quivis (nisi insensatus Galata) iudicabit, quod memoratum innovatum

innovatum Privilegium non solum praedictas
binas Civitates, sed omnes etiam Prussicolas tu-
eatur, nec non, quod ultra recensitos terminos
Vistulae, Ostae, Drwencae arma non teneantur
explicare: Et quemadmodum Borusis gravis
& odiosa erat belli expeditio, ac proinde ex-
cussi iugi tyrannici praecipua causa, ita Rex
Casimirus circa inviscerationem Terrarum Prus-
siae Regno prudentissime nullam facit odiosae
bellicae huius expeditionis mentionem, verens
sine dubio, ne hoc onere Borussi abalienarentur
ab oblata spontanea deditio: Ast fideles &
cordati constantesque Borussi quamvis nullo
regio ligamine stricti ex puro, candidoque af-
fectu, scientes, quod sine militari praesidio Prin-
ceps vix Princeps sit, quomodo enim se sua-
que aliter tueatur, ultro sine ulla compulsio-
ne Regi Casimiro circa incorporationem sua
reciproca sponfione solennem dant, at distin-
cte tamen & caute, promissionem quoad de-
fensionem Terrarum Prussiae in haec verba:
Promittentes praefato D. Casimiro Regi & suc-
cessoribus Regibus Poloniae in omnibus felicibus
& adversis & quibuscunque casibus ope,
praesidio, consilio & auxilio fideliter, contra
quosvis hostes & adversarios & quascunque per-
sonas Ecclesiasticas vel seculares quacunque
fulgeant dignitate Communitates & universita-

tes & signanter contra Magistrum & Ordinem quondam Prussiae & Livoniae fideliter corpore & animo & rebus cum effectu assistere commodum honestum eiusdem D. Casimiri Regis & suorum Serenissimorum Regum Poloniae iuxta vires & potentias extremas efficere, dirigere & procurare. Infra tamen adiectio posita est: Iuribus tamen suis semper salvis; dilucida huius promissi distinctio contra Crucigeros & Ordinem, namque animo & corpore, contra vero alios hostes ope, auxilio & consilio Borussi assistere spondent. Hocce perspicuum promissum clara limitatione ac distinctione collustratum in sinistrum torquere sensum, aut ultra sponsonem Borussos pertrahere ad coniunctionem armorum in simul cum Regnicolis, prorsus impium. In legibus enim salus Reipublicae, quas violare nefas. Pulchre in violatores at horrende poeta: Depravant publica iura iustitiamque fugant Divum nil verba verentes, causa horum misit Deus poenas & quoque mitteret. Clarius Ecclesiastes: Regnum a gente in gentem transfertur propter iniustitiam & iniurias. At quae maior iniuria & iniustitia esse potest? quam violatio Legum & Privilegiorum. Hanc ob rem politicus huius aevi libero ore effatur: quod Europa tot motibus agitur, quod Reges & regna ardent seditionum flamma & beliorum, veram fortasse iustamque causam esse admini-

administrationem apud plerosque parum veram ac iustam. Verum omni fiducia fretus auctoritate & firmitate iurium Prutenicorum progredior ad praedictum Privilegium Regis Casimiri Anni 1454. statim post incorporationem ultra petita Borussorum concessum, annitendo praeoccupare quorundam tela ex hoc Privilegio depromenda. Ex contextu huius Privilegii lucide constat, quod incolae Marieburgenses & Pomeraniae Palatinatum supplices orant Regem, ut supra commemoratum est, ut abrogatis omnibus iuribus unum Ius Culmense illis constituat. Rex vero Casimirus inveteratae prudentiae Princeps minime nescius, quod pari modo iuribus & armis mundus regatur, facit coniunctionem iurium & armorum individuum, annuendo enim quoad unum Ius iustae petitioni subditorum, statim facit reservationem & prae cautionem armorum, accedens & ad Privilegiū praedictum innovationis & ad memoratam spon sionem Borussorum. Reservatae huius haec sunt verba, ut quilibet Borussorum in armis & equis decentibus iuxta continentiam sui Privilegii & tenorem: in defectu vero Privilegii iuxta qualitatem bonorum suorum servire sit ad tri-
bus. In hac reservatione clara distinctio, fun-
data in Privilegio Innovationis primario, & re-
ciproca sponsione idque in utroque puncto &
quoad

quoad tenorem Privilegii cuiusque privati & quoad qualitatē bonorum innovatum, nam originale Privilegium proportionatum bonis, sponſio vero iuxta continentiam privati cuiusque Privilegii ſervitium requirit. Excuffis itaque omnibus privatorum in Pruſſia Privilegiis, non reperitur alia, nec reperiri poteſt obligatio ſervitii militaris, niſi quod Pruteni ad terminos Viſtulæ, Oſſæ & Drwencæ ſint adſtricti, quoniam ultra prædictos terminos non poterant Cruciferi eo tempore ſubditos ſuos, niſi invitos adigere offensive. Quodſi vero cuiuspiam natura pugnaci præinſertæ non ſatisfaciunt rationes, ſufficiat minimum authoritas Magni Hiſtorici Poloni, qui expeditionem Boruſſorum his verbis deſcribit: Quod bellum attinget, ſi quis hoſtium ingruat Pruſſiæ domeſticis communibusque plebi cum Nobilitate viribus depellitur; & Nobilitas quidem cum Proceribus equeſtris militat, ſculteri item & liberæ civitates equitatum atque peditatum ſuppeditant, Ruſtici peditatum tantum. Hunc expreſſum antiquum militaremodum ad terminos videlicet expreſſos turbare aut invertere omnino iniurioſum & oneroſum, quoniam in minimis quoque rebus omnia antiquæ conſuetudinis momenta ſervanda, crebræ vero mutationes legum & conſuetudinum vim & vitam

non

non satis habent vertendae statim aut evertendae. Et ideo Borussi, quod super omnibus negotiis melius olim atque rectius provisum & quae convertuntur in deterius mutantur, constantissime insistent edicto Alcibiadis ita censentis, eos hominum tutissime agere qui praesentibus moribus legibusque contenti, etiamsi deteriores sint minimum variantes Rempubl. administrant. Laetentur Regnicolae crebra multitudine legum, sciant tamen, quod eiusmodi mutationes sint signum corruptae Reipubl. Prussi contra specialia iura antiqua & consuetudines suas firmiter retinent, tam quoad correctivam iustitiam quam Patriae defensionem. Et quod specialibus ex antiquo iuribus Pruteni gaudeant ipsa iura testantur, quin etiam legatio Sigismundi I. Regis idem agnoscit, his verbis: Quanto magis aequum est ad eandem rem [opem scilicet ferendam] suas DD. V. Vras inclinare, quae etiamsi iura habeant diversa, idem tamen certe cum Regno corpus sunt. Et porro in eadem legatione; Nihil illa (Maestas videlicet regia) de iuribus Terrae huius detractum cupit: Fac igitur Borussos diversis gaudere iuribus, nunquam tamen erant ultimi in propulsandis hostibus, defendendaque Patria imo in quocunque vel gravissimo casu, consilio. ope, auxilio, facultatibus, imo & corporibus suis iuxta vires suas

C 3

suas Regno Patriaeque suae Borussiae fidelissime assistebant, adhaerentes tamen iuribus suis non coniunxerunt se ad generalem Regni expeditionem, quamvis Rex Sigismundus I. armis Ottomanicis longe lateque in Vngaria explicatis caute perterritus Regnicolis ad generalem belli expeditionem concitatis & evocatis, Prutenos quoque adiungenda arma ferventibus legationibus pertrahere voluit, at irritum tamen conatu, quia de re praedicta legatio his verbis: Deliberatum erat, S. R. M. quandoquidem non sine gravi molestia toties id frustra egit, non amplius instare; Ratio statim apponitur: Nam neque personae dignitatisque suae id putavit incassum ea tentari, quae tot missis Nuntiis, tot tam accuratis hortationibus & non modo obtestationibus obtineri haecenus non potuerunt. Videns igitur Rex Sigismundus immotam Prutenorum constantiam, eos iam non amplius ad expeditionem generalem sollicitat, sed ut tuenda duntaxat Patriae rationem aliquam ineant hortatur. Certe statutum Regni (non exprimitur quo anno conscriptum sit) videtur ab hac legatione discrepare, verum relicta conciliatione publicorum instrumentorum supremo interpreti fas sit ex diversitate alterius statuti Regni firmitatem legationis elucidare: unum enim ex praedictis statutis ita fert, quod Rex Sigismundus

Sigismundus incolas Ducatus Prussiae iam eo deduxerit, ut contra violentum hostem communibus auxiliis ac etiam iugulis suis se auxiliaturos receperint; alterum vero contrarium sonat his verbis: Terrae Prussiae quoniam ultro se facturas receperunt, ut contra vim hanc facultatibus suis Nobis & Regno non deessent, mittet S. R. M. Commissarios suos ad comitia quae in Maio Marieburgi habebuntur, ut ordinationem, quae facta est hic illis declarent & ad eandem illos inducant, verum nequaquam induxerunt, prout lucide patet ex infra scriptis statuti verbis. Haec ordinatio & si decreta est, quia tamen Nuntii Lithvaniae, Prussiae, Zaborienensis & Oświęcimensis desiderabantur a quibus consensus ad mutuam & reciprocam huiusmodi inter se bellicae defensionis coniunctionem videbatur esse necessarius, statutum est, ut ab omnibus Ordinibus Regni receptum, ut haec omnia ita conscripta & conclusa ad proximum Regni conventum maneant. Et porro addit: Sin minus (videlicet si praedicti Ducatus non consenserint) abrogata omnia & nullius roboris censentur: Et quoniam hoc statutum cum Regia ad Prussos legatione concordat, facile quivis cognoscit, quod legatio haec suo relinquenda sit loco, statutum vero de iugulis cedere debet, nam duo vincula fortius ligant,

quam unum, sequitur itaque [prout ex ipso supra recensito statuto patet] quod Pruteni nunquam iugulis suis militare assenserint extra terminos Prussiae. Quod insuper saepe dicta legatio confirmat his verbis: Non hoc postulat S. R. M. ut ad quosvis hostium impetus DD. VV. vires coniungant, nihil illa de iuribus terrae detractum cupit, sed si usus veniat, quod tamen divina misericordia prohibere dignetur, ut potentior aliquis hostis ingruat, tum vero postulat S. M. R. ut tanquam ad commune restringuendum incendium communibus omnibus viribus succurratur. Ex hoc statuto facile decidi potest, quod Rex Sigismundus non opus habuerit, ut Borusii iugulis suis militarent, sed ut communibus viribus contra potentiorrem hostem succurrerent, iuribus suis salvis, quibus nihil detractum esse Regia Majestas voluit. Conclusio tandem memoratae legationis omnem dubietatem resolvit his verbis: Quapropter in his comitiis constituent iam tandem DD. VV. quibus copiis adesse Regno possint, si quis hostium fiat impetus, ac ne defint bellorum nervi pecuniam contribuendam decernant qua conduci miles queat, si qua id necessitas postulet. Quid hac conclusione clarius esse potest? quando Rex interpretes legum non iuguli verum pecuniae subsidium postulat?

Et quo-

Et quoniam legatio supra memorata hoc complectitur, quod neque personae neque dignitatis Regiae id fuerit incassum ea tentari, quae tot missis Nuntiis tot tam accuratis hortationibus & non modo obtestationibus obtineri hactenus non potuerunt, itaque non abs re visum est melioris informationis ergo inferere summarie has accuratas Regias hortationes & ad eas Ordinum Terrarum Prussiae Responsa.

Prima igitur Legatio Sigismundi I. per D. Georgium Targowski Succamerarium Culmensensem, in Conventu Marieburgi An. 1530. pro seculo S. Clementis celebrato expedita, qua Nuntius memoratus Regius consilium & auxilium contra Tartaros & noviter electum Ordinis Magistrum postulavit Responsum eiusmodi ab Ordinibus Prussicis datum quoad Scythas, eis Regiam Majestatem tum Regni Proceribus militiam & gentis perfidiam callentibus resistere posse citra operam seu assistentiam Borussorum quantum attinet Magistrum Prussiae. Hoc unum Majestas Regia de Borussis persuadere dignetur, illos in fide & integritate debita eidem constantissime adfuturos, illa maiorum suorum non incognita vestigia sectantes nec opibus nec sanguini parcentes minime defuturos.

Secunda Legatio erat expedita per Illustr. Petrum a Stuzerwa Castellenum Inowladislaviensem,

Capitaneum Diboviensem An. 1530. qua fuit postulatum, ut Pruteni contra potentem hostem una cum Regnicolis si non gentibus saltim pecuniis Rempublicam communem iuvarent sed Responsum Ordinum ad postulatum Regiae Majestatis ut in re ardua & maximi ponderis ad proximum Conventum Mariaeburgensem pro festo S. Stanislai dilatum.

Tertia Legatio erat An. 1531. in Conventu Mariaeburgensi die festo S. Stanislai celebrato per *G. D. Fabianum Cema Capitaneum Starogardiensem* expedita, qua subsidium pecuniarium ab incolis Terrarum Prussiae postulatum Responsum & ad legationem anno proxime praeterito Graudenti pro festo S. Michaelis expeditam & ad praefertam Mariaeburgensi D. D. Consiliarios Terrarum Prussiae cum incolis earundem Terrarum pro cuiusque facultatum & virium exigentia subsidium pecuniarium decrevisse. hac lege, ut conferenda illa pecunia in his Terris contra ingruentem aliquam calamitatem permaneret.

Quarta Legatio in Conventu Thorunni pro festo S. Stanislai An. 1532. habito, qua *Regius Legatus* praeter subsidium pecuniarium ad defensionem quoque communem suscipiendam hortatus est incolas Terrarum Prussiae: Responsum est ab Ordinibus tali verborum serie:
Non

Non ignorant D. D. Consilarii Regni Terras Prussiae etiam sub ditione Ordinis existentes, ac semper usque in praesens non solum praescripta consuetudine & observantia, sed etiam peculiaribus super hoc concessis Privilegiis munitas & conservatas fuisse, immunitate talium expeditionum, quas extra Terras Prussiae fieri contigerit, ad quas vel personaliter faciendas vel suppetias iuvandas, si quando ipsi Pruteni requisiti fuerunt semper se huiusmodi suorum Privilegiorum & antiquorum Iurium praesidio tutati sunt & immunes permanserunt. Nec possunt D. D. Consilarii ignorare Terras Prussiae non gratuita libertate Principum, non simplici concessione aut dissimulatione, sed praecedente contractu, sed pactis intercedentibus, sed meritis suis etiam sanguine & bonorum suorum iactura partis, has sibi libertates & Iurium confirmationes redemisse, cum videlicet ipsarum Terrarum Ordines se, Terrasque ipsas Majestatis Vestrae Parenti Casimiro non compulsi, sed sponte detulerunt, cum esset in eorum facultate sub priorum Dominorum potestate permanere aut aliis quibusvis se subdere, vel etiam libertate in quam se asseruerant, frui deberent. Longius est hoc responsum, cuius tantum quaedam essentialia hic posita sunt.

*Quinta Legatio An. 1540. in Conventu
Mari-*

Mariaeburgensi pro festo S. Stanislai indicto S. R. M. per Legatum suum *Venerabilem Pautum Plotowski Praepositum Varmiensem* postulavit, ut Regno Poloniae contra Turcarum potentiam Pruteni succurrerent & praeterea suos quoque portus quibus Turca inhiaret, diligenter custodirent; sed D. D. Consilarii Terrarum Prussiae responderunt, non dubitare Ordines harum Terrarum Sacram Regiam Majestatem cum aliis Christianis Principibus circa Prutenorum suppetias habituras opponendorum armorum modum & ipsi Regno, quod in arcendis hostium irruptionibus celebrem famam & gloriam haecenus est consecutum, vires suppetere, quibus fines suos tueatur, ac hostilem possit reprimere impetum. Nam his quantum addere virium possint Prutenica auxilia? satis cognitum habet ipsa Majestas Regia cui facultates earum Terrarum non sunt inexploratae, praesertim ad bella remotius agenda vel & sustinenda.

Sexta Legatio An. 1541, ut Borussii unitis viribus immanitati Turcicae resistant, vires Regno iungant. subsidiumque pecuniarium decernant. Status vero & Ordines Terrarum Prussiae responderunt, se tot contributionibus exhaustos. attamen cum primum gravamina sua, quo speciatim recensentur, prius sublata & rationes

tiones de praeteritis contributionibus exactae redditae fuerint haud gravatim inductum iri, ut in aliquod subsidium pecuniarium sint consensuri: nec esse quod S. R. Majestas sibi persvadeat, aut persvadere patiatur: Qvòd si intra hoc sexennium ullus apertus & insperatus hostilis imperus (quem Christus Iesus longius propellat) undequaque ingruerit D. D. Consilarii ac reliqui Prussiae Status aut Maieitati eius Regiae aut sibi ipsis sint defuturi: pollicentur enim in tali necessitatis casu fidelissimis corporibus & fortunis omnibus, ut fidos subditos decet & prout ex privilegiis ipsorum astricti sunt se exhibituros. ut quatenus ad aras & focos, uxores & liberos, imò fortunas suas omnes tuendas spectat, auxilio tamen & protectione Sacrae Maiestatis eius Regiae accedente, nihil ab iis sit desiderandum.

Iam progredior ad *Septimam Legationem* ferventissimam Sigismundi I. An. 1542. in Conventu Mariaeburgi pro festo D. Stanislai expeditam per *Strenuum ac Generosum Dominum Fabianum Cema Succamerarium Pomeraniae*. Ad hanc responsum est his verbis: Cum de pecunia bellorum nervo nihil in hisce quae ad bellicam rem spectant bene constitui potest, in hoc pro toto suo virili incubuerunt D. D. Consilarii, ut reliquorum Statuum & Ordinum animos ad con-

ad consentiendum in Accisam inducerent. Et paulo post: Casu autem, quo vis aliqua maior Terras Prussiae ingrueret, & haec Accisae pecunia non videretur satis ad retundendum hostilem insultum, ita secum constituerunt omnes Status etiam Ecclesiastici ut pro defensione, vel de suis privatis fortunis non nihil decidere atque in huiusmodi necessarium impressionis hostilis opus haud gravatim profunderere velint esse parati.

Non destitit Divae Memoriae Sigismundus I. *Octava Legatione* An. 1543. in Conventu Extraordinario Mariaeburgi pro festo Trium Regum celebrato per *Reverendum Dm. Paulum Plotowski Canonicum Varmiensensem, Secretarium suum* in eadem materia, serio expostulare, ut socia arma Pruteni quoad graviores impressionem cum Polonis iungerent expedita; Regni videlicet Ordines tanta contentione agere, ut id S. R. Maiestas perficere conetur, ut non prius se ad ullam de propulsandorum a Regno periculorum ratione consultationem accessuros esse palam iactarent, quam coniunctas cum Regno videant Lithvaniae, Russiae & Silesiae (scilicet Zatoriae) Terras. Ad hanc legationem Responsum tale datum. Legatio ipsa mixta habens cum acredine decoram consiliorum gravitatem, ita accepta est ab omnibus Ordinibus

dinibus, ut & Regium in profligandis subditorum periculis studium & Regnicolarum non fraternam aemulationem perspicerent; Regiae quidem Maiestati agunt subditissimas gratias, nihil non molienti ut pacem ubique Terris suis stabiliat. D D vero Regni Consiliariis cupiunt aequiores promereri animos, quam haecenus senserunt ubi de iuribus & libertatibus res agitur. Nam quod ipsi pro suis servandis magna contentione apud Maiestatem Vestram semper agunt hoc non patiuntur, Prutenis uno cum ipsis corpore Regni manentibus esse integrum: Cum aliquot annis sub Regni regimine praesentis Regiae Maiestatis conati sunt eis Terrarum Prussiae extorquere libertatem & privilegiorum suorum usum, quem citra controversiam Progenitores illorum ac omnes D. Memoriae Reges usque in hunc Principem, quantum ad expeditiones bellicas attinet liberum permiserunt. Et porro alio loco: Quae quoniam non iam nova est actio, cui non semel iam est veritatis rationibus responsum primum coram ipsa Maiestate in totius Senatus Regni frequentissimo coetu tempore Coronationis serenissimi Regis Iunioris. Deinde An. 1531. in Comitibus pro festo S. Stanislai Mariaeburgi celebratis. Demum & Thorunii in Conventu An. 1537. ac aliis compluribus temporibus, indignum putant has

tant harum Terrarum Ordines his iterum gravare aures Maiestatis eius. Verum unum A-
storum illorum exemplum D.D. Regni Consi-
liariis, si forte illa non reminiscuntur, his ad-
iunxerunt, quod ab ipsis non oculis solum le-
gi sed & mente & fraterna consideratione per-
pendi petunt, repetuntque & nunc in compen-
dio, ne velint in eam persuasionem abduc. ut
parem faciant in his rebus Prutenorum & Re-
gnicolarum conditionem non solum ob vires,
opes & facultates Prutenorum longe inferiores,
quam ut possint cum Regnicolarum aliqua par-
te conferri, vel ad paria onera vocari, sed eti-
am ut immunitates, quas sibi posterisque ma-
iores virtute & meritis comparaverant cum
Tyrannidi ad non multo similia onera & servi-
tutes propellenti se subducentes, non bello,
aut armis. sed spontanea voluntate inclyto Po-
loniae Regno se subdiderunt. non ut *servitu-
tem pristinam Maiorum obirent, non ut ipsi Re-
gnum defenderent, quae vel cogitata illos ade-
ditione absteruissent, sed ut se in libertatem as-
sererent, ut a Regno defenderentur, ut intra
suos fines ab externo metu sub protectione Regiae
essent tuti.* Et porro addit Responsum haec ver-
ba. Reputent quoque D.D. Consilarii & eqve-
stris Ordo Regni, quae aequitate sint subditi Ma-
iestatis Regiae in Prussia adigendi ad proferen-
da arma

da arma extra suos fines cum Illustris Prussiae Dux bello ad subditionem coactus ab eiusmodi onere sit cum suis subditis liber relictus.

Hocce An. 1543, Statutum promulgatum est in Comitibus Petricoviae, ut supra commemoratum est de expeditione Prutenorum & Oswiecimensi ac Zatorien, cuius initium est: Terrae Prussiae. Ex hoc Statuto patet, quod Ordines Regni non possint, ut Pruteni in expeditionem cum Regnicolis proficiantur, sed ut cum illis communes vires iungant, vires autem non personales, sed pecuniarias, ut videre licet ex responsis An. 1544. e Conventibus Mariae-burgensi & Graudentinensibus datis: neque possunt infra scripta in Privilegio Casimiriano expressa verba, id est, prout & aliae incolae Regni nostri ad hoc ipsum sunt obligati, adigere Borussia ultra fines eorum ad servitium militare quoniam haec verba ita sunt comparative interpretanda; Quod sicut Regnicolae ultra fines Regni procedere ad generalem expeditionem non tenentur, ita Prutenos quoque extra suos fines proficisci non teneri. Atque hinc patet hoc Privilegium Casimirianum nihil prorsus derogare Privilegio Culmensi, sed incipiendo ab ipsa incorporatione ad hocce tempus nunquam Pruteni ultra fines Prussiae ad defensionem Regni se pertrahere passi sunt, subsidiis

tantum pecuniariis in quosvis imminenti periculo succurrendo Quod supra & infra recensitae Legationes & Responſa clare demonſtrant.

Anno itaque 1544 decreta eſt in Comitibus Regni Ordinatio Generalis expeditionis bellicae ea conditione, in quantum Lithvani, Pruſſi, Sathorienſes eidem conſenſerint, miſitque Rex Sigismundus I. ad Conventum Mariaeburgensem pro feſto S. Stanislai Conſiliarios, Senatoresque Regni, *Illuſtriſſimos, Reverendiſſimos* nec non *Illuſtres & Magnificos Dominos Nicolaum Vladislaviensem, & Samuelem Plocensem & Regni Pro Cancellarium Episcopos, Ianuſium Lataſki Poſnaniens, & Inoſladislaviensem Capitaneum, Felicem de Szremhſki in Sokolorwo Plocensem, Mariaeburgensemque ac Plocensem Capitaneum, Palatinos.* Legationis haec fuit ſeries. Haec eſt rei ſumma ne longum faciam, ſi quae ratio hic eſt perſcripta Regni contra Turcas defendendi, ad eam D. V. conſenſerint, ſpes eſt rei contra hoſtes bene gerendae, ſin autem (quod omen Deus obruat) ſecus D.D. V.V. viſum ſit fruſtra Comitibus Petricowiae congregata, fruſtra tot labores ſuſcepti, tanti ſumptus facti, tum ſalutaria conſilia irrita videbuntur. Ita enim rata demum & firma omnia in hoc libello perſcripta, ſi eandem defendendi rationem ſequi,

qui, eadem ferre onera contra hunc modo hostem D D V.V. non recusabunt. Haec ferventissima & solennissima per Sumates & Principes inclyti Regni expedita legatio hoc in essentia ipsa tulit ab Ordinibus Terrarum Prussiae responsum. Quod vero ad rem ipsam legationis attinet, primum videlicet de consensione harum Terrarum in has defendendi Regni rationes, quae in Conventu proximo Regni Petricoviae constitutae sunt omnibus harum Terrarum Ordinibus visum est prorsus difficile ac praeter facultatem ad hos articulos, qui nunc primum in ipsorum manus venerunt, praesertim tanti momenti paucis his diebus, quibus D D. Legati hic sunt commoraturi, certum ac excussum quid constituere cum sint res, huiusmodi de quibus singulorum & animi & facultates sunt explorandae: quoniam vero prima statim articulorum illorum lectione satis perspicuum omnibus visum est in suscipiendis his praescriptis gerendi belli rationibus plurimum distare inter inclyti Regni & Terrarum Prussiae conditionem. nec posse his in rebus paria inter eos constitui, ut ex utilitate Regni sit res processura: Ideoque diligentissime orant omnes harum Terrarum Ordines S. R. Majestatem dignetur pro consiliorum opportunitate eis hoc tribuere ac permittere, ut ipsi inveniant ac con-

stuant rationes, quibus defensio ista adversus Turcicam vim institui & servari apud ipsos possit, quod ut in proximo harum Terrarum Conventu pro feriis S. Michaelis celebrando fiat D. D. Consilarii pro officio suo curabunt, iuribus ipsorum & libertatibus salvis.

Consequenter eodem An. 1544. ad Conventum Graudenti pro festo D. Michaelis celebratum, Legatus S. R. M. *Venerabilis Paulus Plotowski Praepositus & Canonicus Varmiensis* ablegatus fuit: Legationis autem bina fuerunt capita, unum quae ratio defendendi contra maiorem vim aut impetum Turcarum in proximis Petricoviensi comitiis fuit constituta, quamvis nondum plane determinata ad eam consentiant. Alterum ut conferatur aliquid pecuniae ad sedandos tumultus, si qui orti sint in Terris Prussiae, quae vacuae esse non possint. Ad utramque legationem & priorem Mariaeburgi & Graudenti tunc explicatam datum est a Statibus Prussiae eiusmodi in essentialibus responsum: Quod vero de ratione parandae expeditionis adversus Turcicam vim ac armis nostris coniungendis, deque augendis contributionum pecuniis in hunc Conventum nostrum reiectum fuit, ut serio ac pro nostra fide, quam Majestati Regiae & huic Patriae nostrae debemus inter nos tractavimus. Verum dum nostras

stras facultates reliquamque harum Terrarum conditionem ad ea, quae in his instruendis Regno adsunt conferimus, videntur longe diversis consiliis, quam quae Regnicolis habentur opportuna ac ratione alia nobis instituendae hae defensiones, cum satis constet, si ad distantiora loca nobis sint proferendae militares copiae, brevi fore ut exhaustis facultatibus nostrorum, neque ad progrediendum incepto bello, neque ad propria tuenda, vires ullae supersint. Et subsequenter haec sequuntur verba responsi: Neque tamen de Regni quoque defensione & externis produlsandis periculis defuit cura & studium nostrum. Nam in has rationes ut militaribus stipendiis curaretur sumptus publicus aliquis, qui vel intra Prussiam vel in Regno, ut tulerit rerum eventus, necessariae defensioni contra manifestam & inevitabilem Turcarum vim de omnium Ordinum consensu impenderetur: Provisum est itaque, atque statutum inter nos, ut ex Cerevisiariis coctionibus per biennium integrum de singulis brafei modis binii solidi, & de externae Cerevisiae tonna grossus unus solvatur. Ab hoc tempore praefatum de expeditione bellica generali negotium ob impedimenta extractum quidem fuit, sed deficiente consensu incolarum Prussiae ad conclusionem & effectum non pervenit: nam secu-

D ;

ta est

ta est mors Regis D. Memoriae Sigismundi, regiumque solium occupavit filius S. R. M. Princeps Sigismundus Augustus, quem supplices Status & Ordines Prussiae obtestabantur, ne cogerentur de bonis suis extra fines & terminos Terrarum Prussiae in expeditionibus bellicis servire, cum auditum non sit, siue sub Serenissimorum Regum, siue sub Ordinis imperio, Borussos extra fines Prussiae in bellum processisse. Qvodsi prisca Borussi Praedecessores nostri, crebris ac ferventissimis cupidissimisque instantiis Regum Dominorum suorum, opera Senatorum Regni Illustriss: Excellentiumque virorum illatis, nullo modo commiserint, ut ad generalem Regni bellicam expeditionem cogerentur, qua fide, qua conscientia, qua reputatione non degeneres Magnorum Patrum filii & succedanei iura & immunitates suas deferere possint: quo consilio, civitates, arces, munita loca, portus commodi allicientesque, qui in posterum occasionem recuperationis & deinde atrocissimi belli praebere possunt, ac fere omnes Terrae Prussiae pergrato nido suo deserto, iungere se debeant ad remotiorem expeditionem bellicam D. D. Regnicolis. Certe eiusmodi expeditio parum opis & utilitatis Regno adfert, contra Terris Prussiae ultimam parit iacturam
& in

& internecionem : quod prisca & circumspici
Praedecessores sapienter cognoverunt.

Devoluta tandem est, regnante feliciter
Ser. Rege Sigismundo III periculosi belli Ot-
tomanici in Regnum moles. Prodierunt sane
D. D. Regnicolae cum expeditione generali
contra praepotentem Tyrannum, sed conclusis
interim ad Chocimum pactis, paceque optata
subsequuta, eo res non processit ut Nobilitas
Regni armis cum hoste experiretur. Borussi
vero solito die S. Michaelis Thorunii ad Con-
ventum iure firmatum congregatis, ibidemq;
revisis diligentissimeque trutinatis & pondera-
tis originalibus Terrarum Prussiae Privilegiis
ex Archivo Thorunensi depromptis, ex quibus
cum clare patuit, quod non sint adstricti ad
generalem Regni expeditionem, vestigiis Ma-
iorum insistendo, placuit facultatibus iuxta vi-
res Regno succurrere, Patriae vero suae cha-
rissimae Borussiae corpore & omni ope, si ali-
qua vis hostilis immineret, omni meliori mo-
do assistere, expendentes; videlicet lubricam
eius temporis amicitiam, licet pactis cautam;
unde inconsultum imo impium censebatur cla-
rissimam Patriam tot praeclaris urbibus portu-
busq; exornatam, quae merito Granarium Chri-
stiani orbis, Regni vero ventriculus reputatur,
non sine summo periculo confiderenter deferere,

securitas enim frequentissimum est initium calamitatis; Et nemo celerius opprimitur, quam qui nihil timet.

Occupata praeterea aliquot ab hinc annis Livonia, Prutenos cautiore fecit armisque mercar. securitatem svasit. Convenerat itaq; Nobilitas Culmensis Palatinatus armata manu juxta Brodniciam, & miserant ad S. Regem, alacritatem suam, in ope Regno facultatibus suis ferenda, in defendenda vero Borussia Patria sua promptitudinem contestando: Accepit quidem S. R. M. paterno affectu cautam Prutenorum declarationem, videns magis necessarios esse apparatus ad defendendum parietem periculis a mari expositum; quam remotam & frustraneam armorum cum Regnicolis conjunctionem: aliter vero Domini Regnicolae iustissimis Prutenorum iustificantiis rationibus reiectis acerrimis invectionibus poenas ferventissime urserunt: Exceperunt viriliter fortiterq; fulminantia tela in Senatu, *cordatus prudentissimusque pariter & vigilantissimus Senator, Ioannes Kucborski Culmensis Pomesaniae Antistes*: In Conventu vero Nuntiorum Terrarum Prussiae Protectores, *Illustrissimus & Magnificus Ioannes Dziatinski Puccensis Pokrzywiensis Capitanus & deinde Palatinus, & Lucas*

Stzano-

Szłanewski (forte Elzanowski) Castellanus Cul-
menfis, integritatem immunitatum tanquam A-
tlantes Magni fortissime tuebantur: Tum S.
R. M. Sigismund: III. Divae Memoriae per-
spiciens sublimi sua prudentia & experientia,
quod nulla sit firmitas regni ubi non est cura
iurium & immunitatum, motos Regnicolarum
fluctus composuit, Prutenosque circa Privile-
gia eorum clementissime conservavit. Non
tum demum Borussi, iuribus suis innitendo hu-
ic generali belli expeditioni reclamant, quin
potius vestigiis Maiorum suorum insitendo,
immunitates & iura sua sibi a Praedecessoribus
suis inviolate tradita, intacta quoq; ad poste-
ros suos transmittere annituntur. Stantes in-
super circa recentes fortissimas & inconvinci-
biles rationes, quas tempus praesens commo-
distime suppeditavit: nam in Conventu novissimo
Nuncii Prussiae absolute Terras Prussiae ab expé-
ditione generali Regni exemerunt; contra hanc
ce exceptionem nulla reclamatio, nulla contra-
dictio a Dominis Regnicolis est illata, hinc lo-
co suo relinquitur. Post Conventum S. R. M.
Dominus noster Clementissimus supremus iu-
rium interpret & iudex, responso suo regio,
quod Legatis Dominisq; Terrarum Prussiae
Nuntiis dedit, non necessitat Borussos ad gene-
ralem expeditionem. Clementer tamen declar-

D s

rat, ut

rat, ut incolae Terrarum Prussiae vel milite vel nervo belli Reipubl. succurrant. Quocirca ut satisfaceret intentioni S. R. M. agmen militum fortissimorum sub Duce *Illustrissimo Domino Palatino Pomerelliae*, multis bellis exercitatum ordinate multisq; expensis adversus effrenes rebelles tempestive Terrae Prussiae miserunt, qui hucusque officiis militaribus licet attriti, constanter funguntur. Ad haec *Illustrissimus Dominus Palatinus Mariaeburgensis*, peculiarem exercitum omnibus rebus instructum eumq; validissimum sumptibus suis eduxit. Nobilitas vero Prutena sollicita admodum de securitate charissimae Patriae suae, quod quae suspecta tuta petunt a S. R. M. Conventum, in quo modum defensionis in omnem casum decernerent. Annuit S. R. M. clementissime iustis postulatis, edicit Conventus, sed cauta Nobilitas antecipiens Conventus, armorum lustrationem, licet extraordinario modo in quolibet Palatinatu ordinate instituit. Tribunos militum aliosq; belli praefectos eligit, apparatus bellicum decernit, parata salutem patriae vita sua consignare.

Cum luculenter ostendi, quin imo demonstravi, quod Borussi ad militiam generalem Regni nequaquam teneantur; liceat mihi sine offensa ob oculos ponere & declarare, quod quam-

quamvis non in modum generalis expeditionis antiquioribus novissimisque temporibus tam generice Statu & Ordines Terrarum Prusiae ope, consilio & auxilio facultatibusque suis, quam etiam in specie nobiles Pruteni virtutem, alacritatem fortitudinemque suam militarem contra quosvis regni hostes abunde sanguine suo largiter effuso sint contestati. Primum igitur commemoro pium & filialem erga Regem Casimirum & Regnum affectum constantissimamque fidem Prutenorum inclinata licet ad Crucigeros fortuna, qua de re Historicus his verbis: Aduere hic (Petricoviae videlicet) Legati Prutenorum petentes ut Rex Mariaeburgum cum aliquantis copiis accederet hac ratione facillime bellum finitum, quod pleraeque civitates subiectae Cruciferis ad eum defesturae viderentur & eius rei causa binorum grossorum pensionem Accisam in unum annum deferentes. Non mutant iterum Borussi debitum erga Regem & Rempublicam affectum, quem Historicus ille his verbis oboculos ponit: Acriter interim obsidebatur Brodoicia: Itaque missi ad Regem ab Equestri Prussorum Ordine & Civitatibus Oratores *Gabriel Basenius Palatinus Culmenfis, Otto Machwitzius* & duo Senatores Gedanenses *Philippus Bissowius* & *Ioannes Marpurgus*, petierunt a Rege, ut Boruss-

rus.

russicarum rerum maiorem curam susciperet, arcemq; munitissimam & nobilissimam Brodniciam, quae aegre iam aliquot mensium obsidionem toleraret ne in potestatem hostium venire pateretur, consultissime autem eum facturum esse si quam primum in Prusiam cum exercitu veniret ac Mariaeburgi degeret, si pecunia careret Cizama seu Accisam (tributum Cerevisiarum sic appellant) ac reddituum suorum dimidium collaturos esse atq; adeo facultates illorum & fortunas omnes in potestate Regis fore Hac legatione motus Casimirus &c. Affectum suum non poterant magis declarare Pruteni, quando praeter consuetam Contributionem non modo dimidium proveniunt suorum verum etiam omnes fortunas & facultates suas Regi & Regno ultro obtulerunt. Vtinam eiusmodi Zelas, amor & pietas erga Patriam hisce temporibus efflorescerent, decernimus quidem quaestuosissima & magna tributa cum magna pauperum oppressione, iamq; videmus multa olera ab radice excisa, videmus multis pennas ita accisas, ut renasci nequeant, unde desolationes, defalcationes & tandem multiplicatio contributionum; At in praegnantis Reipubl. necessitate utique tamen gravissima licet eiusmodi onera tolerabilia sint quia nec quies gentium sine armis, nec arma sine stipen-

stipendiis, nec stipendia sine tributis haberi queunt. Sed satius praegravare Patriam, quam amittere. si quando fideliter, aequaliter & uniformiter forent data tributa publica, & nisi quidam ex administratoribus (absit, ut de omnibus haec sentiam) emunctum hunc sanguinem in suum sinum conferrent, privatoque compendio suo ac suorum servirent: certe aequum esset, ut hae bibulae spongiae, postquam affatim biberint, praelo subiectae exprimerentur: verum hanc immanem belluam avaritiam Rempublicam consumentem, non calamo, sed re ipsa supremæ potestati coercere, aut potius eradicare competit. Mihi incumbit, ut ad propositam materiam revertar, id est ad luculentissime declaratum affectum fervidiorem civitatum Prusicarum erga S. R. M. & Rempublicam post ignominiosam cladem Choynicensem, quem Historicus his verbis ob oculos ponit: At Prusiae Civitates primariae missis ad Regem Nieszowiam, quo se receperat, legationibus hortatae sunt eum, ne uno illo adverso casu frangeretur, reciperet animum, & erratum corrigerot, se fidem semel datam nunquam mutaturos & facultatibus ac corporibus suis ipsi ad extremum usque non defuturos: Rex collaupatis eis respondit, irritatum se magis clade illa, quam fractum: curaturum ne laetitia hostibus

stibus diuturna sit. Omni igitur tempore ab ipsa incorporatione declararunt Terrae Prus-
siae in quovis imminente periculo fervidum
erga Serenissimos Reges & inclytum Regnum
Zelum, aequiter enim cum Dominis Regnico-
lis, tam Status & Ordines Prussiae ope, auxi-
lio, & facultatibus suis militeq; Reipubl quam
privati etiam Terrarum Prussiae indignae for-
titer in variis expeditionibus succurrebant, san-
guinem suum salute Reipubl, conservata large
effuderunt. Silentio praetereo alios Excel-
lentes Prussiae Heroes [quis enim omnes e-
numerare posset] in Memoriam tantum revoco
fortem bellicosumque virum Ernestum Weyberum,
cuius virtus & fortitudo regnante Augusto &
Stephano lucide enituit, quemadmodum histo-
riae huc in modum testantur: Cum autem a-
pertum inter Reges Poloniae ac Sveciae bel-
lum gereretur & *Christophorus* [*Dux videli-
cet Megapolitanus*] Erici Regis Sveciae Polo-
norum hostis, patrocinio & auxilio palam
nitens occupare Dioecesein conaretur a Gubernatore in Livonia Curlon iae Duce & Militum
Polonorum *Praefecto Ernesto Weybero* in arce
Dalenfi captus & in Poloniam missus, totos 5.
annos in custodia detentus est, partim ob con-
spirationem cum Sveco contra Regem Polon-
niae initam, partim quod *Stanislaum Wansovi-*
cium

cium militum etiam *Præfectum* ad Mensam pugione transfixisset. Iste *Ernestus Weyher* durante gravissima Moschorum Expeditione fortiter sub Duce Stephano Rege, & belligerans, fortitudine sua tantam adeptus est famam, ut cum Rex ad Comitia proficisceretur, Magnus Exercituum Imperator *Ioannes Zamoyscius* eum in numerum sex Consiliariorum ex toto Exercitu electorum adsciverit. Qua de re historia hunc in modum: Ex *Præfectis* qui ætate, ordine ac usu rei militaris, antecedeabant, ad quos de secretioribus quibusvis, ac gravioribus rebus referret; Sex delegit Senatorii Ordinis *Stanislaum Tarnovium Radomensem. Stepllanum Grudzinicum Naclemsen Castellanum, ex aliis Ernestum Weyherum, Martinum Casanovium, Ioannem Lesniowolscium, Sigismundum Roscium*, caeteris in rebus ad consilium adhibeat. Commemorat quoq; iste Historicus virtutem & fortitudinem prædicti Herois Prusfici hisce verbis: Inde perfectis tandem munitionibus curante apud eos tormenta Weihero prius ex plerisq; turribus ex quibus ab omnibus partibus petebantur defensores deiciendi erant. Et alio loco: Unus vero ex iis *Sabinus Nossowius strenuus* manu inter Moschos duobus globis frontem a Wybranovianis perstrictus unoque a Weyhero emissis sub pedibus

dibus eius transeunte perculsus ad stationes a nostris peetractus fuit. Non degenerarunt a Parente suo generosissimi huius Martis pulli, qui silentio non sunt involvenda, ut virtus alieno quasi demonstrato digito abundantius crescat, magisque clarescat: facile igitur fortitudine & in re militari experientia *clarissimus Ioannes Weyher, Puccensis, Radznienfis Soboviensis, Stuchoviensis Capitaneus, Paletinus Culmenfis*, inter fratres suos principatum tenet, qui salutem & dignitatem S. R. M. Domini sui D. Memoriae Sigismundi III. in Svecia tuendo tela gravissima excipiebat. In bello autem Moschovitico Exercitui Praefectus ad Moenia Urbis Smolenscii excubias agens omni occasione rei bene gerendae intentus, toti Exercitui fortitudinis & virtutis strenuae edidit exemplum. Vbi quum Rex Serenissimus vidit, quod beneficiis melius custodiatur regnum quam armis, fortitudinem eius dignitate Radzinensis Capitaneatus ornavit. Crevit deinde in hoc Excellenti Heroe remunerata virtus. Ille enim securitatem Terrarum Prussiae a Principibus Sudermanniae infestarum, tanquam alter Atlas fovit, ille in aula ipsorum exploratores magnis impensis ac audacter ab aliquibus in secretioribus & penitioribus quibusvis edoctus alluit, ac saepe conatus eorum hostiles vigilantia paratisque

ratisque rebus antevertit & elusit, Hinc sane iure ipsi tribui potest Hannibalis elogium, omnia in hostium haud secus quam sua nota erant & quam diu iniqua fata Magnum hunc Heroem e vita non eripuerunt, nemo hostium ausus est aggredi Terras Prussiae, usque dum, ipso mortuo elapso semestri spatio pridem intentam fecit incurSIONem. Missam facio fortissimi huius Viri magnam fortitudinem in maximo Chocimensi bello ostensam, ad quod tria millia militum eduxerat, ac ipse praefuit Exercitui Principis tum temporis Vladislai, solumque illud delictum & fulorum Regni, tutela & salubri suo consilio, fovens magna specimina prudentiae sua edidit. Quia in ipsis castris & in Martio illo lubrico campo quam inclaruit! cum mandante summo Exercituum Imperatore ad maximas Turcarum bellicas machinas propius accessit, recognovit, iisque feliciter recognitis cum suis reversus est; cum magnum sanguinisq; Christiani avidum ethnicum Caracassam Bassum ex toto immenso Ottomanico Exercitu Eleazarum ad excidium castrorum electum & stationem Weyheri magno impetu aggredientem creberrimo igne ordinatim emisso ita cooperuit, ut ipse Eleazar sanguine effuso imbutus occubuerit, militesque suos eximios ibidem perdiderit, Relinquo a-

iis hanc operam, qui largiori cum primis calamo res eius egregie & praeclare gestas magni huius Herois describere possunt: Non praeter-
 eundi tamen sunt fratres eius Germani *Ludovicus Succamerarius Culmenfis. Chluchoviensis. Kosciereus Capitaneus & Martinus Minister Aulicus* S R M. *Succamerarius*, qui fortitudine & virtute sua, cum expeditione Lissandica & Moscovitica cohortibus Hussaricis praefectus esset, (quod nulli ex bellatoribus Prussicis obtigit) ita inclaruit, ut fuerit in spe indubitata obtinendi imperii exercitus bellici, si fata filium vitae non interromperent. *Martinus* vero *Weyher* sub cohorte Hussarica fortiter pugnans cum Moschis ad Chorodkum ex machinis bellicis emissio globo igneo ictus tanquam fortis Heros occubuit, sanguinemque suum propter gloriam & salutem Patriae effudit. Non denegerarunt Magni Patris filii a magna illius virtute nec enim feroces progenierant aquilae columbas, id est *Illustrissimi Iacobus Mariaeburgensis & Ludovicus Pomerelliae Palatini Weyheri*. In illustri enim loco exposita omniumque oculis conspicua est successiva fortitudo *Illustrissimi Palatini Mariaeburgensis* in expeditione Moschovitica, salva dignitate Sereniss Regis D. Memoriae Vladislai patriaeque salute. Non obscura adversus Rebelles Cosacos utriusque, alterius praesens

praesens fortitudo, alterius delecti militis expeditio magnis sumptibus facta. Ipsum Samoscium innumerabilibus Cosacis exercituque Tartarorum arcte cinctum vigilantia, virtute & fortitudine *Illustrissimi Palatinati Pomereelliae* defensum, quamdiu florebit, virtutem Illustrissimi viri aeviderne depraedicabit. Nullo modo contegenda sunt velamine praeclare gesta Magni Herois *Lucae Dzialynii Pocillataris Regni, Capitanei Brodniciensis*, comite Rege Stephano in expeditione Moschovitica virtute militari clarissimi. Non praetereundus silentio Magnus Heros *Stanislaus Kostka de Steinberg Succamerarius Culmenfis*. De quo historicus hunc in modum: Enituit ibidem virtus spectata Stanislai Kostka a Steinberg Succamerarii Culmenfis & Summi Praefecti Copiarum Equestrium Germanicarum, cuius opera ad incendium excitandum materiae vis comportata stupa involuta sulfure & pice oblita, mira industria praeparata fuit. Quibus rebus perfectis ea materia in globos redacta in urbem Pyrio pulvere per tormenta iniecta est, quo cum perveniret inextingvibilis flamma per tecta liberius devagata est, nec aquis sedivissent incendium hostes nisi pellibus bovinis iisque madidis effectis igni imposuissent legem eandemque excusissent, crescente vero incendio & crescente multitudine con-

currentium ad reprimendas flammās nostras arce-
 bant a moenibus plurimi tunc ex hostibus
 occisi, multi sauciati permanserunt. Vide Hei-
 densteinium. Frustranea opera est, obfucare
 binorum Borussiae siderum corruscantem
 lucem *Ioannis Culmensis & Pauli Pomerelliae,
 Palatinorum Dzialiniorum*. Namq; *Ioannes Pa-
 latinus Culmensis*, durante bello Moschovitico
 sub Rege Sigismundo III. strenue fortiterque
 tanquam Magnus Heros pugnabat. In Expedi-
 tione vero Chocimensi utrique non solum cum
 cohortibus suis Husaricis fortiter hosti resiste-
 bant, verum etiam inter Consiliarios belli ob
 praeclaram prudentiam & in re militari expe-
 rientiam adoptati felicem armorum in lubrico
 Martis campo progressum & successum ipsum-
 que exitum belli periculosi, honorificentissima
 pace cum summa Reipubl. laude & emolumen-
 to, suaeque nunquam intermoritura memoria so-
 pitum & conclusum, tanquam fortissimi Atlan-
 tes prudenter & strenue foverunt. Igitur iu-
 re meritoque his lucidis sideribus vera haec
 tribui potest sententia: *Mens sapiens plurimum
 vincit manus*. Nefas est silentii peplo conte-
 gere fortem Prussiae Equitem *Stanislaum Co-
 narscium Palatinum Marieaburgensem*, qui cum
 copiis suis D. Memoriae Sereniss. Regem Sigis-
 mundum III. adversus incursiones Tartarorum
 in con-

in conspectu Regis praedia Reipubl. igni gladioque crudeliter devastantium, fortiter tutatus est ac feliciter ad Ordinem Regni Equestrem prope Leopolim congregatum reduxit. Aequum est calamo describere exquisitam artem & stratagema *Ioannis Ostromecii* Equitis Excellentis, de quo historicus his verbis: Iam ante Ioan. Ostromecius, qui tormenta cum aliis curabat, huiusmodi rem ad Samoscium derulerat, In arca ferrea duodecim tubos sclopetarios quocitius rumperentur, ex industria ordine disposuerat: Eisdemque subtilissimo pulvere acarcam ipsam inplerat: In medio eam sclopeti partem, quae rota atque incumbente silice ignem ad pulverem incendendum elicit, tensam paratamque constituerat arca ea in ligneam costem imposita. fibulam, quae attracta rotam luxare, ignemque excitare solet, duabus chordis, una ad inferiorem ligneae cistae fundum, altera ad ipsum ferreae cistae operculum alligarat ea ratione, ut siue ferream aream ex lignea quis eximeret, seu ipsius ferreae tectum moliretur, necessario utraque re pulvis inflammaretur, tubisque atque arca ferrea fracta adstantes percellerentur, Nolo taedium molestiamque, creare illustrando res fortiter gestas privatorum virorum ex Ordine Equestri in Palatinatibus Prussiae praeter praepositum meum; verum hoc

in aliud differo tempus, cum finis huius scripti mihi propositus sit, ut ostendam tam ingenere Borussorum Ordines ope, auxilio & facultatibus substantiisque suis ac milite Provinciali, quam etiam plurimos ex privatis pari alacritate fortitudineque largo fuso sanguinem Rempublicam, exigente necessitate cum Regnicolis defendisse & posito quod novissime Palatinatus Regni non tamen omnes cum milite pecunia conducto fortiter cum Rebellibus & Ethnicis contenderint; nihilo secius etiam Pruteni pari fortitudine & virtute Svecis irruptiones pridem facientibus sese opposierunt & totum Palatinatum Culmensem sartum tectumque Serenissimo Regi rediderunt, Tandem gravissimos impetus vel incursiones animose sustinuerunt, praeterea etiam callida, blanda & fucata illectamenta cum minis coniuncta immota fide & constantia repulerunt: cuius rei documentum reale sunt literae Ducis Sudermanniae & Responsum Ordinis Equestris Prussiae, Literarum haec est series:

*Gustavus Adolphus Dei Gratia Svecorum, Gottorum, Vandalorumq³ Rex.
Magnus Dux Finlandiae, Dux Estoniae & Careliae nec non In-
griae Dominus,*

Illustres Generosi ac Magnifici. Vi-
gesimus octavus iam agitur annus,
ex quo cruentum hoc bellum, inter duo
haec inclyta regna Sveciae & Poloniae,
magna utrinq; animorum acerbitate
geritur, a quo tempore utrinq; hae re-
giones tanquam hosti nostro subiectae,
omni iure hostiliter a nobis impeti po-
tuissent, nunquam tamen induci potu-
eramus, ut iis vel minimam commer-
ciorum libertatem adimeremus, sem-
per sperantes tandem finem Christiani
sanguinis effusioni futurum pacemquē
& concordiam mutuis regnorum inco-
lis restitutum iri. Hanc solam atq; u-
nicum Deum testamur omnibus ratio-
nibus ac viis haecenus quaesieramus.
Tanta vero humani cruoris libido ho-
stis nostri animo insedit, ut non modo
omnes amicos tractatus, captiosis pro-
crastinationibus eluserit, sed etiam su-
perioribus extorquendo mediis con-
temptis ab aliquot annis id unice agi-
tare caeperit, quomodo parata in his
portibus classe ad nos traiceret, statu-

que regni nostri turbato, multo quam ante hac infensius nos infestaret, quod cum in praeteritis Comitibus decreto publico adversum nos bello vehementer urserit necessitas, nos nostraque tuendi, expressit nobis praesens consilium ut praeveniendo occluderemus quantum in nobis est, hos Portus Borussiae, usque dum mutata sententia animum ad iustam tranquillitatem converteret. Dei autem non hominis opera factum est, quod animos incolarum in his oris ita ad pacem propensos inveniremus, ut nullam causam habeamus non amice eos tractandi, omnes enim quos adhuc praeterire contigerat adeo ab ipso cruenti pectoris consensu alieni fuerunt, ut partim spontanea animorum inclinatione, partim armorum motu vel iustam neutralitatem vel obsequium nobis detulerunt. Cum igitur eundem pacis amorem de sinceritatibus Vestris nobis polliceamur antequam ulterius cum armis progredieremur, constitui-
mus etiam ad vos eandem securae neutralitatis

tralitatis clementiam permittere: quam neutralitatem si harum provinciarum incendiis, vastationibus & excidiis, nec non propriae salutis discrimini antefertis, requirimus a Vobis, ut Vestros Plenipotentes, quam fieri potest citissime ad nos expediatis, quibuscum & de neutralitatis conditionibus & de mutuo cautionis diplomate uberius tractare possimus. Quoscunque autem miseritis eis tam in itu & reditu qua tractationis mora nobiscum quoad eorum personas comitatum & bona vigorem parum securitatem pollicemur. Rescribite igitur sine mora ut quid nobis statuendum brevi decernamus. *Datæ in Castris nostris ad Derschoviam die 25. Iulii Anno 1626.*

Locus Sigilli

Gustavus Adolphus.

Responsi vero Statuum Terrarum Prussiae ad subscriptas litteras ea est, quae sequitur series:

Illustres Magnifici ac Generosi. Quam
Es iusta

iusta ad cruentum inter duo inclyta
Poloniae & Sveciae regna bellum sus-
cipiendum gerendumve causa utrinq;
der tot annos oblata est & num legi-
timae defensionis ac licitae invasionis
excusationem isthaec Terrarum Prus-
siae infestatio mereatur imprimis Dei
iudicio & communis naturae rationi e-
orum penes quos summa rerum ge-
rendarum est potestas iusto arbitrio de-
cernendum relinquimus. Certe pa-
cem iustam & honestam sincere nobis
curae fuisse & etiamnum cordi esse nos
ingenue & aperte profiteamur, eamq;
omni bello cuius non adventus solum
sed etiam metus affert calamitatem
semper anteferebam esse censemus.
Et quoniam in hisce Terrarum Prus-
siae regionibus Serenissimus Princeps
vester haecenus nulla est laceffitus in-
iuria, utique dum se suaq; tuendi con-
silio portus Borussiae occludere sicut
perhibet praeveniendo satagit, quos
fere omnes iam occupavit, profecto
pedem manumque militarem huc aut
ulteri-

ulterius promovere nulla necessitate urgente Christiani sanguinis effusioni nunc modum aut etiam finem faciet, si gradum sistet paceque & concordia salutare, quam omnibus rationibus & actis se hactenus quaesivisse Deum testem invocat nostras regiones tranquille frui iuste permittet. Quod attinet neutralitatem, quam Serenissimus Princeps vester nobis offert, de ea tractare ad praesens nobis non est integrum, nam ex pacto reciprocae sponsonis Ordinum Terrarum Prussiae iuxta homagium Divo olim Casimiro Regi eiusque Successoribus Regibus Poloniae corporali interposito iuramento praestitum, cuius formula publicis libris circumfertur, absque licentia & consensu moderni Serenissimi Regis ac Domini Sigismundi III. Domini nostri clementissimi, quocunque colore, arte, necessitate, casu, opportunitate vel ingenio Coronam Poloniae deferere, aut in praeiudicium, laesionem aut offensam praesentis subiectionis & deditionis nostrae

strae aliquos tractatus, colloquia vel sermones inire ex iurisiurandi religione & sub fide & honore nostro prohibemur. Quapropter eidem Serenissimo Regi ac Domino nostro postulata Serenissimi Principis vestri, quam fieri potest citissime, ad notitiam deferemus & de Serenissimi Regis ac Domini nostri sententia ac voluntate cum responso nostro ad Serenissimum Principem vestrum nuntios nostros mittemus; de caetero omnem adhibaturi operam, ut mutuae pacis & tranquillitatis conditiones inter utrumq; Regnum Poloniae & Sveciae iustis & honestis conditionibus stabiliantur & confirmentur. Haec de mutuo consilio & consensu Palatinatum Prussiae Regalis, itemque nomine Civitatis Thorunensis ad Illustres, Magnificas, Generosas Dominationes Vestras perscribendas esse duximus. In quorum omnium fidem sigilla Illustris & Magnifici Domini Palatini Culmenensis ac Civitatis Thorunensis sunt appensa.

Datae in Castris ad Ossam 31. Iul. A. D. 1626.

Hae

Hae literæ & responsum intemeratam fidem, immotamque Prutenorum constantiam variis artibus tentatam clara & sonora voce presentibus & futuris temporibus prædicabunt eoque magis, si quis expenderit omnes circumstantias virium exiguarum & potentiae Equitum Prutenorum ad Grudentum castra metantium, ut valido, callido & audaci hosti obicem ponerent. Sapienter hac de re summæ prudentiæ Princeps Sigismundus III. iudicavit quod Borussia nobilitas animose magis, quam considerate ad Grudentum hosti se opposuerit, ut eius attereret vires ob eamque causam alacriter literas misit monitorias ut castra perexigua maioris securitatis gratia iuxta Thorunium poneret. At vero Prutena Nobilitas una cum Civitate Thoruniensi excussis omnibus rationibus decrevit unanimiter, se ad Grudentum potius forti animo vitam suam amissuram, quam prope Thorunium pedem relaturam. Quid enim aliud hoc est? quam portas hosti ingressuro in Palatinum Culmensensem aperire & non solum derelictum locum munitum Grudentium, verum omnia etiam castra oppida & prædia hosti sine ferro in manus tradere. Quam vero faverit forti consilio & audaci ausu fortuna, ut hostis, utut contra viribus impares arma ulterius promovere non auderet, Maiores
nostro-

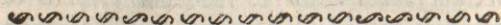
nostrorum quam erant, vires creberrimis & audacibus ad Mariaeburgum & Stymam incurfionibus & impetibus metiendo, longius enarrare nolo, quia luculenter & evidenter ostensa est invicta fides, virtus & fortitudo contra quosvis hostes Borufforum. ita, ut nemo, quamvis malevolus, affectu tamen vacuus, aliter iudicare & dicere nequeat, quem quod & Regi & Regno plene, quemadmodum cordatos animantesque Patriae cives decet, in omnibus paricum Regnicolis studio satisfecerunt, neque ullas acclamationes, aut ullos insultus meruerint. Hinc spem certissimam habeo, fore, ut, quamvis nonnulli devia Democratica administratione iura & immunitates Terrarum Prussiae convellere nitantur, tamen sub protectione expendentis omnia Aristocratiae & potentissimo clypeo Serenissimae Monarchiae salvae & illaesae maneant; Praeterea non omnem abiicio spem, quemvis sensatum rerum aestimatorem hanc levem informationem iurium Terrarum Prussiae sereno amicoque excepturum vultu, cum sciat, quod non solum Terrae Prussiae verum etiam Magnus Ducatus alique Palatinatus huic Centoni Regni salvis iuribus suis specialibus sint adfuti & incorporati, & quod si quod Deus avertat Terrae Prussiae detrimentum quoddam in suis iuribus ceperint, sine dubio pari ratione res

ne res ea illos adficiet, cum constet, illorum res agi, paries cum proximus ardet. Ex convulsione vero iurium quid nisi discordiarum & factionum semina, quae populos semper mersere potentes. Quod si venenata quaedam vipera candorem & optimum erga Rempubl. affectum meum virulento suc aculeo carpere & pungere voluerit, excusabo me facile innata imbecillitate, cuiagnatam errare. Nemo enim est mortalium, quem non aliqua pars ignorantiae attingat, hanc contagionem ex ipsa mortalitate hausimus, traximus, unde non opinor, me a prudentibus & bene qualificatis ullo aculeo pungi. Psilli & ophiones nati venena tantum exugere librorum. Fac aculeos improbos convertant in has chartas scripti levidentis, tamen clypeus candoris & patientiae me meaque tutissime reget.

Ad Lectorem.

NON mirare, prudens Lector, quod si dispositio aut connexio huius scripti non fuerit ad palatum. Nam post perfectum & consummatum opus tardo gressu tandem ad manus meas necessariae & quae huc pertinent Legationes Regiae & Responsa Statuum pervenerunt; unde etiam factum, ut minus complete &

*pte & competenti loco insertae sint. Certus
tam sum, meam erga Patriam pietatem &
amorem gratum acceptumque tibi fore, & si
comptiori & elegantiori stilo plura adieceris
paratus sum ad congratulandum solenniter
Tibi Patriaeque Tuae.*

DE
INDIGENATV
SINCERA COLLATIO
IVRIVM ET PRIVILEGIORVM
POLONIAE & PRVSSIAE REGIAE
ad sopienda Staruum Dissidia
MENTE BONA, CONCORDIAE
GRATIA *

scripta.

Anno clō lbc LXIX.

Agitatur hoc tempore inter inclinatos Sta-
tus Poloniae & Prussiae Regiae QVAESTIO
DE INDIGENATV maiore animorum repu-
gnantia, quam causa repugnandi; Quia non o-
mnes statum & fundamenta rei aequè norunt,
& nonnulli qui norunt, veritatem horrenda lar-
va deformare nituntur, ut ab ominabilem red-
dant, & alant discordias fratrum, DEO execra-
biles

* a Mich. Behmio Conf. Ged.

biles & Reipubl. noxias. Frustra Poloni eripere conantur Prussis Ius *Indigenatus* cum aequalis omnino *Indigenatus*, iuribus Poloniae antiquis & novis, conformis sit, & omnibus in toto regno terris, atque Palatinatibus, salutaris atque necessarius, potius ubique renovari & stabiliri, quam impugnari & everti mereatur, ut fulcrum Libertatis.

Hoc *Mente bona* modeste & breviter, ad sopiendas lites, ex Iuribus tam Poloniae quam Prussiae ostendam, removendo prius a vero Statu Controversiae, homonymias & tricas heterogeneas.

Vox *Indigenatus* diversa significat, diverso respectu I. Respectu Extraneorum & ad solum effectum possidendi bona Equestria in Regno Poloniae & Provinciis annexis, *Indigena* est quicumque legitime natus est in aliqua ditione Regni Poloniae; vel si receptus est Extensus Nobilis ad Indigenatum, id est, ad paritatem Iuris cum aliis, proprie dictis sive natis *Indigenis*, quae receptio in Gallia Britannia & alibi dicitur *Naturalisatio*, hoc sensu nulla est inter Status Polen & Prussiae controversia ut mox dicam.

II. Ex respectu & effectu acquirendi Dignitates & fruendi bonis Regalibus sive Praefectoris stricto sensu is tantum pro Indigena habendus

dus Nobilis, qui in isto Palatinatu seu terra natus est, & iam bona haereditaria, possidet; Et ita excluduntur omnes alii. licet in aliis ditionibus seu terris Poloniae sint nati aut possessionati, uti ex claris textibus inferius patebit.

In primo sensu, non est controversia, an Nobilis ex Polonia possit in Prussia vel Russia acquire vel possidere bona Equestria, aut Prusus in Polonia absque praevia solenni receptione ad Indigenatum istius districtus; Nam notonium & certum est. quod sufficiat Nobilem esse in aliqua ex Ditionibus ad Regnum Poloniae pertinentibus natum, ut possit in aliis quibuslibet bona Equestria acquirere ibiq; habitare; Quamvis aliter servetur in Hispanicis & Austriacis regionibus nonnullis, ubi Nobilis in una Regione natus nequit in aliis, bona feudalia emere, nisi diserte recipiatur a Domino Feudi & Convasallis, & inscribatur Regestris Nobilium.

Nam inclytum Regnum Poloniae crevit accessione sive incorporatione plurium Regionum & ditionum, in *unam liberam Patriam* communem, ut quilibet Nobilis, & qui cum iis paritate iuris gaudet, ubi libet in omnibus ditionibus Regni bona Nobilia sibi legitime comparare & possidere queat. Et hac in re longe maior fuit prudentia veterum Polonorum, quos

(quos nonnulli Novatores immerito ut imperi-
tos nauscant) qui Ditiones & populos sese spon-
te incorporantes, [qualis est inter alias Prussia,
quae *salvis iuribus* suis Regno accessit,] imo &
bello subactos, non privarunt libertatae, uti a-
stute vel vi fecere Romani, & nunc Mosci, eoq;
aversionem animorum atque rebelliones cre-
bras suscitaverunt. Sed potius populos ad com-
munem libertatem fruendam tuendamq; felici
successu receperunt, & singulis sua specialia
iura & ritus intacta relinuerunt, quod & uni-
tae Belgicae Provinciae feliciter adhuc faciunt.
Sane eo solo sincere observato, poterit, DEO
dante Respubl. Polon. allicere pressas gentes
vicinas sub Turcis, Moscis aliis. Imo sub no-
vo fidere benigni Regis per escam libertatis
sincere servandae, poterunt divulgatae Ditiones
Russiae & Cosacorum motus sopiri, incruenta
victoria servando & faciendo bonos Cives ex
hostibus. Utinam peragat tranquilla potestas,
quod violenta nequit. Immensus enim & fla-
grantissimus amor libertatis, ubi Fata viam qua-
lemcunque monstrant, quamvis per ardua. Sic
Prussi amore libertatis, per rubrum mare san-
guinis, evaserunt ex iugo Crucigerorum. Ita-
que minus generosa & infausta est astutia quo-
rundam modernorum, qui sub specie Maiesta-
tis ampliandae firmandaeq; per Sophismata &

processus vexatorios Privilegia, libertates & antiquos ritus enervare, & Monarchicis Despoticisq; mediis, libera aequalia Regni membra subiugare, & in formam devictae Provinciae redigere, clam, palam satagunt. Quid quaeso aliud Cosacos nuper commovit, quid pacate combinata Regna & Ditiones Hispanicas & alia Vicinas, divulgavit, nisi hoc, quod Aulici aut Clerici quidam, noluerint Ditionem quamvis iuxta avita sua specialia Privilegia ritus & iura gubernare, sed reliquas ditiones uni subiicere, aut omnes una formula cerebrina regere. Certe tales imitantur imperitos Medicos, qui non singulis membris diversam suam temperiem naturam relinquere; nec cuilibet appropriata tutam consveta Medicamenta tribuere, sed Cerebrum, Hepar, Stomachum, Renes, &c. ad solius Cordis (licet praecipuum sit membrum) temperiem redigere, aut solide per specifica, stomachica, cerebrum, & per cephalica aut cordialia, renes aut uterum sanare volunt.

Porro Genuina inter Status Quaestio est. *An ad dignitates & Capitaneatus s. Regionum bonorum fruitionem in Prussia admittatur Polonus Nobilis, qui non in Prussia genitus, nec ibi Equestris Haereditaria possidet?* Prussi id negant, & iura sua super Inq

per Indigenatu allegant. Ita enim *Indigenam* specialiter, & circa hanc quæst. describunt, *inde genitum. & ibi degentem*, ubi scilicet ad Dignitates terrestres aspirat, Et quia sæpius Dignitates & beneficia Prussiae avidius impetrarunt Poloni & alii, conqveruntur Prussi se contra iura negligi, excludiq; .

Econtra Poloni videntes Prussos interdum (quamvis raro eveniat) obtinere Dignitates & Beneficia in Polon. & annexis terris, licet nulla ibidem bona possideant, urgent vehementius, qvod reciproca æquitate debeant admitti ad bsneficia in Prussia, quia Prussi iugo Crucigerorum pressi, & ad pares cum regnicolis Libertates & Immunitates per incorporationem recepti, non qveant absque vitio Ingratitudinis repellere, Exaequatos fratres Polonos, nec *prærogativa* Indigenatus rigidius abuti, qvoniã (per verba ipsius Privil. Incorp. Pruss. de quibus infra) *ea iuxta observantiam aliarum terrarum Regni sit* exercenda, & intelligenda. Notoria vero sit talis modo observantia seu praxis, in regno, quod ad dignitates & beneficia non requiratur ut in illo Palatinatu aliquis sit genitus, vel possideat bona hereditaria, qvod crebris exemplis Polonorum in Prussia promotorum, & vicissim probare nituntur.

Sic colliduntur invicem animi, dum Poloni per invidiam contra praxin generalem a

Prussis immerito se excludi putant. Prussi iuribus innixi, se ab aulicis Polonis, a Patriae beneficiis excludi & per Dignitarios Iurium & Privil. Prussiae ignaros non possessionatos, neque ad defensionem Castrorum & gubernacula praesentes gubernari dolent.

Sed spero animos conciliari posse, si ex sequentibus, bona intentione adductis penitus considerabitur, Origo, iusta ratio atque salutaris indoles INDIGENATUS, & quod non solum in Prussia, sed etiam in ipsa Polonia, ex pari prudentique ratione INDIGENATUS *tam circa beneficia Capitaneatum*, quibus defensio Castrorum & limitum annexa est, *quam Dignitatum*, quibus rogata & sagsta gubernatio & Libertatum conservatio innititur, per aliquot secula viguerit, & non obstantibus exemplis contrariis, utpote abusibus; adhuc saepe urgeatur.

Nam in Regno libertatis amantissimo, prudenter olim inter alia [quae cum seponimus] pro Basi libertatis introductum est, quod Nobilitas non debeat regi ab aliis Palatinis Castell. quam qui in illo Palatinatu geniti, atq; possessionati sunt, adeoq; Iurium. Privilegiorumque gnari, & pari iure gaudentes, ut propter excessus ibidem ubi bona habent, conveniri possint, & ut in Castro, Capitaneatu s. bonis regiis, praesentia sua regant & protegant subditos; ut

Pasto-

Pastores, non ceu Mercenarii absentes emungant tantum redditus; nulla cura collabentium Castorum & Villarum, atque subditorum contra grassantes milites & latrones protegendorum. Eadem enim imo maiora damna oriuntur ex hac absentia Palatinorum, Capitaneorum &c. quam ex Parochis non residentibus, quos graviter reiecit, & prohibet totum Concil. Trident. & Iura Polon. de Cortefanis.

Ex his rationibus *Indigenatus* in ipsa Polon. a Rege LVDOVICO & Statibus Regni Anno 1374. est fundatus per Privilegium teste Herburto statut. in verbo Privilegium fol. 339. quod Rex non debeat Dignitates extraneis conferre, nisi talibus qui sunt Regnicolae terrarum eiusdem Regni in quibus eiusmodi dignitates & honores consistunt. Item ibid. Nullum extraneum praeterquam Natione Polonum in Capitaneum praeficere debemus, & talem qui de gente Polona sit oriundus, dummodo non descendat de stirpe Ducali.

Melius id est expressum per Privil. VLA. DISLAI IAG Anno 1433. teste Herburt. d. l. fol. 341. Dignitates nulli extraneo terrigenae, nisi Nobili bene merito, illius terrae ubi Dignitas vacaverit, terrae scil. Cracoviensi

Cracoviensem, Sandomiriensi Sandomiriensem &c. & sic de singulis terris Regni Polon. dabimus.

Et paulo post de Tenutis: *Item quia per Dignit. Tenutarios Castrorum & fortalitorum alienae gentis & nationis, Regnum in se & suis partibus crebrius periclitari contingit, ex eo, nulli Ducum aut de genere Ducali descendenti, seu extraneo alienigenae cuiquam, aliquod Castum, fortalitium, aut Civitatem ad regendum pro tempore, vel in aevum dabimus, neque in Capitaneum aut Tenutarium praeficere volumus*

Sic eo ipso Anno 1454. Rex CASIMIRVS III. simile Privil. Indigenatus dabat Polonis in Nicsewa. quale dabat Prussis per Privil. Incorporationis Prussiae. Nam Polonicum Privilegium ita sonat apud Herbut. in Stat. verbo *Dignitas* fol. 141. Promittimus, quod dignitates & officia in terris universis Regni nostri, personis bene meritis & Indigenis distribuemus, dabimusque dignitatem illi personae quae i illius terrae Indigena sit, in qua dignitas illa vacabit, 2. habueritque ibi bona, ut viam Murmuri & displicentiis praecludamus.

Privi.

Privilegium Incorporationis Prussiae eo Anno 1454. ita sonat: Spontaneam Prus-
forum deditiōem *acceptamus, terrasque*
& dominia praedicta Regno Polon. reinte-
gramus, reunimus, & reincorporamus, &
ad usum ac participationem, omnium bono-
rum, iurium, libertatum & praerogativarum,
quibus Praelati, Barones & Nobiles Regni
Polon. haftenus potiti sunt, & signanter ad
Regum Eleēt. admittimus. Et paulo inferius;
Omnes Barones, Nobiles, Cives Prus-
siae in Iuribus, Libertatibus, Privilegiis &c.
conservabimus. Et mox infra: Item omnes
Praelatos, Militares Nobiles, Cives & Inco-
las terrarum Prussiae in Ius, Conditionem
& proprietatem Regni Poloniae translatos
& in viscera hac etiam prosequimur prae-
rogativa, quod Dignitates & Officia ha-
ctenus illic Consistentia & impofterum con-
stituenda. Item Castra & Tenutas Ci-
vitatum & locorum in terris praedictis
nulli extranei & forensi, sed proprio In-
digenae iuxta observantiam aliarum
terrarum Regni nostri conferemus.

Ex his Sole clarius patet, quod Prussi ius

F s

Indi.

Indigenatus non contra iura Polon, ut praerogativam insolentem petierint & obtinuerint (uti multi putant) *sed iuxta ius & observantiam terrarum regni eo tempore*, sibi idem ius quod Poloni obtinuerint scilicet ut Dignitarii, & Tenutarii sint in Prussia nati & possessionati, uti tunc erant & esse debebant in Polonia. Et simul patet, quod nonnulli sinistre contra Prussos explicent verba *iuxta Observantiam aliarum terrarum*, quasi nihil valeat Indigenatus, quia *hodie* in Regno non observetur amplius, neque requiratur ut Dignitarii & Tenutarii sint in ea terra nati & possessionati. Non enim ad *hodiernos* abusus, sed ad *eius temporis*, scil. Anni 1454 usum iuri conformem, verba Privilegii Prussiae sunt explicanda.

Porro An. 1503 Status Regni Petricoviae statuunt quod Dignitates & Officia terrestria *Incolis tantum terrarum possessionatis & idoneis conferri debeant*. Si secus fiat, non admittatur talis nec ei pareatur, & Rex contra iuramentum fecisse censeatur. Herburt d. l. f. 142. Illud statutum Statuum Rex ALEXANDER An. 1505. confirmavit his verbis: Dignitates & Officia terrestria non dabimus, nisi possessionatis in Regno & terris istis, in quibus sunt Dignitates illae, sub poena in

na in Statuto Petricoviae per Praelatos scripta.

Similia sancivit Rex SIGISMUNDVS I. Cracov. An. 1510. & Petricov An. 1538. teste Herburto in verbo *Dignitas* fol. 143. seq. iisdem verbis, quae habentur in supradicto Privilegio VLADISLAI, & additur, *quod eius bona cum Infamia confiscari debeant, qui aliter Dignitates obtinuit, nec monitus mox resignat.* Idq; plenius repetitum est An. 1543. Herburto. d. l. f. 144.

Sic SIGISMUNDVS AVGVSTVS Rex quoad Poloniam An. 1550. statuit & promisit. *Neque Castra neque Tenutas ullas concedemus, nisi Polonis possessionatis & hoc NB. iuxta Privileg. LVDOVICI.*

In Pactis Conventis Regum HENRICI, STEPHANI, SIGISMVNDI III VLADISLAI IV IOANNIS CASIMIRI. & multis Constitutionibus (de Vacantiis) cautum est, quod Serenissimi Reges, Dignitates & Capitaneatus, seu Tenutas iuxta iura dare debeant, possessionatis benemeritis Indigenis, aetate & discretionem vigentibus.

Sic in Pactis Conventis hoc An. 1669. in pluribus articulis sancte cautum est de Oeconomis & vacantibus Dignitatibus & Praefecturis,
quod

quod iuxta Statuta & iura, Indigenis, paritate iuris gaudentibus, bene meritis & possessionatis, in Regno Lithuania & annexis Provinciis conferri debeant.

Sic omnia Privilegia & iura antiqua omnibus terris & Palatinatibus, in Polon. Lithvan. & incorporatis Provinciis in toto approbantur, ut Vacantiae, in singulis terris, Indigenis possessionatis conferantur.

Ex quibus omnibus patet, quod Poloni ipsi ab Anno 1374. haecenus per 3. Secula Indigenatum ut salutare Privilegium & Libertatis fulcrum servari & toties contra abusus renovari laboraverint, licet non resisterint accurate singulis Exorbitantiis.

REGALIS PRUSSIAE INDIGENATUS evidenter probatur.

I. Ex supradicto Privilegio Incorporationis Prussiae An. 1453.

II. Ex Declaratione Regis CASIMIRI eodem Anno 1454: qua Rex simul cum senatoribus sancte promittit, se Indigenis Pruss. Castra daturum, impofterum, quia tunc ex ratione Status novis subditis non satis confidens, aliqua Castra Polonis concediderat.

III. Ex Privilegio, Capitulo Varmiensi dato Anno 1512. ubi Rex promittit, quod ex praesentia-

sentatis Canonicis omnibus, quatuor nominare velit *non alios tamen quam qui sint veri terrarum Prussiae Indigenae*, ut ex illis eligatur Episcopus.

IV. Per Cautionem R. SIGISMVNDI I. An. 1519. in Casu Balinski. quem Status Prussiae recipere volebant *ideo quod non esset Indigena neque linguae germanicae gnarus*. Ideo Rex intercedit, *ut hac duntaxat vice admittatur*, cum cautione quod id iuribus Prussiae praeiudicare non debeat.

V. Ex Constitutionibus Prussiae An. 1538. a Rege SIGISMVNDO I. datis. § 1. Imprimis quisque Palatinatus habeat apud se exemplum seu Copiam Privilegii terrarum Prussiae, quod nos manutenere & secundum ipsius tenorem tam spiritualium quam secularium, *Dignitates, Officia & Capitaneatus solis & propriis terrarum Prussiae Indigenis conferemus*.

§. 6. Capitanei autem iuxta continentiam Privilegii terrarum Prussiae sint *Indigenae possessionati*, ratione quarum possessionum si bona terrestria fuerint, iudicio terrestri sint subiecti: *Praedicta omnia sunt typis impressa*, IN IVRE MVNICIP. *Prussiae*. Hic iterum notandum, quod eodem Anno 1538. Poloni uti *supra est ostensum*, & Prussi renovationem & confirmationem Indigenatus obtinuerint.

VI. Simio

VI. Similis est Cautio SIGISMVNDI AVG: Regis in Casu Stanisl. Hosii ad Episcopatum Varomiensem admissi.

VII Perro cum circa Annum 1447. Poloni in possessionem, ad Capitaneatus Prusiae denominarentur & repulsum passi, conarentur Status Poloniae suscitare, ad examen & iudicium super validitate Indigenatus & Privilegiorum Prusiae tunc Status Prusiae per Legatos suos, (quorum Oratio typis est vulgata in Iure Municip. Prusiae) graviter conquesti sunt coram Rege, quod contra Diploma Regis & Senatus nuper datum, iterum circa dignitates iura interrupta sint, & hi ipsi adversentur Prussis qui votorum adstipulatores merito esse deberent. Non huc missi sumus (aiunt) ut de Statu & libertatibus nostris iudicio contentamus cum quopiam, minime vero, ut eorum subeamus cognitionem, quorum Superioritatem non agnoscimus, sed quorundam ex illis adversitatem experimur. Negotium nobis cum nemine est, nisi cum S. Regia Maiest: V. quae ut pacta & conventiona, ac toties promissa servet divino & humano iure nobis est obligata &c.

IIIX. Ne autem exempla, quibus Poloni non posses-

possessionati in Prussia ad Episcopales & alias dignitates atque Praefecturas subinde recepti & a Statibus admisi sunt, arguant Prussos a Privilegio Indigenatus recessisse, illique derogasse. Ideo 1. *Personae admissae Reversales dederunt* Statibus Prussiae quod ex benevolentia sint hac vice pro Indigenis receptae, cum sancta promissione quod omnia Iura & Privilegia, adeoque & indigenatum Prussiae tueri & conservare velint. Nam talia quoque iurant solenniter, omnes Episcopi, Palatini, Castellani, Succamerarii quando inter Consiliarios Prussiae ad Sessionem admittuntur 2. *Et Reges sub Sigillo Regni cautiones dederunt*, quod exorbitans exemplum utpote ad Regia petita, a Statibus hac vice permissum, non debeat trahi in praeiudicium Privil. Indigenatus.

Tales Regiae Cautiones, & Reversales plurimae possent adduci, ut a Rege SIGISMUNDO III. Anno 1601. in Casu Gembicki Episcopi. An. 1607. in Casu Rudnicki Episcopi, & aliae multae sub Regibus praeteritis, quae servantur in Archivo Prussiae. Imo & *Regum responsa, atque Diplomata extant*, in quibus promittunt, quod in Prussia solis veris Indigenis possessionatis, iuxta Privilegium Incorpor. Dignitates & praefecturae omnes dari debeant, & removeri Incapaces Exteri. Sic Illustr. Georg. Ossolin-

Ossolinski Cancellar. Regni recesfit, iuxta Statutum Prussiae iuxta desideraria, ex possessione Capitaneatus Pucensis. Recentiora modeste reticere, quam verbis & circumstantiis, cum *historia sint* amplificare malo.

Ne autem Generosi Poloni, putent, non satis consultum esse Iuribus & Privilegiis Prussiae per tot *Reversales*, & per *Cautiones* Regum, & que *Diplomata renovatoria* antiqui iuris quasi ex Aulicismo (uti vocant) per *Cautious*, *incauti*, ceu Infantes Crepundiis eludantur. & *Reversales*, (a Gallico *renverser*) dicantur potius *Eversales* iurium, quam sincere *Reversiones* in orbitam iuris antiqui. Ideo allegandus est ipsis textus, qui contra similes exorbitantias omnia ipsorum tuetur Privilegia, ex Herburto in verbo *Libertas*, fol. 266. ubi Rex VLADISLAVS IAGELLO An. 1431. statuit ita. *Attendentes quod Regni nostri Incolae in favorem nostrae Maest. Privilegiis quandoque derogarunt: Eadem ipsorum Privilegia nostra, & Decessorum Regum & Ducum ad statum priorem reducimus reintegramus, restauramus, confirmamus & declaramus ea robur obtinere perpetuae firmitatis.*

Tandem non puto quenquam prudentem id obiecturum Prussis, quod QUIDAM voluit scilicet teneri

teneri Prussos Iuri suo Indigenatus renunciare, studio aequalitatis, quia sic fecerint haftenus Poloni, Lithvani. & Liberum est uni, pane neglecto, glandes comedere, sed alios ad paria cogere vel allicere stolidum est in libera Republ.

Ex his patet, quod *incliti Status Poloniae & Prussiae*, Iure Indigenatus quisque in suis terris iuxta Privilegia specialia, *absque disfidis* frui possint & debeant. Ita submissa Veneratione opto :

Mente Bona, Nulli Subdolum Con-
siliium Dante.

~~~~~
NALDI NALDII FLOREN-
TINI EPISTOLA

de

LAUDIBVS AVGVSTAE BIBLIOTHECAE

ad

MATHIAM CORVINVM
PANNONIAEREGEM SERENISSIMVM.

CVM ita per universam Italiam, MATHIA
Serenissime, iam fama tui nominis late vaga-
retur, ut omnem Florentinam civitatem
occuparet, omnesque de tuis maximis clarissi-
misque virtutibus plurima loquerentur. ut captus
amore tui regiarumque virtutum coepi cogi-
tare

Tom. III.

G

care quoniam modo tibi significare possem, qui
meus in te animus esset, & quoniam potissimum
genere literarum res tuas domi atque militiae
abs te pulcherrime gestas attingere deberem,
ut ex uno me plane intelligeres quam ceteri
omnes nostrae urbis cives te colant & obser-
vent, quamque pro tua divina virtute admi-
rantes ea quae antehac bene gessisti, quae ve ge-
ris in praesentia te ipsum venerentur. Cum
vero Taddeus Vgolettus abs te missus, ad nos
proficisceretur, ut expediendae bibliothecae
quidem regiae praeesset: cumq; hic multa de
te Rege sapientissimo, deque tua divina virtute
te multis audientibus, multisque assentientibus
praedicaret. tum vero arsi cupiditate incredi-
bili, ut ea quae ille de te laude omnium prae-
dicationeque digna memorasset heroico car-
mine litteris mandarem, quod id genus scri-
bendi ad res tuas a te summa cum prudentia,
summaque animi magnitudine administratas,
magis accommodatum esse videretur. Sed
cum rursus inaudita quaedam, atque incredi-
bilis & infinita pene rerum maximarum quas do-
mi atque militia non minori sapientia quam fe-
licitate gessisses copia nobis offerretur, dubi-
tare coacti sumus unde potissimum exordium
sumeremus. Verum cum in deliberando non
satis esse videremur, ad nostras multas confu-
gimus:

gimus: consilio quarum atque gravi monitu,
eam partem sumpsimus tuarum rerum abs te
pulcherrime gestarum explicandam, quae ad o-
tia pacis pertineret: non tam quia haec facili-
ora essent quae quietis temporibus abs te gesta
sunt, quam quod expediti ra quoq; ad prope-
rationem nostram esse putarentur: cum belli-
cas tuas laudes superesse tot tantasque multae
nobis demonstrarent, ut eas enarrare minus es-
set huius nostrae institutae rationis, qua in e-
mendandis voluminibus tuo iussu e scriptis oc-
cupamur: praesertim cum tam magnae sint,
tamque multae res quas in armis gessisti, ut
ingenio magis expolito per exercitacionem diu-
turnam, atque magis exculpto quam hoc no-
strum sit ingenium, ad illas pro dignitate iatis
exornandas, opus esse videatur. Quam ob rem
ne pieridum gravissimas aspernarer monitiones,
in hanc potissimum sententiam discessi, ut quae
ad studia pacis celebranda, quae ad otium &
tranquillitatem pertinerent, versibus prosequer-
er: hoc tamen consilio, ut quod ad excelsi-
simam tuam sapientiam spectaret, qua in studi-
is pacis usus es, nihil a nobis praetermittere-
tur. Nam cum omnia quaecunq; in vita gesser-
is te divina quaedam quae lucet in te multum
sapientia constaret effecisse, dixi cum legis
apud Platonem scriptum divinitus, felices illas

Respublicas fore, quarum Principes, aut ipsi philosopharentur, aut eos qui Philosophi nomen consequuti essent, unice diligerent: te omnium bonarum artium disciplinis ita mentem atque animum tuum instituisse, ut non modo in Regem evaderes doctissimum, sed amore quodam ardentissimo in eos omnes homines flagrares, qui in aliquo litterarum genere florissent: ut non tam se beatas atque felices illae Civitates quas consilio regis appellare possint, quam se beatissimas omnium atque felicissimas d' beant existimare quod abs te Rege sapientissimo tam fortiter, tam sancte, tam prudenter, tam religiose gubernentur, ut utrumque per te illae cumulate satis consequutae fuerint: & quod unus omnibus qui vivunt quique diu vixerunt magis sapias Regibus, & quod doctos omnis ubicunque sint, tanto amore, tantaq; benevolentia complecteris, ut uno consensu omnes non modo te ut alterum Caesarem Augustum, aut Macedonem saluent Alexandrum, verum utrosq; in te uno pro tua summa clementia in omnes, pro liberalitate inaudita, pro magnificentia tua regia facile recognoscant. O sapientiam admirabilem, atq; omnium nationum, temporum, seculorum, laude praedicationeq; celebrandam: cum divino quodam ingenio perspiceres multo commodius ex tribus
ea pos.

es posse accipi quae a tuis civibus & populis ad consequendam felicitatem expeterentur. Reginam accersisti tanta humanarum divinarumque rerum scientia refertissimam, ut & laudem Corneliae Graechorum matris, atque Sybillarum quaecumque floruerunt, facile obscurare posse videatur. Hanc igitur cum sociam auspiciis paribus in gubernando regno ita tibi delegisses, ut in imperio administrando nunquam eius aut consilium aut prudentiam esses desideraturus, profecto re ipsa expertus es, uxorem tuam sapientissimam omnium Reginarum non modo quae sunt, sed quae fuerunt antea. Itaque cum in hac parte uxoris accersendae cumulatissime tibi prospexisses, restabat quidam tertium, quod ubi expedisses, universum quidem negotium regium quod intra te statuisses, sapientissime tibi confecisse videreris. Nam cum numero DEVS impare gaudeat, putasti faciendum, ut quem genuisses natum suavissimum, ad imperium gubernandum tertius adderetur. Verum ne quid Ioanni filio deesset quod ad Regem sapientissimum futurum pertineret, eadem omnia quae ipse didicisses, per te statutum est ut a filio tuo regio adhibitis Magistris & Doctoribus ad id faciendum accommodatis ediscerentur. Quod tuum sapiens consilium cum fortuna quoque multum adiuvisset factum est ut

G ;

quod

quod vehementer ipse concupisses, non mediocriter fueris consequurus. Nam cum Taddeus Vgolettus ad vos se contulisset, traditæ sunt a fortuna tibi ansæ multo faciliores ad eam rem, quam ipse requirebas exequendam: præsertim cum ad hominis doctrinam mores quidam aurei accederent: & qui ad institutum tanti Regis filium non minus convenirent, quam ipsa eruditio. Nam cum Reges qui sunt, & qui futuri sunt; exemplar ceteris se præbeant intuendum, unde cives urbani sibi sumant quod cum virtute atq; laude imitentur. jure in Magistrum ac Doctorem qui natum regum erudiret, eum virum elegisti, qui & doctrinam simul & mores probos esset præstaturus. Est igitur, uti traditur puer regius Taddeo præceptori ad omnes bonas artes effingendus, incredibile dictu, quam brevi pervenerit non modo ad summam doctrinam, verum ad experientiam quoq; rerum bellicarum. Ut enim omittam præceptorem instituisse regium discipulum ad omne genus excellens literarum. sic ad imitandum patrem in re quoq; militari puer ab eodem præceptore inflammatus est, ut vel fortissimos Romanorum Duces facile adaequaturus esse videatur. Sunt & alia complura, quæ quia nota tibi esse arbitror, silentio præteribo in præsentia. non tam ne videar

videar ineptus in rebus notissimis tibi recensendis, quam ne nomen parum considerati hominis incurram; si quae iuce solis magis patent omnibus, ea contendam oratione mea reddere illustriora. Ergo ubi haec tria sunt abs te confecta, quae intra te ipsum saepe atq; multum cogitasses: id est postquam omnibus bonis artibus te atq; Ioannem instituti filium svavissimum, atque ubi accersisti regnam moribus atque ingeniis vestris non dissimilem, tandem istae quas subiugasti nationes deprehenderunt, quonam modo per vos, & quanam via uterentur ad felicitatem consequendam. Vt enim natura rerum in divinitatem ipsam triplicem dicitur intueri, ut inde sumat in rebus omnibus creandis eas formas quae in mente divina domicilium suum atq; sedes posuere, sic & tui populi ac virtute tua subactae nationes te ipsum contuentur; a Beatrice regina nusquam dimovent oculos; in Ioannem filium regium quotidie sic respiciunt, ut ex his tribus simulacra virtutum, exercendarum dum assumunt, easdem sibi ad imitandum proponant. Quam ob rem quod in superioribus coepi disputare, consequatur necesse est ut per vos principes sine controversia doctissimos, & populi & nationes fiant beatiore. Nam quales sunt in Republica principes, tales reliqui solent esse cives: ut est

G 4 apud

apud Platonem scriptum divinitus: quo nos auctore tanto libentius utimur, quanto ceteros doctrina & eloquentia gravissimus ille Philosophus videtur superasse. Verum cum sapientes qui habentur soleant intra se ipsos saepe ac multum cogitare omnia priusquam aggrediantur, deinde quales & quam egregiae fuerint cogitationes eorum, quasi quaedam signa prae se ferre consverint, quae oculis cernantur, atq; pateant omnibus: ad sapientissimorum imitationem Mathia serenissime incredibili quadam ubi diu quae facienda essent tecum animo volutasti, usus es liberalitate atq; magnificentia regia in homines eruditissimos: ut nihil tuis civibus tuisq; nationibus & populis deesset, quod ad cumulandam illorum felicitatem maxime pertineret; Hinc non solum domus tua regia doctissimis hominibus abundat quocunq; in tempore & in quocunq; genere litterarum, verum etiam tibi concilias omnes quicunque in singulis orbis terrae partibus reperiuntur: eosque tanta clementia regia, tamq; multis ac magnis prosequeris muneribus, ut illi relictis rebus omnibus, aut advolent ad te tanquam ad alterum Alexandrum Macedonem, aut Caesarem Augustum salurandum, aut si quo casu impediuntur ne possunt proficisci, tanto amore tui regiarumq; virtutum absentes capiuntur,
ut more

ut more amantium, de te deque tuis rebus pulcherrime gestis, aut in coronis hominum quotidie loquantur, aut scribant multa de te domi suae tanta cum elegantia & copia, ut facile appareat, quid amor summus possit in rebus humanis: & quam saepe soleat eos qui nec ingenio multum nec doctrina potuerunt antea, sic stimulis urgere gravioribus, ut dum amatae rei gratificari cupiunt, de re amata in scribendo se superent: mutationem illorum in multo melius tam celerem tamque repentinam non modo relinquis omnibus, sed illis ipsis qui tot egregia praeter vires solitas conscripserint admirantibus. Neque solum hoc uno argumento rex sapientissime omnibus declarasti quam pulchra quamq; bona meditaris intra tuum animum, sed aliis atq; pluribus. Nam cum non tam prudentioribus ipsis quam populo & multitudini satisfaciendum esse iudicares, ea templa immortalis DEO dicata condidisti, quae non modo digna viderentur in quibus superiorum memoria celebraretur maxime, verum etiam ut ab illis ipsis purioribus superiorum mentibus assidue incolerentur: ut de penatibus regis taceam: cum tanto auro istos exornaveris, ut exsuperare facile regum reliquorum qui vivunt domicilia existimentur. Hic ego non dicam quibus aula regia laquearibus, quibus ornatibus

diversorum generum exculta quidem atq; honestata fuerit: nam dies me deficiat si velim singula complecti oratione mea: tantum affirmabo, nihil esse in tuis penetralibus ornatius, quam hunc locum atq; hanc partem aedium regiarum, in qua libri collocandi sunt eorum, qui doctrina & ingenio dum hac vescerentur aura, ceteris praestiterunt. Quod abs te factum est, non tam pro facultate quadam & copia regia, quam optimo consilio & ratione maxima. Cum enim ab immortali DEO nihil maius, nihil excellentius, nihil conducibilius, nihil homini melius datum esse cognovisses quam ipsam sapientiam quae lucet in te plurimum, voluisti tu quidem rex sapientissimus, sacellum sapientiae in quo illa tanquam Dea quaedam coleretur, intra regalia tecta esse: tanto excellentius, atq; partem domus tuae regiae quam habitaret illa, tanto iudicasti debere abs te fieri ceteris pulchriorem, quanto magis sapientia praestat donis quidem atq; muneribus omnibus, quae a superis in homines collata pervenerunt. Itaq; miro quodam artificio sunt instituta tibi tabulata ornatissima triplici quodam ordine, in quibus edita volumina hominum doctissimorum in quocunq; genere litterarum exponerentur: atq; adhibitae cortinae ex auro per artem intertexto & purpura confectae, quae libros a situ
& pul-

& pulvere subtiliori vendicarent. In parte ima quae pavimentum attingit, collocata sunt scrinia gravi arte laborata, in quibus volumina quae in tabulatis superioribus prae multitudine locum non haberent, plura simul conderentur. In medio aulae tales positi tripodes, in templo Apollinis quales extitissent: quod non minus convenirent in penetralibus sapientissimi regis, quam in aede Apollines prius convenissent: quorum alter praestandae sapientiae DEVS haberetur, alter vero sic auctor conservandae sapientiae atq; honestandae ita ut est ab omnibus existimeretur, ut mira quaedam inter utrunq; regem atq; DEVM similitudo esse videatur. His igitur sedibus ita constitutis quibus accipienda essent divina illa ingenia quae multum floruisse in studiis litterarum, adductus sum, ut per enumerationem quandam, graecos prius scriptores enarrarem: in secundo loco latinos exponerem: in tertio qui religionem Christi sunt secuti explicarem. Vbi vero sunt a me quos memoria mihi subministrare potuit enumerati omnes, conatus sum docere pluribus argumentationibus. bibliothecam tuam regiam Mathia serenissime, non tam reliquis numerosiore quam haecenus fuerunt, quam praestantiorum quoq; multoq; meliorem. Siquidem ad graecos & latinos libros quos posside

sedie

sedit antiquitas, quosq; ipse collegisti, accedant etiam religionis nostrae libri pene innumerabiles, tanto acumine ingenii, tantaq; humanarum rerum divinarumq; scientia compositi, ut vel iudicibus illis priscis si fieri posset scriptoribus qui ante quam Christus terras humiles peteret extiterunt, multis modis multisque rationibus & numero & bonitate, bibliothecae tuae, bibliothecas veterum sis superaturus: ut de ornatibus taceam qui adhibentur in tuam, qui tanti sunt atq; tam egregii ut a nullis non dicam exhiberi, sed ne cogitari quidem valeant praestantiores. Quam ob rem cum in uno te non modo Italia tota, sed exterarum quoque nationes omnium virtutes priscorum regum facile recognoscant, mirandum non est ut te omnes prosequuntur divinis laudibus: si te veluti numen quoddam in terras coelitus ad nos missum venerantur: praesertim cum hoc de te non modo homines faciant iudicium, sed Musae quoq; immortales quae sunt, de te idem sentiant & re probent atq; confirmant plurimum: cum te propter dicantur sedes priscas deseruisse pierides, ut tecum sint tecumq; conversentur. Neq; me hercule iniuria: cum neminem adhuc quam te indulgentiorem hospitem invenerint. Cuius rei argumento nobis esse possunt cum alia complura, tum hoc vel ante

te o-

te omnia, quod gemini fontes illis abs te sunt parati pro uno, vetere pegaseo fonte: in quorum altero Musae sub sydere cancri se aqua lavent frigida: in altero unda sese foveant calida, eo tempore quo terra riget nivibus. Huc accedit quod alia de causa Musae quoque tibi se debere fatentur, & quod ornaveris alumnos earum multis modis & quod eos sedibus pulcherimis in aula tua regia donaveris; quamque illi dante abs te suscepti beneficii non immemores, hactenus per se ipsos aliquid quod tibi regi sint magnificentissimo liberalissimoque gratias relaturi.

Nam felices animae quae Christum in terris coluere, ab eodem impetrabunt ut pro beneficiis in eas abs te collatis felicitate hominum in terris potiare; in superis aevo fruaris sempiterno, cum illuc te contuleris. Ceteri vero qui procul a Christo fuere, & qui eius religionem minus sequi poterunt, quique ut credidit antiquitas in elysiis versantur, mentem atque animum suum inspirabunt Poetis qui modo vivunt, ut te laudent pro meritis, & quae gessisti mandent litteris: sed iisdem numeris iisdemque carminibus quibus aut Homerus Achillem, aut Virgilius Augustum, immortalitati commendavit: unde non tam in superis sedibus, quam in terris etiam humilibus Mathia sereuissime ab omnibus celebrare,

bere, Hic igitur est finis quo meum in te scriptum carmen, & quod nunc ad te mitto terminatur: quod si tibi regi sapientissimo atq; magnificentissimo fuisse gratum sentiero, sic bellicas tuas laudes attingere audebo, ut omnes homines intelligant me totum instituisse ad CORVINAE familiae decus celebrandum: atque ita, ut omne ingenium meum, omnesque vires & animi & corporis, tibi per univ-
ersum tempus vitae sim dedicaturus.

*In sequentibus continentur Libri Quatuor
versibus scripti de Laudibus Augustae
Bibliothecae.*

NALDI NALDII FLORENTINI
De Laudibus Augustae Bibliothecae
LIBER PRIMVS
AD MATHIAM CORVINVM
Pannoniae Regem Serenissimum.

CVM mihi Corvinus coelestis sorte canendus
Sic ratione datus cum sit rex maximus horum
Mathias regum; latus qui ex ordine fatis
Arte regunt terras, cum pace insignis & armis
Ille sit atque parem partes se praestet in ambas
Me dubitare facit quae prima exordia sumam

Aut

Aut quod principium tantis modo rebus habendum

Esse putem, referamne prius quam fortia bella
Gesserit: & victor quotiens superaverit acer
Non modo: sed duros iuga ferre coegerit hostes?

Anne prius memorem quantum colat otia pacis
Optandae, quantum tribuat bonus ille quieti
Atque novem Musas quanto veneretur honore?
Incertum quid agam prius est vos ergo puellae
Pierides: sedem Permessi ad fluminis undas
Quas habuisse ferunt: precor aspirate canenti
Quae potius vobis nunc incipienda videntur
Quaeve canenda prius: nam quod statuetis id
ipsum

Exeqvar: atque duces hinc vos imitabor honestas

Vix prece finita dixi: cum numen amicum
Adfuit: atque novem referens mandata tororum

Haec ait nonis sententia visa, bellis
Est modo: cum nimis haec tantum copia rerum

Urgeat ingenium: nimiumque laboris in omnem
Postulet hanc operam: gravibus ponenda canendis

Quae foret in rebus: quas gessit Marte secundo
Acribus in bellis princeps Corvinus & armis
Fortis?

Fortis: cumque domum victricia signa repor-
tans

Hactenus extiterit semper: celebresque trium-
phos

Ipse Iovis summi palmata in veste refulgens

Duxerit in curru Msthiis vectus eburno:

Quae gerit ille domi: quae gessit tempore pa-
cis

Quae mentes hominum possint mulcere quietas

Quae studiis alimenta bonis tam multa paravit

Instaurare bonus nostris placitura camoenis

Ista priora tibi: potioraque Nalde putabis

Tu quibus intendas nervos. animumque vo-
lentem

Applicuisse pares. At tunc gravis horrida Mar-
tis

Arma canes: acrisque viri praestantia facta

Tempora cum tantis mox aequa laboribus o-
lim

Sint concessa tibi. Cum Iuppiter ista notare

Te volet: & tantis volet interponere rebus:

Temporis angusti quia non ea gesta putantur

Esse: nec ingenium tardum mentemque requi-
runt

In geminas quae se male dividat anxia curas.

Mox ubi desieris res commemorare quietas

Finierisque modis placidis ubi dicere facta

Mitia: Corvinus quae gessit Apollinis arte

Fortia

Fortia sic gravibus numeris memorabis : Homeri
 Concelebranda tuba vatis : sic carmina plectro
 Aptabis recinenda novo : sic martis in aere
 Te exercebis opus, sic regis facta repones
 Mathiae populos quae commemoranda per omnes
 Acribus in bellis gessit fortissimus haeros :
 Ut tibi tunc liceat lato decurrere campo
 Cuius equos spatio vates duxere priores :
 Hucque tuos : ubi mars fervet deducere currus,
 Tumque coturnato dignissima vate referri:
 Permittam numerisque tuis & carmine dici.

Interea ne quid praetermisisse puteris
 Ex his Matthias quae gessit amica quieti
 Plurima: quae in patrios populos statuiffe be-
 nignus

Dicitur ingenioque gravi, bonus artibus idem
 Ingenuis: penitus referes quam mitis in omnes
 Ille sit & musas quam sit veneratus amicas
 Quotque suis opibus sibi conciliare paravit
 Doctrina insignesque viros: artisque magistros
 Egregiae quoscunque velis: quoscunque re-
 quiras

Haec ait: & subito tenues discessit in auras.
 Hinc mihi Pierius mentem calor impulit: haec ut
 Facta prius memorem: quae rex Corvinus agenda
 Pacis in ornatus iussit statuitque futuros:
 Nam cum pace quidem belloq; sit aptus & armis

H

Viri-

Viribus indomitis. cum sit vel utrumque se-
quutus

Præstat utrumq; bonus pariter vel pace vel armis

Poscit: & a nobis hæc utraque facta vicissim

Ducier: at prius hæc dicantur ut ordine primo

Otis quæ teneant in se: gratamve quietem

Vitimus in bello nam sit cum finis habendus:

Hostibus evictis optata ut pace fruamur

Omnia Corvinus semper facienda putavit

Quæ referunt pacem, quæ pacis & etia servant

Quod facere ut posset melius: sapientia primum

Est suscepta duci, prius & sapientis honestos

Sumpserat hic habitus: doctos veneratus & o-
mnes

Inde viros: quotcunque forent, ubicunq; ma-
nerent.

Hinc se componens ad habendas protinus artes

Ingenuas, novit quid fert doctrina quid acer

Grammaticus: rhetor quid agat: quæ tempora
rerum

Prisca fuere prius: moresque fuere probandi.

Bellica res quantum famæ dedit ipsa gerenti

Fortia bella duci prudentibus acta ministris

Militibusque illis, qui fortiter omnia tentent

Publica res etiam: qua sit ratione regenda

Mathias novit sapiens Corvinus: ab ipsis

Exemplis hominum, non tam quos protulit ætas

Acta prior, quam quod multo sapientius ille
Consi-

Consilio patriamque suo patriosque penates
Temperat: antiqui quam confecisse putantur
Reges atque duces: quibus est data cura tuendi
Orbis: & imperio qui rem populosq; regebant,
Adde quod historias ubi noverat ille virorum
Quicquid & in terris Mathias quicquid in orbe
Conficitur latio. seu quicquid solis ad ortum
Quicquid ad occasum geritur: seu quicquid ad
austrum

Fiat: & ad boream postquam bene noverat ille
Mente quidem celsa quam sit domus ampla deo-
rum

Hunc didicisse iuvat. leo quid sibi quaerat in altis
Sedibus: & quicquid virgo sibi poscit honoris:
Tunc ubi Mercurius coniungitur ordine pulchro
Saturnoque gravi, levis ille: Iovique benigno
Quid ferat alma Venus pulcherrima sola dearum
Laetitiae quid luna frequens. quid sol & amicus
Afferat ipse boni. quid & adversarius idem
Ipse mali tribuat nobis. quid triste minetur
Mars dum bella gerit: dum saevus & armo mi-
nistrat

Corvinus sapiens excelsa in mente repostum
Sic tenet: ut nihil hunc possit latuisse. quod instat
Quod manet in fatiis. quod sit per insne volucre
Aeris immensi, quod per loca cuncta futurum
Pendet: & a superis causis generatur in horas,
Haec bene Mathias cum nosset in omnia solers
Addidit his alias artes: sanctosque poetas

H. 2

Comple-

Complexus tanto semper veneratur honore
 Regia Corvini domus ut sit ubique referta
 Vatribus egregiis: qui maxime facta canentes
 Illius insigni meditantur ab arte decorem
 Illius ac referunt laudes virtutibus aptas
 Non, aliter, quam cum terras hominesque re-
 gentem

Augustum multi vates doctique canebant
 Dicentes graviore lyra sic gesta merentis
 Proemia summa ducis: terrae cui paruit orbis
 Extet ut in terris laus immortalis in illum
 Inque illum maneant praeconia laudibus aequa
 Dum sol occiduas sese demerget in undas
 Hinc bene qui veteres quicquid scripsere pelasgi
 Transferat in latium Picens Antonius ille
 Doctus adest: aperitque tibi rex cuncta iubenti
 Graecia quae scripsit: datq; illa legenda latinis.
 Hinc quoque qui versu tua maxima facta repos-
 nat

Concelebrant gemini Corvinia limina vates
 Cinthius est quorum pariter vocitatus uterque
 Sit quod uterque pius musae phoebiq; sacerdos
 Dignus uterque tuos qui carmine dicat honores,
 Nec satis hoc fuerat nisi rex Corvinus & illud
 Adderet: ut natura tulit quod maxima rerum
 Mater & in terris genuit quod ubique ferendis
 Noscit: & arboribus cur frondes vere tepenti
 Instaurare parat superis Deus altus ab oris
 Iuppi.

Iuppiter: & rebus quae causa sit apta creandis
Vere novo potius: quam tunc ubi ferbuit aestas
Torrida. cum reddit steriles male Sirius agros
Ista tenet melius quoniam Corvinus & illis
Non modo qui populis praesentes iura ministrant
Sed qui iam dudum terras coluere iacentes:
Imperioque suas urbes fecere beatas.
Nec latet hunc regem, rubrum quid & uva co-
lorem

Contrahit autumnus primo: cur pomifer annus
Inde fit in medio. vindemia fiat eodem
Tempore cur potius: quam cum riget aspera
bruma

Continuis nivibus glaciem cum flumina trudent
Quin etiam sic alta sapit: sic alta requirit
Semper: & ingenio sic omnia cernit acuto:
Quae latuere viros nomen sapientis adeptos
Grande sophos quamvis vitam cupiere per o-
mnem

Et licet agnorint quid sit, quid eritque fuitque
Mortales inter: quid & imo fiat in orbe
Nam quorum causae notae minus ante fuere
Efficiunt dubias, dum coeca tonitrua mentes
Mathias sapiens haec iam deprendit: & audet
Ingenio causas investigare latentes:
Cernere quas homines nondum potuere vetusti.
O res mirandas, dum delectantur ineptis
Rebus: & in vanis alii consumere tempus

H;

Quod

Quod multo constat fulvo pretiosius auro
Dum cupiunt: curam gravioribus ille gerendis
Impendit: musas noctesque diesque sequutus,
Quicquid ab armorum strepitu superesse videtur
Temporis in studiis penitus consumit honestis,
Quid referam moresque probos, quibus ille pri-
us se

Composuisse parat, docet hinc natumque do-
mumque

Corvinum: ut faciant illud, quod & unica virtus
Socraticumque sophos monuit ratione magistra
Quodque Plato tradit doctrina insignis & arte
Namque magister erat mediis qui natus Athenis
Quemve suis aditis sapientem dixit Apollo:
Hic mores coelo castos revocavit ab alto
In terras primus docuit iuvenesque senesque
Quo se quisque modo patriamque domumque
gubernet

Purgatusque procul vitio tueatur ab omni
Atque pios in res animos ut praestet agendas:
Ergo ubi Socraticis imbutus pectora chartis
Omnia percepit quae nos ratione tuentur
Turpibus a cunctis quibus ac mens ipsa beatos
Assumens habitus: similis fit ubique deorum
Qui superas habitantque domos similisq; supremi
Fit Iovis in terris tantum valet aurea virtus
Haec ubi Mathias igitur suscepit honesta
Implevitque animum dictis sapientibus acrem

Egregio

Egregia rhetor: quod Quintilianus ab arte
Orandi docuit, Cicero quod praeſtitit auctor
Dicendi ſummus, voluit didiciſſe per artem
Poſſet ut in populos haec ipſa referre monendo
Quae prius intra ſe meditatua agenda putaret
Omnibus ille viris, qui regia iuſſa faciunt
Vtile quodque foret, patriaeque ſuiſque ſibiſque
Intra ſe ſapiens quia quae meditatur ab ore
Sunt dicenda gravi penitus referendaque verbis
Dulcibus: ut cunctos ſententia ducere poſſit
Blandior ad rectos ſenſus: graviorque futuros.
Hinc quodecunq; ſapit per ſe quodcunq; latanti
Invenit ingenio princeps quodcunq; requirit
Illud idem populis cunctis perſuaſor honeſti
Pandit: & id verbis graviſſimis inſtat agendum
Vt cum ſuſcipient homines, quae verba loquetur
Optima, cumq; geri pulcherrima facta videbunt
Rege ſub victo, verbis imitentur eundem
Non modo; rebus agant illum ſed ubique ge-
rendis.

Ergo ubi compoſuit tot ſe Corvinus honeſtis
Mathias ſtudiis, animum poſtquam ipſe replevit
Artibus ingenuis, uxorem duxit habendam
Qua comite haec ageret quae publica cura re-
quirit

Nam rex ut poſſet melius dare cuiuſque petenti
Conſilium: poſſet melius regnare; beatrix
Sumitur in ſociam regni prolemque futuram

Alphonſi regis ſummo de ſangvine cretam
Qui ſeptem ſibi regna ferox coniunxit in unum
Protinus imperium ſeptem domitavit & oras
Conſulibus populi rerum ducibuſque regendas
Militiae ſic doctus erat dum bella miniſtrat
Milite cum forti, dum victor ab hoſte triumphat
Strenuus : ac patrios auget virtute penates
Inde Beatrici ferrandi a ſtirpe profectae (*Docta*
Beatrix)

Vxori tantum tribuit ſapientia magni
Conſilii : tantum prudentia praestitit artis
Noverit illa novem ut quicquid docuere Ca-
menae

Scriptores priſcos : quodve inſpiravit Apollo
Mentibus illorum : ſatis haec agnoſcit, & illud
Quod monuere viri de Chriſto digna loquuti
Non fugit hanc, verum illud idem tenet uſque
repoſtum

Pectoribus mediis : altaque in mente beatrix
Regina & relegens nocteſque dieſque quod ipſi
Chriſticolae dederant : mentem purgabit ab omni
Illa quidem vitio : ſacroque replevit amore
Virtutis ſic : ut quicquid canit omnibus horis
In templis Chriſti cultor : caſtiſve ſacellis
Illud idem canat ipſa Deo repetatque frequenter
Carmina perpetuos Chriſto repetenda per annos:
Ut ſacri canonesque docent : coetusq; ſacrorum
Pontificum ſtatuens mandavit in acta referri.

Hinc

Hinc nihil egregium rex pertractavit agendum
Quin bona consiliis accederet illa marito
Proxima, consuleret dubiis regina gerendis
Rebus: & imperio quovis ea digna tenendo
Visa foret populis aptissima facta regendis.
Ergo ubi iam partem rex procuravit in istam
Coniugis ingenium postquam quaesivit & artem
Ut bene cuncta sibi cedant bene cuncta gerantur
Coniuge de tali qualis concessa fuisset
Munere divino, natum sic deinde Ioannem
Erudit in patrias urbes hominesque regendos
Ne quid ad exemplum populis grave desit ha-
bendum

In quod suspiciant: dum se patriamq; domumq;
Composuisse volunt: duro vel ab hoste tueri.
Nam quales primi, talis quoque turba resultat
Vrbibus in cunctis: primos imitatur & ipsum
Vulgus: ut edocuit sententia dia Platonis.
Ut primi starent igitur: quos turba sequatur
Cetera: quos reliqui cives imitentur ad unguem
Talibus institui natum iubet artibus ipsum
Rex quibus instituit sese, quibus optimus auctor
Factus adest dignus terrae cui pareat orbis
Dignus & imperii cui iam tribuantur habenae
Consilium cuius similis fortuna sequuta
Ut fuit: & curae genitoris adhaesit amica
Nam dum forte cupit puerum iuvenilibus annis
Edocum fieri, curam dum versat, & omnem
H s Pror

Prorsus in id studium. Studio tum totus in illo est
 Rex bonus: ut melior natus foret inde parenti
 Illus ecce venit Istia de gente profectus
 Tadeus coelo tanquam demissus ab alto
 Patria Bebrisco genuit quem Parma sub orbe
 Cui genus egregium. domus est Vgoletta cre-
 trix

Et qui non hominum nutritus lacte, sed usque
 A puero gravior musarum cura fuisset.
 Namque ubi progenuit Taddeum mater & illum
 Edidit in lucem, subito rapit una sororum
 In nemus umbriferum ramos ubi tendit opacos
 Semper & aeternum vivit parnasia laurus
 Illic res hominum docet hunc. res atq; deorum
 Musa volens, ducitque frequens ubi fontis in-
 unda

Se lavet hac: doctae qua se lavere sorores
 Aestibus in mediis phoebo modulante per artem
 Carmina divina musas ubi mulcet Apollo,
 Vocibus ad cytharam placidis, fidibusq; canoris
 Ergo pieridum monitus ac iussa sequutus
 Ille diu fuerat postquam sub Apolline dextro
 Pannonias doctus sese Taddeus in oras
 Contulit: ut puerum caperet, qui regius esset
 Filius, huncque docens satis inflāmaret ad artes
 Ingenuas: & ad id solum quod semper honestum
 Ducitur a cunctis iustumque putatur in omnes.
 Traditur ergo viro puer instituendus ab arte
 Pieria,

Pieria, cui tantus honos reverentia tanta
Stabat in hunc, a quo fuerat praecepta Ioannes
Sumpturus, fueratque bonas ducendus ad artes
Regius ipse puer: nihil ut tentaret in illum
Praeceptor sapiens: nihil atq; doceret agendum
QV in puer arripiens alta quoque mente locatum
Conderet in rectos habitus ubicunque futuros.
Praesertim cum tanta foret concessa Ioanni
Et duce natura iuveni prudentia rerum
Posset ut inde senes etiam superare videndo
Quae facienda prius quae post agitata mane-
rent

Rebus & in dubiis potius quid ubiq; gerendum
Esset, in imperio quidnam praestaret habendo.
Ingenio penitus tanto fuit inde Ioannes
Praeditus ad musas tantus fuit ardore eundi
Vt duce Taddeo, cuius praecepta seqvutus
Exstitit ille puer, cura studioque perenni
Hauferit ex Heliconis aquis, quodcunq; furore
Divino afflati veteres cecinere Poetae.
Quicquid & orator nobis dedit ore rotundo:
Advocat ipse reis dum tristi a peste tuendis
Hos stimulus quotiens causae gravioris adurget
Et facit in rebus dubiis pallere sub acri
Iudice, dum metnunt, quoniam sententia finem
Eventumque ferat: damnet, salvarne trementes
Vsque adeo dubii tristissima iudicis ora
Vt sibi donari vitam moestique precentur
Squa-

Sqvalentesque rogent veniamque petantque salutem

Sub duce praeterea didicit Corvinus eodem
Quid sibi Grammaticusq; velit: meditetur, agatq;
Partibus in cunctis: quid vox sonus atque requirat

Quid tonus, accentusq; ferant, quid littera signet
Tam variis distincta modis, variisque figuris:
Indo queant homines ut rite notasse per artem
In summo tandem quod sunt errantia coelo
Sidera: quot varios cursus: variosque recursus
Conficiant: seu recta ierint, seu ducta retrorsum
Diversas agitentque vias: an grata ministrent
An mala dira ferant causis gravioribus acta
Saturno quotiens coniungitur orbe propinquo
Mars gravis: ac caedes hominum parat inde cruentas

An ferat alma Venus nobis Iove iuncta benigno
Eventusque bonos, & vota cupita secundet.
Ista quidem veterum quoniam monumenta dedere

Historiae veteres, variis dum littera signis
Cuncta notat, quae mens hominum diversa requirens

Invenit: atque aliis etiam memorata relinquit.
Haec ubi Corvino dederat praecepta Ioanni
De prisco ducens latio Taddens eundem
Edocuit graios etiam recludere fontes

Vsque

Vsq̃ adeo puer ut legeret quaecunq̃ fuere
Scripta per auctores quos Graecia protulit olim
Vates atq̃ue bonos, oratoresq̃ue supremos.
Non aliter quam si mediis hic natus Athenis
Esset: & hinc oculis percurrere singula posset
Quae quis apud Graecos gravis ante reliquerit
auctor

Diversisque modis variisque notata figuris.
Haec igitur Corvinus habens ubi cuncta Ioannes
Condidit atq̃ue alto servavit pectore fixa
Quanta patris laetam tentarint gaudia mentem
Carminē non datur ut possim memorare: quid
acrem

Spectaret natum tantis iam rebus aductum
Tamq̃; bonis studiis mentem satiasse profundam
Vt sibi per similem iam duceret esse futurum.
Ingenio, virtute nova, meritisq̃ue ferocis
Corporis: atq̃; animi gravioribus inde putaret
In cunctis, vires animosq̃ue referre paternos.
Ergo laetus erat genitor tot inesse Ioanni
Optima: quot nulli adfuerant de stirpe prio-
rum

Laetus erat populus, quod regis adesse videret
Mathiae sobolem tantam, tantisque refertam
In genus omne bonis, ut crederet esse futuram
Dignam quae patriis virtutibus obvia solers
Iret: & in regno succederet una parenti.
Praecipue laetata fuit gens omnis: & una
Quisque

Quisque vir ex illis quos nunc Corvinia tellus
Sustinet: imperioque regit: tenet atque vo-
lentes

Quod tribus exemplum caperet de regibus am-
plum

De patre, de nato, de te regina beatrix

Qvo bene se primum patriamque domumque
genusque

Legibus instituatque bonis: ac moribus aureis

Nam veluti natura prius prospiciat in ipsum

Auctorem mundi primum, rerumque potentem

Cernat ut exemplum formarum in mente re-
postas

Qvas habet ipse Deus, donec generentur in orbe

Possit ut inde: cupit quicquid natura creatrix

Sumere: & in varios habitus, variasque figuras

Ducere: ut hinc variae formae videantur inesse

Omnibus: inque vicem per tempora certa cre-
andis.

Sic omnes civesque tui, iuvenesque senesque

Omnis & imperio quicumque vir usque libenter

Paret ubique tuo: partes quicumque sequutus

Dicitur esse tuas: quisquis tua iussa faceffit

Obsequiturque tibi penitus quicumque iubenti

In te Mathias primum: natumque Ioannem

Speccat in uxoremque tuam rerumque potitam

Auspiciis paribus: regni sociamque gerendi

Vt queat ex tribus his quae sit cognoscere virtus

Ve

Vt queat exemplum rerum capere inde bona-
rum

Quisq; vir egregium: dum se reprimiq; do-
mumque

Omnibus a vitiis: patriamq; tuerur ab hoste

Vt tibi propositum fuerat divinitus ante

Cum regnum firmare tuum: rerumq; potiri

Percuperes virtute gravi, sapientia cum rex

Monstrabat facienda tibi quaecunq; fuissent

Optima: ne quid agens gereres sapientis ha-
bendum

Quod non esse putent homines: imitentur &
idem

Nam meliora forent haec ut tua saecula princeps

Ornasti primum sic te, natumq; Ioannem

Moribus egregiis. Sic accersita beatrix

Vxor habenda tibi virtute insignis & arte

Vt possint homines spectare quid afferat usus

Cuiq; bonus, per vos quid possit & aurea virtus

Ferre boni reliquis per vos bene cognita pri-
mos.

Haec ubi facta tibi: quibus expurgatur ab omni

Labe quidem peccatus: quibus ad meliora resurgit

Optimus in vobis animus. Super alta levatur

Sidera mortali neglecto corpore. vestrum

Fit quibus ingenium praestantius: inq; deorum

Exercens rebus sese: mortalia temnit.

Consecris igitur; quibus est mens candida vobis

Facta

Facta quidem pulso vitio : virtute recepta
 Omnibus ut pateant quae tu meditaris & intra
 Pectora, quae tecum sapienter agenda putasti
 Exagitans & quae tecum tractaris in imis
 Sensibus hic, ubi stans viget in praecordia virtus
 Urbibus in multis stant condita templa deorum
 Urbibus in multis educta palatia coelo
 Stant Corvine tibi : stant regia tecta superbis
 Aedificata modis : sumit domus alta penates
 Aurea facta tuos, rerum monumenta tuarum
 Nam tua tam multis ornata decoribus aula
 Tam miris confecta modis : atque artibus una
 Omnibus ostendit quae mens, animusve quis ex-
 tat

Hinc tibi Mathia, quam nunc aequasse videris
 Coelicolas virtute tua : meritisque supremis
 Quisquis enim tabulata videt laquearibus aureis
 Quisquis item paries quo marmore fulgeat om-
 nis

Vt testudo sedet gravioribus suffulta columnis
 Cernit & egregios thalami genialis honores
 Admiratus eos, iurabit ubique virorum
 Has non esse domos : verum haec Iove digna
 videri

Omnia qui terras, coelum, mare, temperat ac-
 quis

Legibus : & mundum pariter semiscet in omnem.
 Sed, licet, haec ita sint abs te vulgata per omnis
 Mathia

Mathia populos tam miro exculta decore
 Sumptibus atque tuis ita facta superba ferantur
 Ut superent quaecunque alii regesque ducesque
 Aedificare solent: quicquid struxisse domorum
 Consuevere prius: tamen haec meliora putantur
 Artibus atque magis variis exculta nitescunt
 Haec loca nunc ubi certa manet statioque pa-
 rata est

Omnibus ingenio qui iam nituere supremo
 Ingenuasque boni vitam excoluere per artes:
 Scriptis quique suis docuere quid esset agendum
 Cuique viro, cultus vitae quis honestior esset
 Quis modus in rebus, quid fas optare, quid aut
 nos

Vitavisse decet, ratio quid ubique requirat
 Rebus in humanis melius putet atque gerendum
 Sanctius ex cunctis, homines ubi iure quiescant.

NALDI NALDI FLORENTINI
 LIBER SECVNDVS
 de laudibus Augustae Bibliothecae
 AD MATHIAM CORVINVM
 Pannoniae Regem Serenissimum.

QVadratus mediis locus in penetralibus ergo
 Existens cameras testudinis substat altas
 Incurva: paries quam cinxerat undique fortis
 I Deco-

Decocti lateris durique a robore saxi
 Cui geminae lucem fundunt a fronte fenestrae
 Compositae vitreisque coloribus innova certe
 Cunctis qui veniunt illuc spectacula rerum
 Inter utranque manens ima sub parte resedit
 Lectulus auratis stratis: ubi regius heros
 Saepe solet placidam membris captare quietem
 Ostia bina manent illic: quorum altera mittunt
 Intro quosque viros: mittunt quorum altera re-
 gem

Inde foras: quotiens secreta in sede locatus
 Solus adesse cupit, sacris: hymnisque canendis
 Atque triplex muri facies: quae restat ibidem
 Integra: neve aliis ullis obnoxia rebus
 Illa triplex triplici tabulatum ex ordine sumit
 Arte laboratum, fulvi splendentibus auri
 Brattea quod pinxit foliis: tenuisque refulsit
 Auratis haec facta quidem pretiosa metallis
 Non ego narrarim quanta exornatus ab arte
 Ille locus fuerit, prisca fuit Alchimedontis
 Ille operi similis, vel Mentoribus artibus idem
 Par fuit egregiis: nec plus valuisse feratur
 Daedalus ingenio: quam qui se exercet in illis
 Celandis lignis incidendisque figuris
 Iure quidem: quoniam tabulati quilibet ordo
 Ternus inest libros asservaturus honestos
 Scriptorum: quos & doctrina insignis & ingens
 Gloria tollit humo, superasque attollit in oras

Quid

Quid referam textas auri sub tegmine vestes?

Purpureoque simul pariter variata colore?

Quid memorem scutulata modis splendentia mi-
ris

Ex quibus imperio regis cortina per artem

Facta novam circum divina volumina texit

Omnia: ne pulvis libros aurataque terga

Deturpet, maculetque gravis fulgentia late

Non minus aurigero quam sol ubi surgit ab ortu

Et mare collustrat radiis, terraeque iacentes.

Inde capax locus hic foret ut magis undique
cingunt

Scrinia Thirenni confecta ex arte magistri

Tam bene, tam facilique nota, manibusque pe-
ritis

Ut quaecunque manent illic perfecta putentur

Partibus ex cunctis: ut regis facta supellex

Debuit esse quidem terrae cui debitus orbis

Est modo: cui rerum iam nunc debentur ha-
benae.

In medio: tripodesque astant: iamq; resurgunt

A terra tales quales agitata furore

Pythia plena deo prius ascendisse solebat

Divinos quotiens monitus simulabat Apollo

Ut canat ex aditis: antroque refundat aperto

Omnibus illa viris, qui tunc responsa petebant

Ostendente Deo melius quodcunque futurum

Esset: & in cunctis quidnam foret inde gerendum

Quisque vir ut sciret, sensuque notaret in imo.
 Rex igitur tales tripodas iubet esse patentes
 Corvinus mediis late in penetralibus aulae
 Quod bene conveniant illic sapientis in usum
 Regis, ut in templo tripodes parvere locati
 Cuius Apollo Deus: quo nec sapientior alter
 Exitit in superis: imo neque mansit in orbe.
 Hoc tamen intererant veteresque novique quod
 illos

Serpentis tripodas pellis maculosa tegebat
 Hos tegit irradians auri sub tegmine vestis
 Tot gemmis gravibus nitidisque ornata lapillis:
 Ut quicquid Persae reges habuisse putantur
 Mathiam cumulasse putes in sapientia quo sit
 Illustrata magis, propriis sit honoribus illa
 Culta magis, venerata magis, quia non satis illam
 Pro meritis ornare queant mortalia corda.
 Sed tamen ut potuit rex hanc Corvinus & ornet
 Et colat ut potuit magno veneratus honore
 Ornavit penitus tripodis, quibus illa supremos
 Accipit auctores super his, aperitque legendos
 Illa quidem libros, quos composuere vetusti
 Et, docuere vires quid habet sapientia primum
 Quid monet humanumque genus, quid rite ge-
 rendum

Esse putet nobis, aut quid meditetur agendum
 Omnibus illa viris: qui se patriamque domumque
 Composuisse velint tandem virtute magistra.

Ac li.

Ac licet haec superent, quae nunc facis ordine
longo

Mathia regum praestantia facta novorum
Quos nunc orbis habet: coelo quos phoebus ab
alto

Aspicit: oceanus quos circuit omnibus undis
Non tamen id mirum est: si quae sapientia cernant
Sit tua nunc homines quo sis affectus amore
Rursus in hanc videant: si nunc meditentur &
idem

Omnia quam cupias illi tribuisse merenti
Qui certe fuerit sapientis nomen adeptus
Qui reliquos etiam doctos superavit honore.
Ergo quis auratas miretur ab ordine sedes?
Ornatusque loci miretur in omnia summos?
Cum non hanc homines quales habet infirma
tellus

Rex habitare velit sedem Corvinus: at illos
Ingenii meritis qui sic nituere per orbem
Ut mortale quod est: iam deposuisse putentur.
Atque domos superas iam nunc habitare ferantur
Si quod habet nomen doctrinae gloria: si quem
Fama levat meritis pro talibus ardua supra
Sidera. si virtus homines facit una beatos.
Ergo vides illum tabulae qui primus inhaeret
Qui loca primus tenet: veteres vocitare solebant
Hermen: sed qui Mercurius. ter maximus i-
dem (Irimegistus Merc.)

Dictus ob ingenium quo claruit ille supremum
 Mortales inter, superis quoque notus in oris
 Scripsit pauca quidem sed maxima pondere re-
 rum

Nec mora sublequitur rigidas qui carmine qver-
 cus

Flexerat, & numeris recinens fidibusque canoris
 (Orpheus)

Mitia corda feris ita fecit: ut ille canendo
 Cogeret ex altis descendere montibus ornos
 Et volucres coeli suavissima verba sequutae
 Et filvis, vatemque sequentibus Orphea nixae
 Hunc comitarentur terras ubicunq; per omnes.
 Proximus in tabula tantoque affectus honore
 Musaeus: cunctosque veterrimus ante poetas
 (Musaeus)

Incedens teneros hero memoravit amores:
 Tempore quo tumidum cupidus transire Leander
 Aequis, ad incensum lumen properabat amatae:
 Hinc magis Pierides quem dilexere puellae
 Omnibus: & cui plus vati tribuisse feruntur
 Quartus sorte loci sedem tenet: undique circum
 Artes ingenuaeque colunt, venerantur eundem
 Atque repertorem veluti primumque parentem
 Illarum: quae ferunt oculis: pariterq; sequuntur
 Laudibus hunc ipsum meritis: quia carmen Ho-
 meri

Est ita compositum, numeris gravioribus omne
 Hoc

Hoc ita de multis sententia ducta referfit
Rebus carmen idem; quas noverat auctor: & i-
dem

Inventor quarum fuerat prior omnibus unus
Vt nihil aut sapiens fuerit meditatus agendum
Aut is: ab ingenio qui sidera venit in alta
Cognoscens quae signa ferant, bona quanta mi-
nistrent

Astra quidem: seu quot nobis adversa minentur
Vt nihil in terris meditetur ab arte ferendis
Agricola: aut is qui malo suspendit ab alta
Carbasae dum fluctus voluit sulcare marinos
Carmine quin vario fuerit complexus Homerus.
(Homervus)

Adde quod ante duces quicquid voluere per
artem

Nosse quidem summi summam didicisse magistro
Vate feruntur eo: qui maxima facta pelasgum
Bellaque qui cecinit totum vulgata per orbem
Troica militibus cum moenia diruta Graiis
Ante fuere quidem tanto celebranda poeta
Hinc quoq; qui patriam bene temperat illius arte
Doctus cuncta facit qui gesta notavit Achillis
Meonius quondam dictus, qui Carmina Graecis
Millia multa dedit nullam subeuntia mortem.
Quis post hunc sequitur? quis vir tabulata per
ampla

Adiacet? aut pulchro quis dicitur ordine quintus

Esse? quis in tantos sedem sibi sumpsit habendam? (*Pindarus*)

Est, ego ni fallor: ni sum deceptus ab illo
Pindarus alatis humeris: aditurus & alta
Sidera. Thaletis qui prima inventa sequutus
Censet aquam rebus primordia certa creandis
Sorte dedisse nova qui curribus instat equorum
Carmine narrandis: qui rursus & ore rotundo
Pythia cantat ovans, & scandit in astra volatu.
Ardua cum terras humiles despectet ab alto
Omnia cum famam praeter putet esse caduca.
Protinus in tanto sedem sibi sextus honore
Invenit Ascreus vates: cui multa merenti (*He-
fodius*)

Attulit hos calamos: docuit quibus ille canendo
Terra ferax qualem foret, efficienda per artem.
Convenit haec oleae: viget ut vitibus apta, illa
Ut segetes alibi surgunt, alibique faselus
Nascitur: & melius venit a radice legumen
Vellendum: si vera docent quod ruris habendi
Curat tenet; vel qui proscindunt arva Coloni.
Huic comes astabat sub eadem sorte Nicander
Rura canens, rurisque artem studiumq; ferendi
Quale sit: aut quando tellus agitanda nitenti
Vomere, cum gravibus sulcanda ligonibus illa
Sit, bene nos docuit praestanti carmine vates.
Quid natura ferat serpentum monstrat & idem
Morsibus illorum gravibus medetur: & audet
Ferre

Ferre quid in dubiis bene vaticinetur agendum
Quisque vir, & quali verum inveniat ab arte.

(Theocritus)

Qui numeros cantusque rudes pastoris inepti
Atque Siracusia scribit qui plurima versu.
Pastorale facit Siculis qui carmen in oris
Quique greges meminit: capraeque Theocritus
auctor

Inde petit sedem Corvini regis in aula
Nec nunc Alceus tanto fraudatus honore (Al-
ceus Lyricus)

Dicitur, auratis namque in penetralibus ille
Appendet tabulae, paries quam substat alte
Grande canens carmen: Lyricisque in praelia
surgens

Versibus hic famae cantando inseruit honestae.
Non te transferim gravibus miscenda poetis
(Sapho)

Sapho nec ingenio interior nec versibus aureis
Ipsa licet teneros ardens cantaris amores
Atque Phaona tuum graviter, conquesta rogando
Feceris insignem: fama super astra ferendo
Alta: rogis lacrymans procul esse nigrantibus
illum

Iusseris, & nomen satis immortale Phaonis
Carmine reddideris variis agitata querelis:
Nam tu consorti patriae coniuncta: Lyraeque
Haesisti merito simul una sedilibus altis

Et numerum vatum replesti Sapho piorum
Inde quidam mira confurgit ab arte Sophocles
(Sophocles)

Atque coturnatis se iactans versibus altam
Occupat ipse sibi sedem tabulata per ampla
Post hunc ille sedet Polydori funera vates
Qui grave prosequitur, donec regina dolore
Victa Hecuba infans canis & furibunda diu dum
Facta quidem latrat conquestibus omne replevit
Littus: & in lacrymas durissima quaeq; coegit
Ire quidem subitis fuit haec ita territa monstis
Vidit ubi extincti corpus miserabile nati
Vulneribus fossam, quod littoris unda rulisset
Postalii plures veniunt, sedemque capeffunt
Condignam meritis vates, sanctisque poetae
Numine correpti: quorum si nomina ponam
Ipsa dies me deficiat, ne cetera possim
Explicuisse satis, mihi quae referenda supersunt
Cum dicti fuerint, quos inspiravit Apollo
Sacra novem vates & qui tetigere sororum,
Cura Dei fuerant populos qui semper in omnes
Grande sophos nunc qui norunt, sapientia quos &
Admonuit causas investigare latentes
Sedibus auratis optata sedilia quaerunt:
Et sibi quisque locum cupit invenisse decentem
Egregium quorum fuerit qui nomen adeptus
Socraticusq; Plato venit anteferendus in omnes
(Plato)
Inge-

Ingenio populos: quo nec praestantior alter
Vt sua, quae meditatus erat bonus omnia late
Scripta docent longum satis asservata per aevum
Perpetuos eadem satis asservanda per annos.
Nam nihil ex rebus cunctis sapienter omittit
Nomine Socratico quin scribat ubiq; legendum
Transtulit in latium quem mira edoctus ab arte
Marsilius nobis Thusca Ficinus in urbe.
Inde Plato latius factus monet ergo latinos
Vt prius & graios, quicquid natura deorum
Continet & superis quicquid tractatur in oris.
Inde quidem causas rerum vestigat: & omnes
Edocet: ut quicquid virtus iubet una sequamur.
Legibus invigilarque bonis, quibus ipsa regatur
Publica res: de qua libros bis quinque tuenda
Edidit: ut nullos fugerent praecepta gerendae
Atque gubernandae patriae quam rite bonus vir
Praetulit & propriae vitae, modo servet eandem
Incolumen patriam: duro tueantur ab hoste.
Haec & plura quidem svavi tam scripsit ab ore
Resque graves verbis ita miscuit ille notandas
Doctior ut nullus Graios habeatur in omnes.
Alter & eloquio qui plus valuisse putetur
Iudiciis cunctis non inveniatur in orbe.
Proximus huic sequitur, sub eodemque ordine
sedem
Sumit Aristoteles: est quem mirata vetustas
[Aristoteles]
Illo

Ille quod ingenio sic praestitit unus acuto
 Ut quoscunque libros cuncti scripsere priores
 Viderit, inque suos collegerit omnia solers
 Scripta vetustorum, ne quid superesset in ipsis
 Priscorum libris, quod posset in acta referre
 Quodque locis posset propriis legisse notatum
 Posteritas, posset satis agnovisse, quod omnes
 Ante dedere sophos veteres meminere quod
 ante

Corpus Aristoteles quoniam collegit in unum
 Omnibus a priscis olim quae scripta fuere
 Ut sua lecta forent propriis quae ferret ab arte
 In pretioque forent tantum quaecumque dedisset.
 Ergo ubi diseruit verbis bene singula acutis
 Ac res inventas distinxit ab ordine certo
 Omnibus atque dedit Graiis ubicumque legendas
 Ille tribus libris tribuit praecepta per artem
 Optima, nos quibus & patriam nostrosque penates
 Ad recti normam bene composuisse queamus.
 Vnde tot egregias laudes meruisse videtur
 Horum iudicio qui sunt inventa sequuti
 Illius imprimis: ut vel loca quisque labores
 Prima dedisse viro: partes tribuisse priores.
 Non te transierim sapiens Theophraste: loquutus
 tum [Theophrastus]

Omnia tanque gravi, placidoque referta lepore
 Ut tibi divinum nomen tribuisse priorum
 Nullus ob eloquium dubitaverit. ore diserto
 Tam

Tam bona verba tuo manabant dicta per artem.
Quis te fraudatum Corvini sede relinquat
Carmine quis Xenophon non praedicet inter ha-
bendum (Xenophon)

Scriptores illos, quorum nova gloria fulget
Omnibus in terris? dum sol lustrabit & orbem
Omnibus in populis eadem cumulata nitebit:
Dulcibus hanc ita cum verbis gravibusque re-
fertam

Historiam scribas vitam quae continet omnem
Persarum regis Cyri, moresque probandos
Nullus ut ex omni numero queat inde virorum
Agnavisse satis, virtus ubi maior habenda
Sit tua: dum scribis pulcherrima facta priorum
Rebus utrum gravior cunctis habere notandis
Dulcior an verbis, quibus uteris arte peritus
Dicendi: ut servant penitus tua verba disertum
Qui fieri cupere viri: superare volunt qui
Dulcibus aut verbis omnes, aut rebus honestis,
Vix hunc facus eram, cum turba immensa se-
quentur.

Ingentis qualem nunc est memorare laboris
Advenit: & subiens tabulata iacentia muro
Partem inplet magnam: sic affluxisse novorum
Ut dicas comitum numerum: turbamque fre-
quentem

Usque adeo cuiquam vix ut numerabilis esset
Grande sophos varia quae sit ratione sequens
Inge;

Ingeniique sui monumenta reliquerit : & quae
 Delectata graves rerum cognoscere causas
 Posthabitis aliis, vitam posuisse feratur
 In contemplandis quae fert natura creatrix.
 Post haec invitans ad honesta sedilia princeps
 Corvinus, multos praecepit in ordine pulchro
 Felices, animae starent quibus alta fuere
 Astra notata prius : siderum domus atque de-
 orum.

Quique poli gemini motus, coelique meatus
 Agnovere prius, mox & docuere volentes
 Nasse quid astra iuvant, quid sidera triste mi-
 nentur

Hic prior in tanto surgit Ptolomaeus honore
 (Ptolomaeus)

Qui situs varios orbis variosque recessus
 Pinxit : & a superis transivit ad infima terrae.
 Inde Syracusia fuerat qui ex urbe profectus
 Corvini regis tabula suspensus ab alta
 Pendet : & ingenio sic est meditatus acuto
 Plurima signandis ita doctus ab arte figuris
 Ut dum forte levi intentus nova pulvere signat
 Quaedam : dumque oculos terrae tenet ille re-
 fixos

Milite percussas vitam cum sanguine fudit.
 Qui Megarensis erat, subit ille sedilia late
 Summa quidem campos meditatus, & ardua montis
 Metitur terras animo : metitur & arte.

O Cor-

O Corvine venit quae nunc procul aspice gen-
tem

Principio cuius Demosthenis arma relucet
(*Demosthenes*)

Oratoris enim partes tenet ille supremas
Omnibus in Graiis populosq; peritus in omnes
Floruit, atque reis tutor, patriaeque suisque
Regibus a Macedum veteres defendit Athenas.
Scripsit & in regem graviter tam multa Philip-
pum

Vt magis hic patriam verbis bonus acribus ipsam
Iuverit orator, quam multo milite fortes
Ante duces Graii dum bella gerenda ministrant
Et procul a patria conantur sistere turmas
Hostiles: hostisque simul, gladiisque trucidant
Quoscumque in patriam, patriasque domosque
ruentes.

Aeschines comitatur eum partisq; secundas
(*Aeschines*)

Accipit ipse dato minimum contentus honore
Rursum Isocratici concessa sedilia plures
Doctores ineunt quos cura domestica fecit
Atque lares intra, multis praestare loquendo.
Namq; ut equo plures Troiano in praelia quon-
dam

Ductores Graeci fortes abiere: ducesque
Exercenda boni: sic multus ab arte magistra
Rhetoris orator satus est: lateque profectus

Per

Per Graium populos ivit: gentesque Pelasgas
 Hermogenes posuit gravis inde sedilibus altis
 Ediderat libros quos ille: ut rhetoris arte
 Ostentare nova vigilata volumina posset
 Graia quibus fertur doctissima facta iuventus.
 Sedibus in tantis non aspernandus haberur
 Herodotus scriptor gravis ille, paterq; vetustae
 (Herodotus)

Historiae: tantum tribuit cui Graecia quantum
 Livius accepit latia de gente Quirini.
 Nec loca Thucydides ea deserit aurea solers
 (Thucydides)

Quae Graecis late scriptoribus ampla parantur
 Sed petit ut detur locus inter habendus & illos
 Auctores quorum non defraudandus honore
 Ille sit: atque comes nullus quibus ire recusat.
 Hinc Romanorumq; ducum qui facta reponit
 (Herodianus)

Scripsit & illorum vitas sermone pelasgo
 Herodianus adest, sedemque ingressus eandem
 Effundit geminos gemina virtute nitores:
 Cuncta quod & gravibus verbis conscripserat
 auctor

Optimus: & nuper latias quia ductus in oras
 Hoc duce sit, quo se tantum Florentia iactat
 Mantua Virgilio quantum se iactat alumno
 Smirne quantum se Graecia iactat Homero.
 Se hoc Latii quantum iactant, qui Livius olim

Dictus

Dictus in historia latios celebravit honores
 Nec minus inspirant musae, faveat altus Apollo
 Politiane tibi, priscis quam faverit illis [*Politi-*
tiani L.]

Nomina durabunt quorum, dum maximus orbis
 Stabit: & in superis stellas dum pascet olympus
 Humore oceani quem concita sublevar unda.
 Historicorum cum numerum desisse putarem
 Corvini regis tabulata venire sub alta
 Velle quidem varia subiens Diodorus: & acri
 [*Diodorus*]

Pictor in historia rerum miracula ponit:
 Namque foret Siculis quamvis oriundus ab o-
 ris

Hactamen est usus lingua, qua Graecia telix
 Dicitur usa prius, dum prospera regna manebant
 Scripsit enim graece quaecunque volumina
 graece

Edidit, & ritus graecos servavit ad ungulam.

Hactenus ipsa viros, quos Graecia vidit hone-
 stos

Vidit honoratos: quorumque volumina restant
 Diximus hos praeter quos est mora longa re-
 ferre

Nomina seu quorum vix enumeranda videntur,

K **NALDI**

NALDI NALDI FLORENTINI

LIBER TERTIVS

de laudibus Augustae Bibliothecae

AD MATHIAM CORVINVM

Pannoniae Regem Serenissimum.

AT modo quos latium magnum, quos Tybri-
dis unda

Protulit egregios referens, memorabo canendo.
Ordinedistinctos, ponamque sedilibus altis

Aduce Mathia, quae sunt bene cuique merenti
Multa parata viro: qui plurima verba loquutus
Phoebo digna: sui nobis monumenta reliquit.
Ergo Virgilius sedem sibi sumpsit habendam

[Virgilius]

Primus honore suo: non primus origine prima
Primus at ingenio, quo surgit in astra: sacerque
Musarum vates, primos sibi poscit honores.

Namque licet taceam quam carmine vicerit o-
mnes

Tanta quidem vati fuit experientia rerum

Investigandae naturae copia tanta

Extitit: antiquos ritus ita novit, & acer

Publica res quo se, quo se domus ipsa gubernet

Quo se quisque modo vitio rueatur ab omni:

Nullus ut ex priscis expreslerit omnia vates

Virgilio melius, quae fert natura creatrix.

Quae mos, quae ratione docet, tribuitq; volenti.

Nam

Nam sub figmentis varioque colore loquendi
Plura docet, meliora docet quam quisque vi-
rorum

Grande sophos qui sunt, & re verboque sequuti.
Quique in eo vitam studio posuere vel omnem
Rursus ut invento superaret ubique poetas
Egregio quondam latus quos protulit orbis
Cum genus ille triplex vitae legisset agenda
Temporibus primis quod adinvenere per artem
Omnibus in terris homines fueruntque sequuti:
Id genus expressit, quod pastorale vocatur
Ille Siracusio versu numerisque Sicanis
Idque genus primum pastores inter habendum
Est Maro cantantes gracili modulatus avena
Rursus ut acciperent mortalia corda, quod esset
Excultumq; magis primo: magis esset honestum
Mox ubi telluris cultus didicisset agendos
Quisque vir ac fructus, quot terra colentibus af-
fert

Nosset. Virgilius genus arripit inde secundum
Vivendi nobis praecepta quod optima ferret
Quodque daret nobis vitae meliora gerendae
Commoda: quodque in rus silvis exiret ab altis
Cultius ergo Maro carmen sibi sumpsit ab illis
Rustica res quibus est variam descripta per ar-
tem
Carminibus genus hoc aperiret ut ille secundum
Inde magis nostrosque magis deferret in usus.

Post ubi nos docuit pastoris vita quid affert
 Rustica quid rursus nobis quoque vita ministrat
 Surgit in arma virum divino carmine vates
 Atque ibi tanta canit divino ex ore loquutus
 Ut quid primates dum publica cuncta gubernant
 Quidve duces faciant dum bella gerenda paran-
 tur

Edidicisse queant. iterum privatus agat quid
 Dum sibi vult melius cupiens natosque domum-
 que

Instituisset bonis monitis, ac moribus aureis
 Tam bene demonstrat, nihil ut latuisse gerendum
 Mortales possi: quod & hos, patriamque beatam
 Felicemque domum faciat: genus omne suorum
 Reddat honestatum: si quae recepta feruntur
 Carmine Virgilio bene diffundentur in omnes.
 Proximus ingenio fuit, & qui proximus arte
 Naso locum tenuit, meriti ratione secundum

(Ovidius)

Iure quidem: Latius quia tot monumenta reliquit
 Ille viris teneros elegiis dum ludit amores
 Dum fastos anni varios: dum tempora causis
 Ducta suis cecinit, latium distincta per annum
 Nullus ut e priscis cantaverit ista poetis
 Dulcius aut melius, nullusque repleverit auctor
 Scripta magis numeris resonantibus ipsa modisq;
 Unde sit Aeneae Phrygii nova gesta canenti
 Virgilio quantum numeris gravioribus ipsi
 Nobile

Nobile debet opus, tantum qui scribitur impar
Nasoni versus debet, tantumque merenti
Exhibet: ipse parem ut faciat par gloria famam
Inter utrosque viros licet hic cantarit amores
Ille duces Phrygios versu quem monstrat Ho-
merus

Adde huc in varias hominum mutata figuras
Corpora: quae cecinit praestanti carmine vates.
Doctrina rerum varia: variisque per artem
Eruta de causis: ut magnus in illa poeta
Fuderit ingenium, non secus atque ipse per or-
bem
Iuppiter hunc totum, mentemque animumque
refundit

Ut formas creet ille novas, referatque creatas
In genus omne suum, sit ut spectacula rerum
In terris variata magis, magis omnibus illa
Ut pateant manifesta viris, ubi singula formas
Accepere suas, quas Iuppiter ipse ministrat
Omnibus, atq; iubet stent ut mansura per aevum
Vis Afri mentem egregiam quoq; nosse Terenti
[Terentius]

Attica quem docuit romana effecta loquendi
Lingua modos varios meretrix quid avara re-
quirens

Decipiat iuvenesque dolis, atque arte maligna
Hic est qui positus nunc tertius ordine tanto
Accipit ingrediens aurata sedilia regis

Mathiae, librumque suum dat ubique legendum
Omnibus: & latius docet attica verba referre.

Quartus adest Plautus cui dat comoedia tantum
(Plautus)

Auctori Latio quantum dedit ante Menandro
Rursus apud Graios, salibus prudenter & idem
Pluribus est usus: risus quibus ille, iocosque
In populo rerum moveat: nova carmina solers
Histrio dum recitat Plautinis condita verbis
Alpiciis hunc torvis oculis qui respicit omnes
Incestos scelerisque reos, vitiisque repletos
Grandibus: esse quibus pariter bona summa pu-
tantur

Magna voluptatum commercia semper in omni
Exercere loco: veneri numerosque frequentes
Partibus ex cunctis Baccho Cererique referre.
Iste vir est Satyras nimium qui scripsit amaras
(Juvenalis)

Ante malis dulcesque bonis svaesque futuras:
Nam quantum vitio detraxeret ille fugando
Virtuti tantum tribuens concessit honoris
Extulit atque probos in coelum laudibus aequis
Eupolis atque Cratinus: erat comoedia quorum
Prisca quibus fuerat concessa licentia mores
Carpendi turpes, vitiumque fugare malignum
Mentibus humanis, animosque replere probatis
Moribus atque habitus mox indulgere salubres
Materiaeque dedere viro veteremque dedere
Carpendi

Carpendi morem, Satyras ut scriberet ille
Qui Iuvenalis item populum vocitatus in omnem
Romanum, mentisque suae monumenta reliquit
Quam bona, quamq; sit haec imitanda vel omni-
bus illis

Qui pulso vitio, solis virtutibus haerent,
Inde nec inferior tenui praecone creatus
Advenit ingrediens Horatius alta sedilis (Ho-
ratiu)

Contabulata novi, tribuit cui musa petenti
Arte probos mores probus ille doceret ut ardens
In vitium solidae raptus virtutis amore
Invectus contraque malos, contraque nocentes
Dum grave ridet enim facinusque nefasque re-
prendens

Vrit & ingressus praecordia tendit ad ima,
Quin etiam plectro carmen concessit eburno
Musa volens illi: cantaret ut acta priorum
Vt lyrico teneros versu cantaret amores.
Quicquid & in mentem cuiquam venit arte ca-
nendum

Diceret, ut recinens cythara: fidibusq; canoris
Nam quod & altifono memoravit Pindarus ore
Carminibus lyricis dum Pythia cantat equosque
Victores laudat: palmas celebratque receptas
Helidis in campis, illud quoque musa poetae
Concessit latio: dum pectine tentat eburno
Dicere cuncta gravis, dū vertice pulsat olympum.

Stattus his etiam constare fedilibus orans

[*Stattus*]

Advenit: & libros, filvas quos ille profundas
Nominat, ostentans manibulque volumina binis
Bina ferens, aditus subit, ac sedet inter honestos
Musarum vates, atque inter Apollinis alti

Verba recensentes, inter sanctosque poetas.

Hinc quoq; qui numeris civilia grandibus ardens
Bella refert Lucanus adest, tabulata sub intrans

(*Lucanus*)

Aurea: tamque novo pariter dignandus honore.

Silius arte valens sedem sibi sumit eandem

Auctores inter Latii numerandus honestos

Carminis: ille canens nam publica bella reponit

Romanus rerum populus quae gessit in acres

Poenos: atque duces Poenorum cuncta paratos

Aspera velle pati: patriam modo servet ab hoste

Poenus: itemque suos tueatur ab hoste penates:

Dummodo in adversos durissima bella Quirites

Continuare queat, longos agitanda per annos.

Flacce quis indictum te deserat? aut quis erit

tam (*Val. Flaccus*)

Injustus, qui te defraudet honoribus illis

Quos rex in magnis dat sedibus? ergo subibis

Tu quoque tam pulchrosq; thoros, pulchrumq;
sedile

Delectos Valeri heroas: quia carmine blando

In Colcos memoras omnes hac nave profectos

Cui

Cui nomen velox Argo fuit ante tributum
 Protinus ur raperent pretiosi velleris aurum
 Quod custoditum rabidos spirantibus ignes
 A tauris pariter, saevisque draconibus heros
 Abstulit in patriam regina edoctus Iason.
 Quis rogo vir sequitur? seu quis tabulata per
 ampla

Ingressus: varios oculos movet ordine nullo?
 Protinus inde locum Lucretius occupat ille
 (Lucretius)

Carminē qui vario quā sit laudanda voluptas
 Explicat: incipiens venerem putat ante vocan-
 dam

Illa quod extiterit tenerorum mater amorum:
 Exiit unde prior mortalibus orta voluntas
 Blanda viris penitus veneris qui castra sequuntur
 Quique voluptati dant: plus quam moribus au-
 reis

Indulgent genioque magis. magis illa faceffunt
 Gaudia magna quibus molles generantur in usus
 Vix bene confessum ingreditur Lucretius altum
 Cum tres aequatis intrantes passibus ibant
 Quilibet ex illis teneros cantabat amores
 Aurea tresque simul regis tabulata subibant
 Nauta quidem prior est: tantasque Propertius ae-
 des (Propertius)

Cinthia quo reliquis praelata est una puellis
 Iudice: quo nomen populos vulgavit in omnes
 K s Horum

Horum primus adit dignatus honore secundo
Iure Tibullus ei sedes tenet inde propinquas.

[*Tibullus*]

Captus amore gravi nam carmina blanda peregit
Messalam quibus ille suum Nemesisq; canebat.
Tertius arte canens subit hinc Corvina Catullus

(*Catullus*)

Tecta suos variis numeris conquestus amores.
Prosequitur dominae lacrymas saevumque dolo-
rem

Ceperat ex obitu quem passeris illa perempti
Moesta gravem, sic, ut caperet minus illa quietem
Nec posset dominam vates lenire dolentem
Carmine non placido multa nec Apollinis arte.
His tribus atque comes Calphurnius ibat amicus

(*Calphurnius*)

More Siracusio tenerosque canebat amores
Et pastoralem numeris augebat honorem.
Ausus idem sacri quod praestitit ante Maronis
Musa, quod in Siculis dedit ante Theocritus oris.
Hi fere sunt vates, quos lingua latina superstes
Propter opus celebrat: quorumque volumina
servat

Tempus in hoc: reliquos aut fama obscura re-
condit

Aut fugiunt aures hoc ipso in tempore nostras
Huc geminas huc flecte acies spectator: ut illum
Aspicias, cuius non tam Romanus, & omnis
Ingeni-

Ingenium latius fuit admiratus: et orbis
Totus; & in primis mirata est Graecia summam
Docta facultatem dicendi rursus & artes
Admirata novas sic est Ciceronis: ut illi (M.
T. Cicero)

Crederet: ac primos ultro deferret honores:
Romani quia se non tam dixere Quirites
A Cicerone suo victos: sed Graecia victam
Se confessa fuit: primas dedit atque merenti
Exuperata viro partes: palmasque priores.
Huc igitur flectas acies Corvine gemellas
Omnibus atque iube ut vicina sedilia laxent:
Qui prope consistent, apud hunc quicumq; ma-
neant

Nam ponentur ibi permulta volumina doctus
Quae scripsit Cicero miram variata per artem
Diversi generis: quoniam praecepta loquendi
Non modo tradiderat; sed maximus ipse patronus
Exstitit, atque reos defendit in omnia solers
Semper: & ingenti patriae flagravat amore.
Inde malos infectatus, bona proemia iustis
Censet habenda viris. pulchri gravis auctor ho-
nesti

Naturae partes Cicero meditatus & idem
Edidit inde libros plures: multosque notavit
Arte locos; illi quos contemplantur in ipsis
Investigandis rebus: qui tempus & omnes
Curas: quique omnem vitam posuisse feruntur:

Legi-

Legibus incubuit: nec non gravis auctor ha-
bendis

Publica res melius quibus instituenda regatur.

De qua sex libros conscripserat ille tuenda

Moreque Socratico Latios virtutis amore

Incendit cives ita ad id quod semper honestum

Inque bonos mores trahit: ut nisi fata maligna

Invidisse libros voluissent: improba tales

Delessent libros nisi fata dolentibus illos

Civibus heu latius, non iam [mihi credite] nobis

Non opus illa forent, sapiens quae scripserat olim

Graecus Aristoteles: non quae tribuere Platonis

Aurea scripta viris Graecis: aut urbibus illis

Tempus in hoc doctae bene quae vocitantur A-

thenae.

Nam satis illa forent quae Tullius edidit auctor

Divinis conscripta modis: conscripta latine:

Non modo ad hunc orbem quacunque in parte

regendum

Qui nobis unus hic est, uti cernitur unus

Verum si plures essent, pluresque darentur

Si mundi nobis: si quod Democritus olim

Finxerat exortos: tamen hos Ciceronis & omnes

Scripta gubernarent: unus satis esset in orbes

Rite gubernandos plures, bene cuncta moneret.

Non ego si cupiam possim memorare quot ille

Liquerit ingenio vigilata volumina nobis

Quotq; probos mores ostenderit: aut quot ami-

cos

Duxerit

Duxerit acquiri nobis: quibus artibus illos
Censuerit longum servari semper in aevum.
Vnde fit ut spatiis tanto maioribus idem
Indigeat: quanto latius quoque plura reliquit
Civibus: atque libros plures dedit ille videndos
Ergo velim accipias sedem Corvine sub altam
Hunc ita: ne reliquos tu dedigneris habendos
Sedibus in tantis, qui scripta legendi latinis
Multa dedere suum nomen super astra tulere
Scriptis enim Varro libros, quibus ille latinam

(*M. Varro*)

Ditavit linguam: sectas quibus ille Sophiae
Nobilitans varias: ratione notavit ad ungvem.
Non ego Macrobiū linquā: licet ipse pelagis
(*Macrobius*)

Natus originibus: tamen ille latinus habendus
Quāquam sunt etiam qui Graia e stirpe pro-
fectum

Esse negent: Parmamq; ferant tribuisse parentes
Est ibi progenitus quoniam data membra sepul-
chro

Sunt ibi, statque illi sub eodem marmore carmen.
At quot adinvenit, sic scripserat ille latine
Vt quae divino conscripta fuere Marone
Sint & aperta magis nobis: magis illa patefiant.
Nec contentus eo: quo sidera summa vagentur
Ordine: sive quibus maneant stationibus illa
Protulit: & coelum quantos moveatur in orbes
Edocu-

Edocuit cantus quos procreat inde rotandis
 Orbibus: & suavis quam sit: quam mulceat aures
 Vox ea, de coeli quae motibus orta resultat.
 Ponitur in tabula post hunc Anneius auctor

(*An. Seneca*)

Cui Senecae nomenque fuit: moresq; probandos
 Qui coluit vivens: scriptis docuitque pudicis:
 Si quis amor tibi iam superest Corvine notandae
 Historiae laetae: qui nunc tibi maximus extat
 Tantus honos priscos abs te defertur in omnes
 Accipe qui veniunt: illi quia cuncta notarunt
 Quae populus rerum toto bene gessit in orbe
 Dum fuit imperio solus: sceptrisque potitus
 Victor ab extremis rediit cum partibus orbis
 Cum Romam rerum dominam bonus ille potens
 tem

Fecit: & Hesperiiis simul imperitaret & illis
 Quos ortus Titan prius aspicit. Ergo subibit
 Livius ante alios tua nunc tabulata subintrans

(*T. Livius*)

Aurea; qui tantum scripsit, tam multa notavit
 A ducibus latii quae gesta fuere sub armis.
 Ut nisi fata prius nimis invidiosa fuissent
 Omnibus: antiquam latium quos protulit, illa
 Ordine cuncta quidem legeremus facta: latini
 Quae prisci videre prius sic: inter & illos
 Et nos differetque nihil: nihil inter ut esset
 Tam bene nam pinxit quaecunq; notavit ob artes
 Livio

Livius egregias: oculos sic ante legentum
Ille vir haec posuit, quae tunc gessere sub armis
Romani: ut coram illa geri modo visa putarent
Temporibus nostris homines quae viderat aetas
Prisca geri: populus quorum miratus honore
Romanus fuerat fuerat miratus, & amplum
Ingenium: quo Roma potens sit visa manere
Integra dum qualis: seu quanta fuisset ad un-
guem

Livius expressit sic: ut minuisse decoris
Tempus edax posset nihil: at spectabilis esset
Huius ab historia: veluti spectanda fuisset
Roma prius: quando minuit nihil ipsa vetustas
Ex illa, nihil aut veteres minuere ruinae
Ut coeptum fieri, vario cum ex orbe ruentes
Ceperunt orbem Romam vexare tyranni
Vix gravis in tanta sua terna volumina sede
Livius apposuit: cum iure Salustius auctor

(Salustius)

Romanus: linguam penitus qui noverat omnem
Romanam libros, Romano more togatus
Qui super extiterant libris de pluribus ambos
Subtulit: & tabula geminos suspendit ab alta:
Assurgant homini quicumque sedilibus istis
Consistunt: posito qui nunc diademate regni
Caesar: & imperio rerum scriptisque relictis

[Commentl. Caesaris]

Privatos inter cupit assedisse: locumve

Quaerit

Quaerit habere novum : libros ubi forte locavit
 Doctus quisque suos, ut sint monumenta futuris
 Hic : ubi Mathias libris dedit omnibus unam
 Corvinus sedem cunctos quae duret in aunos.
 Sedibus in tantis igitur quicumque manebit
 Caesaris assurgat doctrinae : assurgat & arti
 Militiaeque duci summo : quod utrumque sequa-
 tus

Otia quodve domi coluit, foris aspera bella
 Nominis aeternam studiis ab utrisque paravit
 Famam : iure quidem meritis geminantibus illam
 Cum musae impulsu fuerit : cum martis adeptus
 Illustrem Caesar famam : quia gloria summa est
 Quam doctrina dedit, quam res bene gesta cre-
 avit.

Namque quod in Gallos grave'gesserat ille feroces
 Temporibus variis bellum : dum victus in ipsum
 Caesaris, imperium Gallus concessit : & arma
 Iulius id Caesar latio sermone peritus
 Tam gravibus verbis, tam dulcibus ipse notavit
 Nullus ut auderet quamvis bene doctus, in ipsam
 Historiam : Caesar quae scripserat acta referre
 Gratia tanta viro, scribenti tanta venustas
 Exitit, atque gravis sic est sententia : sic sunt
 Ornatus verbi suaves. sic scripta refulgent
 Omnia sic sapiunt latium : sic rhetoris artes.
 Inter tot quid te taceam Tranquille ? priorum

(*Suet. Tranquill.*)

Cum

Cum scribas vitas : Romanorumque triumphos
Induperatorum : superatis finibus orbis
Qui Romam rerum dominam fecere sub armis :
Namque tuus liber hanc sedem sibi sumpsit eos
dem

Scriptores inter : quos lingua latina vetustos
Nobilitat celebrans & laudibus ornat abunde.
Quintus & insequitur vocitatus Curtius idem
(*Q. Curtius*)

Postulat atque sibi non inferiora merenti
Dentur : & in partes accepteturque priores.
Et merito ; latum quoniam quae facta per orbem
Maxima rex Macedum gessit, depicta colore
Dicendi vario : summa gravitate loquendi
Scripsit in historiam : variisque ornatibus illa
Verborum pinxit narrandi edoctus ab arte.
Hinc tabulata novi regis tam pulchra subintrat
Doctus in historia Tacitus Cornelius : aetas
(*Cornelius Tacitus*)

Induperatorum vitas celebrare paratus
Fecit ut egregius quondam Svetonius auctor
Rebus in his, grandes quas gessit Roma triumphans

Perque duces varios : rerum qui forte potiti
Se dominos : validis patriae fecere sub armis.
Vix erat ingressus : cum regia transtra petebant
Historici plures : quorum si nomina ponam
Sit liber immensus mihi conficiendus, ad illa

Enarranda satis: quocirca in tempus omittam
Haec aliud reliquosque canam pia iura ferentes
Illa: quibus cives utuntur in urbe regenda
Et quibus a tabulis bis sex sit origo creandis
(*LL. XII. Tabul.*)

Ducta quidem: referam, nam quas Romanus &
auctor

Condiderat leges quacunque in parte tuendas
Auratis tabulis Mathiae regis inhaerent
Hunc apud escriptae noctesque diesq; morantur
Vt iustus cum sit leges veneretur easdem
A quibus ille modos regnandi sumit honestos.
Sit quia lex animi penitus medicina ruentis
Nam mores ea cum doceatque feratq; probandos
Liberat a morbis animum lex casta nefandis:
Has prope qui corpus curant morbosque repel-
lunt

Corporeos, habitant librosque suosq; reponunt
Namque Coronides fuerat quibus auctor & ipse
Rursus opis medicae fuerat quibus auctor Apol-
lo (*Medicina*)

Omnibus his statio Corvina in tecta paratur
Optima Corvino nec defraudantur honore.
Nam multos inter quos rex ibi summus honestat
Qui medici fuerant, illos decernit habendos
Mathias: partesque bonus veneratur in omnes
Hi prope sunt nostra liceat quos voce moneri
Quos vetus & latium scriptores viderat ante
Quam

Quam terras humiles peteret, ferretque daturus
Omnes quam cuperent expectarentque salutem
Optimus ille Deus, qui maximus unus & idem
Dictus erat Christus: terrae dum viseret orbem
Hi sunt pene tibi princeps Corvine vetusti
Scriptores latii, paulo post diximus ante
Inter se varios: ut erat diversa voluntas,

NALDI NALDII FLORENTINI

LIBER QVARTVS

de laudibus Augustae Bibliothecae
AD MATHIAM CORVINVM
Pannoniae Regem Serenissimum.

Hinc ego narrabo quos Spiritus ille tonantis
Afflavit: data summa quibus fuit ante facultas
Ut quae divinis in sedibus acta fuissent
Haec ad mortales eadem manifesta referrent:
Exponam quoniam vigilata volumina sacris
Prorsus ab ingeniis, & quae descripta fuere
Ordine nunc referam, mensura sedilibus altis
Mathias illis quae rex statuenda locavit,
Omnibus e sacris igitur liber ordine primus
Haec loca prima sibi capiat tabulata per ampla
Scripta quidem gravior qui plurima continet
in se:

Illo namque libro sunt picta exordia rerum

(Biblia)

Prima

La

Prima: Deus cum de nihilo bona cuncta creavit,
 Cum coelum, stellas, ignem, terramq; fretumq;
 Condidit: & proprios habitent animantia fines
 Quaelibet: e fimo fingens hominemque futurum
 In terris solum, qui contempletur honores
 Divinos: solusque polos meditetur, adoret
 Numen id in superis: paret cui maximus ordo
 Aulae coelestis: parent cui sidera coeli
 Splendida: cui paretque fretum, cui maxima
 tellus

Sunt etiam vates quaecunque fuere loquuti
 Dicta notata sacri: scriptis ni fallor eisdem
 Et quae de Christo praedicere posse futuro
 His dedit omnipotens chartis memoratur in illis
 Ingentis libri, quia multa recondit in unum.
 Hic, libes: & libro bene multa notantur in am-
 plo.

Namq; ibi non solum quae dicta fuere priusquam
 Adveniens Christus, terras inviseret imas
 Vatibus a multis bene commemorantur: & illa
 Omnia dicuntur: terrae quae gessit in orbe
 Christus, in his libris: & quae post fata suos per
 Discipulos egit, conscripta leguntur ibidem
 Quae fuit & Paulus divino ex ore loquutus.
 Scripsit & ad multos homines populosq; ducesq;
 Illa voluminibus bene commiscuntur eisdem.
 Hinc ea quae scripsit sapiens Hieronymus olim

[Opera]

[Opera Divi Hieronymi]

Expan-

Expandunt sese tabulata per aurea late
Atque loci multum capiunt: quia multa super-
sunt.

Vix ego narrarim Graio de fonte profecta
Ille quod in latiam lingvam traduxerit acer
Dicta virum sacris expressa furoribus horum
In quos divinus se Spiritus ille refundit:
Ut superum quae sunt homini manifesta faceffat
Ne lateant hominem castum divina: volentem
Optima quaeque sequi, sed possit honesta notare
Admonitus quae sint, eademque capeffere possit.
Non itidem referam nunc scripta quot edidit
ex se

Ingenioque suo quot sit meditatus honesta
Quot bene purgarit vitiis Hieronymus acer
Quotque viros superas monitis devexit in oras
Cum nequeam, tam multa quidem sunt illa re-
ferre

Verfibus: atque eadem nequeam memorare ca-
nendis.

Augustinus item quot & ipse volumina solers
(Augustinus)

Liquerit: & multis quam sint variantia rebus
Si numerare velit quiquam, tamen ille nequibit
Ni gravis immensum confecerit ipse volumen
Sedibus hic scribat cum quid satagatur in altis
Vrbibus & quae sint hominum facienda requirat.
Cumque trias quae sit satis explicet ille tribusq;

Ut mens una manet semper: manet una voluntas.
 At licet haec fuerint ita multa ut nemo referre
 Illa satis posset: quamvis & in arte loquendi
 Doctus, & ingenio magno satis ille valeret
 Omnia Mathiae suscepta sedilibus altis
 Illa fuere tamen spatium capientia magnum
 Ut si tres alii de se tot scripta referrent
 Ut surpent sedem totam nullisque relinquant.
 Nec procul astiterat data sunt cui nomina rebus
 (Ambrosius)

Aequa satis. Scriptis data convenientia late
 Dulcibus atque gravi eloquio sævique refertis
 Ambrosius quoniam cum dulcia pabula signet
 Qualibus aethereoque frui solet omnis in orbe
 Divorum coetus: finxit quos prisca vetustas
 Omnia conscripsit quae sint redolentia mores
 Omnibus in terris homini cuicumque probandos
 Quaeve ferant prae se dulcissima verba loquentis
 Officii que vias monstrent bene cuique volenti
 Optima quaeque sequi fundant praecepta per
 omnis

Aurea mortales formamque modumque datura
 Quilibet unde suam valeat componere vitam
 Protinus expulso vitio: virtute recepta.
 Ergo suos postquam libros tabulata per ampla
 Ordine disposuit, propriaque in sede locavit
 Corvinus princeps quam struxerat omnibus u-
 nam
 Ambro-

Ambrosius superos divus repetivit honores.
Post hunc Gregorius tanquam demissus olympo
(Gregorius)

Apparet subito: terras humilesque revisit
Cui caput exornat triplici diadema corona
Atque hic quo fuerat divino insignis honore
Expetit ut libri morum, quos ille sacrorum
Edidit in lucem, sedes capiantur in amplas
Mathiæ doctis quas ipse paravit habendas
Ut praecepta queant mortalibus optima vitae
Ferre bonae, tribuantque modos, quibus omnis
ubique

Vir factus superas bonus extollatur in oras.
Vix hunc Gregorius se velle sedilis honorem
Mōstrarat: cum rex Corvinus honore supremo
Scripta manu capiens haec pontificalia supplex
Pontificisque sacri numen veneratus amicum
Sedibus imposuitque novis: tabulaeque refixit,
Hoc ubi sit, tennes sacer ille recessit in auras
Pontifici magnus successerat inde vocandus
Qui Basili fueras vitae meritisque pudicae

[Basilium]

Propter & ingenium summum quo tendis in astra
Ut duo mortales pariter mirentur & in te
Doctrinae iunctosque gravi variosque loquendi
Arte modos: vitamque viri divinitus actam
In terris: veluti sine corpore nuda caduco
Mens foret: ac nullis hominum foret obruta curis

Hic simul apposuit tabulae quae scripta gerebat
 Corvinae, cedens aliis loca sorte propinqua
 P. st abit in superasque domos, coelumq; revisit;
 Huic comes e graecis regionibus ibat honestus.

(Chrysostomus)

Qui propter linguam svavem, svavesque figuras
 Dicendi varias, quibus exuperaverat unus
 Scriptores multos: est aurea dictus habere
 Ora: nec ingenio minor ille fuisse videtur
 Nec minor inventis si quis quae scripta super-

sunt

Legerit; atque viro bene contempletur honores
 Qui fuerint habiti populis vel ab omnibus uni
 Aurea nam meditans quae scripserat ille, fuere
 Auratisque modis satis exornata prius quam
 Poneret in tabulis auctor pendentia latis:
 Ut quod & intus habent, extrinsecus illa refer-

rent.

Cum iam narrandi finem venisse putarem
 Illorum princeps qui per tabulata vagantur
 En tua: quique loco plures venerantur eodem
 Altifono clamat Lactantius ore loquutus

[Lactantius]

Sunt ubi nunc nostrae partes? angustia sedis
 Est ea nunc princeps ne nos capiatque teratq;?
 In Christum a nobis & quae sunt dicta supremum
 Sedibus haec eadem nunc explodentur ab istis?
 Nec mihi quod reliquis datur hic scriptoribus
 illud

Hospit-

Hospitium dabitur? sunt haec promissa fidesq;
Omnes quam dederas prope te Corvine futuros
Qui scriplere aliquid quod dignum laude fu-
isset

Et dignum tabulis quod spectaretur in altis

Haec ait: inde bonus inslit Corvinus ut intrans
Regia per tabulata sacer Laetantius iret
Grandibus ut meritis honor inde daretur ha-
bendus

Aeternum: sedes satis ille teneret honestas:

Tam bene nam Christi si confirmaret honores

Et quae de Christo fuerant conscripta supreme

Talibus aut verbis si dogmata redderet idem

Christi firma satis contraria qualibus ille

Confutat: atq; bonis rationibus urget in arctum

In terris nullus melior gravitate fuisset

Rerum, nec verbis melior foret arte locandis

Nemoque religio cui plus quam nostra faveret.

Nunc foret: atque sacri cui plus deberet amoris.

Cum iam plena essent regis tabulata, forentque

Complures alii quorum nova gloria fulget

Non minus ardentis radii quam solis in orbe

Cumque foret numerus pene infinitus habendus

Vt si quis memorare velit, velit aequoris idem

Dicere tyrreni quot eant ad littora fluctus

Cum mare turbatur ventis agitantibus undas

Quotque nives gelido volvuntur in aere: bruma

Cum riger: atq; novis aquilonibus omnia torpene

Tunc operae pretium fuit ut rex magnus eisdem
Tot pene innumeros caperet penetralibus altis
Et loca certa daret quoque convenientis tantis
Ingeniis proprio ne defraudetur honore
Villus: at in plateis bene suscipiatur eisdem
Regis & in laribus videatur habere tenendum
Hospitium: quod & ante dari rex iussit amicum
Omnibus his aliquid qui conscribere per artem
Illud siue sacrum fuerit: seu forte profanum
Illud ad historias seu pertinet atque poetas
Sive sophos spectat, siue ad monumenta deorum
Attinet: a superis in nos collata benignis.
Ergo frequens nimium foret haec cum turba per
altas

Quae cuperet sedes libros posuisse patentes
Nec tamen id posset: quia plena fuisse videbat
Omnibus his sese qui per loca cuncta superne
Ingessere prius sapiens Mathia paravit
Scrinia susciperent ut quoslibet ima: darentque
Hospitium cunctis, qui per tabulata nequirent
Altra tenere locum, sedes nec habere sub auras
Sic, ut adinvenias illic quod quisque per artem
Disputat egregiam: seu quod meditatur ab ipsis
Undique principiis quae fert natura creatrix
Dum cupit ingenio rerum cognoscere causas
Quisque quod in physicis sapiens bene monstrat,
& illud
Quod praestant illi qui se patriamque domumque
Institu-

Instituere bonis monitis ratione magistra
Qui monuere Deus qua religione colendus
A nobis : quanto sit & afficiendus honore.
O res o cunctis toto memorabilis aevo
O res perpetuos semper celebranda per annos
Omnibus o positura modum finemque datura
Extremum laudis : cunctis ubicunque paratis
Accumulare libros plures : operamq; frequen-
tem

Qui dant atq; dabunt. ut multa volumina possint.
Collegisse sibi scriptoribus undique multis
In pluteum ductis. ut eorum scripta tenerent,
Musa velim referas toto quis habebat in orbe
Plura vir e Graiis, refer omnibus : omnia namq;
Sunt bene nota tibi : potes ac memorare petenti
Nunc mihi : de populis quis habebat plura latinis
Te rogo diva mone vigilata volumina apud se
Quisve libros plures quam rex Corvinus habet
nunc

Mathias intraque lares. patriosque penates
Attalus innumeros licet ac Ptolomaeus haberet
Quem Philadelphum commemorant licet ille
tyrannus

Qui doctis quondam fuerat dominatus Athenis
Pisistratum vocitant veteres quem nomine Graiū
Millia librorum variorum multa teneret
Eumenis & quamvis ita magna fuisset habenda
Bibliotheca prius tam plena volumine multo

Vt vi-

Vt vix e priscis cuiquam numerabilis esset.
Rursus & ipse quidem Mythridates Ponticus
Ex horum numero licet ante fuisset habendus
Collegisse iuvat quos multa volumina multis
Evigilata viris rerum monumenta priorum
Romanique duces quanquam Lucullus & acer
Iulius imperio quondam sibi plurima Caesar
Collegere prius: quamvis & Asinius olim
Pollio tot libros habuisset in urbe coactos
Vt bene si numeres. illi ter quinque ferantur
Millia: non tamen est nunc interiora sequutus
Mathias: cunctis at sint graviora putanda
Temporibus nostris quae nunc facit unus & i-
dem
Optimus ingenio Corvinus & optimus arte
Vnde fit orbe quidem non tam numerosior amplo
Bibliotheca sit haec Corvini regis habenda
Quam quoque sit melior, quam sanctior omni-
bus illis
Quae fuerant olim: cum sit complexa tot in se
Scriptores, quot in hac sunt religione loquuti
Protinus ad Christum spectantia cuncta supre-
mum
Facta; qui Christi memorant finemque futurum
Praesentis mundi: cum sidera cuncta nitorem
Amittent: solemque suum posuisse videbunt
Lustrandae curam terrae, currumque relinquet
Disiectis

Discitisque rotis, & equis diversa sequutis
Fecerat ut Phaeton quo tempore maximus orbis
Est prope combustus rapientibus undique flammis
Omnia: contorto quem fulmine Iuppiter altus
Perculit: ut nimios hominis grave perderet ausus
Namque quot auctores Graii tenuere vetusti
Quotque bonos pariter veteres habuere Latini
Scriptores rerum, terras inviseret ante
Quam Christus veniens imas, hominesque re-
demptos
Sanguine quosque suo splendentia ferret in astra
Tot Corvine tibi iam collegisse videris
Auctoresque domi tot habes: tot ubiq; parantur
Totque loci varii varios aliunde ministrant
Scriptorum libros: ut iam tibi plura supersint
A multis olim conscripta volumina soli
Quam Graii tenuere prius, populiue latini,
Nam quod utrique viri quondam scripsere se-
orsum
Quodve dedit latius memorans populusque pe-
lasgus
Haec admista locum prudens tibi iungis in unum
Namque simul misces libros ab utraq; profectos
Gente; sit ut tibi nunc penitus data summa fa-
cultas
Vincere posse duos populos: quia munere fultus
Nunc utriusque potes solus, quod uterq; valebas
Atque tenes libros unusquot uterque seorsum
Graius

Graius ovans quondam tenuit, fletensque Latinus
 Adde huc illustres animas bene cuncta loquutas
 Quae Deus omnipotens concessit aperta referri
 Mentibus humanis: nam quae tractantur in oris
 Aethereis voluit nos accepisse per artes
 Divinas, ut se regeret, patriamque domumque
 Quisque vir a sacro quocunque volumine doctus
 Sperneret ut vitium gravius fugeretque vicissim
 Quicquid & in toto sceleris committitur orbe
 Namque omnes sedem cum deducantur in unam
 Rex Corvine tibi qui scripta sacrata ferentes
 De Christo fuerant sanctissima verba loquuti
 Qui nihil in scriptisque suis docuisse videntur
 Divinum praeter: qui nil meditantur in ipsis
 Quos scripsere libris, nisi forte sacrumque pri-
 mumque
 Quod sit, quod mentes hominum faciatque pudis-
 cas.

Cum libros igitur sacros Corvine reponas
 Innumeros mediis nunc in penetralibus: illos
 Antiquis addens Graiis, priscisque Latinis
 Evenit ut de te tanto magis ipsa vetustas
 Vincatur: quanto libris magis unus abundas
 Ipse sacris, caruere quibus duo protinus ante
 Quam Christi adventus fieret: populusve Quir-
 rini
 Et populus qui gravigenas habitaverat urbes.
 O laus o sacris late memoranda poetis
 O laus

O laus in terris qua non praestantior ulla
Esse queat: nec quae tibi convenientior adsit
Nec mage quae proprios merito tibi praestes
honores.

Nam licet assidue tot bellica facta gerantur
Rex Corvine tibi possis ut Caesar haberi
Aut is qui Macedum ductavit in arma phalanges
Attamen in bellis cum se fortuna gerendis
Misceat & magnam partem sibi ducat habendam
Ex bene confectis rebus sit ut illa putet se
Ius habuisse suum super his quae gesseris olim
Egregiam quamvis transaveris ipse per artem
Omnia: consilio fueris licet usus & acri
Nec minus ingenii fueris quam corporis usus
Viribus: atque tuae dederis nova signa futuris
Virtutis populis: animi documenta supremi
Mentis at in rebus non ius habet illa paratum
Inque bonis animi non utitur illa superbo
Imperio: potis est hominum nec vertere mentes
Qui sapiunt animos nec perturbare quietos
Nec fortuna potest musarum invertere sedes
Quae cum ita nunc habeant se: rex mortalium
corda

Non modo concilias tibi nunc, hominesque
peritos
Devincis gravibus meritis, sed Apolline dextro
Demulces adeo tibi Rex Corvine puellas
Pieridas: faciens adeo tibi semper amicas

In tuq

In tua vota trahis : fortunam & iura super te
Nulla tenere putem : partem nec vendicet ul-
lam

Haec sibi de factis : sola ratione magistra
Quae geris in studiis versatus & artibus aequis
Tam bene, tam placidisque modis, placidare qui-
ete

Ut musae statuunt omnes Heliconerelicto
Montibus Aoniis, sedes ubi prisca manebat
Posthabitis : etiam Permissi fluminis undis
Desertis, Cyrae deserto vertice summae
Bellorophonteï neglecto fonte Caballi
Velle habitare tuos Rex nunc Corvine penates
Vos apud atque suas statuunt modo ponere sedes.
Atque novum plantare nemus : laurosque virentes
Hic ubi nunc habitas : ubi nunc tua regia surgit
Sic nutrice parent : ut non parnasia laurus
Prisca sit in pretioque suo : nec nomina servet
Haec sua, te propter sed iam Corvina vocetur
Laurus : & ob meritumque tuum sic crescat in
altum

Extendens ramos, ut sidera vertice tangat.
Et merito : quoniam nullis in partibus orbis
Pierides alibi sedes habuere paratas
Arte magis, quam nunc ubi regis tecta refulgent
Aurea Mathiae : veteres ubi forte penates
Stant Corvine tui, deducta palatia coelo
Hic ubi tot splendent iam nunc laquearibus aureis
Nam bene

Nam bene cum referat musas habuisse vetustas
 Castalium fontem Lymphis superantibus unum
 Inter utrumque nitens Cytræ Nilæque cacu-
 men

Qui fluit: ob varias causas qui nomen adeptus
 Est varium: multi ut quondam cecinere Poetae
 Rex Corvinus ut antiquos superare honore
 Ut meritis superat: binos modo surgere fontes
 Optimus ille iubet musis: phoeboque sacratos,
 Ex illis alter Pario de marmore constat
 Vetus ab Hetruscis oris, argenteus alter
 In quo celando multum consumpsit & artis
 Pannoniae populus; quicquid Germanica tellus
 Possidet ingenii nec non fuisse videtur:
 Nunc opere in tanto ne quid praestantius illo
 Esse queat, toto nec sit speciosius orbe
 At pice quam sapiat rex hic Corvinus, id audeo
 In regnis fuisse suis, quod nulla vetustas
 Ausa sit, aut scierit: quis nunc Mathia per artem
 Primus adinvenit: primus quoque praestitit au-
 thor

Vt geminos musae fontes habuisse ferantur
 Hac ubi laurigerum nemus est in parte locatus
 Diversi generis fontes: ut tempus & affert
 Aestatem variam nobis, hiememque vicissim.
 Nam cum frigoribus regio magis apta sit ista
 Rex tua, quam locus est, ubi permansere prius
 quam

M

Ad te

Ad te confugerent musae, colerentque penates
 Inde tuos: illis curas nimis aspera bruma
 Ne nocuisse queat subita novitate locorum
 Ergo facis sedes gelidae, calidaeque parata
 Ut sit aquae, possint qua membra fovere sub
 altis

Tunc nivibus, gelidis aquilonibus aspera cum sit
 Terra: novam glaciem propter cum flumina du-
 rant

In lapidem solidum, gelidis concreta pruinis
 Piscibus & vitas adimunt solidata fluentia
 In morem fixi, cursum neque conficit unda
 Ut solet: at fundo penitus durefcit ab imo.
 Hinc tibi confectus fons est argenteus: unde
 Emanant lymphae calidae: quibus aspera late
 Frigora mollescant. castae quibus inde camenae
 Membra pudica lavent, gelidum vitentque rigo-
 rem.

At cum vere novo redeunt nova tempora nobis
 Auratis taurus renovat cum cernibus annum
 Vertice sublato, terras aperitque virentes
 Mollibus in pratis varios cum terra colores
 Gignit: & arboribus proprii redduntur honores,
 Incipiunt latas silvae cum emittere frondes
 Cum parit omnis ager, fruges cum pingvia laetas
 Altius arva ferunt: sulcos aequantve profundos.
 Cum philomena suas geminans canit ipsa que-
 relas

Cum pla-

Cum placido liquidum demulcent aera cantu
Rursus aves variae dulcesque sub arbore nidos
Inde locant natisque suis proliques futurae
Incipit & radiis cum sol exurere colles
Montis & ardenti sitientes reddere campos
Lampade: cum segetes aestas iam siccat adultas;
Cumque novo iam tunc phoebi radiantis ab aestu
Membra levant homines, frigusque umbramque
requirunt.

Cum primis igitur liquidus calet aestibus aer
Ecce iubes fontem princeps Corvine secundum
Marmore de pario, musis phoeboque sacrari
Vnde fluant lymphae gelidae sub sidere cancri
Vnde lavent calida sub tempestate puellae
Corpora pierides Mathiae in fonte: solebant
Bellorophonteis lymphis velut ante lavari
Tunc ubi parnasi nemus incoluere bicornis
Cum mersere caput vitreis Heliconis in undis
Fronibus hic lauri quam sint viridaria densis
Constituta: quam nitidis sint facta madentia rivis
Non meminisse queam cum tanta sit aeris aequi
Temperies illic nullae subeunda procellae
Frigus ut hanc turbet nullum: nullaeque pruinae
Nullae hyemes, nullusque calor, non sirius ardens.
Namque ita concordant calidis frigentia rebus
Atque ita conveniunt nec non humentia siccis
Hic ubi sunt horti regis, sunt instar eorum
Hesperides quos rite prius tenuere puellae

M 4

Vt vi

Ut videas illic quocunque in tempore flores
 Purpureos nasci violasque rosasque perennes
 Quicquid Arabs felix mittit: Panchaia quicquid
 Quicquid item svavis regio bene miscet odoris
 Illa: queas hortis spectare per omnia late
 Nascier usque tuis foetus pariterque creari.
 Rex Corvine illic quales creat Indica tellus
 Diversi generis tales spectabis apud vos:
 Cum bona temperies ibi sit servata per aevum
 Vos apud aeternum densis viridaria lucis
 Sunt ubi nunc musis per te Corvine parata
 Usque adeo liciam ut phoebus Xantique fluenta
 Non petat ulterius, Delon neque visat Apollo:
 Nec vice mutet iter varia deus ille: domosque
 Tempore diverso diversa in parte colendas.
 Nec sit opus meet ille vias, remeetque vicissim
 Passibus alternis abiens, rediensque per altam
 Cyclada, per Liciae populos, Xantique per un-
 das

Hic ver perpetuum quoniam viget ingruit aestas
 Solibus a rapidis non facta molesta sed affert
 Temperiem quae rite bonam: quae fructibus ae-
 qua

Sit quoque gignendis: quos pars aestatis amica
 Attulit: in qua temperie queat omis: & una
 Protinus optatam sibi conservare salutem.
 Et dubitabis adhuc te rex magis esse beatum
 Omnibus inde viris: cum tot pia numina tecum
 Hospitio

Hospitio capias: noctesque diesque libenter
Vos apud aeternos cum sint manura per annos?
Pro meritis Corvine tuis? meritisque peritae
Coniugis; atque domus vestrae natiue Ioannis.
Certe nullus adest nunc rex, si cuncta requiram
Omnibus in terris, qui te felicior uno
Sit modo, nec gentes tribuant cui plura subactae
Sic merito: plures cui nec tribuantur honores
Vrbibus a cunctis orbis: populisque latinis
Iure quidem princeps cum sis vel pace vel armis
Tam bonus, ut te sit nullus modo maior habendus

Te melior toto sit nemo repertus in orbe,
Vt tua facta probant, nullis cessura triumphis
Priscorum; nullis etiam cessura trophaeis
Vtque probant quae pace bonus facis omnia
princeps

Tam bona tamque sacris etiam memoranda poetis
Sis ut ob id superis late celebrandus in oris
Tempus in aeternum; terrae celebrandus & imae
Semper ob egregium meritum Corvine quod aether

In bene contuleras meritos de nomine Christi
Accipis hospitio dum rex, dum sedibus amplis
Donas quosque viros qui Christo digna loquuti
Stant penes hunc ipsum qui res hominumq; Deumque

Temperat; & superis pariter dominatur & imis

A cunctis celebreris item mortalibus illis
Quinemus elisum multos coluere per annos
His quoq; de causis: quia quod scripsere libro-
rum

Præcipis escribi: posthaec tabulata per alta
Ordine disponis: donatus ut omnis honore
Intectis maneatque tuis semperque moretur
Vos apud in vestrae positus penetralibus aulae
Dum sol ducet equos magnum per inane vo-
lantes

Oceanique patris fessos dum condet in undas,
Nam quicumque polos scanduntque Iovemque
tuentur

Affidueque vident & contemplantur eundem
Corporeis animae vinculis quaecunque solutae
Sunt bene felices quibus & data regia summi
Accipienda Dei; domibus quicumque fruuntur
In superis aevo aeterno sedesque beatas
Corpore deposito subeunt: habitantq; tenentq;
Verbis orantes veniam: precibusq; pudicis
Obtineant meritis pro talibus a Iove summo
Quisque tuis: dentur feliciter omnia vobis
Tempora: felicesque dies dum vita manebit
Detur ut imperio iam pareat ultima tyle
Victa tuo: veniatque tuis sub legibus orbis
Ingentique domum redeas dignatus honore
Gentibus a victis pulchros referasq; triumphos.
Ast ubi Saturni te confecisse iuvabit

Quatuor

Quatuor in terris cursus; hominesque pigebit
Te regere imperiis cupidusque redibis in astra
Vnde prius veniens cancro demissus ab alto
Indueras habitusq; graves moribundaq; membra
De Iove contendent illae tibi rursus eodem
Felices animae: sedes ibi certa laborum
Quos bene pro rebus te delectabit honestis
Suscepisse novos: data sit Corvine merenti
Aurea perpetuum semper mansura per aevum
Qua Iove supremo superumq; fruaris honore
Invidiosa queat quam non minuisse vetustas.
Sed tibi permaneat semper, dum Iuppitet altus
Vertet utrosq; polos: dum sedibus ille supremis
Stabit: & imperio coelum terraque tenabit.
Qui vero elisiosque colunt, & amoena vireta
Qui nemus umbriferum qui prata recentia rivis
Usque tenent: habitantque viri de limine vitae
Quos tulit atra dies prius, hunc quam viseret
orbem
Christus: & optatam nobis daret ille salutem
Qui coelum terramque regit: qui sidera nutu
Temperat: & vitam cunctis, animamq; ministrat
Rebus: & innumeros facit inde resurgere soles.
De quorum numero, fuerat divinus Homerus
Pindarus atque sacer prius extitit ore rotando
Pithia qui cecinit volucrum certamen equorum
Nos apud atque Maro nati cui summa merenti
Calliopea dedit divino ex ore loquuto

Quod nulli vaturn dederat pia musa priorum
 Hæ tibi pro meritisque tuis: pro sedibus amplis
 Quas satis egregias statuisse merentibus illis
 Dæceris in laribusque tuis domibusque sub altis
 Vatis hi multis animum, mentemque pudicam
 Inspirasse vident: ut quæ cecinere poetæ
 Ante quidem veteres: suavis dum vita manebat
 Priscorum in laudem sublimia carmina regum
 Hæc tibi decantent hodierni temporis omnes
 Vates tot numeris confecta tot artibus illa
 Tot variata modis: tot sparsa coloribus aureis
 Priscorum vaturn: quot quilibet ante fuisset
 Vtus in egregiisque viros, regesque canendos
 Dum prius augustoque duces, rerumque po-
 titos

Gestaque dum Macedum regis super astra tulere
 Hinc dabitur Corvine tibi Rex optime rerum
 Præque tuis meritis erga hunc pro talibus actis
 Sis ut apud superos scratior unus: & inter
 Felices animas illas, quibus alta tonantis
 Regia iam colitur: sis instaurator earum
 Næminis & famæ, sis accepturus ab illis
 Grande tuum meritum propter: tibi proemia
 tanta

Quanta tibi nequeant homines præstare caduci
 Scilicet ut sedes illæ tibi certa pareatur
 In quævis cunctos tevo fruiturus in annos
 Vuturque Dei præsentia numina summi

bono

Parte

Parte alia vates, quorum modo nomina servas
 Nunc renovata libris multis, ac sedibus altis
 Inde recepta tuis: quique ante fuere per orbem
 Visti, quam Christus Deus Optimus ima subiret
 Certe inspirabunt animum mentemque Poetis
 Omnibus egregiis: quorum modo vita superstes
 Inter mortales, ut de te talia cantent
 Qualia Virgilius cecinit: dum Roma trium-
 phans

Extitit atque sacer numeris cantavit Homerus
 Grandibus: ut famam rebus daret ille canendis
 Ad Troiam quondam quas Lariseus Achilles
 Gesserat: ut raptos patriae foret ultus honores
 Sic eris a superis pariter celebratus & imis
 Sic eris in terris unus: quem Numina divum
 Conservare velint regem: cupiantque potiri
 Rebus: & imperio terrae: mox alta supremi
 Cui domus ob meritum dabitur subeunda To-
 nautis

In qua, qui terrae fueras dominatus habendae
 Protinus ingenti superum dignatus honore
 Coelicolum sedes habites, teneatque beatas.

*Fini Librorum Quatuor Naldi Naldi
 du in Mathiam Serenissimu Ian-
 nomiae Regem.*

I. N. I.

§. I.

Matthias Hunniades, Corvinus, (a) Rex Vngariae, animo, virtute ac rerum gestarum gloria insignis, planeque ad regalem dignitatem, ad quam communi Procerum suffragio ac miro fortunae successu evectus est, (b) secundis fati auspiciis natus, Non magis de patria bene meritus est, quod nutantem gentis suae gloriam admirabili exemplo saepius defendit & amplificatis regni sinibus cives opibus legibusque confirmavit, (c) quam quod eorum animos, depulso superioris seculi malo, a feritate ad modestiam inflecteret maioremque cultum humanitatis. Non expers doctrinae melioris & sapientiae quae Reges decet. Propterea enim quod literis delectabatur mirifice, earum quoque cultores regia munificentia est complexus. Vt itaque velut alter Hercules Musageta in Vngaria existeret, cui belli aequae munia curae fuerunt ac pacis ornamenta. Vnde nomen

men ipsi apud hostes pariter ac Cives omnino gloriosum.

[a] Pater ipsius Ioannes Hunniades Corvinus fuit, magnae apud suos autoritatis & gratiae, per omnes militiae ordines ad optimi Ducis gradum fausto gloriae successu eluctatus, idemque ob tanta in Pannoniae regnum merita & praeclaram virtutis laudem Gubernator constitutus Ladislao Posthumo nondum regni compote per aetatis rationem facto. Quam Provinciam non faciliore fortuna suscepit, quam maiori prudentiae & iustitiae laude administravit. Diserte hoc ipsum persequitur diligentissimus scriptor ac limati iudicii Vir ANTON. BONEFINVS *Rer. Vngar. L. VII. Decad. 3.* ad ann. 1445. Idem ille accurate, unde genus suum ducat Ioannes, atque unde nomen Hunniadis & Corvini, describit *Lib. IV. Decad. 3.* quippe a Sigismundo Imperatore, quem in Italiam erat securus, ob rem bene gestam praediis Hunniadicis, quae in extrema Transylvaniae ora, quae ad Valachiam attinet, sita sunt, donatum esse, testatur, unde nomen ipsi Hunniadis. Sed quare Corvinus sit dictus, diversam plane a Bonfinio rationem allegat auctor ANONYMVS *Histor. Europae & Sinae cap. 37.* cuius autoritatem sequenti HOFFMANNVS in *Lexico*, PFLUGIVS in *Epistola ad illustrem Seckendorffium de Bibliotheca Budensi.*
SCHV,

SCHVZIVS in *Apparatu Erudit.* ZIEGL. in *Theatro temporis* aliique. A Corvo enim venire hoc nomen Matthiae, narrat, qui matri eius annulum Symboli loco donatum eripuerit sagittisque impetitus & confossus iterum dimiserit, quae veluti nota quadam natalitia a patre filius esset agnitus. In memoriam rei huius ipsum Matthiam corvum rostro annulum tenentem insignibus inseruisse putat idem ille, quem iam modo commemoravimus, Auctor ac perpetuo Corvini nomine esse appellatum. Verum concedimus ipsi, aureos exstare numos, quinimo etiam, uti nonnemo, me quidem dubitante, affirmare voluit, argenteos unciales, in quibus insignis eiusmodi reperitur. Neque alio usum esse Mathiam, ornata hisce signis volumina, quae in ipsius Bibliotheca fuerunt, etiam edocent: non tamen idoneis argumentis illa causa adhibiti nominis & insignium comprobatur. Neque quicquam ad rei fidem superstitio popularis facit, quam ita invaluisse dicit, ut difficili partu laborantibus feminis in Ungaria aliisque regionibus, applicentur hi Corviani numi per crura, quo ipso multum auxilii parturientibus accedere credi. Nam & alias res in superstitionem vertit vel infania hominum, vel inepta inscitia, uti de uncialibus numis, in quibus cataphraeus eques Draconem subi-

subiugatum pedibus conculcans conspicitur, itemque de aliis satis constat. Forte superstitione illa originem ducit ex gentibus, vero lumine veritatis carentibus, quorum non pauca inter imperitam plebem vestigia deprehendere licet, vid. MANLINGIOS. ARND. de superstitione & vonden Alberthæeten der Welt. Namque erat corvus apud Graecos. Romanos & Aegyptios Soli consecratus. Vnde ab AELIANO, V. H. *Lib. I.* 18. & 47. Apollini sacra avis & ἀκόλιδες vocatur. Apud EVSTATHIVM Scholiasten *Homeri* Cygnum Apollini ὡς ἡλίκα propter λευκότητα tanquam Soli propter albedinem, dicari, scimus, corvum vero διὰ τὴν νυκτερινὴν μελανίαν ἥς [ita legit eruditiss. Cuperus in Harpocrate pro εἷς) εἷα καὶ μητρὸς ἀπογεννᾶσαι propter nocturnam nigredinem, ex qua veluti ex matre nascitur. Conf PLVTARCH. *L. de Iside*, & AELIAN. *L. VII IX.* Ne quid dicamus de ipso Corvo qui non libidinotus, foecundus tamen ab Aristotele dicitur *Histor. animal. L. III. 6.* inde etiam augurium praebere solebat felicitatis. Hieroglyphica autem figura cornicum coniunctarum, rationem habet coniunctionis amicae ac casti appetitus. RVPERTVS ad Flor. *L. I.* ubi Sacra ales a Floro, vocatur, quam lectionem non immutandam in Say

in *Satyram alitem*, auctoritate Ruperti ac codicis Regio Electoralis Brandenburg fide nixus putat solertissimus doctae antiquitatis vindex L. BEGERVS in eleganti editione, quae Berolini in folio prodit. Sol autem semper pro parente omnis foecunditatis & ubertatis habitus est, inde liquet, quare in gemma apud GORLAEVM III. Apollo nudus appareat tripodi sinistro cubito incumbens, dextraque manuum protendat ad corvum adstantem. Eadem sine dubio ratio est, quare in aliis gemmis apud Gorlaeum modo cornucopiis, insidentes corvi, & inter ipsos papaverum capita & spicae, modo tripodi incumbentes, cuius a pedibus binae spicae surgunt, conspiciantur. Quae omnia uti antiquitatis opinionem de foecunditatis origine demonstrant, ita hac vanitate ii, qui ob meliorem doctrinam non debebant, delusi in possessionem superstitionis de corvo propagatae cum aliis ineptis hominibus transierunt. Nescio sane an incertis coniecturis credere magis velimus, quam homini perdocto, qui Matthiae aequalis, ac praeterea multum familiariterque cum Rege versatus, a quo sine dubio gentis ipsius & insignium, si quisquam alius, hic certe potuit omnium optime originem nosse. Idem quoque Bonfinius praeter Ranzanum & alios non Matthiam primum, veluti

nota

nota natalitia, sed iam patrem docet Corvini nomine ab omnibus semper fuisse appellatum. Praeterea huius cum Corviniana Gente, quae Romae olim floruit coniunctionem plane ac luculenter demonstrat L. IV. Dec. 3. Hinc Simulachri gentilitii & nominis ratio ac causa. Erant Romae Corvini domi militiaeque praestantissimi, a Lucio Valerio, cuius praestitae adversus Gallos mentionem facit virtutis Florus L. I, 11. prognati. Quemadmodum vero eius Galeae insedit sacra ales, Corvus, ita idem illud Attilae usu venisse legitur apud Callimachum. rege h. c. omine ad magnam suae fortunae fiduciam ac spem rei bene gerendae excitato. Superesse testatur numum Valeriae gentis elegantissimae doctrinae Vir GISBERTVS CUPERVS, in quo, quicquid conspicitur, Corvum, galea, clypeo & haec armatum esse putat, antiquae fortitudinis monumentum in *Apotheosi Homeri* p. 149. & 264. Multa accurate faustae domus Valerianae fecunditatem virtutemque copiose prosecutus est Bonfinius sub finem L. X. Dec. 3. Non quidem ignoramus quanta, hoc speciatim tempore cupiditate nonnulli ardere in eperint ac propemodum insania deducendi familiae suae originem ab Romanis, ut adeo vix hac in re Bonfinius plane ab adulandi vitio abfuisse videatur, tempori per op-
portune

portune velificatus ac beneficiis Matthiae magnopere obstrictus. Verum utut non explorate omnibus illa Romanorum vestigia in Ioanne & eius filio nota potuerunt esse, potuisset tamen factum illud recens esse maxime cognitum de Corvo sagittis percussio. Igitur hanc fabulam insulsam ab Alemannis, plerumque Ungaricis infestis autore imprimis Ciliae Comite, excogitatam Bonfinius narrationem illam suam aetate non dubitavit appellare. Certe illud ingenio fortunae est tribuendum, ut cum invidia & livore populi certent perpetuo, qui inusitatis honorum incrementis surgunt, sola a suis avita nobilitate tumentibus citra merita suae saepe virtutis. Aequae enim ferre minime possunt omnes eorum imperium, quos brevi ante pari viderunt esse fortunae loco & gradu. Idem vultu venisse Ioanni Gubernatori & Matthiae Regi, Corvinis, non ambigue declarat idem Bonfinius, in vdis adversariis modo ignobilitatem generis exprobrantibus, modo obscuritatem. Ceterum satis liquet lexicis compilatorem Hoffmannum ab Anonymo Historiae vehementer deceptum, & alios postea in societatem erroris non exigui traxisse, quando pro Ioanne Matthiam omnes scripserunt. Iam enim Pater Matthiae, Ioannes, ut supra observavimus, Corvini usus est nomine, cuiusque matrem vulgo

vulgo ferunt fuisse, cui surreptus a Corvo annulus fuerit, quem ab Sigismundo Imperatore in praemium illiciti amplexus accepisset. Mirum est, hoc fugisse TENZELIVM cuius alioquin insigne est iudicium & praeclara in rebus ad historiam pertinentibus cognitio, cum Iulia Pflugii Epistolam de Biblioth. Budensi in *Colloquiis mensuris* anno 1689. pag. 22. delinearet.

(b) Extincto in ipso nuptiarum apparatu Ladislao, sive veneno sive alia de causa, mira fortunae vicissitudine ex carcere pervenit ad regni Vngarici culmen Matthias annos XIV. natus. [AENEAS SYLVIVS Ep. 337. annos 18. RANZANVS 15. putant, sed magis Galeoto Matthiae familiari credere volumus] Grata hoc modo memoria Vngari maxima illa patris Ioannis merita prosequerentur, ac dolorem ob misere Regis iussu interfectum Ladislaum filium in fratre & Elisabetha matre leniebant. Legi imprimis hac de re meretur Petrus RANZANVS in *Epitom. Rer. Vngar. Indic* 28. Vidit tunc illa aetas egregium sane fortunae ludum in Regno Vngariae & Bohemiae. In illo enim ad regium Solium eveſto Matthias, non quidem ex ignobili plane, non tamen regia stirpe procreato; in hoc vero Georgio Barone de Cunstad & Podiebrad, Viro forti & magnae auctoritatis Rege constituto; Pontificiam etiam digni-

dignitatem capeffente homine pene ignobili & inope Aenea Sylvio, Piccolomineo Senenfi.

[c] Solito potentiores hoc feculo evaserant Turcae, & acri saepius in Graecos Vngarosque impetu facto, multis regionibus non vanae servitutis faedae metum incutiebant. Iam ruentis Graeciae fatum sequebatur Vngaria, praelio infelicitè ad Varnam commisso, quod rex Vladislaus magna temeritate contra foederis initi religionem erat ingressus, spreto quoque Hunniadis meliori consilio ac posthabita anni difficultate suaque virium & copiarum imbecillitate. Hunniades postea melius fortasse afflictis rebus, consulisset, nisi nimia festinatione conatus ulciscendi praecipitasset, vindictae cupidus magis quam in restituendis damnis cautus. Alia etiam sunt apud ROM, DVGLOS VM & CVSPINIANVM, quae obici possunt Ioanni pariter & eius Filio Matthiae, sed diluit pro virili parte ea Bonfinius. Ceterum non plane negandum est, Matthiam cunctando saepe occasionem neglexisse, crudelitatem & impetus Turcarum avertendi, praesertim cum vindictae cupiditate ductus, bellandi vires magis in Austrios, Bohemosque converteret, quam contra Turcas. Quo factum, ut Graeci durae ac miserae servitutis iugum, spe omni illud depellendi iam deiecti metuque crude-

litatis perterriti. tandem subirent, ac Turcae imperii Orientalis sedem Constantinopolin cum magno Christiani coetus damno occuparent. Quam feliciter coeteroqui ductu & auspiciis Matthiae Vngaria defensa sit, quantoque labore, potentia & consilio suis fuerit adiumento, exponunt rerum Vngar. Scriptores antea allegati. De his omnibus magna cum accuratio-
 ne iudicavit, non temere sententias vulgares secutus. C. S. SCHVRTZFLEISCHIVS in *dis-
 sertatione de superioribus Vngariae conversioni-
 bus*. Extat T. ALEXANDRI CORTESII *lib-
 bellus* heroicis versibus satis elegantibus con-
 scriptus & ab ipso Autore Regi dedicatus *de
 virtutibus bellicis Matthiae Corvin. Vincentii ob-
 sopaci opera Hagenose 1531. in lucem editus*.
 Auctor, quem Romae vixisse colligimus, in prae-
 fatione meminit, in altero iam libello se pacis
 quoque artes, quibus excelluit Rex, esse pro-
 secutum, sed iam se mittere priorem. Ille
 posterior an lucem viderit, dubito, perinde uti
 descriptio laudum bellicarum Corvini, quam
 promisit Naldus Naldius, adhuc desideratur.
 Duo itaque hi vates inter se decertarunt illo
 tempore in decantendis laudibus Corvinianis,
 alter in bellicis, alter in iis, quae pertinent ad
 otia pacis.

§. II.

Non est nobis animus recensere monumenta fortitudinis bellicae & ingenii militaris, quod eluxit maxime, quotiescunque cum hoste congredederetur aut in castris Corvino esset vivendum, Quemadmodum erat corpore valido, ita ingenti animi capacitate, quae nisi obnoxiam quasi fortunam habuisset, ansa multorum potuisset esse periculorum. (d) Ad nostrum institutum iam tantum pertinet illa merita, quibus sibi universum literarium orbem incomparabili & inusitato plane in gente sua exemplo devinxit.

(d) Graviter admodum loco supra allegato SCHVRTZFLEISCHIVS: *Erat Matthias tunc in magna passim invidia, praesentem apud Germanos & Italos, quod tam iniquo & difficili tempore, causam rei Christianae deferret, neque tam bellator prudens, quam praedator ferox, & paterno quidem sed non imitando exemplo, gravis infestusque Austriae esset.* In magnum adductus fuerat apud Bohemos Georgius Podiebradius discrimen, maxime ab iis, qui distracti religionis dissidio & contentionibus Hussis

sitis nimis Regem favere putabant. Pontifice etiam in Georgium fulmen suum vibrante, evuluit maiestas apud multos in Bohemia, quorum consiliis sese immiscuit Matthias, parum aequus in socium foederis Georgium, eius malo suis commodis consulturus. Vno itaque ac repentino impetu in Moraviam Bohemiam Lusatiamque patrocinii prius, postea dominii titulo sese effundebat, deditisque urbibus finitimis longe lateque cum exercitu vagabatur. Civitates ad resistendum impares ac praesidio destitutae partim metu exterritae, partim igne ferroque vastatae sese ipsius imperio subiiciebant. Iurisiurandi formula, qua obsequii fidem Matthiae promiserunt Lusatii, legi potest in SAM GROSERI, Viri Cl. & de patria mea insigniter meriti, memorandis Lusatiae Part. I. Multum sane debent Matthiae Lusatiae Civitates, quando ipsas immunitatibus ac privilegiis ornavit liberaliter, ac iuris, quod vulgo Magdeburgicum vocant, usu concessit, ad iustitiam exercendam excitavit. Qua de re posteritatem admonere debet monumentum, quod in arce Budissina apparet, a Praefecto Lusatiae, Georgio Steinio, in memoriam magnificentiae, victoriae & gloriae Corvinae in lapide adornatum, Icon eius in tabula videri potest in memorandis Lusatiae, quae laudavimus supra.

§ III.

Emolliri civium mores, a cultiori humanitate quodammodo abhorrentes, (e) non facilius arbitrabatur, quam bonarum artium studiis, quibus veluti blando remedio ingeniorum asperitatem ac fervidiores animi impetus temperare est conatus. (f) Ac ne quid deesset ad splendorem & ad vitam sapientius multo & elegantius agendam, eximios & in quacunque arte praestantes homines in Vngariam accivit. Regium itaque plane erat, quod, constitutis liberaliter vel invidendis praemiis, gloriae & eruditionis domicilium, ac tanquam Museum aliquod Alexandrinum, aulam suam fecit (g)

(e) Disserte de his omnibus BONFINIVS L. VII Dec. 4. *Vngaricos vulgo Rex solebat dominare mores, rusticitatem scythicam & incultam vitam publice taxare, inhumanos passim ritus abominari, urbanitatem sensim introducere proceres cum nobilitate ad politicum cultum hortari, iubere domos pro facultate magnificas erigere, vivere longe civilius, ac sese mitius cum peregrinitate gerere, quam ante praeter o-*

minens

omnem opinionem abominabantur. Ad haec igitur omnia exemplo suo inprimis omnes invitavit.

[f] Mortua Georgii Podiebradii Regis Bohemiae filia, alteram duxit coniugem Mathias, Beatricem Neapolitanam, neptem Alphonsi Arragoniae Regis, cuius sapientiae studiū & amor per omnem orbem tunc temporis tunc celebratus. Quae cum in Vngariam ex Italia veniret, ita immutavit regis animum ut duriores vivendi mores ipse non tantum corrigeret, sed & deliciis & ornamentis aliis vitae, voluntati uxoris obsecutus, indulgeret. Ipsa Regina tanta doctrinae & ingenii floruit laude, ut quoties opportunum videretur, ex Virgilio, Ovidio aut alio quodam scriptore sententias proferret apte & sermonibus accommodaret. Ita GALEOTVS MARTIVS cap. 25, in libello de dictis & factis Matthiae, qui habetur in Tomo rerum Vngaric. qui varios scriptores complectitur & Francofurti apud Wehelcs anno 1600. editus est. Regina Beatrix & manuum decoro motu a natura Alphonsi incessum imitatur. Et quod maximum est, doctissima, doctos colit & veneratur. Nunquam enim cessat, quin aut legat, aut audiat, ad avi sui similitudinem se conformans. Quam insignem sapientiae & doctrinae laudem eidem quoque tribuit Naldus in praefatione, quam libello suo ad Regem praefixit,

fixit, ubi illam cum Cornelia Grachorum matre, femina sapientissima & omnibus virtutibus cumulatissima, ac denique cum Sybillis comparat. Ipso autem libro hoc modo idem NALDVS pergit:

... Sic accersita Beatrix

Vxor habenda tibi virtute insignis & arte

Vt possint homines spectare quid afferat usus

Cuiq; bonus, per vos quid possit & aurea virtus

Ferre boni reliquis per vos bene cognita primos.

(g) Non parum offendit Vngaros summa illa ac paene in prodigalitem degenerans liberalitas, qua conplexus est in quacunque arte eximios & praestantes viros. Neque hac de re raro conquesti sunt, ideo inculantes regem, quod pecunias ludibrio haberet, vestigalia ad res meliores instituta in vanas futesque res erogaret, ab avita Regum & maiorum parsimonia & frugalitate descisceret & ad latinas delicias effeminatosque mores se conferret. BONFINIVS L VII. dec. 4. Quare dura & molesta initia immutandae consuetudinis, quae per tot secula in alteram quasi abierat naturam, non miramur, si praeferoces animos gentis Vngaricae recordamur. Neque multo aliter factum apud alias nationes, cum ad meliorem cultum a feritate sua erant revocandae, de quibus iam exempla annotare supersedemus.

§. IV. Dis-

§. IV.

Dispertitis diei officiis, quorum alia bellicis negotiis, alia publicae rei, Musis alia tribuebat, non ad res inanes animum convertebat, sed optimorum principum more, ad investigandas Sapientiae doctrinas. (h) Ipse enim oblata sibi a doctis scripta legit explorate, frequenter etiam iis, quos forte scientia commendabat singularis ad colloquium adhibitis, prudente & arguto sermone ostendit, (i) quantus esset fautor ingeniorum & vindex.

(h) Novem illos duces Rex habuisse sibi visus est ad eruditionem, quos *Marcellus Ficinus*, placitorum Platonis admirator maximus enumeravit. Tres in terra; optimos Parentes, fideles & doctos Praeceptores, Medicos doctos. Tres in animo: constantem in studia propensionem, ingenii acumen, memoriae vigorem. In coelo: Mercurium, Solem & Venerem. Tantum enim profecerat in artium studiis, quantum ad summae fortunae culmen & regendi sapientiam pertinebat. Facta hac prudenti imbuendi animum moderatione omnino valere sapientissimi Alphonfi, Arrago-

niae Regis dictum potest, Bovis vocem non hominis esse pronuntiantis, qui Principes & nobiles a commercio literarum exclusos rudesque plane optare velit vid. *Praef. M NEANDRI ad Cosmogr.* ut &, Consultiss. REINHARDI *Animadvers. Histor. Pol. ad Lipsii Politicorum Lib. I. c. 10.* Non puduit sane maximum Regem, haurire doctrinas a pertenui homine, Galeoto Martio, Doctore Bononien qui a Paulo Iovio Matthiae Praeceptor, & Epistolarum Magister nominatur, in *elogiis doctorum virorum.* Per familiarem hunc imprimis Matthiae fuisse cognoscimus ex praefatione Sigismundi Tordae, quam editioni libelli eiusdem *de dictis & factis sapienter & egregie Corvini* praeposuit. Ibidem enim refert venisse Galeotum ex Italia in thermas Badias, tum causa videndi Regem, tum proposito dotis ad filiarum elocationem impetrandae. Tanta autem Regis munificentia ornatum esse, ut filius regis Ioannes pariter atque alii ipsius institutioni traderentur, curaque Bibliothecae Budensis administrandae illi non opinanti committeretur. Imprimis curavit Rex, ut mores ingeniumque fingeret egregie, quem ita dignum in regno successorem, spem licet fatis frustrantibus, praeparari arbitrabatur. Eo consilio NALDVS commemorat Taddeum Vgoletum Ioannis filii vitae moderandae

randæ præfectum, eidemque a studiis & a bibliotheca postea fuisse.

Ex Galeoto discimus, iucunda gravitate Matthiam fuisse venerabilem, ac perurbanis salibus in colloquio cum familiaribus itentidem regnandi curas miscuisse. Ei rei maxime indicio est, cum Gatti cuiusdam, mirifice doctrinam in Theologia suam ostendentis vanitatem comperceret, quaestione proposita, cur Christus Petrum & Ioannem, dilectos aequè discipulos non pari loco habuisset, & ipsorum merita aequa lance pensitasset, ac Petrum quidem desertorem magistri maxima Pontificatus dignitate, uti ipsi videbarur, ornasset, fidum autem discipulum ac nullo mortis metu nulloque periculo divulgum, inhonoratum dimisisset. Ad hæc cum nihil laude dignum responderet sed reprehensa quodammodo Regis curiositate suam iterum iacitaret arroganter doctrinam Gattus, Rex tandem blandis aculeis ex allato Hieronymi contra Iovianum opere hominis indecoram doctrinae opinionem sic vindicavit ut poenas intemperantiae iustas daret, Cap. XXX. Quodsi epitaphium, non ab alio, sed ab ipso Matthia in sui memoriam quemadmodum existimat MANLIVS in Mito Lusatie est compositum, non sterili sane ipsum avena deprehendimus esse modulatum: Est autem eiusmodi:

Matthias

MATHIAS IACEO REX HAC SUB MOLE
 SEPULTVS
 TESTATUR VIRES AVSTRIA VICTA
 MEAS.
 TERROR ERAM MVNDO METVIT ME
 CAESAR VTERQVE
 MORS TANTVM OTIVIT SACRA NO-
 CERE MIHI

[i] Non alius mihi videtur Corvinus ab omnibus habitus, quam communis ingeniorum & peropportunus vindex, penes quem docti foccus suos, eius aequitatem venerari, exponere consueverunt. Tria Regi dedicavit, cum in Rhe-
 tiam veniret, ANT. BONFINIVS librorum vo-
 lumina, *Hermogenem, Herodianum*, latine reddi-
 tum, atque brevem de *Corvinæ domus origine*
 libellum. Reginae duos libros, alterum de vir-
 ginitate & pudicia conjugali: de *Historia Aseu-*
lana alterum. Vnum Ioanni Corvino *Epigram-*
mation cum præfatione, ubi de instituendo no-
 vo principe agebatur. Haec quæ clementia ac-
 cepit Rex, quæ assiduitate legenti & quo ho-
 minem liberali beneficio ornaverit, non ipse
 voluit nos ignorare in Dec. IV. Lib VII. Eo-
 dem modo Regi *Philostrotum* ex Graeco in la-
 tinum sermonem translatus obtulit Bonfinius,
 vid. LAMBECH *Bibl. Vindob.* & CL. FABRICH
Bibl. Gr. L. IV. 14. Invitavit haec tanta Cor-
 vini

vinī humanitas, P. Ranzanum, Legatum, Galeo-
tum Martium aliosque & illum etiam Naldum
Naldium, de cuius MSTO codice membranaceo,
quem Bibliotheca nostra publica Thorunen-
sis custodit, non ingratum erit nonnulla audire.
Forma codicis maior est & folii, involucrum
holosericum purpurei coloris, floribus & auro
intertextum: fibulae, quibus clauditur liber,
ex argento eaeque quatuor sunt a superiori
parte marginis una, una ab inferiori & a latera
duae. Aequata itaque cum ceteris codicibus
magnificentia, quam Lambecius praedicat, non
dubitamus, quin supellex iucunda Corvini fue-
rit, sed memorabili illa factorum vicissitudo
huc perinde delata ac alii codices Vindobonae,
Gvelfherbyti aut Berolini Sveronius Antonii
Sinibaldi Florentini opera Neapoli scriptus 1. 70
aliique complures in privatis Bibliothecis re-
periuntur. Titulus est: *NALDINALDII Flo-*
rentini Epistola de laudibus Augustae Bibliothecae
atque libri quatuor versibus scripti eodem
argumento ad serenissimum Matthiam Corvinum
Pannoniae Regem. Primo libro virtutes, sapi-
entiam regnandi ac decus familiae explicat
Corvinae, tam gloriosae literarum altricis: al-
tero praecipuos scriptores Graecos, tertio la-
tinos, quarto denique, qui Christi doctrinam
scriptis propagarunt, recenset, annotato cuius-
libet

libet scriptoris ingenii caractere, libris & argumentis. Initia librorum venustis admodum picturis exornata sunt, quarum ductus tanta elegantia elaborati, ut si non artem saltem solertiam artificum hodiernorum superare videantur. Neque etiam desunt quaedam notae ridiculae, qualis inter alias est donum, quod supra apparet, signum fortasse egregii illius vini proventus, quo Ungaria abundat. Fuit enim olim hic mos perquam familiaris admodum pictoribus & artificibus aliis, ut in opere a se feliciter confecto ludicrae alicuius rei vestigia simul relinquerent, unde forte iniectus insipientibus attente artificum operis stupor quodammodo abstergeretur. Fuerunt aliquando eiusmodi nonnulla quae vel ipsam religionem temerare possunt: uti teste IOAN. WOLFFIO in *Memorabilibus* Tom. II. p. 509 fabula ridicula visitur in Aede Argentoratensi Cathedr. Norinbergæ ad D. Sehalti circa ingressum, annotante WAGENSEILIO in *Chronico* Norimb. Wittenbergæ ad templi parochialis latus meridjanum abiecta repraesentatio superstitiosi illius Schemhamphoras Iudaeorum. Sed revertamur ad propositum. Integrum tandem obtinendi Sallustium ex Budensis Biblioth. spoliis Vindobonam deportatis non spes vana repperat IACOBVM TOLLIVM, V. CL. uti ipse

ipse saepius testatur *Epist. Itiner. IV.* Sed Naldiana descriptio Sallustii vix eiusmodi spes alere videtur fortunam. Gravi autem & praedulci sermone conqueritur Naldus de VI. Libris, quos Cicero de Republ. ad Atticum conscripserat, fati iniuria nobis ereptis. Verum si credere licet Laurentio Mollero, Archiatro & olim Consiliario Curlandiae Principis, sola Polonia aut Lithvania tanti thesauri desiderium diluere posset ac Gruteriana fragmenta quodammodo supplere, propterea quod apud equitem quendam Lithvaniae Woynuski se codicem reperiisse gloriatur in *Chronico suo Polonico-Moscoviti o-Livonico.* Huius autem inspectionem deo gratus ac simul illam de Ciceronis libris non expectatam narrationem MATVRINO VEYSSIERO LA CROZE qui a Bibliotheca serenissimo Regi Prussiae est, Viro tam humanitate, quam literarum reconditarum elegantia multarumque linguarum, maxime quae orientis sunt, peritia illustri. Illum autem codicem Naldianum non unquam putamus lucem publicam aspexisse. Quod si etiam forte aliter praeter opinionem sese res haberet, veniam oramus, det unus quisque non laturo aegre, imo gratias habituro luculentius si amice aliud ostendat. Hoc enim culpaе genere nec summos aliquando viros caruisse vel unus ille

ille Heluo Librorum P. Lambecius suo exemplo tantum comprobare potest. Conf. Wagenfeilius in Appendice Norimb. Chronic. C. . ubi de Chronicis quæ nondum exscripta fuisse est arbitratus, Enencheli, germanicis rythmis conscriptis agit. Ceterum quis ille fuerit Naldus Naldius reperire nondum potui. Familiam tamen non adeo ignobilem, sed aliis apud Florentinos eruditione claris viris celebrem fuisse ex *Apibus Urbani* LEONIS ALLATII colligimus, qui de quodam Naldio ibidem facit mentionem,

§. V.

Quod alibi vix secundis fieri solet temporibus, Matthias difficilimo faciebat, & undiquaque belli molestiis implicatus magnas opes gloriosa admodum & inusitata liberalitate ad comparandos variae eruditionis thesauros impendit (k) Quippe in compluribus Italiae locis, ubi laetiore proventu effloruerant scientiarum studia, idoneos aluit homines munifico impendio, qui describendis doctæ antiquitatis voluminibus operam collocarent. Hac vero ratione eo citius ardori mentis satisfacien-

faciendum putavit, praeclaro typorum invento & artificio, quod nondum sub id tempus ad perfectionem pervenerat, eius propositum & desiderium non explente.

(k) Conferatur in primis hic IO. ALEXANDER BRASSICANVS *ICtus in Epistola quae Salviano Norimbergae anno 1623. editopraefixa est*, ubi de splendido apparatu librorum, & Matthiae Regis munificentia eleganter & copiose, tum & de fatis huius Bibliothecae perquam tristibus neque minus etiam de supellectile alia commemorat, quae in suas pervenit fortunato auspicio manus Quatuor insignes librarios Florentiae magnis impendiis aluisse Corvinum idem notat, quorum is unus & unicus labor fuit, ut omnes melioris notae auctores graecos a latinos, quos commodum ex Graecia habere non poterat, exscriberent. Ex Brassicano haec repetit THEOPHILVS SPIZELIUS in *Dissert. de Bibliothecis* & IVLIVS PFLVGIVS in *Epistola de Bibl. Bad.* Sine dubio & aliis in locis fuerunt, qui illud Regis desiderium explere sunt conati, quandoquidem antea de Svetonio Berolini conservato ostendimus, Neapoli hunc esse descriptum & confectum. Quam salutares autem hi sumptus sint

& ad amplificandum Numinis gloriam commodumque Reipublicae pertinentes eleganter docuit MORHOFF. *Polybist.* L. I. 3. evolvatur etiam hic SALDENI *Liber de usu & abusu librorum*, ubi speciatim capite nono nonnulla Principum ac Regum singularem & plane utilem in libros affectum describit. Non autem potest non miseri esse fati in Republica praeludium, ubi clauduntur pietatis & doctrinarum officinae, stipendia earum antistitibus consecrata, in militaria convertuntur aera, sumptusque in tutelam ingeniorum faciendi reciduntur ac Musis denique ipsis, silentium imponitur, deplorandum.

§. VI.

Inprimis in admirationem excelsi animi & sapientissimi Principis omnes convertit, quando bibliothecam Budae in arce sua adornaret, stupentibus etiam hodiernorum temporum hominibus ad tantae munificentiae exemplum. Congruebat huic thesauro sacrarium & locus, ornatus voluminum atque omne genus antiqui & recentioris operis, statuarum & ornamentorum copia ad augustum decus amplificandum,

Vete-

(1.) Veterum quodammodo morem imitatus est Corvinus, illi namque quod literas sacram rem esse putarent. &, ut iisdem earumque cultoribus venerationem conciliarent maiorem, in templis immortalium Deorum bibliothecas collocarunt. Vid. BRASSICANVS *l. alleg.* NAVDAEVS *in Diss. de Bibl. instruenda* GUIDO PANCIROLL *L. de rebus perditis* ut & HENR. SALMVTHVS *in Commentariis ad Pancirollum*. Ita Corvinus arcem Budensem magnifico sumptu tanto Rege dignam sedem reddere & exornare coepit. A Danubii parte aediculum exstructum, hydraulicis organis, item sacro fonte marmoreo & argenteo decoravit, collegium adiecit honestissimum sacerdotum: supra bibliothecam statuit, mira utriusque linguae foecunditate completam: cultus librorum luxuriosissimus sane erat. Longe lateque persequitur magnificentiam illam BONFINIVS, L. VII. dec. 4. ac, quibus statuis, ambulacris labyrinthis, laquearibus, tessalatis vermiculatisque pavimentis, scalis ex porphyrio marmoreo confectis aeneisque postibus arx tota pariter & bibliotheca exornata fuerunt, enarrat. Vnicum necesse putamus, quod hic annotemus, nempe Epigramma bibliothecae ianuae, qua euntes intromittuntur, auctore Bonfinio, incisum;

ATRIA CVM STATVIS, DVCTIS EX AE-
RE, FORESQVE

CORVINI REFERVNT PRINCIPIS IN-
GENIVM

MATTHIAM PARTOS TOT POST EX
HOSTE TRIUMPHOS

VIRTVS, AES MARMOR SCRIPTA PE-
RIRE VETANT.

§ VII.

Tantum est, quod vix satis deplora-
re posterì possunt, tot eruditae anti-
quitatis & doctrinarum monumenta in
rapaces Turcarum tam cito Numine
irato incidisse manus, tamque imma-
ni Harpyarum furore omnia irrepara-
bili eruditorum damno dissipata esse.
(m) Quod itaque admirandum prae-
stantissimis artibus praesidium fuit, iam
proh dolor! illustris tantum ruinae do-
cumentum praebet.

(m) Insecuta brevi post obitum Mat-
thiae est haec ruina sub Ludovico II. qui infe-
liciter apud Mohazium praelio commisso o-
ranem

mnem Vngariam rapinis exposuit Turcarum & immanitati. Buda quoque, munitissimo propugnaculo misere Solymanni auspiciis expugnato direptioni tandem paruit Bibliotheca hominum imperitorum ac sola barbarie notorum. Utinam summi Viri Lambecii iter Budam versus iussu invictissimi Leopoldi An. 1665, susceptum uberiori fructu inter barbaros constitisset, animi certe nostri non fama tantum huius thesauri sed ipso iucundo usu saturarentur, Vid. praeter Pflugium vita Leopoldi p. 60-63. Ex insigni autem illo naufragio, quas veluti tabulas & disiecta fragmenta collegerunt eruditum apud LAMBECIUM, tum IVLIVM PFLVGIVM videmus. Ubi etiam catalogus eorum habetur voluminum, quae Viendobonam 1686. sunt deportata, neque minus etiam, quae Gvelfherbyti & alibi sparsim reperiuntur. Plura de his omnibus legi possunt in *Commentariis LAMBECHII, BRASSICANI* praetatione, quam supra allegavimus, IACOBI TOLLII *Epistola IV. Itinerar. & anaeat.* Cl. HENNINII. Indignatur etiam idem Iac. Tollius in Epistolis, quas Florentia ad Fellerum & Carpozivium scripserat, tanta sua spe se esse deceptum & pro thesauro carbones invenisse. Vid. *Fasciculus II, librorum rariorum collectionis*, ed Hal. 1709. Iam autem sufficere nobis debet, merita Corvini, qui

ni, quibus rem literariam sibi obligavit, Regis longe maximi aliquantisper ex MSto Naldii, uti erat promissum, delineasse. Quo facto putamus fieri ne, & ipsius Naldii, Poetae haud quamquam inimicis Gratiis nati, industria silentio involvatur, & spirans magnificentiae Corvinae memoria in eruditorum coetu nunquam intermemoriatur.

A D D E N D A

In gratiam disputantium.

I. *Non sufficit fides cordis, sed requiritur etiam in Christiano fides oris s. confessionis.*

II. *Libertas Christianorum non excludit credendi formas, & simplicitas fidei non scrutiniam veritatis.*

III. 2. Sam. II. 14. *Certamen lusorium ne an decretorium intelligatur, quaeritur, sed prius fuisse ex verbo יָמִין evinci posse videtur.*

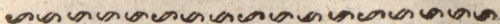
IV. *Non tentoria forte Samogedum in morem uti lo Clericus V. C. putat. fuisse, quibus Deus Gen. III, 21. nuditatem tegere voluit protoplasiorum. sed vestes, verba textus ostendere videntur: neque tamen diversi generis ad distinguendum sexum fuisse existimamus.*

V. *Interdictum de non immutandis vestibus Deut. XXII. 4. non pertinuit apud Iudeos ad tollendos scenicos lusus.*

VI. *Cum*

VI. *Cum ferrum Neosolii in Vngaria mutatur in Cuprum, non adeo commode essentialis transmutatio dici potest, quia metalla non specie sed gradu differunt.*

DISSERTATIO DE VINEIS VNGARIAE.

§. I.

Felicissimum uvis gignendis solum uberrimumque Vngaria est, (a) nec magna solum copia vinum producit, sed & tanta praestantia, ut inter optima bonum omnino aperitis potuum egregiorum existimatoribus (b) statuatur. Quam laudem, quando sibi Vngarica tellus vindicat, non a vitium bonitate, sed regionis liquorem generosum esse expectandum apparet. (c) Quae cum dicimus, instituto nostro congruere omnino poterit, de illis Vngariae locis, ubi tam egregius pronascitur provenus, differere pauca, ac strictim summatimque de vineis (d) tradere quando colitur ibidem coepit, ac qualis vitium

A 4 um

um praestantia, qualisque earundem a civibus habeatur cura, tum quoque quam largo interdum foenore ipsorum industria soleat rependi.

[a] Neminem fere esse scimus, qui de Vngaria quicquam scripserunt, qui non telluris fertilitatem insignem praedicandam putet. Gravissimo aliorum sententiam testimonio confirmat in compendio illustris L. B. Sigismundus Herbersteinus *Rer. Moscov. Comment.* p. 110. Si, inquit, Christiano orbi nullum fuisset in Vngaria praesidium, [quod tamen fuisse maximum, quotidiana experientia. & iam clades additae cladibus testantur,] tamen vel propter solas opes, quas Deus T. O. M. in Vngariam largissime effudit, & inde vicinis nationibus suppeditavit non tantum Vngaris ipsis, sed Christianis omnibus, pro eius salute, tanquam pro communi patria, esset laborandum. Nam quid fere est in tota rerum natura boni & pretiosi, quod Vngaria non habeat? Si metalla quaeras, quae pars orbis, Vngaria foecundior auro, cupro, chalybe, ferro. Nam plumbi minus habet, & stanno carere dicitur. Si tamen carere est, quod nondum inveniri contigit? Quin & saltem metallicum habet optimum & purissimum qui instar lapidum in lapicidinis conditur. Et quod

quod iure mireris, alicubi etiam aquae metal-
lorum speciem vertunt, & ex ferro cuprum red-
dunt. Vina dat pro locorum diversitate, ut
fit, diversa. Sed plerisque in locis, etiam ex-
tra Sirmium Vini proventus & bonitate clarum,
quod amissimus tam generosa & excellentia, ut
pro Creticis haberi possint. Taceo frugum ac
omnis generis optimorum fructuum infinitam-
que copiam &c. Eleganter illa & finitimae re-
gionis Daciae ubertas in numo Traiani indica-
tur, ubi ab altero latere Cereris imago cum
cornu copiae iublataque manu altera apparet,
addita inscriptione: ABUNDANTIA DACI-
AE.

Alia notavit Stephanus Zamosius in A-
nalect. Lapid. vet. & Monum. Daciae. Non
hic attinet plura commemorare, quae apud
Lansium in Consultat. Frolichium in Georg.
descript. Vngariae & Cuspinianum, leguntur.
Tria Vngariae bona, bonam videlicet carnem,
bonum panem & bonum vinum praedicasse
semper Io. Amos. Comenium refert Henminius
in not. ad Tollii Epist. Itiner. p. 104. eumque
bonum Erronem parasitum appellat. Haec e-
rant fere fata Comenii in Belgio, ac longe acer-
bius iudicium de eodem eiusque conatibus li-
terariis tulit Sorbierius, vid. Sorberian. p. 61.

(b) Periculosa perinde ac difficilis pa-
lati gustusque censura est. Frolichius non aliis

anteponit, sed cū Hispanico, Cretico, Corsico quædam certare Vngariæ vina modeste scribit. De sui palati deliciis quilibet, quomodo velit, iudicium ferat.

(c) Plin. H. N. L. XIV. 6. Supervacuum esse putat generum vini consecrationem in numerum, cum eadem vitis aliud aliis in locis polleat. Refert Coel. Rhodigin. Lect. Antiqu. L. XXVIII. 36. ex Galeni libro de anhelitus iuvamine, Vinum ex terra sibi admixta sapores adoptare. Si quidem alioquin uno genere essent locis omnibus & regionibus, & vitium & præterea arborum reliquarum succi &c.

(d) Agros hic intelligimus vitibus conspersos, sive vineta, ut facile unusquisque animadvertere potest. Vineæ alioqui notio militaris olim apud Romanos erat, & Machinam quandam indicat, cuius mentio apud Cæsarem L. II. 1. de B. Civ. fit, ubi in obsidione Massiliæ milites opera fecisse dicuntur pluteis vineisque tecti. Sic pluteus, explicante Turnebo Adversar. L. XI. 24. machina est, quæ tectum in unam partem devexum habebat, similis appendicibus illis, quas aedificiis applicamus. Vineæ e contrario in utramque partem devexitatem habuisse observatur. Apollodorus in Poliorceticis vineas minores & leves vocat tectudines. Vberius hæc explicata dabit Vegetius

tius L. IV. 15. & Lucanus L. III. itemq; antiquarum rerum, praecipue Romanarum icientissimus Lipsius in Poliorcet. Dialog. 7. Non inelegans Hotomani coniectura est, quare haec machinae sint Vineae dictae, scil. quia, ut plebisque in locis vineae sepibus, ita illae tectis vimineis muniri soleant. Vnde Formula apud Festum, sub vitem praeliari.

§. II.

Vitium propagationem in orbe primum tentasse Noachum ex S. Scriptura edocemur. Dispersis undiquaque eius nepotibus, aliis praeter Orientis terram haec pedetentim contigit felicitas. Nec dubium est, tanto diligentiore plantandis vineis multas nationes curam habuisse, quanto maiori praestantia vini & dulcedine sunt permotae. Sic infœcundum solum procreandisque uvis ineptum haud raro idoneum omnino & bonum reddidit industria humana. (b)

(a) Nulla re magis mergitur veritas, quam divortio scriptorum, Horremus dissensum fabularum a Poetis de origine vitium & vini allatarum. Fingitur Oeneus quidam confitor

fitor vitium in Aetolia, unde vini appellatio
 graeca. Non iniucunda lectu fabula ea de re
 erit. Aetolium nempe ferunt pastorem Sta-
 phylam, cum Oonei capellas in pastum educe-
 ret, observasse unam latiore a grege aberran-
 tem, ceteris se serius ad praelepidia recipien-
 tem; eam clam insecutum animadvertisse in
 remota stirpe uvam edentem, qui vero pomum
 sibi incognitum sustulit & Oeneo pertulit; ex
 cuius succo & humore expresso adeo delecta-
 tus Oeneus, ut cum vetustate cognosceret mi-
 tescere, Libero Patri accepto a se hospitio ob-
 tulerit, qui Oeneum viticulturam docens, vi-
 num ab Oeneo, oenon, uvam autem Staphylam
 a Staphylo pastore nominaverit. Ludov. Vi-
 ves in L. XIII. Augustin. de Civ. Dei c. 12.
 Ad Bacchum s. Liberum aut Ianum referre o-
 mnia generatim solent. Diodor. L. III. Serv.
 in Virgil. L. VIII. Aeneid. Fuit autem sine
 dubio Bacchus imago Noachi. Huet. demon-
 strat. Evangel. propos. IV. Pingitur liber bis
 natus, & si Vett. idonea est ratio, cur liber bis
 natus dicatur, qui vitis & ante Deucalioneum
 fuerit diluvium & postea iterum effloruerit, ut
 Diodorus refert, merito Noachus bis natus di-
 ci potest, qui & ante diluvium universi orbis
 & pereunte orbe cum familia servatus denuo-
 que natus videtur, Voss. de ortu, & progr. I-
 dolol.

dolol. L. I. 19. 25. Annon quoque Ianus, qui primus in Italiam vites legesque intulisse fertur, Noachum indicat, altis submersa veritate nebulis: quas vel paganorum tumor vel coecus mentis error suggerebat? Saltim non plane fallax videtur Iani nominis derivatio a notione Ebraeorum יין, quae vinum indicat, addita a Latinis in fine vocis flexione, linguae suae convenienti. Proinde Cato de Orig. & Fabius Pictor ita de illo: Primus invenit far & vinum & ob id dictus fuit Priscus Oenotrius. Nec minus Noa a Graecis Οινέτριος dictus. Habes unam sub diversis appellationibus, uti fieri quam maxime apud Graecos solet, delitescentem personam. Consentit Edmundus Dickinsonus in Delph. Phoenicizant. in Diatrib. de Noae in Italiam adventu, nec minus Samuel Bochartus in Phaleg. L. I. c. 1. Quin & quod Aurelius Victor & Macrobius Saturnal. L. I. Saturno tribuit, furculorum ipsum pomorumque educationes, & omnium eiusmodi fertilitium disciplinam docuisse, vini denique usum & vitis cultum, ad Ianum pertinere praeter Hueticum atgute coniiicit I. G. Vossius de Idololatr. Gentil. L. I. 12. & 20. & de arte Grammat. L. I. 11. Ergo Ianus idem, qui Saturnus, Ianus autem non diversus a Noacho, cui renovationem vitium plantandarum orbis debebat. An quoque

quoque ante diluvium propagines vitium & deliciae fuerint uvarum, dubitandum vix existimamus, propterea quod, condito orbe, omnium fructuum genera condita, ut ut homines primaevi victu simplici tenuique contenti vini potu vix usi legantur. Dignum Aegyptiorum amentia commentum est, quando vites ex fuso Gigantum in terram sanguine propullulasse somniant, & in urbe sua Plinthine primum compertas, ob eamque rem in furorem a vino bibentes actos arbitrabantur. Nec frustra furore perciti videntur, quando ob immoderatum vini usum temulenti saepius & amentes, atque ideo philopotae vulgo sunt appellati: Coel. Rhodigin. in Lect. Antiqu. c. 3. Vtracemur de deliriis Tatii, Severianorum & Manichaeorum, de quibus speciatim Augustinus egit, quando non tantum a vini usu prohibere alios cupiebant, sed & ab impuro spiritu originem eius derivandam esse inepte satis & stolide delirabant. Plura sine dubio de his suppeditabit curiosi admodum rerum naturalium scrutatoris Phil. Iacobi Sachsi Ampelographia, quam inspicere nunc nobis non licuit.

(b) Non omnes agros & loca ad recipiendas cum utilitate propagines vitium apta esse in comperto est, qualia autem requirantur, ex Varrone de re rustica C. 25. patet. Vineae, inquit,

inquit, quo in agro ferenda sit, sic observandum. Qui locus optimus vino sit & ostentus soli, aminaeum minusculum, & geminum eage-neum, & helveolum minusculum feri oportere. Qui locus cassior sit, aut nebulosus, ibi aminaeum maius aut murgentinum aut apicium lucanum feri. Ceteras vites & de his misellos maxime in orane genus agri convenire. His iunge Plin. H. N. L. XII. 2. 4. & Columell. L. de Arb. c. 4. Hic vineas triplicis facit generis. Iugata, humi proiecta & deinde tertia, quae est a terra subiecta more arborum in se consistens &c. Sunt nonnullae regiones, in quibus nullae deprehenduntur vineae, uti de Russia & aliis septentrionis regionibus notum, idem de Abyssinia testatur eruditissimus Iobas Ludolphus in praeclaro de Abyssinia opere. Fingere tamen terram quasi & subigere sedula manu & capacem uvis ferendis reddere in Anglia conatus est Hortulanus Regius in horto Regio S. Iacobi Ioannes Rose, singulari tractatu, qui titulum fert, Anglicanae vineae vindicatae, ubi de neglecta vinearum cultura conqueritur, & novum modum annotavit: Conf. Transact. Anglic. An. 1666. 18. Iul. Vineas ob eam rem in Anglia non coli affirmat Celeb. Beermanus, quod Angli putant nunquam ad bonitatem Siceræ suae vinum ibi esse sur-
recturum

recturum, Gallicum autem eodem pretio a se
emi posse, quo vinearum cultura ipsis consti-
tura esset. Hist. Orb. Terr. C. V. Quam vero
peraptus Vngariae ager ad alendas vites, quam-
que copiose cultoris impensas & operam in-
terdum refundat, ex infra dicendis patebit.

§. III.

Multa cultus Latini vestigia in Vn-
garia, quae olim Pannonia erat, multa
infininitima regione Dacia extant. Nec
minori Vngariae cedit laudi, quod ali-
quot procrearit Imperatores, qui Ro-
mani Imperii gloriam & fasces tenuerunt.
Patriae autem suae familiaeque
omnium optime recordatus C. Probus
Augustus, quando magnae felicitatis
in posterum duraturae primus funda-
menta iecit, concessa Pannonibus suis
vitium propagandarum facultate. Qua
ipsa singulari in patriam indulgentia,
insigni prolusit abundantiae gratus civis,
ac laeto auspicio non tantum Vngariae
prospexit bene, sed & praeclari Impe-
ratoris nomen & administrati pruden-
ter imperii gloriam, est adeptus.

(a) Octo

[a] Octo Imperatores AVGVSTOS Vngariae Roma olim debebat: DECIVM, AVRELIANVM, PROBVM, DIOCLETIANVM, IOVIANVM, VALENTINIANVM & fratrem eius VALENTM filiumque GRATIANVM.

(b) C. PROBUS Sirmio erat natus patre, ut ex epitome Sext. Aurel. Victoris c. 37. apparet, agresti hortorum studioso, Dalmatio sanguine, factus Imperator A. V. C. 108. post N. C. 276. Refert ad hunc vinetorum Vngaricorum originem S. Aurel. Victor c. 37. de Caesare ita scribens: Postquem (Florianum) Probum in Illyrico factum accepere, ingenti belli scientia exercitandisque varie militibus, ac duranda iuventute prope Hannibalem alterum. Namque ut ille oleis Africae pleraque per legiones, quarum otium Reipublicae atque doctoribus suspectum rebatur: eodem modo hic Galliam Pannoniasque & Moesorum colles vinetis replevit. Idem ille Victor ex Epitome ita: Vineas Gallos & Pannonios habere permittit. Speciatim ab Aurelio porro narratur, quod Almam montem in Illyrico circa Sirmium militari manu fossam lecta vite conseverit. Eadem fere apud Eutropium & Vopiscum leguntur. Addidit idem, quod Gallis omnibus & Hispanis ac Britannis vites vinumque habere

P

permi-

permiserit c. ro. in vita Probi, atque inprimis idem ille commemorat, ingentes voluptates Romanis dedisse, patriae autem quam maxime fuisse studiosum, ac Sirmium, patrium solum effecundare ac dilatare studuisse, quando ad exsiccandam quandam paludem multa milia posuit, ingentem parans fossam. Quo ipso etiam labore mortem sibi accelerasse perhibetur. Quanto cum post fata amore milites sunt persecuti, ex inscriptione, quam marmor, monumentum ab iisdem extructum, servat, colligitur, est quae talis: HIC PROBUS IMPERATOR, ET VERE PROBUS SITVS EST VICTOR OMNIVM GENTIVM BARBARARVM VICTOR ETIAM TYRANNORVM.

[c] Vitem instituere iuris erat nemini, nisi qui veniam ab Imperatore impetrasset. Mitigavit autem C. Probus Augustus edicti rigorem, ab Domitiano Imperatore promulgati, quando is cum multa in communi rerum usu novaret, interdixit, ne tanto studio homines sub imperio Romano vinetis operam darent. Ita enim de eo Suetonius in vita ipsius c. 7. Ad summam quandam ubertatem vini, frumenti vero inopiam, existimans nimio vinearum studio negligi arva, edixit, ne quis in Italia novellaret, (h. e. novellas vites institueret) utque provinciis vineta lucciderentur, relicta (ubi pluri-

plurimum) dimidia parte: nec exequi rem per-
severavit. Simile quid & de olei vendendi fa-
cultate ac copia invenitur apud Lampridium
in vita Alex Sev. Meminit edicti Domitiani
Philostratus, non tantum in vita Apollonii L.
VII. quem locum laudat Beroaldus, sed uberte-
us in vita Scopeliani Sophistae, quippe qui
nomine totius Asiae legationem ad Imperato-
rem obiit, deprecaturus edicti executionem.
Impetravit autem non tantum impunitatem vi-
neae colendi, sed & necessitatem. Latae legis
causam Philostratus putat seditiones fuisse ac te-
mulentiam. Quare lepido epigrammate ac sar-
casmo sub hirci, vineae arrosoris, imagine Im-
peratorem hoc modo pungebat quidam Poeta:

Κὴν μέφαγης ἐπὶ εἴζαν ὅμως ἔτι καρποφορήσω
ὅσπον ἐπισπείσαι Καίσαρι θυομένῳ.

Latine id notat: Vel si me usque ad radicem
comederis, tamen adhuc fructum proferam,
quantum superfundatur Caesari immolato. Sve-
ton. c. 15. Forte inopiam ex edicto metuebas
vini, Poetarum, ut putabatur vulgo, equi, quo
in pangendis carminibus uti plerumque solent,
nam ut Niceratus eleganti sane ludit Epigram-
mate:

Ὀῖνός τοι χαρίεντι μέγας πέλει ὕψω
ἔδωρ δὲ πίνων καλὸν ἔ τέχῃς ἔπος.

i.e. Vinum eleganti magnus existit equus Poetae: Aquam bibens non fere bonum producas carmen Coel. Rhodig. L. XXVIII. 35. Singulare autem illud est, quod Politianus ad hunc locum annotavit, arguit nempe, quia veteribus mos, capitibus stantium sub ictu cultroque victimarum vinum infundere, neci Domitianum Caesarem per versiculos libelli a Poeta adornati, destinatum fuisse, ob edictum de vineis excidendis, De Mahumede mendaciorum insignium deliriorumque inepto Conditore notum est. vini usu ac vinearum cultura sub gravissima poena Turcis interdixisse, ne, aut a militia avocarentur, aut imbelles domi, vini potu fierent, aut, quae verior est causa, ut a Communione Christianorum cautius submoverentur. vid. Becman. Hist. orb. terr. c. 10. §. 3. Vvis autem, quas singulari cura conservare ad mediam aetatem, referente Busbequio Epist. I. sciunt, vesci nefas non est Turcis. Quapropter cum edicto novo Solimannus, ne vinum in urbem Constantinopolitanam inveheretur, caveret, Graeci eradicatis vitibus in via, qua eundum Principi erat, animum emollire, edictique rigorem, eludere dolo cupiebant. Adeundus ob eam rem Busbeqv. Epist. IV. Id quidem multorum consensu approbatur, bellicosissimos imprimis populos, ne inepti ad arma tractan-

tractanda redderentur, aut animi permollescerent militum vino corrupti, frui eo noluisse, ita de Svevis Caesar testatur L. IV. de B. G. nec minus de Scythis aliisq; idem invenimus. Carthaginensium morem aliorumq; recenset Coel. Rhodig. Lect. A. XXXVIII. 6. nihil illos admodum in militiam proficiscentibus vini concessisse. Apud Romanos veteres frugalitatis magis studiosos, quam iustitiae lege XII. Tabul. feminis, omnis vini usus, interdictus erat. V. Gravinæ doctissimi Itali Origin. iur. neque ut Polybius scribit L. VI. ullo modo potuerunt maritos fallere, quæ biberunt, cum mos ille mane osculandi ea de re sit inventus, & illarum curæ non committeretur cella vinaria. Plura leges apud Athen. Dipnos L. X. Plin. H. N. L. XIV. 13. & P. Carol. in Gell. N. A. c. 23. Sed multo iam fit aliter ubique.

§. IV.

Cum multa sint Vngariae (a) loca, a vitium non tantum ubertate, sed & præstantia vini, quam maxime commendata, ex his tamen præcipua omnium consensu sunt ad Tibiscum & Bodrogum fluvios in comitatu Zem-plényensi, Eminent inter ea Tokainum

(b) oppidum ad duos fluvios, quos modo commemoravimus, celebratum a munimentis, quibus arx, ad confluentes fluvios sita, cincta fuit, ut contra Turcarum excursiones tota vicinia defenderetur. Aspicit Orientem pariter & Septentrionem. In hoc regionis confinio est praeterea Bodrog Keresztur, Szegi, Liszka, Erdö Benye, Toltsva, Horvath, Saros Patak, &c. (c) ubi vineae ab Occidente & Septentrione montibus defenduntur, quas foecundare ut plurimum solet ros, ex fluminibus Bodrogo & Tibisco emergens. Illa autem sinuoso flexu inter sylvas quercinas & planitiem e regione amplissimam procedunt. Versus Occidentem est vulgo sic dictus mons Tokajensis, qui ab oppido nomen habet, in formam tentorii, planitiae cinctus. Meridionale latus Mézes mal seu favus melleus dicitur: ab Occidente est oppidum Tarczal una cum agris & pratis amplissimis, itidemque in vicinia oppida alia Zombor, Mada, Talya, Szanto, Ond, Szerencs. Tota haec

haec regio (d) orientalis pariter ac meridionalis & occidentalis, uti oculos amoenitate mirifice pascit, ita palato in ambitu septem miliarium nectar fundit egregium iuxta & dulce, quod reliquis omnibus bonitate praeripit palmam, (e)

[a] Dudum Pannonia in hanc laudis possessionem, quam vini bonitas peperit, optimo suo iure venit, & iam Claudianus Poeta suum inde Stilicnem extollit, quod, vindicta contra hostium impetus ea regione, nobilissimi liquoris copia Romam reddiderit felicem. L. II. de Laud. Stilicon. p. 14. edit. Barthian.

-- -- hinc obsidione solutus
*Pannonius potorque Savi, qui clausa tot annis
 Oppida, laxatus ausu iam pandere portis.
 Rursum cote novat nigra rubigine falces,
 Exososque situ cogit splendere ligones
 Agnoscit, & re impresso glebis non cedit aratro.
 Exsecrata inculta dabant quas saecula sylvae
 Restituit terras, & opacum vitibus Istrum
 Conserit & patrium vestigal solvere gaudet
 Immunis qui clade fuit.*

(b) Tokainum claustrum dicitur Froelichio, & recte quidem. In superiori situm est

Vngaria multaque aqua circumdatum, atque i-
 deo crebris obnoxium inundationibus. Ab ho-
 stium insultu subitaneo defenditur maxime a
 Tibisco, piscesco admodum flumine, quod Bo-
 drogum flumen prope moenia iam solo aequa-
 ta a Principe Rackoczio, Tokaini accipit, &
 praecipitantibus postea undis in Danubium flu-
 men circa Albae Graecae viciniam exonera-
 tur. Iam, quando semel in hunc incidimus lo-
 cum, non ingratum putamus fore, docere pau-
 cis, qualis sit regionis situs montisque, qui sua
 fere vini laude omnem implevit orbem. Est
 autem eiusmodi: Ab extremitate Trianguli,
 quem Tibiscus & Bodrog, flumina, alluunt, qui-
 dam oritur mons vergitque ad Tarczal versus,
 ut communis duobus oppidis videatur, ac ten-
 torii similitudinem repraesentare, unde nomen
 innotuit apud incolas Sátor Tokai, Froel. l. all.
 At singulare naturae est beneficium, quod iam
 commemorandum venit & in Monte isto obser-
 vatur. Planities Tokaini Montis superioris est
 spatiosa satis & per elegans, terra feracissima vi-
 tium, laeta, tenax & glareosa, nec falsa nec sul-
 phurea admodum aut macra, Qua cum totus
 usque ad radices tegitur mons, basis autem &
 interiores partes ex mero saxo constant, quod
 vel inde apparet, cum pluviarum copia eas o-
 perit, aut foveae, antra scrobesque parantur.

Com-

Comune hoc cum ipso habent & reliqui montes. Hoc autem singulare, quod ex vertice ipsius versus septentrionem vicini illi regno Poloniae Montes Carpathici in Comitatibus Arvensi, Liptoviensi, Scepusiensi, longe eminentissimi conspici possunt: neque minus in Sarosieni, Zemplényiensi, Vnghwariensi & Marmarosieni siti ab occidente, versus orientem per quinquaginta milliaria fere in longitudinem se porrigentes, versus occasum Gömöriensis, Borsodiensis, Hevesiensi, versus meridiem Szolnokensis, Zabolcsiensis, Bihariensis, orientem versus Vgocensis & Szathmariensis, in quo ipse situs est Zemplényiensi, una cum Tornensi & Abavivariensi octodecim Comitatus iucundo prospectu appareant. Optime vero se conspiciendum præbet regio illa promontorium, quae illud fert vinum, de quo diximus, quippe perpetuis altisque cincta montium iugis iisdemque latissimis, ubi colles deficiunt, clauditur, qui versus septentrionem in longitudinem octodecim milliaria, ab occasu autem versus ortum in latitudinem duo milliaria procurrunt. Locus igitur haud alius felicior Bacco, aut uvis gignendis aptior aut maturescentibus inprimis botris ob temperatum coelum opportunior ullus esse potest. Montes enim, qui a septentrione imminet, colles viribus cons-

fitos contegunt quasi, immunesque & illibatos praestant ab ventis ex gelido septentrionis axe prorumpentibus, frugibus universis, ac vitibus sigillatim perniciem maximam allaturis. Hic situs & amoenitas loci est, cui similis ob vini bonitatem in Vngaria non datur. Hunc in pretio habent incolae, exteri admirantur. Conf. Martinus Zeil. in Itiner. c. 29. & Wolff. Laz. in Topogr. Vngar.

(c) Nominavimus in finitimis partibus regionis & alia loca vitifera, quae nobilem proferunt liquorem, eoque aliis facile antecellunt, ut Ceres & Bacchus quasi certasse videantur, uter in sui tutelam hanc reciperet regionem. Temperies aeris elegans, lenis aequae ac placida, eaque de re vitibus perquam salutaris. Tellus praeterea non amara frugibus, dura & nimium pingvis, sed mitis, mollis & paullo scrupulosa, quae, uti supra ex Columella demonstravimus, aptissima ad felicem vitium propagationem. Porro, uti Vngariae terra metallorum feracissima est, & mineralium copia venarum ubique scatet, sic palmitibus inde vel vitii quicquam, vel virtutis accedere videtur. Vbi sulphuris & vitrioli multitudo e terra prodit & gignitur, vinum non minus eiusdem copia abundare, & a vitriolo insuavem acidumque saporem attrahere consuevit. Illud de Daciae
vino

vino Hahnus in descript. Vngar. refert, ne minus quoque Froelichius, & alii affirmant. Quippe illius regionis vina Tartari & Sulphuris incredibili laborare copia, ac valetudinem vexare vehementer perhibent, aegerrimeque a nobilioribus ac lautae fortunae hominibus adhiberi, propterea, quod debilitatem nervorum inducere, ac corrupto solutoque artuum nexu, maximum corpori damnum afferre periti animadverterunt. Haud alio id fieri modo videmus, ac quo fontium nonnullorum aquae perniciosae corporibus sunt, & magna miseria affligunt, artibus cerebro, dentibus, ori, oculis, ventri, stomacho renibus non leve detrimentum afferentes. Cuiusmodi rei multa legi possunt, ut alia omittamus, apud Saxoniae Plinium G. Agricola, Chemnicensem L. II. de re metallica p. 108. edit Froben. cui tamen eleganter praelusit, illudque omne non tam argutis commentatiunculis quam argumentis usu rerum comprobatis demonstravit Vitruvius de Architectura L. VII. ut nihil dicamus de aliis fontibus, quos recentiorum industria aperuit, sensitque omnino, mirabili sua agendi vi hominum valetudinem latenter invertentes. Quale quid etiam Froelichius de puteo Leutschoviensi narrat. Sed in viam e diverticulo redeundum. Est igitur vinum, Vngariae sibi dissimile

mile pro diversitate soli, quo nascitur, coeli & regionis. Rotundis id verbis Senex quidam fassus est apud Tolleum in Epist. Itiner. V. pag. 165. Ita enim Tolleio hospiti novo Schemnitzium delato in convivio, quo excipiebatur ibidem, respondebat, cum exporrigeret frontem inter pocula & in generosi bonique potus laudes nimis liberaliter iret: Non omne, inquit, quod in Vngaria nascitur, vinum laudabile est. Nam haud procul, imo in proximo oppido est, scil. Karpos designabat, ubi matres filios suos vini comminatione cubitum compellunt. Acidum enim illud inslave & peracre. Hoc sane eo pertinet, ut minime fictum, sed, dum animadvertimus etiam alibi, verum omnino deprehendamus, quod de vino prope Cassoviam nascenti dici ab incolis sua lingua solet: *Vinum de Kassa, ageb az, ki a tövét assa.* h. e. Vinum Cassoviense non dignum cultura est Zeil l. all. Peracidum enim illud & palatominus gratum. Ratio tam diversi naturae beneficii ex parte a nobis iam est indicata, prouti res ipsa concedit. Magis tamen, quae diximus, sagacissimus naturalium rerum interpret Becherus confirmare debet, L. I. sect. IV. 6. p. 246. Phys. Subterr. Tria enim scribit ad vetegabilem mixtionem potissimum requiri ingredientia, primo semen vegetans, deinde subtile ali.

tile aliquod terrae humidum, quod semel diluitur, & quasi embryonem, nempe caulem, format, tertio aquam pluvialem & reliquum terrae succum crudiores, quo planta iam formata est nutrienda. Seminis autem rationem in vitibus quam maxime habendam esse censet, ubi, (sunt Becheri verba) nonnunquam in media vinea parvus & certus est locus, optimum vinum proferens, eodem interim sole, aere & fimo cum ceteris & vicinissimis vitibus gaudens. Cuius diversitas terrae unctuosissimo balsamo attribuenda est. Quod unctuosum humidum (quod alibi saponatae naturae esse demonstravimus) semini in prima missione adhaeret & quo reliqua terra caret. Eo quod infra terram Sulphureae transpirationes ad hunc vel illum locum frequentius dirigantur. Hoc ideo ex Bechero annotare voluimus, ut vegetabilium & mineralium rerum similitudo, nexus & intimior coniunctio eo appareat luculentius, uti in primis ex auro in racemis & botris invento videre licebit. Praeter Becherum haec non ineleganter, quanquam aliquando ridicule, explicavit B. Porta in Phytogen. II. 6.

[d] Sunt & vina, quae in Sempronienſi Comitatu nascuntur, saporis non iniucundi, tum & in Slavonia intra Danubii & Savi flumina in Comitatu Sirmienſi, ubi Zrin notandum est opus

est oppidum ac Salankemenum aliaque. His tamen, quae supra laudavimus, minime comparandus iste proventus, quippe & dulcedine & praestantia saporis ac virium longe ipsis cedere, omnes in Vngaria norunt. Pilsense vinum in Comitatu eiusdem nominis, ubi Buda est sita, inprimis celebrari testatur Brietius Vid. observation. B. hamb. ad notitiam Vngar. Bernegg p. 164. Conf. Istuanf. L. I. & L. VII H. V.

(e) Ceterum hic error notandus nonnullorum, ac si vinum in montibus Tokainis natum soli aulae Imperatoriae cederet, opinantium, quandoquidem plures sunt Domini, ad quos sua quaeque pars horum locorum iure proprio pertinet. Quin imo ita distributae portiones inveniuntur, ut modo Fiscus Regius, modo Nobili Genere orti, modo Cives oppidani, modo Ruricolae suas possideant, vicini inter se passim, iuxta limitum descriptionem, prouti quisque suo gaudet iure, a se determinati. Inde saepe usu venit, ut qui agris colendis intenti quotidie, & sollicita cura coram omnia inspiciunt, meliori vini proventu gaudeant, quam alii, qui alieno tantum labore & mercenario vineis suis curandis operam dant.

§. V.

Non autem sine magno labore & industria

industria vini dulcedo mortalibus venit, (a) sed diligenti cura est opus, qua vites germinant, &, explicatis palmitibus, fructuum ubertatem praestant. (b) Est igitur certo tempore vineis opera danda, & culturae habenda ratio accurata, cum anni tempus postulare videtur. Servant autem vulgo morem hunc culturae in Vngaria. Circa ingruentis violentiam hyemis vites terram versus inclinant, tum asperso fimo, ne algore intereant, defossae conteguntur. Liqueatis imminente Solis calore nivibus, protractae e terra libero relinquuntur aeri, postea, resectis villis, fibris atque sarmentis, nihil proficientibus, ac pastinatione facta sationis & propagationis cura ineunda est. Illa fit, dum in locis vacuis vel vites vel palmites primo vere de vitibus resecti fossis duos circiter pedes altis oblique inseruntur, obruunturq; usque ad verticem, sicuti in propagatis fieri solet: isti per primum statim annum tenellos exilesque palmites emittunt, omni

omni fructu carentes, secundo autem
& tertio anno largiori praegnant.
Propagatio fit per palmitum cum vite
in terram immissionem, factis amplio-
ribus circa vitem scrobiculis, obruun-
tur tum illi in vite ipsa matre haeren-
tes ut ad digiti tamen longitudinem su-
per terram emineat caput. Demersae
sic in imum scrobem gemmae partim
in radices abeunt, partim virgas per
primum annum emittunt fructu suo
minime carentes. Vtrumque nego-
tium propagationis & sationis extra or-
dinem suscipi solet ante solstitium pri-
mo statim vere, & iterum post vinde-
miam, dum vacat & cui placet,
modo sint palmites maturi. Ac ne vi-
tis nova luxuriet nimis, germinibus
demptis supervacuis, fructiferi palmi-
tes palo affixi firmantur, ut foetu
multo in posterum exuberent. Nec
praetereundum, quod a peritis vinito-
ribus in novarum foetu vitium obser-
vant, dulcedine nimirum & praestan-
tia illos botros longe aliis cedere, qui
ab anno.

ab annosis vitibus & veteribus veniunt. Quippe perditis brumali frigore veteribus a novellis solum est expectandum vinum, quod ideo ob teneritudinem & exilitatem Virgarum, succi quoque aquosi abundantiam non adeo forte & praeclarum. Praeterea, ne labor felici destituatur successu, praeter pastinationem crebram & putandi diligentiam necesse est, ut, quando pampinis sarmentisque luxuriant vites, aut ex radice stolones suffraginesque intemperantius prodeunt, supervacua decerpas mature, ob solis radios, florem elicientes facilius ad maturitatem uvae promoventes.

(a) Curam vinitoris rei rusticae descripserunt inprimis Columella Lib. de Arb. c. 5. & Pallad. L. III. passim. Conf. Alex. ab Alexand. L. IV, 7. ubi de contegendis contra frigora & gelu vitibus morem in Germania usitatum descripsit. Idem in Asia quoque fieri refert Curtius L. VII. 3.

(b) Columella trium generum, plantandae vineae facit mentionem: Vnum est, quo virga edita a matre sulco commititur; alterum,

Q

quo

quo ipsa mater prosternitur, atque in plures palos per suas virgas dividitur: tertium quo vitis sciinditur in duas, vel tres partes, si diversis ordinibus adducenda est. Hoc genus tardissime convalescit, quia vitis divisa medullam amittit. Haec Columella. Ceterum celerior pariter ac certior propagatio instituitur per sarmenta, virgarumque in scrobiculos demissionem, quem morem non tantum in Vngaria plerumque observant, sed & Franci in Germania, a quibus Galli acceperunt accuratius multo, uti putat Schuppius in Salomone c. X. Conf. Doctissimi Kirchmaieri Dissertatio de propagandi modo vites apud Francos, ubi ex Fehrio multa excerpfit atque tantum non omnia digessit. Arte, qua aemulari homines non modo naturae vires, sed & corrigere identidem laborant & superare, alia quoque sunt excogitata media arborum propagandarum vitiumque. V. L. Fioravant. Ital. in Compend. secret. nat. L. V. c. 2.

§. VI.

Pertinebant illa, quae iam diximus, ad internam vinetorum culturam, neque autem minus exteriori quoque munimento quasi vites sepiendae sunt ac defendendae, ne, antequam in maturitatem

tatem abeant uvae, aut pecudum impetu aut violentia manus rapacis laedantur. (a) Quare aggeribus cingere vineas moris plerumque in Vngaria est, molibusque e terra factis circumdare, quas augere proxima pro sua altitudine solet fossa. Reliqua vero cura relinquatur custodibus, quorum alii noctu, interdum alii excubias agunt, & ne quid capiat detrimenti uva, sedulo cavent. Hos publica magistratus auctoritas constituit, & speciali sacramenti religione ad fidem diligentemque custodiam mature obstringit.

(a) Singulari lege vinearum laesionem prohibuit Deus Exod. XXII. & Deut. XXIII. Neque minus laudanda veterum Romanorum hac in re circumspectio, quae apparet ex Leg. XII. Tabb. Praeterea in Saxonia & alibi certae leges a principibus sunt promulgatae, quibus cura non tantum vinearum, sed & poenae violatoribus earundem sunt luculenter indicatae. Et vini corruptoribus certa lege poenam An. 1498. sanxit Maximilianus Imperator, vid. Wagenfeilius Comment de Civitate Norimb.

§. VII.

Restat, ut, quam laeto fructuum proventu vineae cultoris operam soleant refundere, pauca quaedam, pro instituti ratione dicamus. Confectis omnibus diligenter & compositis, botri aestu solis emolliri ac cocti ad maturitatem tendunt. Spe autem uberis vindemiae erecti omnes ferias expectant vindemiales. At aurea aliquando est messis ante vindemiam. Capreoli, acini, botri, racemi aurei identidem pululascunt, imo radices haud raro puro solidoq; auro convolutae inveniuntur ac circumvestitae, ut non vites, quando tam diversi generis emittunt frondes, satas, sed metallum putares. Magnum sane naturae beneficium ac miraculo simile, maius soli. Saepius totti coliculi intorti nobilissimo metallo, ac cincini claviculaeque plane aureae non contemnendi ponderis, botri praeterea aureis granis impraegnati sunt reperti. quae omnia cum ipso vitis foetu, iucundissimo oculorum spectaculo succre-

succreverunt. Ex quo apparet, quam occulta vi & origine aurum vitibus ingenitum una coniunctum sit, dum tam admirabili naturae decreto utrumque concrescit simul & interiori amplexu e terra prorumpens soleat progerminare. Hunc admirabilem iucundumque naturae lusum egregio tractatu interpretatus est aliquo modo Io. Tackius, Ph. & M. D. in Academia Gissensi, de consanguinitate vini auri & sacchari,

Vix persuaderi aliis qui nunquam oculis usurparunt eiusmodi quid, haec singularis cognatio metalli & vitis potest. Contra tamen solem loqueretur, qui negare ausit, cum tot exemplis, tantorumque virorum testimonia proflent. Ei rei indicio sunt filamenta, funiculi-
que aurei a quamplurimis visi, protrahi e terra & conservati cum ipsis botris, claviculis aut radicibus, quae omnia de sua origine intuentes eiusmodi facile convincunt. Collegit multa huius tam admirabilis rei exempla lectuque omnino iucunda praeclarae industriae & eruditionis vir, H. C. Henninius ad Tollii Epist. Itiner. III. quae cum non modo dictis conciliare fidem, sed & insigni lectorem iucunditate afficere

Q 3

cere possunt, attingere paucis, aut excerpere nonnulla operae pretium censuimus fore: Anno 1651. in arce Patak prope Tokainum, assidente cum Principibus ad mensam Archiatro, MATTHAEO HELDIO, Sereniss. Principi RAKOCZIO dono apportabantur botri, acinis, compactis auri atomis mire splendentibus adeo ut folliculi seu membranulae exteriores auro quasi obductae fuerint, quos racemos, de his iudicium rogatus, ipse Heldius manibus tractavit. SACHSIVS L. I. ex ore Heldii. In Vngaria vitem supra auri venam prognatam, cuius truncus non solum totus aureis velut filis fuit, sed & in quibusdam granis seu acinis Auri obryzi granula invenit Io. Ioach. Becherus. Metallurg. L. I. p. 2. Mart. Henr. de Frankenstein Poliater Eperiensis, possedit aliquos botros & acinulos, circa Tokainum inventos, Auri granis impraegnatos, & circumvestitos. Idem ait, Tokaiensi tractu praecipue, ubi generosissima nascuntur vina, videri non raro, aurum ex terra simul, instar funiculi, modo rotundi modo angularis, cum trunco enasci, adeo arcte, ut videatur simul progerminasse, imo, instar convolvuli, bonam trunci partem amplecti, cuius se saepius testem oculatum fuisse affirmat: & hoc ibi maxime accidere, ubi Terra Tokaiensis Alexipharmaca, quae in se auri sulphur

phur copiosum continet, eruitur. Idem narrat Nobili Vngaro, Walpataki nomine, fuisse Vinitorem, qui, dum aliquando lassus a labore in vinea sederet, forte conspexerit ex terra exsurgentem materiam quandam flavam; eandem dum amovere tentavit, viderit, altius humi radices egisse, & solo firmissime adhaerere, donec tandem ligonis ope percussa immobili hac materia, dentem quasi aureum extraheret, quem ubi Aurifabro monstravit, audiverit esse optimum aurum. Locum hunc dum Vinitor probe observavit, eoque redierit, viderit rursus alium auri dentem denuo progerminasse. quo rursus vi decusso, iterum postea aliquoties lucrosus hunc fructum repetierit, donec cum Nobili, & tandem cum Principe super iure possidendae vineae lis exoreretur. Item aliquando rustico, dum aratro terram vertit simul aliquot uvas aurei fidei extractas ex terra fuisse; quibus, dum ligna in Urbem Eperientem veheret, iugum bubus hoc funiculo annexere voluerit. Dum autem prope Aurifabri sedes ligna vendicaret, & hic aurum cognosceret exquisita originis, parvo precio a rustico redemptum fuisse facta, sed vana, promissorum specie rusticum plures eius notae funiculos offerre velle. Ioannes Paterfonus Hainius Poliater Eperientis, Eph. N. C. Dec. An. 2. Obs. 113. p.

m. 187. 188. ista narrat per literas Sachfio : Generosus ait Dominus Szemer Laszlo Vice Comes Comitatus Zemlénensis invenerat an. 1670 in vinea sua uvam in qua omnes acini erant aurei: cuticulam uvae attriverat metallum: acini erant per parva foraminula conspicui, eleganti spectaculo: una haec mihi destinata in barbari militis direptione una cum aliis bonis periit. Dn. Leryfelner huius Civitatis iudex etiam talem uvam habuit auriferam. Filum aureum mitto, quod in scaturigine rusticus invenit. Celissimus Dn. Franciscus Redai electus Transylvaniae Princeps dono mihi auri drachmas tres quod dum in fodina fuisset, Buxtyri instar pingve, fuisse dixit; at cum superas evasisset ad auras, statim ad instar auri solidi induruisse: habet vero idem aurum eius rei indicia. Acinum habui, quem a me Illustrissimus Dn. Alexander Lubomirski Palatinus Cracoviensis, accepit, ex uva extractum, quem Aurifer in lapide Lydio ex aminans invenit 22. carattorum. Dn. Petrus Wai, Nobilis Ungarus granum mihi dedit, quod manu sua ex uva exemit. pendens XL. grana optimi auri, sed informe est. Dn. Paulus Göczi promiserat mihi foliolum parvum aureum adnatum Capreolo aureo naturali plane figura. Generosa Domina Szemeriana Paulli Szemerô Coniunx in digito gestabat

gestabat filum aureum, annuli instar contortum, quod ex rapa enatum affirmavit, & particulam mihi dono obtulerat, quam Perillustri Tito Livio Borratini Warsoviam transmisi. Sic rusticus aurifabro nostrati vendidit circulos quinque aureos exacte formatos, in rivuli sabulo prope Bartpham inventos. filum erat satis crassum, pendens aureos XXX. quod aurum ipse manibus meis, praesente Illustrissima Comite Forgatsiana, tetigi. Ita *Paterfonius*. Multa alia, si pagellarum angustia permetteret, adderemus exempla insignis huius proventus, quem tum vidimus ipsi, tum ex aliorum fide dignissimorum hominum audivimus narratione. Retiendum illud hoc loco non est, non solam Ungariam ea gaudere felicitate, sed & Galliam, Hispaniam imo et ipsam Germaniam, ubi & vitium cultura, sigillatim in Silesia & circa Dresdam auri obryzi funiculum vinitoris manu putationem vitis molientis extractum esse, refert ex *Sachsii Ampelographia* Henninius l. all. nec minus Alexander ab Alex. Dier. Genial. L IV. 9. observavit eundem naturae lusum beneficiumque in Moeni Nicrique tractu & in Alsatia dari, ubi candicantia vitis folia pro auro conspersa fuerunt inventa acinique cum auro suaviter coaluerunt. Indoleo nunc sane, quod, dum denuo prodit opella, mihi non liceat

Qs

esse

esse tam felici, ut iterum evolvam CL BAE. LII *Prodromum Histor. Vngar.* Memini enim me legere ibidem non tantum multa exempla eiusmodi miraculae fertilitatis, sed & viva imagine expressa depictaque auri solidi filamenta in oblongum cuneum, ni fallor, crispata. Quorsum iam B. L. ablegamus ubi praeter haec quoque Libro III. de vineis & vino ampliorem inveniet expositionem, quam dare multo diligentius poterat, patriae suae gnarus & coram omnia intuitus accurate.

§ VIII.

Claudimus cum laetitia vindemiali, (a) quae in mensem Octobrem aut Novembrem incidit, eoque vulgo adulto initium habet, & ad quatuor vel quinque hebdomadas extendi solet. Pendens vinum colligitur tum omne, botri tamen, qui acquisiverunt iustiore aeris favore quodam maturitatem, singulari studio separantur. Marcescere enim quasi ac contrahi, diminuto aeris temperamento liquore, videbantur, quo ipso autem futuri potus generositas mirum in modum augetur. Id quod autem vinum cum in dolia diffunditur,
copia

copia quidem largiori non existit, multo tamen praestantius, dulcius & suavius est reliquis, ac si nectaris aliquem potum vel ipsae Gratiae largiri ac valetudini hominis destinare diligentiori cura contendissent. (b)

(a) Vinalia apud Romanos duplicis generis: Alia vinis degustandis duodecimo Kalend. Mart. cum vina pura sunt, quo die Iovi novum vinum libare mos est: Alia, quibus flamen dialis vindemiam auspicatus maturis uvis, vinum legere & vindemiam fieri iubet. Alex. ab Al. D. G. L. VI. 8. Haec dum meditamur, nescimus sane an magno viro Scaligero in notis ad Festum assentiri debeamus, quando vinalia, quasi venerabilia, Veneris in honorem Mense Maio fuisse celebrata scribit. Et cum Venus Asterolin notat, veterum paganorum Asteran s. Ostern derivare Calvori in ritual. P. II. c. 32. contendit. Sed de his alio loco. De laetitia vindemiali, quae ubique locorum, ubi vindemia est, ingens solet esse Vid. C. Rhod. XXVIII. 30. Nunc de cellis & locis ubi reconducuntur vina, aliquid esset dicendum, tum & de conditione Ungarici vini an valetudini conducatur, quod plane Beckius negat, ut & de magnitudine

gnitudine botrorum, & de peste quae incidit saepe & aliis. De usu & emolumento vini Vngarici ut & aliorum *Cel. Hofmanni Medici Hallens.* libellum german. *de valetudine tuenda.* Sed ad portum nobis respiciendum est, tantumq; illud extremo loco velut singulare annotamus. Vt enim nulla tam est perfecta pulcritudo, quae non aliquo labore naevo, nihil tam consummatum quod non ulla indigeat re, sicidem praestantissimo Tokainensi vino usu venire reperimus. Facile quidem omnia alia dulcedine sua superat & bonitate, minus tamen ad longius tempus durabile est. Quin alia, quae in vicinia in locis depressioribus alibiq; nascuntur, ad plures, uti a peritis eius regionis hominibus accepimus, annos durare perhibent.

(b) Hoc ex uvis passis expressum vinum dicitur vulgo (*Ausbruch* oder *trucken beer-Wein,*) & succus qui ex collectis passis libere destillat, & colligitur, dici solet, *Essenz.* reliquum ex vigentibus, si passae non separantur, sed simul cum aliis exprimuntur, praebet vinum excellens & meracius, *Haupt-Wein,* appellatum: Si vero segregantur passae, fit ex meris vigentibus ordinarium & commune, *Ordinarier Wein.* Antequam nostrum obsignamus laborem commodum in manus venit *Tractatus* huic argumento apprime conueniens, denuo ab Generoso Dn. Iul. Bernh. de Nohr Equite Saxonico, doctrina, scriptis & generis antiqui-

antiquitate inclati editus scilicet, *Viticultura Germaniae Oeconomica*, oder haufwirthl. auff Deutschland gerichtete Nachricht vom Weinberg. Auctor libri est Ernestus Abraham von Dohn, Nothfelfer Erbsaß auffm Helffenberg, anno 1626. editi. Correxir & emandavit multa supra laudatus Dn de Mohr, itidemque adiecit in hanc rem non iniucunda nec inutilia, maxime Libro II. depromenda ea duxit ex Augusti Hauptmanni Libro von den Fehlern, so beyhm Weinbau vorgehen, ante octoginta annos divulgato. Habet unaquaeq; telus suos fructus & suam colendi rationem, ita quae hic traduntur, pleraque ad vitium iuxta Rhenum flumen aut in Saxoniciis locis crescentium culturam pertinent. Neque tamen nulla sunt, quae & in Vngariae locis obtinent & observantur.

ΕΠΙΜΕΤΡΑ.

I. Vinum quidam Graecus recte dixit omnium malorum metropolim.

II. Veteres Bacchum bonum vocarunt consiliarium, quod inter bibendum vinum vel optima agitari consilia possent, nec plane a vero id esse apud Plutarchum reperimus Sympos. VII. Problem. 9. 10. In vino enim veritas.

III. For.

III. Formula de meliori nota aliquem commendare sine dubio venit a notis, quas Romani vinis apponebant, significabatur his terra, ubi nata, & annus Consulis, quo collecta erant.

IV. Minus recte vinum doliare opponitur a lictis vino pendenti, sed diffusio.

V. Vinum Theologicum Lutetiae Parisiorum per proverbium dicitur optimum. Vid. Beierlinck Theatr. voc. Vin.

VI. Vvae, quas ante annum a iubis quercuum pendulas nunciabant reperitas sine dubio putatitiae sunt & excrecentiae arborum, quarum diversa genera recenset Malpighius. Simile quid aliquando vulgo persvasum fuisse refert Tenzel. Coll. in A. 1694. p. 770.

VII. Crescunt & decrescunt mineralia instar vegetabilium.

VIII. Prope Bartphensem civitatem lapis mollis, fibrosus & per filamenta quasi concretus, candidus & in igne durabilis invenitur, unde Amianthi s. Asbesti,

besti, qui alioquin Cypri proventus, genus videtur. Confici ex eo Seren. Princeps Rakoczi papyrum non sine magna utilitate curavit, quae ignis vim superat. Restat ut Io. Ciampini viae insisterent artifices, quam in libro *de Basilicis & Musivis opp.* monstravit de lapide Amiantho eiusque filandi modo, forte lintea & mappae veterum more ex eo conficerentur. Olim ille lapis alumen plumeum dictus, quia aluminis scissili est simillimus vid. S. Bochart in Phaleg. C. VI. qui ex Dioscoride multa allegavit, ut & Pancirol. de reb. perdit. & Cel. Vateri Physiol. 7. VIII. Sect. V. Meminit CL. Henninius in not. ad Toll. Ep. Itin. ex Eduardo Brounio & Transact. Anglican cuiusdam Talci faxatilis in Vngaria reperti, forte ad illum respicit lapidem, quandoquidem affine admodum Amiantho talcum est.

S. D. G.

*Haec quae sequuntur, de vineis earumque
cultura, germanico sermone conscripta commen-
taria, nobiscum benevole communicavit Vir doct.
Erind*

Strina & virtute conspicuus, harumque rerum gnarissimus. Dn. Paullus Keler, civis Thorunensis. Non transfundere in aliam volui linguam, veritus, ne mentem scribentis & argumenti naturam satis assequerer aut repraesentarem. Satiùs igitur duxi, integra omnia servari, & a te L. B. legi, ut tanto spaviori recordatione potius illius generosioris plenius descripti animus tuus pasci queat.

Beschreibung des vornehmsten Weingebürges in Ungarn.

Dieses Wein-Gebürg heisset ausser Landes das Tokajer Wein-Gebürg, und der in demselben wachsende Wein der Tokajer Wein; weil Tokai ehedessen eine im letzten Rakoczischen Kriege ruinirte Bestung auff einer Insel, bey welcher Bodrok und die Teiß zusammen stossen, hatte, und jederzeit der Haupt-Platz zwischen Ober-Ungern, Pohlen und Siebenbürgen gewesen ist: Im Lande aber heisset es κατ' ἐξοχήν auff deutsch: Unten das Gebürge, und Gebürger-Wein; auff Ungrißch: Hegyállya und Hegyállyai bor: auff Slovakisch Dool und doolske wino: auff Latein: *Partes submontanae* und *vina submontana*: die andern geringern und in der Nähe von einer

einer Viertel, 12234 höchstens 5 Meilen gelegenen werden jederzeit mit dem Nahmen der Marktflecken, zu welchen sie gehören, benennet.

Es lieget im Niedertheil der Gespannschaft oder *Comitatus Zemplényensis*. so genant vom Flecken oder *Oppido Zemplény* am Fluß *Bodrok*. wo der Adel dieser Gespannschaft *ordinair* seine Landtage und Gerichte heget, daselbst auch ein Ungrischer König N. N. in der Kirchen begraben lieget: dieses Untertheil des *Comitatus* hat gegen Osten und Süden *Comitatum Szabolcsensem* und den Fluß *Tibiscum*: gegen Westen und halb Norden *Comitatum Abaujvariensem* und gegen das übrige Norden das Obere Theil der Gespannschaft.

Unter diesem Weingebürge Ostwärts anfangende lieget der allererste Platz und *terminus a quo inclusive*:

Sátorallya Ujhely ein wegen der Jahrmärkte berühmter Flecken, woselbst eine Reformirte Kirche und Schule, zwey Päbstliche Kirchen, darunter ein Kloster *Pauli I. Eremitae* ein Dreyßigst und eine Mauth, auch viele und meist Ost und Südlich gelegene Weingärten.

Ardó ein Dorff am *Bodrok*, in keiner Consideration als wegen der Fischerey.

Sáros Patak am Fluß *Bodrok* Ostlicher Seite des Flusses ein Dorff, Westlich ein ruinirtes

inirtes Schloß und Bestung, und ein offener Flecken oder Städtchen, hat eine Brücke, in der Bestung ein Jesuiter Collegium, im Städtchen eine Reformirte Kirche und Gymnasium, ziemliche aber meist Ost- und Ost-Südlich gelegene Weingärten und im Berge Királyhegy genannt einen Bruch von Mühlsteinen, die weit und breit im Lande verführet werden.

Petrabó ein Dorff in schlechter Consideration am Fluß Bodrok.

Olaszi, Zadány, Sára, Szilvas Ujfalv. Dörffer am Naarok, mit nicht viel, aber schönen Süd Ostlich gelegenen Weingärten versehen.

Tóltsva, ein wegen vieler Höffe und Ost-Süd- und Westl. gen Süden gelegenen vielen Weingärten sehr considerabler und im Thal situirter Flecken, deme gen Westen im Graben zwischen denen Kúpatka u. Czirroka genannten Weingärten eine Alder vom reichlichen Silber, Erze, hat eine Reformirte Kirch und Schul u. eine Pábst Kirche.

Horváth oberwärts Tóltsva ein Dorff, in der Gränze des Abaujvarer Comitats, meist mit Ungrischen Edelleuten bewohnt und hat viel Weingärten, Süd- und Süd-westlich gelegen.

Komlóska, noch höher gegen Norden, von Rusnaken, wie Aradó, Olaszi, und andere unbe-
wandte

nandte Dörffer mehr, bewohnt, und mit Kirchen ihrer Russischen Religion versehen; diese Russen sind eigentlich die alten *Slavi* oder *Pannonnes*, welche von den Ungern zur Zeit der *Occupation sub Attila* aus dem Felde ins Gebürg und in die Enge getrieben worden sind, wo sie sich erhalten haben u. bis auff den heutigen Tag mehrentheils befinden.

Erds Bénye, ein Flecken zwischen hohen Bergen und vielen Wäldern, darumb auch das Wort Erds so einen Wald bedeutet, bey dem Nahmen des Fleckens stehet, derselbe hat eine Reformirte Kirche und Schule, eine Päbstliche Kirche, verschiedene Adel. Höffe, viel Weingärten Süd- West- und Ostlich gelegen.

Liszka am Bodrok ein Flecken bestehend meist aus Adel. Höffen und Häusern, hat viele Ost- Süd- und Nordlich gelegene Weingärten, eine Reformirte u. eine Päbstl. Kirche.

Szegi ein wüstes, Vifalú ein vor 8. Jahren angelegtes Dorff, beyde am Fluße Bodrok, haben Süd- u. Ostlich gelegene Weingärten

Bodrok Keretzúr. ein Marktflecken, hat den Zusatz des Nahmens vom Fluße Bodrok, an welchem es lieget, zum Unterscheid eines Keretzúr, im Borloder Comitatz am Fluße Sajó gelegen: dieser hier gelegene ist berühmt wegen der Jahrmärkte und vieler Adel. Höffe.

hat eine Reform. Kirche und Schul, und eine Pabst. Kirche gegen Norden, Süd- und Ost- und gegen Süden am Tokajer Berge Nordlich gelegene Weingärte

Tokaj ein inn- und ausserhalb Landes wegen der Jahrmärkte, ehemahligen Bestung u. Haupt- Passes berühmter Marktflecken, am *confluente* der Flüsse *Ti/za* und *Bedr. k* hat eine Reform. Kirche und Schul, zwey Pabstl. Kirchen, bey deren einer auch ein Kloster vor zehn Jahren angeleget, und eine Rußische Kirche, viele Südl. Ostl. u. Nordlich gelegene Weingärte, viel Adel. Höffe, ist von vielen Griechen bewohnt. Hier ist die Haupt- Niederlage des von Marmaros auf der Zeiße abgestoßten Salzes der Cron-Kammer oder *Fisci Regii*, welches von hier nach Rosenberg am Fluß *Wa*ge zur gleichen Niederlage zur Achse und von dar zur Consumption in demselben und benachbahrte *Comitatus* auch biß nach Schlesien und Oesterreich zu Land u. Wasser verführet wird.

Tarczai ein Flecken voll Adel. Höffe, hat eine Reform. Kirche und Schul, eine Pabstl. Kirche und viele und die schönsten West- und Südlich meist an dem so genannten Tokajer Berg gelegene Weingärte.

Zombor, im freyen Felde an Ende der grossen, Takta genannten' gegen Tarczai, dem
Fluß

Fluß Teiß und Lúcz einen Flecken, an dessen Ufer sich erstreckenden fischreichen Moräste, in welche die Teiß sich so auszugießen pfleget, daß man öftters auf 2-3 Ungrische Meilen nichts als Himmel und Wasser sehen kan: Es ist dieser Flecken in den Türkischen und einheimischen Kriegen völlig verwüstet, dessen Einwohner mit ihren Gerechtigkeiten jeko den untern Theil des Fleckens Máda bewohnen, von dar ihre wüsthende Kirche im *prospect* und die zu derselben *jurisdiction* in Norden, Südl. und etwas Westlich an der allgemeinen Landstrasse zwischen Osten und Westen gelegene schöne Weinberge haben.

Máda, ein Flecken im Thal voll Höffe, hat eine Reform. Kirche und Schul, eine Pábstische Kirche, und die allermeisten und schöne Westl. Südl. und Ostlich gelegenen Weingärten in Bergen unter welchen die remarquabelsten sind, die dem Flecken gen Osten gelegene, woselbst ein rundes Thal mit Weinbergen umgeben und mit einem Flúßchen, Acker und Wiesewachs und Obstbäumen versehen ein rechtes Paradies formiret.

Tálya, ein Marcktflecken, zu dessen *jurisdiction* auch das wüste Dorff Rácka gehöret, hat 1. Reform. Kirch und Schul, 1. Pábstl. Kirch, viel Adel. Höffe, nechst Mada die meisten u.

sten und schönen Weingärte in Bergen Süd- und Westlich gelegen: Mitten im Flecken einen Spring-Brunnen, der zur Zeit der Weinlese Tag und Nacht von unzähllichen Menschen geschöpft, nicht ausgeschöpft werden kan, auch niemahlen zufrieret; fast dergleichen Quelle ist eine halbe viertel Meil gen Westen an einen wüsten Schloß

Szancó, der letzte Flecken und von Ujhely Dieses Weingebürges *terminus ad quem*; hat 1. Reform. Kirche und Schule und einige Adel. Höffe, hat nicht so viel aber auch schöne Weingärte auff Bergen, in Süden, Westen und Osten gelegen.

Golop Monck. Ond, drey Dörffer und Szerencz ein Flecken, haben auch zieml. Weingärte, die den Troupp dieser Gattung schließen.

Kér, Fony, Hécz, Boldog, Vizolj, Vilmann, GönczRuzzka, Gönez, Torony, Szölöske, &c haben auch Weinberge, welche aber mit erwehnten nicht in gleiche Consideratiou kommen.

Die *Domini Possessores* und *Incolae* dieser Landschafft sind *Fiscus*, *Principes*, *Comites*, *Barones*, *Nobites*, *Cives*, *Oppidani*, *Coloni*, item Geistliche, als Bischöffe, Schulen, Pfarren, Klöster und Hospitäl, und gleich wie bey dem Ackerbau die Länder einge theilet und durcheinander von allerhand Standes Leuten besizet u. genuzet

genüßet werden; so geschieht auch bey diesen Weingärten, da ist der *fiscus* des Bauren, der Bauer des Edelmanns, der Edelmann eines *Oppidani* u. s. w. sein Nachbahr: Die von denselben besessene Weingärte, sind von ungleicher Größe, von 1-2-5- und mehr Morgen, die größten eine Hube Lands groß und die Nachbarschaft nur mit Gränz-Steinen unterschieden. Einige Weingärte heißen die Freyen, die andern Nicht freye. Ein Freyer heißt, dessen Erblich Eigenthum herrühret *ex donatione vel Regio consensu* wenn der König von Ungarn einem *Nobili ex fisco* geschencckt, oder ein *Nobilis* solchen mit Wissen und Willen des Königs kauft: dergleichen Weingärte kan also niemand Erbeigenthümlich haben als ein Edelmann, welcher desselben wegen von Niemanden als Königlichen und Adlichen Gerichten dependiret und davon Niemanden nichts contribuiret: Indessen werden dergleichen unzählliche Weingärte auch von Leuten die nicht Adliches Standes sind, jedoch nur *iure emphyteutico* oder *hypothecario* besessen und genüßet. Nicht freye Weingärte sind, welche binnen denen Gränzen und auf dem Grunde eines Adl. Eigenthums ein anderer hat als derjenige, dem obverwehntes Adl. Eigenthum zukommet. Wann nun auf solchem Grunde jemand, er

sey *Fiscus, Princeps, Comes, Baro, Nobilis, Civis, Oppidanus, Colonus* seine Weingärten hat, so sind diese alle gleich als *subditi* oder Unterthanen geachtet, und müssen wegen dergleichen Weingärten des Grund Herrn *iurisdiction* bey allen Fällen recognosciren, und zur Zeit der Weinlese *Nonam* d. i. den neunten Theil der Frucht dem *Domino Terrestri* geben, auch zu andern Beschwerden als da sind Einquartirung u. einige Gaben für herrschaftliche und derer Glecken Bediente sich verstehen: dergleichen Gärten sind im ganzen Weingebürge die meisten, weil die Eigenthümer und ihres gleichen Adelstandes *Compassessores* das wenigste bauen.

Betreffend die von Natur diesem Weingebürge angewiesene *Situation* u. des Erdreichs Beschaffenheit, so hat dieses Gebürge gegen Osten, Süden und Westen vor sich eine fast unendliche Fläche und Ebene, in welcher Ostwärts die zwey merckwürdigen Fisch- u. Schiffreichen Ströme biß an Tokaj als ihren | Zusammentfluß herabfließen und biß dahin an u. zwischen ihren Ufern viel und lauter Eichene Waldung und Moräste haben: Im Süden ist die Zeiß allein, an welcher die oberwehnte Moräste, *Takra* genannt, sich befinden; Im Westen ist das weite Feld *Harangodo* genannt: die Weinberge sind mehrentheils an der Berge Südo

ge Süd - West - und Westlichen Theile, angelegt, welche den besten Wein geben; Es sind auch viele an denen Nordlichen Theilen, allein diese Weine pflegen die schlechtesten zu seyn, daher die Pohlen als die. raisonnabelsten Consumenten im Scherze die Weine pflegen zu unterscheiden daß sie theils von unhöflichen, theils von höflichen Arbeitern erzogen werden, jene kehren in der Arbeit denen Pohlen den Rücken, diese das Gesicht zu, weil die Weine von der Nordseit allemahl ungleich schlechter fallen, als die auf den andern übrigen Seiten wachsen.

Und diese Censur muß der Tokajer Berg am allermeisten leiden, weil er von allen andern ganz separiret und der Freyheit der übeln und schädlichen Bitterungen, als da sind, Sturm, Hagel und Plagregen, wegen des entferneten Schutzes am allermeisten exponiret ist; die andern Berge sind dagegen mehr gesichert, weil sie in den Höhen mit Waldung und gegen Norden immer mehrern Höhen u. Waldungen bedeckt, massen sich dasselbe Gebürg von Weingärten an bis nach Pohlen u. immer je weiter je breiter erstrecket. Ubrigens ist unter denen Weinbergen der Tokajer Berg der allerhöchste, von dessen Spitze man nicht allein die sämtlichen benannte Flecken und Dörffer, sondern auch die Polnischen, Schlesi-

schen und Mährischen Gränzen am Carpatischen Gebürge zu dergestalt sehen kan, als wenn es den Himmel unterstützete, welcher *prospect* eine Ferne von 20-30 Ungrische Meilen ausmachet. Auf der Spitze dieses Tokajer Berges ist zur Zeit der Weinlese vor diesem ehe u. nachdem die Türcken Temesvár und Erlau (*lat. Agria*) bewältiget, allemahl Wache mit Stücken und Pech-Tonnen gehalten worden, mit welchen denen die Weinlese haltenden Leuten der Anblick der streiffenden Türkischen Partheyen zur Warnung ist kund gemacht worden.

Das Erdreich wo der Wein gebauet wird, ist in denen Höhen felsicht, in der Mitte von felsichten Kies und in der Ebene theils schwarz, theils gelb, theils grau, leimicht und sehr fest und klebricht: wo kein Wein gebauet wird, da wächst das allerschönste Gras, daselbst und zwischen Wäldern, die meist aus fruchtbahren Eichen bestehen, wird viel Heu gemacht und in Wäldern viel tausent Schweine auf Eichen gemästet.

Betreffend die Pflanzung und Bau der Weingärten, so wird aus dem Samen nichts erzogen, sondern alles erzielet, dadurch, daß man entweder vom Stock abgeschnittene Reben oder anderwärts ausgegrabene junge Stöcke sezet, oder alte Stöcke, an welchen 3/4 der

der mehr gesunde reife Neben seyn, auf eines jeden eigener Stelle eine Elle tieff mit samt den Ruthen oder Neben sencket, mit wohlbemistem Erdreich bedeket und nur die Spitzen von denen am Stock festen Neben vertheilt hervorragen lasset, und an Pfähle bindet, woraus so viel, als Ruthen waren, im ersten Jahr Fruchttragende Stöcke werden. Zu dieser dreyerley Art der Pflanzung, unter denen die erste das Gehen der abgeschnittenen Neben alleine im Vorjahr, biß *proxime ante solstitium verum*, und die andere zwey so wohl im Vorjahr, als im Herbst nach der Weinlese geschieht, brauchet man fast allein den Mist, und kan denselben nirgends entbehren, als in einem flachen Grunde, wo das Erdreich leimicht und fett ist. Sonsten braucht man denselben auch unter die alten Stöcke alle 4-5 Jahr einmahl in denen Höhen, wo der Grund kiesicht und felsicht ist, mit grossen Nutzen. zu allen obigen gehet so viel auff, daß man ein Fuder Mist zum öfftern weit hohlen und theuer bezahlen muß, ohneracht die Aecker niemahlen gemistet werden dürfen. Den Weinstock an seinem Ort zu conserviren, sonderlich in denen Anhöhen oder Abschuß derer Berge führet ein jeder in seinem Weingarten schlangenweis kleine Graben auf, nachdem hin und dar in Form eines Brunnens geschla-

geschlagene Gruben. oder in Form eines Gewölbes gemachte Keller, welche in den Berg 20 = 30 = 40 El. *horizontal* gehen, die gleich denen festgemauerten halten, und so sind alle Keller auch in denen Flecken und Dörffern zur Verwahrung des Weins beschaffen. Die Gruben, Keller und Graben dienen dazu, daß das Gewässer vom Platz-Liegen die Weinstöcke nicht ausspielen, das Erdreich nicht wegshlemmen und nicht Brüche machen dürffe, sondern durch die Graben vertheilet, geleitet u. in denen Gruben aufgefangen, und das mit dem Wasser abgetriebene fette Erdreich darinne aufgehalten werden könne, welches wenn es vertrucknet, aus denen Gruben und Kellern wieder ausgetragen und die Weinstock-Wurzeln damit bedeckt werden. Auf solchen Bergen unterstützet man das Erdreich mit einer in die quer geführten Mauer von Bruchsteinen ohne Kalk, daß es sich nicht herunter schiebe: Anstatt der Zäune führet man an den Enden gegen das Feld, Wiesen und Acker, von Erd aufgeworfene und mit Neben belegte Brustwehren, daß besonders das Vieh und Huide nicht über können: Gute Wirthe sind endlich dahin bemühet, daß zwischen den Stöcken keinerley Strauch, Bäume, Gras oder irgend eine fremde Wurzel sey, weil dergleichen Dinge dem

Wein

Weinstock entweder den gebührenden Saft aus der Erde enziehen, oder überflüssigen Schätzen verursachen oder auch eine Gelegenheit sind für Mäuse und Vögel sich zu bergen und zu hegen, welche der Frucht einen unbeschreiblichen Schaden thun: Dieses sind die außerordentlichen und an die Zeit nicht so sehr gebundene, wiewohl unumgängliche und kostbare Umstände, welche zur Pflanzung und theils zur Beorberung der Weingärten gehören.

Die ordinaire Beorberung begreiffet in sich entweder die Pflægung des Erdreichs oder des Stocks und Verwahrung der Frucht, und passiret folgender Gestalt: So bald nach dem Winter das Erdreich aufgehet *ultimis Februarii* und *primis Martii diebus* werden die Weinstöcke aufgedecket, beschnitten und die Ruthen besonders zusammen gelesen und entweder verbrandt oder zu Zäunen gegen das Feld wie zu Brustwehren angewendet, und heisset auf Ungrißch: *Nyitás metzés, vényike hányás*, darauf folget nach *Gregorii circa æquinoctium verum* die erste Hau geannnt *első kapa*, da ein jeder guter und vermögender Wirth den ganzen Weingarten mit hauen tieff durchreissen und gleichsam durchpflügen läffet, so wohl zwischen den Stöcken als auch auff Plätzen, wo keine Stöcke sind, zu dem Ende, daß der frembde Strauch

Strauch u. Graß. Wurzeln samt denen Maul-
 Würffern und Mäuse-Löchern verderbet und
 das Erdreich locker gemacht werde. Wenn
 der Stock ausgeschlagen und die Neben Mañs-
 hoch angewachsen sind, werden an einem jeden
 Stock Pfähle angeschlagen und an dieselben
 die Neben mit feinem Schilff-Graß angebun-
 den, dieses pflegt zu geschehen um Pfingsten u.
 heisset Karozás. Nach Pfingsten werden die
 Weingärten so wie beym erste mahl wiederum
 durch und durch gehauen, welche Arbeit biß an
 Johannis dauret und heisset Forgarás. An-
 fangs July nachdem die Neben schon in ihre
 Länge gewachsen sind, werden dieselben zum
 andernmahl, das ist, zurecht gebunden und ü-
 ber Mannshöhe angewachsen abgebrochen, die-
 se Arbeit heisset gazgarás. Um Jacobi und also
 kurz vorher, ehe die Frucht anfängt zu reiffen,
 hauen man die Weingärten durch und durch zum
 drittenmahl, und dieses heißt harmadlás und
 ist die letzte Arbeit vor der Weilese. Weil
 die Frucht nunmehr beginnet reiff und denen
 vernünftigen sowohl als unvernünftigen Be-
 schädigern unterworffen zu werden, setzen eines
 jeden Orts Nemter, Wächter, einige, die bey
 Tage, andere die bey Nacht die Weingärten in
 acht nehmen, diese heißen Kerü ök und patro-
 ulliren zu 5-6-8 Mann besamen die Nacht ü-
 ber jene

ber, jene observiren einzelweise bey Tage die Weingärten, in welchen sie nach Bequemlichkeit des *prospects* Hüten, um sich für den Regen zu bergen, vor den Hüten Batterien haben, worauf sie sich umbsehen und mit leimern Kugeln nach denen Raub-Vögeln schleudern: Einem jeden solchen Kerl, Szölö páztor genannt, wird so viel zur Hütte gegeben, als Weingärten er mit der Schleider von der Batterie langen kann von rechts wegen: nimmt er mehr Weingärten an, so muß er Gesellen und Jüngens zur Hülffe nehmen: diese beyde Art Wächter müssen bey hoher Straffe ihre Posten bis nach abgelesener Frucht observiren: Die Weinlese ist nun die Erndtezeit, welche in diesem Weingebürg gemeiniglich nach dem Fest der beyden Apostel *Simonis & Iudae* angehet und vor dem *Andreae* Fest sich endiget. Die abgelesene Frucht wird zerstoßen, getreten und gepresset und der Saft den man Most nennet, wird in ganze oder halbe Fässer nach Belieben gefüllet: so lange dieser Saft nicht in die Gierung kommt, so heißt es Most, und räuschet nicht, man möge trincken so viel man will, so bald er aber gegohren, so heißt er Wein und räuschet. Nach abgelesener Frucht werden die Weinstöcke gegen den Winter besdecket, so daß nur ihre Ruthen zu sehen sind, u. damit wird alles beschloffen,

Die

Die Werkzeuge, die bey dem Weinbau
gebrauchet werden, sind:

Die gemeine Holz: Axt, Feilsze, *Securis*.

Eine Hand: Axt, Balta, *Securicula*.

Schmale Haue, Orto kapa, *Ligo*.

Breite Haue, Lapis kapa, *Marra*.

Zweyzeinhundert Haue, Két agú kapa, *Pastinum*,
Bipalium.

Reilhaue, Csákany.

Reb Sichel, Metzőkés, *Falx vinitoria*.

Ein kleiner und grosser Scheffel, Zojtar.

Eine Butte, Putton, *Oenophorum*.

Eine Bütte oder Küben, Szedő-kád, Szűrő-kád,
Cadus.

Ein Stößel, Tsomoszló.

Korb den Most durchzusieben, Szűrő - kosár,
Colum.

Ein Sieb, Szűrő-Szita, *Qualus*.

Trichter, Lévo item Töltsér, *Infudibulum*.

Eine Presse, Sajró, *Torcular*.

Zuletzt Wasser und Untal.

Die Frucht oder Weintrauben sind nicht
von einerley Art, sondern wohl 50. und meh-
rerley Art, unter welchen die merckwürdigsten
folgende sind: Gohér, die am allerersten reiff
werden, rund, zu allerzeit zu essen gesund und
zur Zeit der Weinlese am allersüßesten; son-
derlich diejenigen, welche man Búdai gohér,
nennet,

nennet und einen delicaten wiewohl nicht starcken Wein geben und an der Coleur grün u. schwarz und etwas länglich sind, leiden am allermeisten von Wespen, Hüttern und Herrschafften: die nechsten wegen des reiffwerdens und gleicher Anfälle sind die Muscateller, aber die delicatesten wegen ihres sonderbahren Muscaten-Geschmacks u. Geruchs, theils gelb, theils schwarz und geben keinen allzudelicaten aber starcken Wein: diese beyde Gattung Weintrauben, ohneracht die ersten reichlich, die andern aber sparsamer sich finden, leidet man am allermeisten ungerne, darum daß sie am allermeisten gespisset werden: nach diesen reiffen alle andere Arten, besonders die Furmind. sind rund, gelb und schwarz, geben die allermeisten Trucken-Beer, delicate und die allerdauerhaftigsten Weine: Fejér Szölö, sind weißlich grün, lauter Safft und exerciren mit purgiren die fremden Gäste, geben aber den meisten und besten Wein: an und in dieser beyden letztern Art Beeren findet sich das Gold, daß entweder die Körner in den Beeren zu Golde werden, oder es sehet sich auswärts am Häutchen dasselbe in Form eines Schweißes: Harslevelö. eine delicate Art, welche delicate Trucken-Beer und von delicatem Geruch und Geschmack Weine giebt, hat runde, grüne und wie mit Sommer-

S

flecken

flecken besprengte Beeren; Királyédes, rund,
 süß, groß und grün von Beeren, giebt schönen
 Wein: Fajtalan, hat schwarze, runde und deli-
 cate Beeren, ist aber der unfruchtbarste Weins-
 stock: Bogár, grünschwarz, Castanienroth,
 länglich, am allergrößten von Trauben und
 Beeren, dienlicher zur Verwahrung u. Speiß
 als zum Wein, heißen auch Ramanyó und ö-
 körzemü szölő, welche erst kurz vor der Weins-
 lese groß werden: Rósa, sind Rosenroth, wach-
 sen reichlich, sind schlecht zum Essen und geben
 schlechten Wein: Gerzet und Porcin, haben
 schwarze Beeren, lassen sich wohl essen, geben
 schwarzen oder dunkelrothen, aber den aller-
 schlechtesten Wein; wo dergleichen Stöcke viele
 sind im Weingarten, dessen Herr müsse ent-
 weder sehr entlegen oder groß oder unverständlich
 oder negligent seyn: Gazdabízottó, eine Art,
 dessen Stock im Vorjahr die Frucht sehr reich-
 lich zeigt, insonderheit in der Blüthe, aber sie
 verschwindet am allermeisten, wenn der Stock
 die Blüthe reiniget: Gadarka, hat viel Beeren
 und dicht beysammen, die aber klein und hart
 sind: Madarka, hat kleine Beeren wie die Co-
 rinthen, grün, delicat und rund, giebt delicates
 aber wenigen Wein: Ketsketerső, hat lange
 Trauben und wie die Ziegen-Warzen läng-
 lichte, rothe, grün und schwarze Beeren, lassen
 sich

sich lang halten und sind besser zum speisen als zum Wein: welcher Gattung Weinstöcke an der Zahl die meisten sind, dieselben geben dem Wein nach der Gährung den Geschmack, Geruch und Coleur: der Geruch ist eigentlich das was im Wein die Wurzel heisset: ob zwar das angezeigte Sortement der Weinstöcke u. Weintrauben vieles zu der Qualität und Würde der Weine be trägt, so würcket doch am allermeisten und überhaupt die den Sommer über und im Herbst passirende Witterung: Kälte und Nässe sind am allerschädlichsten, weil wegen jener die Frucht nicht reiffen kan; von dieser aber faulet sie; eine truckene Hitze ist auch fatal, weil die Beeren vom Ueberfluß der auswärtigen und zuweilen Blättersengenden Hitze und aus dem Erdreich in den Stock kärglicher gegebenen Saft, dicke Schlauben bekommen und der Saft in Beeren nicht zulänglich temperiret werden kan, daher es kommt, daß die Körner auch in den allersüßesten grün bleiben; von solcher Witterung herrührende Weine sind Anfangs ganz süß und halten ihre Delicatesse biß über die Polnischen Gränzen, wenn sie aber einmahl in Pohlen sind, so schicken sie alle ihre Süßigkeit wieder zurück; zu derselben Zeit pflegen die in denen Flächen und in denen Nordlichen Theilen der Berge liegende

S 2

Wein

Weingärte noch die besten zu geben. Ein warmer und zuweilen mit Landregen vermischter Sommer, und truckner und warmer August, September und gleicher mit Nachtfröst sich einstellender October geben die allerdelicatesten Weine. Die Qualität der Weine dependiret auch endlich von der Verfertigung derselben zur Zeit der Weinlese: wenn man denselben aus ganz grünen Weintrauben ausarbeitet, so giebt es ordinairen Tisch-Wein: wenn die grünen Beeren mit denen truckeneu durch einander ausgepreßt werden, so giebt es die so genannte Haupt-Weine, eine Art, die jedermans Gattung, delicat und dauerhaft sind: wenn zwischen denen grünen Beeren die truckene aussortirt werden, pfleget man diese in eine Massa zu zertreten, darauff den besten Most zu gießen und es so zusammen in Rüben gähren zu lassen; wenn die Schlauben und Körner von Truckenbeeren sich auffgeworffen haben, so ist der Truckenbeer-Wein fertig, und wird vermittelst Sieben, daß die Schlauben und Körner ausbleiben, in Fässer und Antal nach belieben, meist aber in Antal gefüllet: wenn aus einer Parthey Truckenbeeren der ganz frey abfließende Saft, wie Honig gesamlet und in Antal gefüllet wird, so heißt dergleichen Wein die Essenz: diese beyde letztern Gattung sind die
 aller.

allerdelicatesten und je länger sie gehalten werden, je besser werden sie und je mehr geben sie ihre Delicatesse und Tugend von sich: nur da leyder in denen nähern Zeiten allzubiel Trückerbeer Wein u. Essenzien gemacht werden, giebt fast keine ordinaire Haupt-Weine, und die Menge derer ordinären Tisch-Weine ist eine allzuveränderliche Gattung, wodurch das ganze Weingebürg in grossen Discredit kommt. Zur Oualität der Weine conferiret auch vieles *infima*, *media* und *summa aeris regio*, um die Berge; in der trockenen Zeit sind die *ex infima* die besten; in der nassen *ex summa*; *ex media* aber allezeit. Die Kälte und Frost greiffet am allerersten die in *infima regione* befindliche Weingärten an.

Wenn irgend eine Frucht in der Welt der Mühsamkeit, Unfällen und Feinden unterworffen ist, so ist es wohl in diesem Gebürge des Weinstocks Frucht. Die Mühsamkeit zeigen die Beschaffenheit des Erdreichs, der Instrumenten, und die Aufsicht bey Tag u. Nacht: Die Unfälle kommen von der Witterung und besonders vom Sturm, Plaz Regen und Hagel, welches Ungewitter dorten gemeiner und stärker ist als anderwärts und auf viel 1000.

Schaden machet: Feinde sind böse Menschen, welche so wohl bey Tag als bey Nacht geschossen werden können, wenn sie sich entweder mit der Flucht oder einiger Renitens und Gegenwehr nicht wollen nehmen oder arretiren lassen: das sind vernünftige: Die unvernünftige Feinde und Beschädiger sind Bären, Wölffe, Füchse, Haasen, Rehen, Hirsche, Dachs, Alster, Krähen, Raben, Droseln, Amseln und sonderlich Sprehen, welche Schwarmweiß als Wölffen die Weingärten anfallen und sind die ärgsten; wenn diese kommen, ist im Weingebürge ein Lärm, als wenn der Feind im Lande wäre und Rencontres vorfielen: wieder das Gevögel bedienen sich die Hüter der Schnarren, Schleider und Geschöß oder Flinten; zuweilen auch der Pfähle, wenn ein Sprehe in der Luft mit der Büchse geschossen oder mit der Schleider gefällt wird, welchem der ganze Schwarm herunter nachschieffet, in meinung, *duci capro ipsi gregis*, da denn das fernere Schiessen nichts hilft, sondern die Bestien müssen mit Pfählen, als in einem Handgemenge auseinander und weggebracht werden.

ORATIO

ORATIO AVSPICALIS
DE CERTAMINE ET PRAEMIIS
POETARVM

QVA CVM

NOMINE MAGNIFICI SENATVS

publicum Professoris Ordinarii munu

V. C. L. IACOBO ZABLERO

in Gymnasio demandaret

P. I.

hab. d. vi. Iun. A. clc lccc xx.

TIT. TIT.

NVnquam putavi fore, ut illae dicendi vices mihi iterum, aut saltem tam subito subeundae essent, non quod Dei voluntati, cui obtemperandum constanter, reluctari temere viderer, sed, quod non adeo florentibus temporibus, praevidente animo minime opus esse iudicarem. Equidem nulla in re magis laetari soleo, quam multa benevolentiae signa circa cohonestandum Gymnasium, observare in iis, quibus curam hanc a Deo immor-

S 4

tali

tali iniunctam esse scio. Latere autem illa in providentia maxime existimo, qua cavetur sedulo, ne res literaria & iuventutis bene instituendae conatus capiant quid detrimenti. Unde quanto feliciorem me in dicendo semper esse cupio, cum video tam propensa voluntate & suffragio publicam sustentari salutem, tanto tamen, nescio unde, timidior sum, cum facta mutatione quodam res nova est molienda. Per me quidem sentio, A. & intelligo satis, nihil tam omni aetate fuisse sanctum, nihil tam firmum & constans in rebus humanis, quod non aliquo tempore in alium abeat statum. Has vero vicissitudines usu venire deprehendimus praecipue integris collegiis, in quibus nihil frequentius est experiri, quam instabilem rerum humanarum sortem & inconstantem similis ubique conditionis. Tamen nihil est periculi pertimescendum in novitate, cum animi, moderantibus fatis, spe fructus laetioris fulciuntur, & quae complecti
animo

animo praefagiente possumus, oculis quoq; quasi praesentia intuemur. Saltem hic quotidie edocemur, non suo ordine semper ire mortaliũ vota, verũ ex adverso incidere aliquid saepe, quod vel spes infringit prorsus, vel alio mentem vocat & solertiam agendi. Quinimo alligati omnes ad hanc conditionem sumus, ut non tantum nos in necessitatem parendi obstringat, sed & interdum dolendi laetandique misceat causas. Tantum vero nunc abest a me, ut sinistrior hodie sim vates, ut potius Divinae voluntatis pariter & Magnifici Senatus interpres, non deteriorem fortunam Gymnasio sed exoptatiorem discentium utilitati fausto auspicio iubeam annunciare. Enim vero ita factum, ut medelam mutationi adhibuerint Patroni salutarem aequae ac commodam, quando ad ordinariam professionem capiendam designatus est praesens, Vir Clarissimus atque Amplissimus Dn. IACOBVS ZABLERVS, antea in Vngaria, patria

S5

tria

tria eius dulcissima, variis muneribus Ecclesiasticis multa cum laude functus, nunc autem per aliquot annos extra ordinem in Gymnasio hoc Thorunensi docendi tuitus partes. Evenit hoc sine dubio Dei adgubernantis nutu, quem si ullo in loco animadvertimus, sane in illa parte, ubi Reipublicae, Ecclesiae ac Scholarum negotia sunt disperienda. Huius igitur, non nostri tantum voti fiducia adductus laeta omnia animis concipimus, nec inani coniectura ominamur fore, ut hi conatus non abhorreant a bonorum omnium expectatione, inprimis autem Scholae huius commodis & incrementis. Ego autem, qui Viro commendare munus a Magnifico Senatu sum iussus, optarem plane, ne nuda iam officii significatione id agerem, sed & cum omnium vestra, A. O. O. H. iucunda animi voluptate. Verum id quod deest, relinquo valentioribus ingeniis, tantum pace vestra nunc respiciam ad festivam Poetarum nationem. Non
recen-

recensebo, pompam eorum & magnificentiam, quae in illis sapius certe exigua aut prorsus nulla, sed tantum, quae inierint *certamina docta, ac quibus subinde sint praemia ab honestis & magnis viris cobonestati.* Comprobabitis spero haec omnia, A, vestro suffragio & benevolentia, si non ob sermonis elegantiam, quae nulla hic est, tamen ob praestantiam ingeniorum, de quibus mentio fieri debet, ut hoc ipso ostendatis, certamina pariter ac praemia eorum vestro quoque aequissimo testimonio & applausu confirmari. Quem admodum non raro deprehendimus virtutem emarcuisse otio aut sine aduersario, ita e contrario provocari honesto certamine vires tum ingenii tum corporis, non aliter atque ignis ex attritu ferri & chalybis elici solet, sapientibus dudum est persvasum. Ortum inde habent tot inter antiquos celebratae magna cum multarum nationum gloria exercitationes gymnicae & ludi, ut inspectantibus omnibus ex-
celso

celso animo praediti decertarent, & aemulandi studio impulsī virtutem heroico impetu demonstrarent. Hac ratione olim Graecia multa olim praecleara aluit ingenia, secuti sunt Romani aliique populi recentioris aevi, qui concessa expromendae virtutis occasione, in palaestra effecerunt, ut honesta animi corporisque contentione sese ad quodvis audendum grave facinus suscipiendumque homines praepararent. Iucunda haec vis est, quae artificia & quicquid fere admirabile ac proficuum habetur sensim elicuit usu, ique mortalium accommodavit. Non est res ulla expers certaminis, quod ingredi solent omnes, qui excellere in ea aut insigni eius scientia eminere aut superare alios contendunt. Quo quid subtilius, hoc magis existimatur capax commotionis, tardum vero omne, quod sua mole indecorum & informe, nec levi attollitur agitatione. Sic lacerat haud raro nec parum animos generosos crudelis aemulatio, ut, pronunciant

ciante Plinio, emori per sapientiam multi videantur. Adeo quod aliis medicina, venenum aliis est, naufragium, ruina & perniciēs. Quod virtuti laudem, decus ingenio, animo robur & sapientiam afferre debet, incautis saepe parum honestam & deplorandam accelerat mortem. Quorsum pertinet illa frequens, quae eruditos impune & cum voluptate quadam flagellat, studiis incumbendi intemperantia immoderata & valetudini inimica, de qua publica dissertatione prae aliis eleganter conqueritur Morhoffius, in exhaustae eruditionis apex. Vsque adeo enim nonnullos immodicae diligentiae pertinaciter deditos deprehendimus, ut frangi ac plane atteri corporis vires velint, quam contineri intra modestae ac mediocris doctrinae fines, aut desistere ab aucupio intemperatissimo nominis illustrandi & vanae laudis. Dolenda sane eorum vitae conditio, quorum animos utraque haec pestis, ambitio & invidia afflavit. Vetat hoc modo age.

do agere Christiana religio, quae omnia in Dei gloriam transfert sine nostro etiam commodo & honore. Praescribit laborandi modum, sapientiae cancellos & tramitem, metitur virium rationem & conatus, ne obsint valetudini & menti, sed ut ubique & longo tempore etiam aliis auxilium feratur. Cum itaque omnia, uti commemoratum est, transeunt in palaestram, non raro etiam poesis, quae cultissima amoenitate sua non tantum delectat, sed & ad certandum suos acuit cultores. Atque id eo licentiosius, quod extra verum subinde sese exerat & quod credit, sibi non credi, & quicquid fingit, innocentis potius ludi rationem habere, quam inverecundi mendacii rem esse. Dimicare sic Poetas videmus ingeniis, fingendi artificio & coloribus, ac vincere etiam alios in eo, quod extra animum non existit, tamen non iniucundas repraesentat umbras. (a) Quod vero Poetae tam celeres sint, ut in decertandi campum descendant, ab melancholico

lancholici temperamenti indole, qua ut plurimum inveniuntur esse, hoc venire sapientes non praeter causam arbitrantur. Multiformes enim & varios effectus in hoc deprehendi humore iam Aristoteles olim dixit. Paullo enim spissior ille, qui cum sanguine miscetur, & per vasa angusta & carne constrictiori coarctata cum impetu transit, celeritate sua etiam animum impellit, igneumque motum imprimit ac phantasiam, imaginum multarum officinam seu fertile alioquin ideis formandis retinendisq; solum abundantius foecundat. Hinc facile fieri putant, ut furoris oestro, quo solent agitari Poetae, perculsi, a mente sua raptantur, & si quam in rem inclinare coeperint, assidue de ea cogitent, volvant in animo revolvantq; multaque pertinacia eidem inhaereant, ac praesentem mentis oculis utcunque dulci studio alant. Hinc ambitio & livor alienae fortunae aut quidquid etiam turbidae cupiditates obicere possunt. (b) Dupli-

plici autem succo nutriri melancholiam traditur vulgo, aut frigido, unde ignavia & somnus, tandemque & illa infelicitas, ut stolidi fatuique eodem graves reddantur, (c) aut arido eoque ut Heracliti est sententia, ali sapientes. Qui perciti sunt puriori spiritu & nobiliores edunt actiones facileque flammam concipiunt ad agendum, ad certandum, ad saltandum, canendumque, quod exemplis plurimis non ineleganter demonstrat Plato (d) in dialogo, quem de furore poetico adornavit, neq; minus ibi magnificentius, quam alibi gravi pompa res sublimes prolocutus. Fidem tacere verbis suis tentat exemplo civis Syracusani, qui dum mente alienaretur veluti Protheus varius fursus deorsum conversus, diviniora dicitur carmina cecinisse. Hinc rem levem, volaticam atque sacram Poetam idem ille sapiens Plato solitus est vocare, qui non canere prius possit, quam Deo plenus, & extra se positus & a mente alienatus, Sed descendendum

dendum ad certamen, quod saepius Poetas diximus esse ingressos. Referri autem ad hoc certamen neque bellum, neque medicum, valetudinis causa institutum, neque etiam Athelicum potest, de quibus praeter alios vir eruditae antiquitatis gnarissimus Hieronymus Mercurialis. (e) His alii recentiores addiderunt scholasticum (f) & religiosum. Quid impedit, quo minus illud Poetarum nuncupemus *ingeniosum*, tam enim nihil in campum hic evocatur, quam ingenii vis & alacritas, acumen & celeritas, salibus & rhythmorum venustate repraesentata, qua alter alterum vincere & praecurrere tentat. Neque demum hac ratione congregari consueverunt Vates recenti, ori tempore, sed iam ab illo tempore, quo inceperunt esse hac facultate praediti, certamen inierunt, propterea quod, non male iudicante Galeno, omnes homines ad Musicam & Gymnasticam artem propensos esse videamus. Labet iam, pace vestra A. memoria re-

T

petere

petere nonnulla ex Orchestra veterum Graecorum, hominum cultiori vitae & disciplinae omnino deditorum. Inter hos autem, teste Athenaeo, Poetae saltandi quoque motus & gestus docuerunt, unde histrionum, Comicorum, Tragicorum aliorumq; nationes. Quid quod in sacris eorum, cum carmina pangerent vates & decantarent canendoq; vaticinarentur, nō a saltu abstinuerunt, quando princeps eorum a praefaliendo Praeful dictus invenitur, ut alia plura ea de re taceamus. In scenica poesi & concertatione saltationū, lyricarum speciatim erant genera tria: Satyricum, Gymnopaedicum, quod & Tragicum, denique tertium Comicum, quod & Cordax dictum. Prima saltatio tumultuosa, velox eaque militaris erat, in qua armis induti iuvenes exercebantur. Affinis Tragicae erat gymnopaedica, in utraque nonnulla gravitas apparebat quadam veneratione digna. Tertia vero erat iocosa, ludicra atque interdum prorsus turpis. In his qui victor extiterat Poeta, donabatur iuvenca, quam

quam & mactabat ipse, uti hirco tragici, tauro epici & dithyrambici donari consueverunt. Praemium hoc non dabat iudex, sed, uti Tzezes gravissimus auctor est, a victo auferebatur, dabaturque victoribus, unde & Lyrici nomen tulerunt tavnophagorum. Non sine voluptate etiam recordamur veterum gryphos poeticos, quorum septem recenset genera Athenaeus, a doctis convivoribus usurpatos. Luserunt & his, eodem teste, histriones, mimi, & in circulis collectorum hominum versati, quorum erat spectaculis & festivis sermonibus populum recreare, pun- gere perversos mores ac salibus vitia magnorum hominum notare. Viguit olim hic mos inter Graecos pariter & Romanos, quippe & hi, aucto imperii splendore, licentiosius se gerebant, veteris obliti simplicitatis, ac funesta subinde virtutum vitiorumque mistura luxum imitabantur alienum. Appa- ruit hoc in variis ludorum generibus & pompis in honorem Deorum, quos

venerabantur, deestando apparatu institutis. Etenim quotannis quinquatria Domitianus Imperator celebravit Minervae sacra, ludosque theatrales & scenicos magno sumptu adornavit, addiditque insuper etiam, quod modestius multo, certamen Oratorum & Poetarum. Afferit Iosephus Scaliger, indefessus eruditae antiquitatis vindex inscriptionem, in qua Domitianus ipse Princeps coronatus contra omnes scenicos appellatur. Qua loquendi formula vir doctus eos notari eleganter observat, qui commissione poematum & artificio canendi versus alios superassent, neque minus, accepto praemio victores palam essent renunciati. Quod adeo simile vero videtur esse, propterea quod apud Svetonium Domitianus certamini huic praesedissee legitur crepidatus, purpura amictus veste germanica, capite gestans coronam auream cum effigie Iovis, Iunonis & Minervae. Martialis, poeta ille satis notus ab ingenioso artificio depingenda
genda

gendae obscenitatis itemque ab acumine ingenii Epigrammatistes, scholae meminit Poetarum, qui locus dicitur aptus confabulationibus, aut in quo ad recitandum, quod erat genus certaminis, congregati olim poetae conveniebant.

Qua ipsa notione indicari solet omne colloquium seu contubernium, ubi conflictus celebrabantur eruditorum, quali modo sunt Rhetores & Advocati disceptatione erudita congressi in schola, unde & Scholastici in codice Theodosiano & alibi sunt dicti, ad exemplum magni Icti graeci, Agathiae, qui & Historicus & Poeta & Scholasticus, quia erat Advocatus, in scriptis veterum appellatur.

(g) Sed obruimur hic cumulo dicendorum, cum iis ex antiquitate repetendis operam impendimus, maxime quae occurrunt de recitatione Poetarum, tum & de Poetarum hymnis in honorem Deorum compositis, quos certatim vicissimque decantabant. Harum in numero deprehenduntur Assamen.

ta Ianualia, Iunonia, Minervia & alia poemata priva. An extemporales illi fuerint hymni, quos decantari a sanctis solitos in communione Corinthiaca diviniore D. Paullus meminit, tanto minus assensum derogamus Grotio hoc affirmanti, quanto magis scimus, quem impetum intulerit menti afflatus divinus, quo etiam concitatos, Simeonem, piūm illum Senecionem, Hannam, Deborah, & antea Moſem ac ſororem eius Miriam aliosque deprehendimus, itidemque ſibi ſimiles ad illud canendi certamen ab iisdem provocatos. Vt nihil dicamus de temporibus Davidis & Salomonis, ubi non iniucundo eiꝰsmodi conatu in templo Hieroſolymitano alternis civibus cantantes decertarunt, (h) De hoc dubitandum, quod a multis creditur, quando antiphoniae, ut vocantur, quae ſunt reciprocantes in coetibus ſacris reſponſiones muſicae, ab angelico certamine muſico derivantur. (i) Illud audiviſſe vulgo dicitur. Ignatius, aevo Apoſtolico
proxi-

proximus Doctor, ob eamque rem simile institutum in Ecclesiam Christianam pie ab ipso introductum, custodito divinae originis argumento. Sed antiquior paullo hic usus videtur & consuetudo, quanquam quidem non eadem forma & ordine, qui demum seculo quinto post natum Christum est introductus. Res tamen quodammodo vetustior, ideo quod Plinius ad Traianum aliquando scripsit, coire Christianos & secum invicem carmen Christo, quasi Deo dicere. Quae notio, invicem non aliud quid indicat, quam, instituto per vices cantandi ordine, certamen inire. Non abesse ab hoc videtur longius Tertullianus, quando, ut quisque potest de proprio ingenio, ita provocare alios ad canendum Deo soleat, in apologia pro Christianis gravissimus est testis. Sunt haec indicia divinae gratiae, quae singularia indulsit dona, etiam ad miracula edenda, quibus hominum mentes ad Christi disciplinam amplectendam permoverentur. Amplificatis

iam Christianae Ecclesiae pomperiis, parciore illa sunt, imo non necessaria, cum simplici veritatis tramite & doctrina incedere iubemur. Nimis igitur large illa veterum miraculorum exempla & insolita signa ab nonnullis trahuntur ad recentiora tempora, inprimis quando nostra aetate ad illam formam poëticae sacrae hymnos & cantus iactitant, coelesti uestro percussae, omnis artis rudes, solo, ut perhibent, impetu extra sese & ordinem facto & ad oracula decantanda excitatae, quales nonnullae feminae & ancillae speciatim Quedlinburgi dicuntur fuisse. k] Sed memores instituti, redimus ad Poetas nostros, ne extra orbitam vagari videamur. Venimus ad nostros Germanos, quorum non minor extitit gloria, atque fuit ingeniorum alacritas impetusque nobilissimus plane fingendi, maxime olim tempore Caroli M. Imperatoris. Idem omnino Imperator & animo & rerum gestarum gloria maximus, Poetas in magno habuit pretio,

pretio, eorundemque certamina, germanico sermone instituta, audivit ipse, & applausu praemiisque eorum excitavit mentes & accendit. Hoc tempore etiam factum, ut Ottfridi opera & cura illae pericopae, ex S. codice decerptae, vulgo Evangelia diebus Dominicis explicari solita, versibus germanicis adornarentur, quale germanicae poeseos insigne monumentum ab Eccardo, viro cimeliis his edendis celebratissimo, haud ita pridem commentario erudito est illustratum. (1) Valuerunt non minus in aula Caroli illa eruditorum & Poetarum praecipue, certamina atque postea, conversis ad bella tantum animis, varii ludi equestres, in iisque certamina fortitudinis, quorum multae exempla eaque fere prima tempore Henrici Aucupis Germania vidit. Maximilianus, qui a feritate Germanos ad cultum meliorem revocare studuit & modestius sese gerere, eruditorum magis certamina in aula amavit & direxit. Studuit, omni opera, ne ipse, vinceretur

Ts

a quo;

a quopiam Poeta, cum quibus saepe acuto & ingenioso artificio dicitur congressus, dumq; ambigerent inter se de principatu, vitam ipse suam sub nomine Theurdanck versibus germanicis descripsit. Praetereundum & hoc non est, quod de Herrmanno, Landgravio Thuringiae, ante tempora Maximiliani relatum legimus, cuius in aula plurimi extitisse Poetae dicuntur, decertantes inter se, praeside ipso Landgravio & moderatore, quod certamen seu bellum vulgo dictum fuit Waldenburgicum. (m) Celebrantur in horum numero fuisse, Henricus de Afterding, Wolframus Eschenbacensis, & Klings~~Ob~~ qui nuptias filio, cum regis Vngariae filia, recens modo nata, fausto omine praedixit, nec eventus fetellit. Vix ullum superest illustrius documentum certaminis poetici & quidem publici, quam quod in Phanascorum Germanicorum societatibus apparet. Convenire enim hi, ubi degunt, quodam die inprimis vero Sabbathi dicuntur, eo
confi-

consilio, ut sacris hymnis & extemporaliquadam exercitatione vim ingenii ostendant. Vni omnium extraneorum, uti ipse testatur, licuit esse tam felici, ut in eorum hominum ritus, artificii mysteria & arcanas consuetudinis leges potuerit penetrare. Erat is vir summus & harum rerum peritissimus censor & iudex Wagenseilius, qui, ne spe illa excideret aliorum more, multa fide se contestatum esse ait, omnia illa se, extra invidiam & convitiandi libidinem aut opprobria, quae ab aliis semper metuere solebant, plenius indagare. Cantat, ipso Wagenseilio teste, Phonaescus in coetu, sella peculiari eius rei causa occupata: observant, vetant, notant, moderanturque initium, rationem modulandi & finem perititores & praesides, tandemque victori seu optimo inter modulantes artifices, sua sententia assignant ad tempus praemium, quod est catena argentea, multis hinc & inde dependentibus nummis condecorata & gravis. (n) Plura, quorum recorda-

cordatio multam animo affert iucunditatem, hic essent afferenda, imo larga etiam dicendorum series de iis, qui privato saepe certamine inter inter convivandum coierunt. Superfunt enim festiva eiusmodi iucundorū colloquiorum specimina, Philippi Melancthonis & Strigelii: Eobani Hessi: Reginae Elisabethae & Buchanani: Taubmanni, Titii & Pastorii; Leonis X. summi Pontificis & Archipoetae, qui erat Camillus Quernus, Italus: Opitii in aula Ducis Lignicensis aliorumq;. (o) Sed iam descendendum ad praemia Poetarum, quibus subinde a magnis viris sunt ornati. Si omni tempore magna fuissent & ampla praemia, iniuriam seculo fecisset Heinsius, quando commentarium edidit de miseria poetarum, itemque Valerianus, Tollius & alii quamplurimi praeter causam cum eruditis de infelicitate poetarum essent conquesti. Tamen non multi extant Roberti Vbaldini, aut Vbaldino similes. Ille enim fortis poetae, Balduccii mi-
sertus

fertus, in panno & inopia vitam degen-
tem ita solatus est, ut pro oblato car-
mine tantum ex arcula auro repleta a-
dimere permiserit, quantum voluntas
& necessitas pateretur. Tasso celebra-
tissimo pangendorum carminum artifi-
ci tantus Evergeta erat optandus, qui
adeo conflictatus cum paupertate dici-
tur, ut aliquando ad selem suam scri-
pserit distichon, quo ad unam noctem
oculos commodaret, propterea quod
non nummi suppetebant ad candelas
redimendas. (p) Non tamen raro quo-
que & amplis & magnificis sunt coho-
nestati praemiis Poetae, interdum eti-
am levioribus, indoctis, uti in alia re
etiam fieri solet, doctoribus longe ac
dignioribus praelatis. Iis, qui re-
solvendis aenigmatibus & gryphis o-
peram dabant, decreta erat corona, lau-
datio, plausus, Lyricis taurus, hircus
tragoedis, eroticis, qui amores & Ve-
neris delicias describebant, myrthea
assignabatur corona, quod myrthus Ve-
neri sacra habetur. Mos quoque erat
thea

theatralis, ut minus feliciter aridaque
modulati avena Poetae auditorum in-
svavi murmure aut sibilo, aliquando e-
tiam saxis exciperentur, quorum exem-
pla recenset Lucianus & Macrobius:
alii venustiori facundiae lepore se com-
mendantes iaculo floris ferti & soluti
honorarentur, unde ritus *Φύλλοβολίας*
seu florum sparsionis traditur ortus.
Hedera & laurus ideo adhiberi solebat
in coronandis poetis, quod hedera Bac-
cho, laurus Apollini sacra, in quorum
tutela quoq; vates fuisse constat. (q) An
ipsi Imperatores & Reges praeter Do-
mitianum, poetis coronam imposue-
rint, haud dixerim temere, in certa-
mine tamen poetico Hesiodum Ho-
mero praetulisse Parmenidem Regem
refert Plutarchus, praemiisque ornasse.
Ex Suertio discimus, Petrarcham Poe-
tam ex Gallia ab Roberto Neapolitano
Rege ad accipiendum laureae decus
fuisse evocatum, Romam tamen prae-
tulisse, ubi triplici corona legitur con-
decoratus, laurea, hederacea, & myr-
thina

thina, (r) Idem, de quo diximus, Petrarcha primus fere extitisse vulgo creditur, cui post depulsam barbariei caliginem & renascentium literarum lumen hic honor est habitus, aut cuius virtus & ingenii alacritas aestimari est coepta. Si non Albertinus Mussatus, Patavinus, qui paullo ante Petrarcham vixit, primus fuit, cui ob carminacandendi peritiam laurus est assignata, uti quidem aliis est visum. Id autem certo affirmari licet, iussu Regum, si non manu eorum, factum esse, ut praemia varii generis itemq; & laureae imponendae sint tributa Poetis. Quaratione id honoris primo inter Germanos Poetae, Conrado Celtae, obtigit, ut lauri decus ab Friderico III. Imperatore eidem decerneretur. Non vacat hic repetere omnia, quae inter eruditos sunt disceptata, unde illi honoris conferendi ritus ortum habeat & transferit ad varias nationes. Ex palaestris Graecorum Romanorumque, quin, mutata forma & argumentis, origo

rigo repeti debeat, dubium non est. Quippe in illorum ludis scenicis iuxta & ad belli usum institutis, iudices praefidesque erant nuncupati, quorum arbitrio victori in certamine sive Oratori sive Poetae, sive alii corona, multa gloriae feliciter adeptae significatione, palam inspectantibus omnibus imponebatur. Dolendum, non superesse amplius librum Svetonii de Lufibus apud Romanos frequentibus, ex quo argumenti ratio melius cognosci posset. Liberaliori animo recentiores Galliae reges Caroli IX. effatum, quod non saginandi, tantum autem alendi essent Poetae, correxerunt, quando in agone poetico apud Tholosatos victori argenteum donū sat magni pretii, teste Petro Fabro datur, itidemque lilium argenteum Lutetiae Parisiorum ex decreto regis Ludovici XIV. ei, qui acumine ingenii & artificio alios superaret in societate, eo consilio certandi instituta. Non ignotum est nobile illud & prorsus regium praemium, centum mil,

tum millibus florenorum aestimatum ab eodem Ludovico, quod tulerat Poeta pro uno disticho, in honorem composito regiae recens extructae Parisiensis. Cardinalis Richlieus, acerrimus ingeniorum iudicandorum Princeps poemation Casparis Barlaei non invenisti Poetae quinque millibus florenorum compensasse fertur. Haud minor felicitas contigit Capellano, propter descriptionem puellae Aureliensis, quod triginta annorum opus fere aureum mille Ioachimicis ab Duce Longovillano pensitatum. Neque minus idem Princeps, quotannis, quot ad viveret Capellanus, totidem solvere magnifice promisit, eamque fidem, quam dederat munificentissime semper explevisse perhibetur. Quinautio Comico, pro uno carmine theatri, Astrate nominato, Ludovicus XIV. aliquot millia solvit florenorum neque omnino parcius statuit praemium Senatus Venetus Sanazario Heinsioque Vatibus, vim ingenii exercentibus olim
aud V in ur-

in urbis Venetae laudibus & gloria carminibus decantanda. (s.) Erat hoc tempus, efflorescentibus litteris, ubi nihil fructuosius, nihil honestius fuit, quam poeticis lusibus indulgere, eorumque beneficio innotescere magnis viris. Patebant cuiuscunque generis literatis aulae, Regis in Gallia Francisci I. & Leonis X. Pontificis M. quorum invidiosis praemiis allectae non cohortes, sed coloniae copiaeque transcribebantur eruditorum. His ditandis exhaustis, Leo X. aerarium dicitur, e contrario Poetae tanta apud eum florebant gratia rerumque abundantia, ut non inepte quispiam Poeta diceret, etiam doctorum mulas laute & opipare exceptas hordeo pretiosis tapetibus effuso gaudere. Tam large rivulis gratiae in poetas, quorum soror & comes plerumq; est penuria, derivatis non potuit exarescere vena, nec tam propitio coelo spiritus elangvescere canendi. Adeo certamen inter summos Principes fuit, ut ipsi bonis artibus

bus imbui desiderarent, quo, aliis liberaliter habitis, gloriam sibi compararent, (t) Marcus Musurus (u) solo poematio, in laudem Platonis elaborato, ipsisque operibus editis praefixo tantum lucratus dicitur apud Leonem X. ut ArchiEpiscopatu Epidaurensi donaretur, Vetat angustia temporis plura cumulare exempla, ex vetustiori aetate, ubi aliquando non vacuas aedes incolebant vates, aut frustra digitos mordebant, aut adulari divitibus oblato poemate cogebantur, sed sponte ob ingenii praestantiam evocabantur amplissimis praemiis ad fingendum sollicitati. Alia nunc his saevis temporibus rerum facies, ubi saepe nil profuturo questu triste melos decantant vates, frustra aliorum fores obsident, ac latrante stomacho indignantem animam agunt. Nec numerus iniri potest, qui ad summam egestatem compulsi, etiam sua infelicitate Homerum, fatorum invidia sunt imitati, ac maerore aut plane infami morte extincti.

U2

incti. Evenisse autem id sua culpa videtur, ut sentirent malignitatem fati, atque ad salutandas Musas inanibus loculis properarent, cum turpi non raro quaestu adulentur vitis ac servili ministerio salutent indignos, tantum ne desit lucellum opimum. (w) Magna tamen imprudentia ac tantum non insania, ut cum neglectu Poetarum omnem literatorum chorum contemnunt. Nulla ipsis vilior videtur esse, quam eruditorum annona. Vti curto asse adulatorem Poetam licitantur, sic non maioris reliquorum literas profitentium operam aestimare solent. Unde multis accidit, ut meliorem estimationem habeant, quam vestem: ampliorem famam, quam domum, plures laudatores, quam nummos, plenos venerationis, vacuos subsidiorum. (x) Interest tamen Reipublicae, ne infrugiferae permittantur Literae, cum tantis commodis inde abundet, ac subtractis bene merentibus praemiis, gloriae & salutis incrementis facile destituitur.

tur. Poenis enim & praemiis constare Rerumpublicarum decus & comoda, Solonem pronunciaſſe legimus relatum. Huius rei & ſententiae memor Magnif. & Ampl. Senatus Thoru-
nenſis iam quoque praemio novo re-
pendere voluit laborem Viri CL. &
doctiſſimi Dn. Iacobi Zableri, & aucto
dignitatis ſtipendiique titulo, ordina-
riae profeſſionis munus ritu ſolenni
eidem conſtituit conferendum.

Quare imperata lubens laetiq; ani-
mo exequor atque, quod felix fauſtūq;
ſit, huic autem Athenaeo omnino ſa-
lutare, Te Clariffime Zablere, publico
nomine & iuſſu Superiorum, Gymna-
ſii Profeſſorem Ordinarium renuncio,
renunciatum conſtituo, ac palam ſalu-
to in nomine Patris, Filii & Spiritus S.
Salve iam Profeſſor, amice, Collega
multo amantiſſime ac coniunctiſſime.
Non eſt, uti per Te ſcis optime, mu-
nus ſcholaeſticum ſine miſtura magnae
amaritudinis, quod ſine dubio per id
tempus es expertus, quoad inter nos

vixisti. Illud tamen, quod valde taedia levat laboris, molestias quasi abstergit, & quod solatium omni tempore affert, hoc esse puto, sine acrimorsu animi, sine rixis, ac sine distractione curarum anxia vivere cum iis, qui iisdem studiis, fortis[necessitudine] una & operarum institutis coniuncti esse debent. Palam & ingenue Tibi meo nomine gratias decerno maximas, pro illa propensissimae voluntatis Tuae significatione, labore mutuo & benevolentia, qua nos in erudienda iuventute conatus non parum adiuvisi, colloquio amico & solatio identidem nos erexisti, reciprocis officiis & amore spem nostram sustentare impense contendisti. Commutata iam quoad dignitatem nonnihil tua persona, non metuius remissionem aut immutatam voluntatem, quin potius confidimus, fore, ut & ipse tecum quam coniunctissimus vivam, ceterique Collegae non minus tuae amicitiae dulcissimo fructu perfruantur.

Parum

Parum enim conveniens esset nostro instituto, qui aliorum animos ad literarum amorem accendimus, hortamur, ad cultum vitae &, quantum in nobis est, exemplo incitamus, ut disiuncti animis, mutuisque deserti officiis excruciamur aut studio adiuvandi. Qualem autem Te nobis promittimus, amicissimum prorsus & conciliatum benevola voluntate, talem etiam Vobis, Juvenes & adolescentes Studiosi, Zablerum vestrum polliceor, non minus vestri cupidissimum, quam conatibus peropportunum. Non enim vos fugit, qua facilitate fuerit in institutendis iuvenibus, qua dexteritate & cura, quam sollicitus quotidie, ut omnes suos conatus, labores, studia, omneque tempus ex vestra tantum utilitate metiatur. Ingratissimi omnium essetis, nisi Numinis indulgentiam, Patronorum curam, industriam Magistrorum & contentionem animi hac in parte grata mente omnino aestimandam censeretis. Quare fas est, ut vos mone-

am quo eam voluntatem, qua superiori fuistis tempore in novum Doctorem, conservetis semper, sed & augeatis enixe & ubique ostendatis maiori cultu, obsequio, diligentia & assiduitate. Quo magis enim putatis ab ipso ornari novis scientiarum incrementis, hoc alacriores vos decet esse, ut non iniucunda societate laborandi studium excitemus. Agitis vitam eo in loco, ubi, quocunque convertitis, oculos, sive ad Patronorum benignitatem & providentiam, sive ad Maecenatum munificentiam, sive ad Magistrorum dexteritatem & doctrinam, undiquaque habetis ad omnis laudis, artium cultioris vitae, virtutumque amplissima incitamenta. Hoc si observaturi estis, letissimi juvenes, nunquam vobis deerit virtutis materia, non errabitis in doctrina, nec spe praemiorum in honesto disciplinarum certamine, aut fructu diligentiae exciditis. At vero in omni illo praeclarissimo negotio non agnoscere vestra beneficia & voluntatem

tem, Patroni Magnifici & nobilissimi, indecorum omnino esset & ab illa reverentia, qua in Vos decet esse, alienum. Accipite igitur, cum aliud nullum superest fortunæ donum, animum gratum & vobis quammaxime devinctum: inite vestrae laudis campum: sustentate optimorum consiliorum conscientia Dei gratiam: Expectate gloriam & perennaturam nominis vestri memoriam in posteritate. Date ad extremum operam, sigillatim Curatores scholæ amplissimi, ut vestro auspicio & providentia hæc ingenuarum artium & pietatis officina, aspirante Numinis gratia ab omni damno custodita incolumis conservetur. Scio, vos ea esse altitudine mentis & bonitate, ut, iam honestissimum certamen ingressi, ea iuvandi contentione & studio concedere velitis nemini, ubi mature possitis prospicere commodis & saluti posteritatis. Non minorem, atque est in dandis beneficiis prudentia, hodiernam interpretor be-

U s

nevo-

nevolentiam, honorifica vestra praesentia publice declaratam. Documentum id esse ducimus consilii & aequioris iudicii, quo estis in literas, atque in pretio aliquo apud vos esse earum cultores. Denique, ne & vos Maecenates reliqui, Hospites & Fauctores O. O. H. nesciatis, quantum debere Vobis nos velimus, aut vestrae benignitati tribuendum censeamus, en, quantum in nobis est, pollicemur enixe & recipimus, eo nos animo fore perpetuo, ut religione observantiae, cultu, officiis, studiis & voluntate obligatos nos esse omni tempore, loco & ratione ostendamus.

Tandem Deus immortalis, cui dediti estis, Vobis omnibus, qui decertatis in hac miseriarum valle, praemia laboris, fidei & constantiae constituat ex gratia, collocetque demum in tuto triumphantibus similes, omnicertamine digne perfunctos.

Tu autem, o aeternae Deus, propitius sis porro laboribus, institutis & studiis

studiis, quae omnia gloriae consecramus, dedicamus. Placuit Tibi, misericordissime Pater, nostram in Tua gratia positam fiduciam, patientiam animi, constantiam non una ratione probare, dubiisque casibus iactatam & vacillantem subinde, concesso clementer robore, praeter opinionem melius confirmare: Speramus igitur & confidimus, fore, ut luculento voluntatis Tuae deprehenso vestigio convicti, omnes, a nostris institutis quodammodo alienatiores, sequantur & capiant, quod rectum, verum ac sanctitati legum tuarum sit conforme. Protege tuo patrocinio Rempublicam eiusque Procures, tuere Ecclesiam & Doctores, conserva Scholam & Magistros docendi, universam denique tove Civitatem, ut fortunae, dignitatis, pietatis, scientiarum & virtutum, tranquillitatis demum & exoptatissimae quietis ubique incrementa appareant & accessiones.

Dixi.

(a) Duo

(a) Duo sunt in poesi, quae iucunditatem afferunt animis & delectationem; *Pedes & Rythmus*. Pedibus numerantur partes iisdemque veluti membris & articulis carmina distinguuntur. Prouti simplex, continuum aut incompositum, aequè gratum non est, atque illud quod per membra repraesentatur, ita multo iucundius videtur, cum mora quaedam determinat orationem, quam ut continuo & perpetuo alveo totum decurrat flumen. Egregie CICERO; *Numerus*, inquit, *in continuatione nullus est; distinctio & aequalium & saepe variorum intervallorum percussio, numerum conficit, quem in cadentibus guttis, quod intervallo distinguuntur, notare possumus, in amni praecipitante non possumus*. Rythmus respicit ad totius systematis proportionem, ut certa ratione Syllabarum numerus ordinetur. De cuius vi & efficacia ISAACVS VOSSIVS peculiari libello disseruit. Comparat rythmicos motus cum motu, tactu, aut pulsu corporis; iniucundi & illi sunt, si inordinati aut intempestivi. *In vestatione*, inquit, *& equitatione id ipsum observare licet; si enim contingat ut inaequales & interrupti sint ipsi motus, ita ut corpus nostrum non possit eosdem numeros imitari & assequi, offendimur & laedimur saepissime*. Placent vero iidem motus, si eiusmodi sint, ut similes & confor-

mes motus in nostris possint excitare corporibus.
His ipsis inveniendis, disponendis belle & pronuntiandis qui plurimum valet, nae victor in certamine poetico habendus est. (Henr. Muhlii Dissert. de Rythmo, ut & Morhoffii lib: de poesi germ.

(b) Doctrina de temperamentis multo iucundissima sed & scitu necessaria, ubi recentiorum sapientum meditationes multo antiquis accuratiores. Scire inde possumus, quid & quot sint genera temperamentorum, sed & cuiuslibet natura, effectus & virtus. Inclinant animum & mores vitae studia, cogitationes, conatus & affectus, proinde ne in errandi campum veniat homo, cursandum sedulo est. Praeter alios Celeb. STAHLII disquisitio de temperamentis instituta est commendanda, neque minus WEISBACHII Argentoratensis Medici praefatio, quam germanico libello *de sanitate tuenda* praefixit. Ceterum ad concipiendam inflammationem, unde excitatio oriatur, naturalis felicitas Poetae requiritur, quae ab melancholico temperamento venit, ut sint Aristotele teste, ingeniosi & furiosi. Illi ad fingendum idonei sunt: hi extra se facile rapiuntur. Vid. IO. GERH. VOSS *de arte poet.* c. 12. MART. du CYGNE *de arte poet.* ANTON, BORREMAN-

MANS. *Var. lect. c. 6, & Lib de Poetis & Prophetis.*

(c) *Neminem bonum Poetam existere posse, sine inflammatione animorum Cicero olim dixit. Ab illo enim calore nascitur impetus, ut animus in aliis locis versari, aliorum personas, mores, dicta & facta imitando exprimere sibi videatur. Hinc poesis maxime in imitatione consistit quam ARISTOTELES vocat humanarum actionum, morum & affectuum expressionem. Facile autem, quod sapientiae insipientis opus est, in miseram conditionem degenerare potest, ut non tam mente abripiantur, quam prorsus deficient melancholico humore turgidi & agitati.*

(d) *Quae de furore poetico & entusiasmo dici possint, veluti commentaria in Platonis Ion, f. 145. seq. & Phaedr. f. 341. edit. Lugd. 1550. esse possunt. quae colligit Petr. Petitus lib. de Sybillis, Bailletus de art poet. Non negandum multos furore olim agitados, ubi daemon phantasiam informavit, alios divino afflatu percussos ac singulari vi coelesti permotos multa cecinisse, alios naturali tantum felicitate ad hanc celeritatem excitatos: Sobrie ea de re disputavit prae caeteris B ZENTGRAVIUS in Diss. de furore Poet. causasque furoris illius explicavit nervose: Neque mi-*

nus singularia exempla collegit MVHLIVS in
 Diff. *de furore Poet.* KIRCHERVS in *Oedipo*
 & NOVAR. *Schediasma* f. Nunquam se illo en-
 thusiasmo incaluisse testatur Renatus Rapinus,
 magn9 sine dubio omnium consensu Poeta in Gallia
 ac proinde Platonis callidum figmentum vo-
 cat, quo illudere Poetis aut levare eorum au-
 ctoritatem voluerit, cum societatem divinam
 desperare deberent. Alio enim tempore elici-
 endos e Republica Vates illum pronunciasse in
 aperto est. Sed quam minima Poetis fuerit a-
 lienior Plato in Ione, cum societatem eorum
 cum Deo propugnat & tuetur, testatur Cae-
 sar SCALIGER l. 1. *de Poet.* In Politicis au-
 tem eius auctoritatem minus valere, cum in
 cerebro tantum extruxit Rempubl. satis e-
 tiam BAILLETVS *de arte poet.* eleganter ex-
 plicat. Plato, quod hic non praetereundum,
 divini furoris quatuor enumerat genera:
 μανικὴν μὲν ἐπίπνοϊαν, vaticinii inspiratio-
 nem Apollini, τελεσιτικὴν mystericalem f. ini-
 tiatorium Dionysio; ποιητικὴν Poeticam Musis,
 ἐρωτικὴν μανίαν amatorium aut furorem Ve-
 neri tribuit. PHAEDR. f. 392. Ceterum ob
 illud commentum, quod Poetae putabantur
 cum Numine habere, Prophetae etiam fue-
 runt vulgo vocati, itemque viri divini, vid-

Stob.

Stob. ferm. I. BORREMANSIVS & NO-
VAR schediasm s. L. III. p. 96. hinc BEG-
MANVS in Diff. de cognominib. Principibus
in eam venit opinionem, ac si BARDI Poe-
tae apud Germanos antiquos iidem essent, qui
hodie sacris operantur ac nomine Wardige s.
Wurdige vocari solent. Sed cum alibi evi-
luit pretium Poetarum, apud Arabes tamen
tanto habentur honore, quanto apud nullam
aliam fere nationem, uti habet HINCKELMAN-
NVS in praef. ad Alcoran. Fuerunt, qui sem-
per fere versus dicerent & loquerentur. V.
MVHLIVS Diff. cit. Eleganter BARLAE.
VS Ep. 144. p. 332. Vocavi, inquit, Poesin
aliquando scabiem, cum perpetuo pruritu con-
iunctam: utut enim saepius in animum indu-
xerim silere posthac pertinaciter, tamen ad
quodvis publicum argumentum prurit mihi
mens, & exilio, non aliter ac ad nucum con-
spectum loco, stare solent Cercopithecii, aut ad
tympani strepitum hinnit bellator sonipes. Ar-
bitror Poetis esse humores serosos & salsos,
quibus excitati scalpe e coguntur non cuticu-
lam, Gallorum more, verum diviniore illas
membranas capitis rationi & sublimioribus
curis destinatas. Fuerunt alii, qui rudes, &
imperiti

imperiti artis Poeticae, vel somno vel morbo
eam facilitatem loquendi versus sunt adepti,
quale, ut alia praeteream exempla, novum &
singulare est in Pl. Rev. & Cl. Viro. DAN.
SCHOENEMANNO Berolinens. Pastore, cuius
fata, praeclaramque & portentosam vim celer-
rimo flumine effundendi versus germanicos in
Praefatione Poematib. Schönemannianis *de Morte*
praefixa, descripsit summe Rev. REINBECKI-
VS Consistor. & Praepositus Colon. Fidem fere
superant, quae narrantur, sed augent admirati-
onem, cum audiuntur cultissimae & extempora-
les meditationes ea linguae celeritate prola-
rae, ut volantis calami antevertant festinatio-
nem. Quarum rerum tanto mihi iucundior
est recordatio, quanto luculentiora probitatis
in expromendo hoc impetu & facundia vidi
documenta. Similia propemodum exempla
quaedam enarrat modo commemoratus Muh-
lius, ut & eorum, qui fortuito consensu eadem
fere dixerunt, itemque qui oracula futurorum
seu vaticinia praeter opinionem recitarunt.
Sunt & alii, in quibus versuum vestigia depre-
headas, cum minus Poetae esse voluerunt Vid.
Diss. IO. IOACH. MOLLERI *de versu in-*
opinato. it. Miscell. Lips. observ. 75. de musica
praexercitamento Ebraeorum, quo ad sapien-
tiam divinam sese praeparabant. SAL. VAN
X TILL

TILL de *Musica*. *Ebr.* **STILLINGFL.** *Orig. sacr.* L. I. c. 1. Tanta cum olim essent in veneratione, hoc facilius, cum Poesi & modulatione abuterentur, superstitio, cuius erant architecti Poetae, populo rudi poterat persuaderi.

CLEMENS ALEXANDR. *Protrept.* p. 3. ed. Col. quando de Poetis dixerat, pergit: ἄνδρες ἀπατηλοὶ προσχημασί μουσικῆς λυμηνάμενοι τὸν βίον ἐντέχνῳ τινὶ γοητεῖα, δαιμονῶντες εἰς διαφοραῖς, ὕβρεις οργιάζοντες πένθη ἐκδειάζοντες τὰς ἀνθρώπους ἐπὶ τὰ εἰδωλα χειραγωγῆσαι πρῶτοι. *Viri deceptores qui praetextu musicae artificiosis praestigiis ad corruptelas daemoniace incitantes, probra orgiis celebrantes, luctus in Deorum cantica traducentes, primi deduxere homines ad idola.*

Damno sic & exitio Poetae Virgilius, Horatius, Iuvenalis & alii fuerunt Grammatico, Vilgando Sec. X. p. C. n. qui hos sibi per quietem visos esse somniabat, ac iussisse ut omnia crederet, quae versibus suis cecinissent.

FLEVRY *Hist. E.* Tom XII. ad Sec. X. Ad di superioribus de furore Poetico possunt **VINCENT.** **GRAVINA** de *art. poet.* C. **BARTH.** *advers.* ad l. 1. de *raptu Proserpinae.* **MOLINAEVS** de *Vate.* C. **PEVCERVS** de *divin. gen.* l. 1. singulare exemplum furoris Poetici videri po-

ri potest in Caraccio, qui de nocte & somno surgens deambulabat. variaque decantare solebat. *Act. Erud. A. 1711. p. 441.*

(e) De arte gymnastica, ubi Cap. V. exercitationes primo ad delectationem quandam institutas esse, tum ad agilitatem corporis in bello necessariam comparandam, postea in honorem Deorum, quibus gratæ reputabantur esse, propositis præmiis in certaminibus, quæ ἄθλα dicuntur, exercitiores ἀθληταί. VOSSIVS de artib. pop. L. III. 3. Quid quod non nudi fuerunt corporis motus in gymnasio, sed Directores certaminis inter ungendum athletas etiam condocere solebant, hortatu & consilio iuvare. Hinc aliptæ iidem, qui magistri Gymnasii, quorum munus erat legem certaminum & exercitationis docere, uti Aristoteles observat. Annon eo respexerit D. Iacobus Ep. c. II. 17. τὸ αὐτὸ κρίσμα διδάσκει ὑμᾶς περὶ πάντων, retento significatu notionis ἀλείφειν docere, hortari, atque ita per metalepsin pro ἀλείπτῃ posita voce κρίσμα, erudite coniicit *Alex. Morus* in not. ad h. l. Haud fuit ulla gens sequentibus temporibus, ubi non in contentionem irent variis modis eximii & animo & corpore valentes homines. Iunxerunt se his etiam Iudæi collapsa
X 2 Reipubl.

Republ. 2. Maccab. IV. 9. 12. 14. An per iocum luserint Iuvenes ab Abnero iuxta Kimchium excitati 2. Sam. II. 14. an decretorium nec simulatum certandi genus fuerit, dubitatur: illud visum est WAGENSEILIO de *Civit. Norimb. Comment.* p. 166. sed crudele esset sane ludendi genus, moribus gentis & legibus non conveniens. Idem fere ludorum scenicorum rationem a gente Iudaica derivare non dubitat, quale quid & hodie in diebus Purim observare solent, unde dictum das *Uhasverus Spiel*. Scholaistici certaminis exempla apud LANSIVM in *Consult.* occurrunt L. II. speciatim de *praerogativae certamine, quod est inter milites & literatos*. Alia apud QVINTILIAN. & SENECA in quaest.

(f) Cum alii vires corporis, Poetae ingenii periclitantur: his exercitiis non ad bellum se praeparabant, sed ut data occasione delectarentur. Nunquam etiam Poetae Rempubl. turbasse leguntur, utut interdum Oratores, saepius bellis asveti & robustiores. Certaminis ludicri specimen Homeri & Hesiodi a recentiori quodam Graeco confictum, ut MORHOFIUS putat, edidit primum HENR. STEPHANVS A. 1573 8. gr. & lat. postmodum DAN. HEINSIVS. Polyh. p. 1007, Plutarchus in *vita Periclis de Graecorum Poetarum certamine*

minc multa commemorat. Philippides Poeta Graecus prae gaudio mortuus, quod in certamine vicisset, apud Gell. Noct. Att. L. III. c. 15. Lacerat omnes ambitio, quae oritur ex philautia, stimulatque pectora. CICERO L. V. *Quaest. Tusc.* In hoc genere nescio, quo pacto magis quam in aliis suum cuique pulcrum est. Adhuc neminem cognovi Poetam, ut mihi fuit cum Aquinio amicitia, qui sibi non optimus videretur. Quo itaque altior opinio & typhus, hoc insolentior cupiditas inflamat & pungit ingenium, gloriae stimulis excitatum, ad alios superandos.

(g) RAMIREZ de Prado in not. ad Martial. p. 350. & de Rhetorum certaminibus p. 291. & 344. Certamen ibi etiam recensetur hibendi ad literas, unde emblematum usus, ibid.

[h] SAL VAN TILL von der Dicht-
Sing- und Spiel-Kunst Sect. IX. ubi de
divina origine & ordine agit Poetarum & lib.
III. Sect. II. Ingenio Politiani, vanitatibus ob-
noxio, proprium est iudicium, quod de Davidis
Psalmis tulit, cum Pindari odas splendidiori or-
natu praestare temere dixit. CHR. CARO-
LOVITZ in *Ep. ad Casp. Peucer.* cum tamen Po-
etae Gentilium omnes prorsus fabularum artifice-
ces, Platone ipso in Phaedone teste, constet fuisse.

(i) Vid. Praef. ad antiquum librum *Mis-
sarum Eccl. Rom.* ex MS^{to}. edit. a IOH. CARI
Presbyt. Theol. ubi multum differitur de ori-
gine antiphonarum, & respons. Quid de com-
muni sententia sit statuendum, expendit prae-
ter alios CALVOERIVS in ritual.

[k] TENZEL. *Monat. Unterredung.*
A. 1691. p. 91. B ZENTGRAF. *Disp. de
lapsu Tertull.* B BUCHER. *Mens. Pietist.* XII.
p. 613. B WERNSDORFF. *Diff. de Illumi-
nat.* Ingentia sunt commenta, quae de ani-
mae vi fatidica & vaticinandi virtute, somniant
ARNOLDVS & BECHERVS, hic speciatim in
sua Psychosophia. ut alia hic praetermittamus.
Quam prudenter Ecclesia sibi cavere debeat, ab
hymnis eiusmodi, vel damnum monere potest,
quod alio tempore cepit, V. Diff CYPRIANI de
propagat haeres per cantil. De eodem argumen-
to etiam adest Diff. B WERNSDORF. de *cau-
telis circa cantil.* De Arii temporibus vid.
GISP. VOETII *Polis Ecl.* L. II. P. I. p. 523.
SERPILIVS in der Censur des Hohensteinisch-
Gesang-Buchs, p. 92.

(1) RIST in der alleredelsten Belusti-
gung in praef. idem in alleredelsten Leben.
D. SCHOTTELIVS in tract. von der deutschen
Sprach-Kunst. MART. OPITII Poem. ed. a.
1695. 8. speciatim in additam. L. IV. von der
deutschen

deutschen Poeterey & Praef. L. IOACH. FELLERI *ad medit. Gerbardi* germanicis versibus editas a TOR. RICHTERO a. 1690. ECCARDI not. ad vitam Hathumodae. p. 42. habetur in libro sub Quaternione monumentorum ed. in fol. a. 1721, ibi ex *Archaeologo Teutone* dissecritur etiam de duplici Poesi Germanica, rhythmica scil. & *Pseudorhythmica*. De Ottfridi Poematib. s. vid. ibid.

[m] ZIEGLERI *Schauplaz* p. 1118.

(n) FELLERI praef. ad *medit. Gerbardi*. MART. OPITII Poemat. l. IV. addit. MORHOF. de lingv. German. p. 7. WAGENSEIL. *Chronic. Norim. in append.* De MSto WOHLFARTHI SPANGENBERGI von der alten deutschen Dichtkunst seu den Meister-sängern. vid. Büchersaal. Tom. II. p. 513. seqq.

[o] STIGELIVS convivio exceptus a P. Melanchtone, cum de secandi anseris potentia certamen esset, ex prompta memoria hexametrum fecit: Diss. MOLLERI de vers. inopin. p. 2.

Vertitur assando nigra rubigine Ganza.

aliis *Ganzas* notionem pro barbara habentibus sequenti pentametro respondet, vocem vindicans:

Miraris ganzam? Plinius autor habet
Aeneas Sylvius, postea Pontifex M. Pii II. nomine notus gratulantium sibi de adepto Pontificatu Poetarum versus ita ultus dicitur:

Pro numeris numeros, a me sperate Poetae
Carminaque est animus reddere, non emere.
promte quis ita tempestive tenacem animum notasse fertur:

Pro numeris numeros tibi si fortuna dedisset,
Non esset capitis tanta corona Tui.

ZEIL *Epist.* XCIV. Tom. I ibi etiam multa de Poetarum varia observavit fortuna, quibus adde OCTAVII FERRARII *de causis pereuntium literarum prolusionem* Tom. I. p. 83. ed. Fabricii & adiectam MARTINI SIMONII *de literis pereuntibus* libello p. 135 & 160.

Leo X Pontif. M. ditandis eruditis ubique intentus princeps ad coenam vocari iussit Camillum Quernum Poetam insignem, qui Archipoetae nomen obrinuerat, sed podagricis doloribus valde vexatum: huic ita super mensam pro more canenti:

Archipoeta facit versus pro mille Poetis
statim pentametro adiecto responder Pontifex ac sale acuto defricuit factum:

Et pro mille aliis Archipoeta bibit.
Quernus institit certamini:

For-

*Porrige quod faciat mibi carmina docta,
falernum.*

Pontifex Virgiliano ultus est cupiditatem:

Hoc etiam enervat debilitatque pedes.

GER. FELTMANN de *Deo Podagra* c. 35. Acerbi quidquam eiusmodi certaminis lege in vita Sixti V. summi Pontificis a GREG. LETI edita, quod cuidam *Matere* dicto accidit.

[p] De Torquato Tasso, qui Octavio Ferrario Italus Virgilius audit vid. GVID. PATINI *Genium*, idem Ferrarius refert de eo l. c. ut perparcum Principum ulcisceretur ingenium, opus suum Aldobrandinis inscripssisse, a quibus destinatos Vati honores mors antevertit.

(q) CASAVBON. ad *Athen. Dipsosoph.* p. 431. SCHOLIASTES *Hesiodi & Aristophanis* docet Apollinis simulacrum fronde lauri redimitum, quod laurus Apollini sacra fuit, atque dum vis divina quaedam ei inesse credebatur, Vates inde lauro decoratos esse refert: hinc Poeta perobscurus Lycophron *δαφνι-Φάγος* appellavit. Bacchum quoque corona laurea destitutum non fuisse, non ignoravit TERTVLLIANVS in lib. de *corona militis*. ibi Bacchum describit & simul laureatas literas nominat, quae ab Imperatoribus, re bene gesta, lauro revinctae mittebantur. Rapsodis olim cere-

tantibus praemium erat constitutum agnus, unde *αἰγώδοι* dicti. Citharoedus Hesiodicus in nuptiis Ptolemaei cum Homérico committebatur, Plutarch in Sympoſ. vid. de rapsodiis ſect. 4. *Hiſt. Critic.* LVDOLPHI KVSTERI.

(r) De Francisco Petrarcho lauru ornatō vid. *Sigm. von Bircken*, im *Oeſterreichiſchen Ehrenſpiegel* p. 3: 8. ubi, ut vulgo creditur, primum inter Germanos refert, corona inſignitum: inter Italos autem Dantem Aligerium p. 261. Sed alia FELLERVS docet in praef. ad *Gerb. medit.* Germanicorum Phonaſcorum aliae ſunt coronae, atque ſunt Poetarum, ab Imperatoribus, Principibus, aliisque donatae. Origo huius ritus omnino a Veterum Agonibus repetenda & Sec. XIV. obtinuiſſe invenitur. Albertinum Muſſatum Paduanum iam a. 1329. lauru ornatum ex SCARDEONII *Monumentis Patavin.* fol. 230. conſtare docet Fellerus l. c. TENZEL colloq. menſtr. a. 1691. p. 949. IAC. THOMASII *Epist. de ritu coronandi Poetas*, & Reſponſ. ad illam THOMAE REINESII de *lauru Poetica*: utraque habetur in *Epist. MARESII* p. 654. & 664.

(s) WAGENSEIL in App. von den *Meiſterſängern* quae annexa *Comm. de uobe Norimb.* Quanti HENR. *Frauenlob* Germanus fuit habitus, demum in exequiis apparuit.

Praes

Praeterquam enim quod Poeta feminarum humeris sit elatus, etiam illae multis cum lacrymis eum sunt prosecutae, tamque large fuderunt vinum, ut templum, quo erat funus delatum, totum inundarit. V. ZACHAR. RIVANDI Fests Chronicon s. Andr. die. Alia exempla Bücher-Saal habet Tom. III. p. 522. & de Capellano p. 487. de Scuderia p. 472. De Barlaei munere vid. BENTHEIM im Holländ. Kirchen und Schulen-Staat, P. II. p. 367. Hodie Comicum illud exercitium s. theatrale, vulgo die Opern, aliquid simile habet certaminis Poetici, inter antiquos usitati. hoc tantum dolendum, inter Christianos saepe hos lusus non ad ingenii vim evocandam adhiberi, sed occasiones esse animos aestu libidinum accendendi. Quantum ludicra dictio noceat VAVASSOR iam expendit peculiari libro, neq; desunt alii, qui piis monitis ab omni petulantia linguae & morum prohibere profanos student.

(t) CAMBDENVS in Britannia p. 673. Mortuo patre eius nomen assumit filius, ne nomen intercidat. Et si quis ex maioribus eo nomine praeliando fuerit insignis, similis ab hoc virtus expectatur. Augent hanc opinionem Poetae, qui antiquorum illorum res gestas literis consignatas habent, & multa
com-

commentitia annectunt, unde Poetis his divitiæ accrescunt. Novæ enim nuptæ & puerperæ se infames existimant, si vestes suas, quas habent, optimas, non huic laudatori donent. Addi illis potest a. 1721. in Gallia præmium opimum, duobus millibus librarum aestimatum, quod a Duce Aurelianensi tum vices regnandi administrante, Poeta de Voltaire tulit, cum Carmine Heroico Henricum IV. magnum laudasset. IO. BAPTISTAE MARINI musa, ut fert inscriptio sepulchralis, reges habuit Maecenates. ELSWICH innot. ad *Simonii lib. cit.* ubi & inscriptio habetur. Neque in Britannia deferuisse priscum amorem in Poetas, recens exemplum ostendit superiori anno, quod in *Relationibus* de rebus eruditis Lipsiæ editis p. 809. invenitur, ubi STEPH. DVKE, naturali poemata pangendi vi præditus, ceterum rusticis negotiis & laboribus alverus, præmio lautissimo præter opinionem est ornatus.

MATVR. SIMONIVS l.c. p. 104. & OCTAV. FERRAR l.c. p. 171. *Transco Augustum & seculum illud literatis aureum, nam auro monumenta vatum pendebantur, cum non herbarum sterilescentium ferta coronasq., laureas & oleaginas, sed auro gemmisq., graves, cordatissimus princi-*

principum largiretur. Ad quam Munificentiam tali casu fortasse magis accensus est. Ipsi a palatio descendenti epigramma porrigere graeculus solebat, idque cum saepe faceret, Augustus aliud epigramma obtulit; & carmen carmine ultus est. At vates legere, mirari, vultu ac voce comprobare, tum demissa in pauperem fundum manu pauculos nummos principi donavit, adiecto: Per tuam fortunam, Auguste, si plus haberem, plus darem. Delectatus ille urbanitate non stulta, centum HS. numerari iussit, id est, bis mille quingentos florenos.

At nunc si quis exteris principibus non epigramma, sed magnum poema, sed vastae molis librum inscribat, & porrigat, aliqui ne aspiciunt quidem, & vel in bibliothecam alendis blattis ablegant, vel ad sellas patroclianas deportari iubent: bonum factum, quod ipsos auctores in pistrinum, aut latrinas non coniiciunt. Quidam humaniores expansa bilariter fronte, atq; ore renidenti laudant, sed laudant tantum: ut ille, qui urbis magistratum adeptus, cum tubicines & aeneatores ad palatii fores diu laetitiae causa cecinissent, & dispensator moneret, ipsis aliquid de morte donandum, sordidus senex demisso per fenestram capite, coepit tumentibus buccis, quasi tuba caneret, perflare, seque par pari reddere adiecit, hoc est, spiritum pro spiritu, sive ut ipse loquebatur, flatum pro flatu,

flatu. Sic & avari proceres pro libris, in quibus tantum verba sunt verba dant, laudes pro laudibus, flatum inferni gutturi pro flatu. Nec mirum: magna pars, quid sibi detur, ignorant. Quare

Frangere miser calamos, meditataque carmina dele,

Qui facis in parva sublimia carmina cella.

Atqui Vespasianus avaritia infamis, reliqua princeps optimus, primus e fisco latinū graecūq; rhetoribus annua centena constituit, id est, bis mille & quingentos florenos. Idem senex parissimus, & ab lotio vectigal exigens, Salcio Basso poetae D. HS. donavit, id est, duodecim millia, & quingentos florenos: quanti nunc literati omnes cum ipsa academia redimantur.

Hanc veterum liberalitatem aliquot secuti principes aemulati sunt, sed numero tot, quot

Thebarum portae, aut divitis ostia Nili.

Laurentius, Cosmusq; Medicei, Leo X. Mattheus Corvinus, Franciscus I. Gallorum rex, & ante omnes Veneta Respublica. Sed eorum, qui eruditos mille modis vexarunt & ad egestatem ac famem compulerunt, iniri numerus non potest. &c.

[u] *Biblioth. Gr. FABRICII Part. II. L. III. c. 3. p. 31.*

(w) *Hoc modo ipsa ars versus pangendi cum Poetis eviluit & propter ipsos, ut iam ludibrio ferme sint, quando adulatione, virulentis*

lencia & satyrica mordacitate aut ruditate & sterili avena medulantes labem arti affricuerunt. Culpas hos mores PHILANDER von Gittwald, P. I. ZEIL. *Ep.* Tom. I. p. 404. GYRALDVS *de Poetis*: Comparari solet Poësis cum femina ad formae infelicitatem paullo propter aetatem declinante, quae meliorem ut plurimum solet mentiri speciem, fucō enim vix caret ars poetica. Ut autem poema aetatem ferat valeatque, Poeta eleganter gallica epistola explicavit ad Peraltum NIC. BOILEAU *Oeuvres* p. 38. Tom. II.

(x) *De necessitate & utilitate praemiorum in Republica peculiare scriptum extat* IACOBI BORNITII I. V. D. Lipsiae 1610. 2vo, quem adire licet. De meritis Philosophorum, Medicorum, Oratorum, Historicorum & Poetarum egit cap. 8. Vere dixit proverbio: Gelehrte und Bienen müssen wohl in acht genommen werden. In solatium Poetarum claudit caput: *Exulent itaque isti, qui impolito, non politico iudicio Poetas e Republ. exulare volunt, cum non minus vitae civili ac historici inserviant.* Quod de Poetis valet, de omnibus, qui literis commoda Reipubl. promovent, est iudicandum. Postulat hoc aequitas pariter & salus publica, ne, qui magnam curam habent, & multo sumptu & labore facultatem iuvandi acquisiverunt, misere

fere inter magnos conatus vivant. Bene SYM-
MACHVS L I Ep LXXIII *specimen* inquit,
florentis Reipubl est, ut disciplinarum Profes-
soribus praemia opulenta pendantur. Quis ar-
tes, quis studia, denique quis virtutem ample-
ctitur ipsam, praemia sitollas? quanquam non
mercedem contritae aetatis florentissimae posci-
mus, quae rependi ne auro quidem potest &
gemmis, sed honorariam facultati huic peti-
mus, quod negari certe sine summa iniquitate
non potest: ita G BUDAEVS L II. de Philo-
logia, qui tractatus habetur in Collect. Creniana
de informat. & education. literaria. p. 154. seqq.
IAC. BRVCKERI *Otiar Vindel. Meletem III.*

Claudimus cum HORATIO L. IV. od. 8.
Si chartae fileant, quod benefeceris,

Mercedem tuleris.

Parum sepulta distat inertia

Celata virtus.

Et OVID:

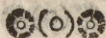
Cura Ducum fuerant olim Regumque Poetae

Praemiaque antiqui magna tulere Dii.

Sancta q, maiestas, & erat venerabile nomen,

Vatibus, & largae saepe dabantur opes.

INDEX

INDEX I.

Argumentorum in hoc Fasciculo contentorum

M. MARTINI BOEHMII.

Dissert. I. *Continuatio prioris Dissertationis,*
qua ostenditur Borusses ad gen. expeditionem
extra fines patriae non teneri P. 1

II. BREVIS INFORMATIO *quod Borussi*
bellica generali expeditione non ligentur. p. 25.

III. DE INDIGENATV *sincera collatio*
iurium & privilegiorum Poloniae & Prussiae res
giae ad sopiendae statuum discordia scripta an-
no 1666. p. 80.

IV. NALDI NALDII Florentini *Epistola de*
laudibus Aug. bibliothecae ad MATTHIAM
CORVINVM Pannoniae Regem. p. 97.

V. PETRI IAENICHII *Dissert. de Meritis*
Matthiae Corvini Pannoniae Regis in rem lite-
ariam. p. 186.

VI. Eiusd. *Dissert. de Vincis Vagariae, R.*
Paullo Kelero Bartph. Vagaro, iam Cive Thor-
cuius annexa est diatriba germanica, de vitife-
ris montibus Tokainensibus. p. 215.

VII. Eiusd. *Oratio de Certaminibus & Prae-*
miis Poetarum.

INDEX II.

Rerum Memorabilium.

A.

Accisa in Prussia primum decreta	8
Solvitur ex coctione cerevisiae	53
Sponte offertur Regi	59 60
Advocati Scholastici vocabantur	293
Albertinus Mussatus Poeta I. laureatus	303
Antiphoniae unde originem habeant?	294
Ardor	257
Asbestum ex lapide.	254
Aurum ex terra & in uvis	246 seq.
Ex rapa	249

B.

Bacchus, imago Noachi	220
bonus consiliarius	253
Balduccii poetae paupertas	300
Bardi poetae in Germ.	320
Barlaei poemation magno praemio dignum	305
Beatrix Regina Hung. docta	101 120 199
Bibliotheca Matthiae R. H.	129. seq.
describitur a Naldo Naldio	305
eius fata	209 212
magnifica	211
Bodrok kerefszúr	259
Bonfinii Ant. libri	204
Botri auro impraegnati	246
Brodnicia obsidione cincta	59
Buden-	

Index

Budensis arx	211
diruta a Turcis	212
C.	
Capellanus magno afficitur dono	305
Capitaneatus quid?	86
tantum conferendus indigenae	87 88
Carolus M. poetas in magno habuit pretio	296
Casimiri privilegium de tuendis Prussis adversus hostes	6
Cassioviense vinum peracidum	236
Cema nuntius regius	42 43
Certamen ingeniosum poetarum	289 327
Christophorus Dux Megapolit. captus	63
Ciceronis libri de Rep. in Lithvania reperti	207
Naldi de illis querela	156
Civitates maiores recusant contributio-	
nem	10 11
solicitant regem ad bellum prosequendum	61
Conarscii fortitudo	63
Conrado Celtae a Frid. III. praemium de-	
cretum	303
Consiliarii rei militaris praecipui in Pol.	63
Constitutiones regni quando prolatae?	24
Contributio R. Casimiro a Prussis decreta	8
Alexandro	9
Sigismundo tantum a nobilitate	10
ab omnibus statibus	11 13
Sigism. Augusto	14
Y 2	
Corona	

Index.

Corona praemium p. etarum	302
Corvini nomen Regis Hung. unde?	188. seq.
Corviniana gens Romae	192
Corvus foecunditatis signum	189
Culmenle ius quam late patebat	30 35
Culmia obstringitur ad servitium belli	28
D.	
Dignitates quid?	86
indigenis tantum competunt	87
quod statuto Petricoviensi firmatum	90
ab aliis regibus	91
Dextrarii quid sint?	2
Docti aemulandi studio decertant	123
Domitianus, eius interdictum contra vinearum	
cultores	226
Quibusdam eam potestatem concedit	226
Coronatur in certamine scenico	292
Dzialynski integritatem privilegiorum Prussiae	
tuetur	56
eius fortitudo	67
- - Ioannis & Pauli heroicae virtutes	68
E	
Elbingensis satrapia sub Crucigeris adstringitur	
ad servitium belli	30
Elzanowski tuetur integritatem iurium Prus-	
siae	57
Enthusiasmus poeticus	318
Epita-	

Index.

Epitaphium Matthiae R. H.	204
Erő Bénye	259

F.

Formula, de meliori nota commendare unde veniat ?	254
Francisci I. munificentia in poetas	306

G.

Galeorus Bibliothecarius Matthiae R. V.	202
Gatti ostentationem compescit Matthias R.	203
Gedanense bellum	15
Gryphi Poetici	291
Gustavus Adolphus invadit Prussiam	16
Eius litterae ad Prussos	71

H.

Hedera praemium poetarum	302
Heinsius accipit donum egregium	309
Henricus Auceps poeta excellens	297
Hermannus Landgravius Thuringiae in deliciis habuit poetas	298
Hirco tragici poetae donabantur	291
Hörváth	258
Hungarorum mores emolliuntur a Mat- thia R.	198

Hymnorum poeticorum varia genera	293

I.

Ianus Noachum indicat	221
idem qui Saturnus	1b.

Y.

Imper

Index.

Imperatores Rom. quos Hungaria tulit	225
indigenatus quid sit?	81
Prussiae variis rationibus comprobatur	92
quomodo cautum sit adversus praeiudicia?	95
Ioannes Casimirus absolvit Prussos ab expeditione generali	20
Ioannes III. privilegia Prussorum conservat	21
Ioannes Hunniades	187
unde nomen Hunniadis?	Ib.
unde Corvini?	188 seq. 191
Ioannes filius Matthiae R. H. liberaliter educatus	102 121 seq. 102
Iuvenca poetis olim donabatur	290
K.	
Karponense vinum peracris	236
Komióka	258
Kuchoriki defendit immunitates Prussiae	56
L.	
Ladislaus veneno extinctus	193
Laurus praemium poetarum	302
quare?	329
Legationes ad Prussos Sigismundi I.	41 50
Liber cur bis natus dicatur?	220
Lilium in Gallia poetis dono datur	304
Litterae Gustavi Adolphi ad Prussos	71
Prussorum ad Gustav. Adolph.	17 73
Lifzka	

Index.

Lifzka	259
Ludōvici XIV. munificentia in poetas	306
Lusatiae civitates a Matthia R. H. obtinent im-	
munitates	197
Lustratio Prutenorum militaris	10
M.	
Mada	261
Marcus Musurus ob poemation fit Archi-	
episcopus	107
Mariaeburgens. satrapia adstringitur ad belji	
servitium	30
Mariaeburgum ius Culmense obtinet	35
Matthiae R. H. amor in literas & doctos	100
	103 201
cura in erudiendo filio	102 122
munificentia in eruditos	104 200
Bibliotheca	106 110 209
eruditio	114
qua ratione Rex electus fit	193
res gestae contra Turcas	194
invadit Bohemiam	197
colloquiis doctorum delectatur	208
alia in Italia librariorum	209
Melancholici temperamenti indoles	287
Michaelis R. P. mors	21
Militis mercenarii Pol. stipendium	3
eo non egent Prussi	4
Minervae sacra	292
	Naldi

N.

- Naldi Naldii MStus liber de laudib. Aug. Bi-
blioth. 205
quis fuerit? 208
Naturalisatio quid? 81
Noachus a Graecis Oenotrius dictus 225
Nobiles a rege absque consensu Comitiorum
puniri possunt 24
Nobiles Culin Palatinatus ad Brodniciam de-
fendunt patriam 56
Nossovius a Weyhero occisus in bello 63
Notae ridiculae in MStis. 206
Numi Corviniani vis in feminis parturienti-
bus 188

O.

- Oeneus confitor vitium in Aetolia 210
a quo graeca appellatio vini Ibid.
Ossolinski recedit ex possessione Capitaneatus
Pucensis ideo quod non indigena 96
Ostromecii stratagema 69
Ousfridi opera poetica 297

P.

- Papyrus conficitur ex lapide 255
Palatia Matthiae R. H. 105 128
Petrahó 258
Petrarcha corona donatur 302 303 330
Phenascorum Germanicorum societas 298
eorum carmina Ibid.

Plata

Index.

Plata, quid sit ?	228
Plato, de eo iudicium	319
Plotowski nuntius regius	44 46 58
Pluteus quid ?	218
Poesis iucunda ?	3 6
imitatio in ea necessaria	318
Poetas com certantibus in palaestra compa-	
rantur	286
dimicant libenter ingenio	Ibid.
quod a melancholico temperamento ve-	
nit	287
olim alios saltare docuerunt	290
iuvenca donabantur	Ibid.
nonnullorum infelicitas	300
eorum praemia	301 304
apud Arabes magni aestimantur	320
quidam semper fere versus dicunt	Ib.
Poloni quando inceperint uti milite merce-	
nario	3
nil quicquam in Prussos consulere possunt	11
ad Magdeburgense Tribunal olim pro-	
vocarunt	24
Prussis eripere conantur ius indigenatus	81
olim tubactos populos libertate non priva-	
runt	81 83
Privilegium Casimiri de tuendis Prussis adver-	
sus hostes	6
de servitio belli praestando	28 31 16

Index.

Privilegii Terrarum Prusiae copiam quisq;	91
Palatinus habere debet	93
Probus Imp. primus Vngariam vinetis re-	
plevit	252
Prussorum veterum arma	2
eorum usus	Ibid.
denegant obsequium Crucigeris	3
promittunt regi Pol. opem & auxilium	7. 33
intra Prusiae fines tantum bellum propul-	
sare obstricti sunt	12. 13
copias militares in Poloniam mittere recu-	
sant	13 38 43 44 52
rationes adductae	47 54
subsidium pecuniarium ferunt	8 13 46 53
defendunt Prusiam adv. Svecos	16
Neutralitatem respuunt	17 73
eorum fortitudo & heroes	22 64
a Crucigeris ad belli servitium adstringun-	
tur	28
habent sua iura	37
obtestatio Sigism. Aug. ne cogantur extra	
Prusiam ad bellum	54
immunitates suas perquirunt	55
eximunt terras ab expeditione generali	57
gratificaturi semel regi copias adv. Tartaros	
educunt	58
fideles erga Casimir.	59 60
nolunt Polonos admittere ad dignitates	85
	pro.

Index.

protestantur, quod alienigenis Indigenatus	
concedatur	94
quomodo sibi caveant a praeiudiciis	Ib.
Q.	
Quartiani milites unde dicti?	4
Qvinautius Poeta	305
R.	
Rapa aurifera	249
Regis ad exemplum subditi componunt mores	
suos	103 126
Resp. Pol. quando maioribus firmata viribus	23
equitatu pollet	24
Richelius carmen Barlaei liberaliter compen-	
sat	305
Rythmi indoles	316
S.	
Sallustium integrum obtinendi spes vana Tol-	
lii	206
reperitur in Bibl. Berol. MSt.	205 209
Saltationum lyricarum genera	290
Sanazarius Poeta	305
Sáros Patak	257
Sátor allya Vjhely	257
Schoenemanni facilitas loquendi versus	321
Schola Poetarum quid fuerit	293
de Seyma adstringit Thorunium & Culmiam ad	
servitium belli	24
a Służewa nuntius regius	91
	Sigism.

Index.

Sigism. I. sollicitat Prussos ad expeditionem generalem	10 38 42 44 46 52
in quibusdam tamen casibus	40
ob eam rem eius legatio ad illos	41 50
Sigism. Aug. idem postulat	14
Sigism. III. iuramento confirmat privilegia Pruss.	16
bellum cum Turcis gerit	55
Iura Prusiae conservat	57
eius iudicium de nobilitate Boruss.	77
Staphyla & Staphylo nominatur	220
Statutum Petricoviense adv. Prussos	49 52
de Steinberg fortitudo	67
Stephani R. P. elogium	3
militiam Pol. in ordinem revocat	Ibid.
eligitur rex	15
Prussorum libertatem tutatur	Ib.
Sveci in Prusiam irrumpunt	26
irrito conatu	77
Szantó	262
Szegi	259
T.	
Taddeus vid. Vgoletus.	
Talcus saxatilis	255
Tálya	261
Tarczal	260
Targowski nuntius	41
Tassus poeta pauperrimus	302
Tauro	

Index.

Tauro poetae epici donantur	291
Temperamenta hominum	317
melancholicum requiritur in poeta	ib.
Thorunium adstrictum ad belli servitium	28
resistit Svecis	77
Tibiscus	230 232
Tokainensis mons	232 230 256
optimum profert vinum	232
non soli Imp. Rom. cedit	238
Tokay oppidum	229 231 256 260
Tosayer Weingebürge situation	264
dessen Bau und Pflanzung	266
Frucht	272
Tóltsva	258
Tribunalia regni quando constituta?	24
Trucken-Beer-Wein	252 276
Turci abstinent a potu vini	228
V.	
Vbaldini liberalitas	100
Vgoletus a Matthia missus in Italiam, ut libros colligeret	98
eiusd. Principis filii praeceptor	102 122 102
Ujsalu	259
Vinalia apud Romanos	252
apud Vngaros	250
Vineae significationes variae	218
quae loca iis idonea	223 236
earum cultura	239
	pro.

propagatio	240
messis uberrima	244
imo aurea	245
Vinum equus poetarum	227
eius usus a Turcis interdictus	228
ab aliis	299
Tokainenſe optimum	239
idemque non durabile	252
Hungariae ſibi diſſimile	234 237
Theologicum Lutetiae	254
Vitium propagatio ante diluvium	222
opiniones de earum origine	Ibid.
aurum proferunt	244 ſeq.
Vladislaus Jagello primus uſus eſt milite mer-	
cenario	2
Vladislaus IV. elogium	19
non fuit moleſtus Pruſſis	20
Vngariae fertilitas	216
vini bonitas	231
Vvae auriferae	248
pendulae a iubis quercuum	254
W.	
Waldenburgicum certamen	298
Weingärte freye und nicht freye	263
Werckzeuge bey dem Wein-Bau	272
Weyherorum fortitudo	62 66 64
Z.	
Zombor	260
	Er-

ERRATA.

Pag. 10. lin. 1. lege Ludovicum. P. 12. lin.
1. esse servos. P. 48. lin. 8. abduci. P. 56. lin. 6.
mercari. P. 61. lin. 13. supremæ. lin. 24.
corrigeretur. lin. 27. collaudatis. P. 63. lin.
15. Stephanum. P. 64. lin. 2. pertractus. lin.
4. involvendi. lin. 3. Radziensis. P. 65. lin.
13. fulcrum. P. 66. lin. 12. filum. lin. 18.
degenerarunt. P. 67. lin. 7. æviterne. P.
70. lin. 6. sanguine. lin. 13. opposuerunt. P.
71. lin. 16. unicam. P. 73. lin. 14. harum.
P. 74. lin. 4. per. P. 76. lin. 21. perscri-
benda. P. 78. lin. 8. quam. lin. 11. satisfacere-
rint. P. 79. lin. 7. suo. lin. 9. agnatum. P.
82. lin. 8. acquirere. lin. 11. notorium. lin.
15. quamvis. P. 83. lin. 11. reliquerunt.
P. 85. lin. ult. invidiam. P. 88. lin. 13. Te-
nuitarium. P. 89. lin. 22. extraneo. P. 98.
lin. 24. militiae. P. 101. lin. 5. Græchorum.
lin. 16. quiddam. lin. 24. pluribus. P. 102.
lin. 16. ubi. P. 103. lin. 3. luce. P. 104.
lin. penult. possint. P. 105. lin. 12. reliquis.
P. 108. lin. 17. si. P. 109. lin. 10. tanti. lin.
11. habebunt. lin. ult. serenissime. P. 113.
lin. 3. acre. lin. 19. parare. P. 115. lin. 21.
arma. P. 116. lin. 3. maxima. lin. 19. repo-
nant. lin. 26. ferendis. P. 118. lin. 8. Corvi-
nam. P. 119. lin. 12. latenti. P. 121. lin.

26. & P. 122. lin. 1. dum. lin. 3. illuc. lin.
4. Taddeus. lin. 19. divinam. P. 123. lin. 9.
A. lin. 26. solvat. P. 124. lin. 9. inde lin.
10. quot. P. 125. lin. 14. adanctum. P. 128.
lin. 8. stant. lin. 20. gravibus. lin. ult. omnes.
P. 131. lin. 21. unaque. lin. 24. stimulabat.
P. 132. lin. 20. tripodas. P. 133. lin. 1. st.
lin. 13. superarit. lin. 16. infima. lin. 26. pri-
ma. P. 134. lin. 25. illarumque. P. 136.
lin. 19. quos. P. 138. lin. 4. quidem. lin.
15. sanctique. P. 139. lin. 19. tuetur. P.
141. lin. 9. quae. P. 142. lin. 8. superum.
P. 143. lin. 25. hastisque. P. 144. lin. 19.
scribit. lin. penult. Smirneo. P. 147. lin. 10.
fuerantque. lin. 18. quos. P. 148. lin. 15.
praecepta. lin. 21. elegis. P. 150. lin. 20. de-
traxerat. P. 158. lin. 24. antiquum. P. 159. lin.
16. urbem. P. 164. lin. 3. ut. lin. 4. limo.
lin. 20. st. P. 166. lin. 8. usurpent. P. 174.
lin. ult. laus. P. 176. lin. 17. nutrire. P.
177. lin. 7. superaret. P. 180. lin. 22. gignen-
dis. P. 185. lin. penult. serenissimum. P.
191. lin. 20. 249. P. 196. lin. 11. perti-
nent. P. 200. lin. 24. praeferoces. P. 220.
lin. 4. Oenei. P. 217. lin. 17. Geogr. P.
238. lin. 4. vitium.

S. D. G.

